

**LIETUVOS RESPUBLIKOS
VAIKO TEISIŲ APSAUGOS KONTROLIERIAUS ĮSTAIGOS
2006 METŲ VEIKLOS
ATASKAITA**

T U R I N Y S

I.	Įvadas	1
II.	2006 metais vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje atliktų tyrimų dėl vaikų teisių ir jų teisėtų interesų pažeidimų analizė	5
III.	Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje atlikti apibendrinimai	13
III.1.	Dėl savivaldybių vaikų teisių apsaugos tarnyboms skirtų valstybės lėšų panaudojimo, darbuotojų darbo apmokėjimo, jų darbo krūvio ir darbo sąlygų	13
III.2.	Dėl pedagoginių psichologinių tarnybų teikiamos psichologinės pagalbos efektyvumo	16
III.3.	Aktualiausios problemos vaikų sveikatos priežiūros srityje	20
III.4.	Neįgalių vaikų situacija ir problemos Lietuvoje	25
III.5.	Vaikų vasaros poilsio ir užimtumo organizavimas 2005-2006 metais	31
III.6.	Dėl Vaiko laikino išvykimo į užsienio valstybes tvarkos, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. vasario 28 d. nutarimu Nr. 302, taikymo praktikoje problemų	36
IV.	Tarptautiniai ir nacionaliniai tarpžinybiniai vaiko teisių apsaugos srities problemų aptarimai	41
IV.1.	Tarptautinė mokslinė praktinė konferencija „Psichosocialinės pagalbos vaikui, šeimai, bendruomenei, aspektai“	41
IV.2.	Tarptautinė konferencija „Pagalba vaikams su negalia ir jų šeimoms“	43
IV.3.	Dėl vaiko teisių ir teisėtų interesų užtikrinimo baudžiamajame procese užtikrinimo	43
IV.4.	Apskritojo stalo diskusija „Tarpžinybinis bendradarbiavimas vaiko teisių apsaugos srityje“	44
IV.5.	Tyrimas apie vaiko teisių padėtį Lietuvos stacionariose globos ir ugdymo įstaigose	45
V.	Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus siūlymai dėl vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsaugos situacijos gerinimo	49
V.1.	Lietuvos Respublikos Seimui pateikti pasiūlymai, teisės aktų projektai	49
V.2.	Vykdomosios valdžios institucijoms pateikti pasiūlymai, pastabos dėl teisinio reglamentavimo tobulinimo	65
V.2.1.	Lietuvos Respublikos Vyriausybei	65
V.2.2.	Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai	69
V.2.3.	Švietimo ir mokslo ministerijai	82
V.2.4.	Teisingumo ministerijai	84
V.2.5.	Vidaus reikalų ministerijai	87
V.2.6.	Finansų ministerijai	90
V.3.	Kitoms institucijoms pateikti pasiūlymai, pastabos dėl teisinio reglamentavimo tobulinimo	93

V.3.1.	Narkotikų kontrolės departamentui prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės	93
V.3.2.	Valstybiniam aplinkos sveikatos centrui	95
VI.	Dalyvavimas darbo grupėse	96
VI.1.	Seimo, Vyriausybės, ministerijos ir kitų įstaigų sudarytose darbo grupėse	96
VI.2.	Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje sudarytos tarpžinybinės darbo grupės	96
VII.	Kita vaiko teisių apsaugos kontrolierės veikla	98
VIII.	Tarptautinis bendradarbiavimas	106
IX.	Išvados ir siūlymai	111

I. ĮVADAS

„Žmogaus teisės – žmonijos egzistavimo pagrindas ... Žmogaus teisės – tai, kas daro mus žmonėmis“ (*Kofi Annan, Jungtinių Tautų Organizacijos sekretorius*).

Tarptautiniai ir nacionaliniai teisės aktai garantuoja kiekvienam žmogui galimybę naudotis prigimtineis teisėmis ir laisvėmis bei įpareigoja valstybę imtis visų priemonių ir panaudoti pagal galimybę kuo daugiau išteklių žmogaus teisių užtikrinimui ir apsaugai.

Išsamiam teisės aktų taikymo tyrimui ir įvertinimui, rekomendacijų dėl teisės aktų tobulinimo teikimui, politikos, susijusios su žmogaus teisių ir laisvių apsauga, formavimui ir įgyvendinimui bei žmogaus teisių gynimui steigiamos specialios ombudsmenų institucijos. Atsižvelgiant į ombudsmeno misiją – žmogaus teisių gynimą – įvairiose valstybėse šie pareigūnai vadinami skirtingai: žmogaus teisių komisarais, įgaliotiniais, gynėjais ir pan. arba tarptautiniu teisiniu terminu „ombudsmenas“.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 73 straipsnis skelbia, kad Lietuvoje veikia specialūs valstybės pareigūnai (kontrolieriai): Seimo kontrolieriai, lygių galimybių kontrolierius ir vaiko teisių apsaugos kontrolierius, kurių tikslas garantuoti tinkamą ir efektyvią žmogaus teisių ir laisvių apsaugą.

Vaikams dėl jų fizinio ir psichinio nebrandumo reikia ypatingos apsaugos ir priežiūros. Vaikų teisės turi būti ypač ginamos. Visame pasaulyje privalo būti gerinama vaikų padėtis, jų vystymosi, auklėjimo, ugdymo ir gyvenimo sąlygos. Vaikai turi teisę būti ypač globojami ir remiami. Pripažindami vaikų, kaip ypatingos visuomenės grupės, teises ir interesus bei nepaprastą Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos, plačiausiai pasaulyje apimančios vaiko teises, ir jos Papildomų protokolų bei kitų su vaikais susijusių tarptautinių teisės aktų svarbą, pasaulio vadovai įsipareigojo kurti vaikams pritaikytą pasaulį.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 38 straipsnio 2 dalyje ir 39 straipsnio 3 dalyje numatoma, kad valstybė saugo ir globoja vaikystę bei kad nepilnamečius vaikus gina įstatymas.

Siekiant užtikrinti tinkamą ir efektyvią vaiko teisių apsaugą bei realizuojant šias konstitucines nuostatas, Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme yra nustatytos pagrindinės vaiko teisių apsaugos bei gynimo garantijos, vaiko teisių apsaugos institucijų sistema ir veiklos teisiniai pagrindai.

Lietuvos Respublikoje vaiko teisių apsaugą užtikrina: valstybė ir jos institucijos; vietos savivaldos institucijos; visuomeninės organizacijos, kurių veikla susijusi su vaiko teisių apsauga.

Pagal kompetenciją, nustatytą Lietuvos Respublikos Konstitucijos, įstatymų ir kitų teisės aktų, priemonės vaiko teisių apsaugos ir jų gynimo srityje rengia ir įgyvendina Lietuvos Respublikos Seimas, Vyriausybė, ministerijos, prokuratūra, kitos valstybės institucijos.

Vaiko teisių apsaugą savivaldybėse garantuoja atitinkamos savivaldybių tarybos, vietos savivaldos vykdomosios institucijos, vaiko teisių apsaugos institucijos (tarnybos), viešosios policijos specialistai (nepilnamečių reikalų policijos pareigūnai), taip pat mokyklos ir kitos institucijos, kurios rengia ir įgyvendina vaiko teisių apsaugos, vaikų teisės pažeidimų prevencijos priemones.

Pagrindinės institucijos, atsakingos už vaiko teisių ir jo teisėtų interesų užtikrinimą, apsaugą ir teisės aktų vykdymą, vykdomosios valdžios lygmenyje yra Socialinės apsaugos ir darbo ministerija bei Švietimo ir mokslo ministerija, Sveikatos apsaugos ministerija, Teisingumo ministerija ir Vidaus reikalų ministerija. Vaiko teisių apsaugos sritis Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai buvo priskirta ir kitų minėtų ministerijų kompetencija vaiko teisių apsaugos srityje buvo nustatyta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. vasario 6 d. nutarimu Nr. 194. Lietuvos Respublikos Vyriausybei 2005 m. spalio 20 d. nutarimu Nr. 1114 pakeitus Įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos pavadinimą į „Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybą“ ir išplėtus šios tarnybos uždavinius bei funkcijas, pastarajai tarnybai taip pat tenka pareiga užtikrinti vaiko teisių apsaugos priemonių įgyvendinimą ir vykdymą, organizuoti vaiko teisių ir teisėtų interesų atstovavimo teismuose sistemos įgyvendinimą, ginti vaiko teises ir

teisėtus interesus (ir atstovauti jiems) valstybės ir savivaldybių institucijose bei įstaigose, nevyriausybiniuose organizacijose ir kitose įstaigose, organizuoti savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų specialistų kvalifikacijos tobulinimą ir globėjų (rūpintojų) bei tėvių rengimą, organizuoti įvaikinimą Lietuvos Respublikoje ir kt.

Pagrindinės institucijos, atsakingos už vaiko teisių ir jo teisėtų interesų užtikrinimą, apsaugą bei gynimą ir tiesiogiai dalyvaujančios vaiko teisių apsaugos veikloje, savivaldybių teritorijose yra savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybos. Vaiko teisių apsaugą savivaldybėse taip pat garantuoja savivaldybių tarybos, vietos savivaldos vykdomosios institucijos, viešosios policijos specialistai (nepilnamečių reikalų policijos pareigūnai), mokyklos, savivaldybių bendruomenių vaiko teisių apsaugos tarybos ir kitos institucijos.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierius atlieka tarptautinių ir nacionalinių vaiko teisių apsaugą reglamentuojančių teisės aktų vykdymo kontrolę ir priežiūrą visos valstybės mastu bei individualiais atvejais.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierius, būdamas vaiko teisių gynimo institucija: atlieka vaiko teisių apsaugos padėties Lietuvoje stebėseną, teisės aktų, susijusių su vaikais, analizę ir taikymo praktikos vertinimą, individualius tyrimus dėl vaiko teisių ir jo teisėtų interesų pažeidimų; reikalauja aktyvesnio ir efektyvesnio, o ne formalaus požiūrio į darbą bei pareigas vaikų atžvilgiu; teikia rekomendacijas bei pastabas dėl nepakankamo dėmesio vaiko teisių ir jo teisėtų interesų užtikrinimui, apsaugai ir gynimui; inicijuoja diskusijas įvairiais vaikų liečiančiais klausimais, siekia suteikti svarbesnę vietą politikoje klausimams, susijusiems su vaikais.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierius yra ypatinga teisinė institucija, kurios negalima priskirti nė vienai iš trijų valdžių. Vienas iš pagrindinių Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus institucijos bruožų yra tai, kad ji neturi ir nenaudoja valstybinės prievartos priemonių ir jos rekomendacijų įgyvendinimas užtikrinamas vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus autoritetu. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus priimami rekomendaciniai sprendimai yra autoritetingos ir nešališkos išvados, kurių tikslas ne bausti asmenis, pažeidusius vaiko teises ir teisėtus interesus, o užkirsti kelią šiems pažeidimams, atkreipiant asmenų dėmesį į priimtus sprendimus, jų veiksmus (neveikimą), nustatyti vaikų teisių ir jų teisėtų interesų pažeidimų priežastis ir galimus problemų sprendimo, pažeidimų pašalinimo (išvengimo) būdus.

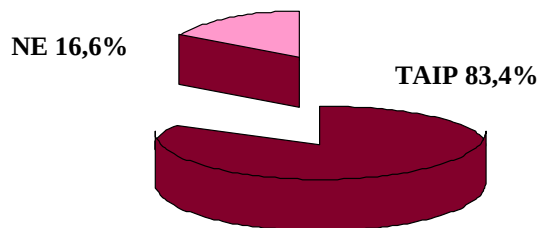
Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus rekomendacijų, ypač adresuotų valstybės ir savivaldybių institucijoms, vykdymas rodo vaiko teisių ir jo teisėtų interesų pripažinimo, gerbimo lygį bei siekį užtikrinti tinkamą jų įgyvendinimą, apsaugą ir gynimą. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus rekomendacijų įgyvendinimo pagrindinis kriterijus yra šio pareigūno autoritetas, todėl itin svarbu, kad vaiko teisių apsaugos kontrolierius būtų nepriklausomas. Pažymėtina, kad nors vaiko teisių apsaugos kontrolierius labiausiai susijęs su Seimu, tačiau Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos ir Lietuvos Respublikos Seimo santykiai neturi būti grindžiami subordinacijos principu. Seimas tik suteikia galias, reikalingas efektyviai vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus veiklai bei rekomendacijų vykdymui. Kontrolieriaus nepriklausomumo principo užtikrinimas leidžia siekti ir įgyti visuomenės bei įvairaus lygmens institucijų, įstaigų, organizacijų pasitikėjimą ir atliekamų tyrimų, analizių bei vertinimų, priimamų sprendimų objektyvumu ir nešališkumu.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos užsakymu, siekiant nustatyti, ar Lietuvos gyventojai žino vaiko teisių apsaugos kontrolierių ir Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigą, bei išsiaiškinti gyventojų nuomonę apie įstaigos veiklą, jos efektyvumą ir pan., skambučių centras Fonitel 2006 m. liepos 14-17 d. atlikto 500 Lietuvos gyventojų reprezentatyvią apklausą pagal suderintą klausimyną (buvo apklausti kaimo tipo vietovių, miestų ir rajonų centrų bei didesnių miestų gyventojai nuo 18 metų, įvairaus išsilavinimo, įvairios šeimyninės padėties, beveik tolygiai vyrai ir moterys).

Apklaustos duomenys parodė, kad absoliuti dauguma Lietuvos gyventojų žino arba bent girdėję apie vaiko teisių apsaugos kontrolierių (R. Šalaševičiūtę) ir Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigą.

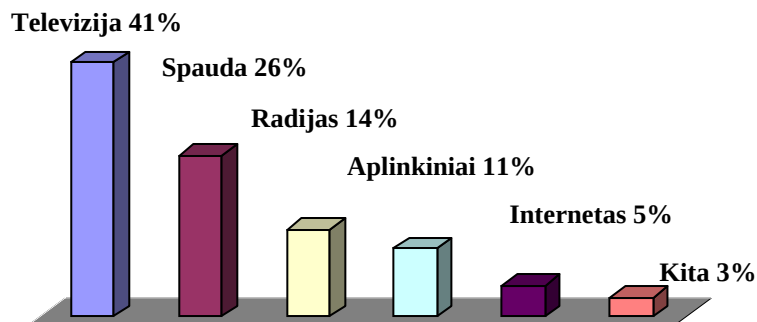
AR ŽINOTE APIE VAIKO TEISIŲ APSAUGOS KONTROLIERIŲ IR VAIKO TEISIŲ APSAUGOS KONTROLIERIAUS ĮSTAIGĄ ?

Geriausiai apie įstaigą žino vidutinio amžiaus gyventojai, patys turintys vaikų. Net 94 proc. 40-49 metų amžiaus respondentų nurodė žinantys apie vaiko teisių apsaugos kontrolierių (įstaigą).

Mažiausiai informuoti yra jauni gyventojai, kurių didesnė dalis dar nesirūpina nei vaikais, nei šeima. Taip pat didelė dalis nežinančių yra tarp pensijinio amžiaus gyventojų, kuriems su vaikais susiję klausimai nebėra aktualūs.

IŠ KOKIŲ ŠALTINIŲ ŽINOTE APIE VAIKO TEISIŲ APSAUGOS KONTROLIERIŲ (ĮSTAIGĄ)?

Daugeliu atvejų respondentų pasirinkimas atsakant į klausimą, iš kokių šaltinių žinote apie vaiko teisių apsaugos kontrolierių (įstaigą), yra daugialypis – respondentai nurodė po keletą informacijos šaltinių.

Iš apklausos duomenų matyti, kad pagrindiniais informacijos šaltiniais yra televizija ir spauda.

Bendras pasitikėjimas Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga (kontrolieriumi) viršija 50 procentų (51,1 proc.). Nepasitikinčių dalis sudaro apie 12 proc. ir statistiškai patikimai didžiausią dalį sudaro pensinio amžiaus bei žemesnio išsilavinimo gyventojai.

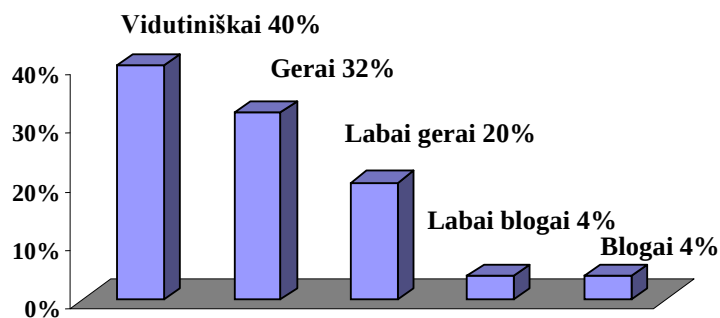
Didesnė dalis asmenų, nurodžiusių, kad nepasitiki Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga, negalėjo arba nenorėjo nurodyti konkrečių nepasitikėjimo priežasčių. Kai kurie blogai vertino ne patys susidūrę, bet iš kitų pasakojimų, tame tarpe – iš pedagogų. Buvo nepatenkintų tuo, kad per griežtai prižiūrimos asocialios šeimos, iš jų per daug reikalaujama. Buvo ir priešingų nuomonių: blogai vertintas ne pats Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos darbas, o, kad ši įstaiga turi per mažai galių bei įgaliojimų ir tiesiog ne visada pajėgi dirbti efektyviau.

Atsakydami į klausimą, kaip vertinate Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus (R. Šalaševičiūtės) ir Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos veiklą, pusė respondentų - 52 proc., kontrolieriaus ir įstaigos darbą įvertino labai gerai ir gerai, dar 40 proc. respondentų darbą įvertino vidutiniškai.

**KAIP VERTINATE VAIKO TEISIŲ APSAUGOS
KONTROLIERIAUS (R. ŠALAŠEVIČIŪTĖS) IR VAIKO TEISIŲ
APSAUGOS KONTROLIERIAUS ĮSTAIGOS VEIKLĄ?**

„Labai blogai“ ir „blogai“ kartu įvertino 8 proc. respondentų.

Daugiausia nepatenkintų vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus (įstaigos) veikla yra tarp žemesnio išsilavinimo kaimo gyventojų. Ši grupė buvo nepatenkinta ir dėl iškilusių problemų sprendimo praktikos.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos 2006 metų veiklos ataskaitoje pateikiama informacija apie esminius Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos 2006 metų veiklos momentus, problemas vaikų teisių apsaugos srityje, taip pat informacija apie vaiko teisių apsaugos kontrolierės atliktų asmenų skundų bei kontrolierės iniciatyva atliktus tyrimus, Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos bendradarbiavimą nacionaliniu ir tarptautiniu lygmeniu, kita vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus veikla. Taip pat 2006 metų veiklos ataskaitoje analizuojamas praėjusių kalendorinių metų ataskaitoje nurodytų problemų sprendimas bei pateiktų siūlymų įgyvendinimas, apžvelgti santykiai tarp teisės aktuose įtvirtintų vaiko teisių ir teisėtų interesų įgyvendinimo, apsaugos ir gynimo, teisinio reglamentavimo bei teisės aktų praktinio įgyvendinimo bei pateikiami siūlymai vaiko teisių apsaugos situacijai gerinti.

Išsamesnę informaciją apie vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus veiklą, išsamius atliktų tyrimų ir apibendrinimų tekstus, informaciją apie vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus susitikimus, vizitus ir kitą veiklą galima rasti Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos interneto puslapyje <http://vaikams.lrs.lt>.

**II. 2006 METAIS VAIKO TEISIŲ APSAUGOS KONTROLIERIAUS ĮSTAIGOJE
ATLIKTŲ TYRIMŲ DĖL VAIKŲ TEISIŲ IR JŲ TEISĖTŲ INTERESŲ
PAŽEIDIMŲ ANALIZĖ**

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus veikla, vykdančią vaiko teisių ir jo teisėtų interesų laikymosi priežiūrą ir kontrolę bei atstovaujant teisėtiems vaikų interesams, organizuojama dviem kryptimis, t.y.:

1) atliekami tyrimai dėl konkretaus vaiko teisių ar jo teisėtų interesų pažeidimo (galimo pažeidimo) pagal asmens skundą arba pastebėtus vaiko teisių ar jo teisėtų interesų pažeidimo požymius vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus iniciatyva;

2) vykdoma vaiko teisių užtikrinimo stebėseną, vaiko teisių laikymosi priežiūra ir kontrolė, t.y. teisės aktų, reglamentuojančių vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsaugą, įgyvendinimo kontrolė, institucijų, susijusių su vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsauga, veiklos priežiūra ir kontrolė, taip pat teikiami siūlymai dėl teisės aktų priėmimo, pakeitimo bei politikos, susijusios su vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsauga, formavimo ir įgyvendinimo.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymas garantuoja teisę kiekvienam asmeniui, manančiam, kad fizinis ar juridinis asmuo pažeidė vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsaugą reglamentuojančių teisės aktų nuostatas arba kitais vaiko teisių ar jo teisėtų interesų pažeidimo atvejais, kreiptis į vaiko teisių apsaugos kontrolierių.

Asmuo į vaiko teisių apsaugos kontrolierių gali kreiptis žodžiu (telefonu, asmeniškai atvykus), raštu ar elektroniniu paštu. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymas numato, kad skundas kontrolieriui gali būti pateikiamas raštu arba žodžiu. Gavęs skundą žodžiu arba pastebėjęs

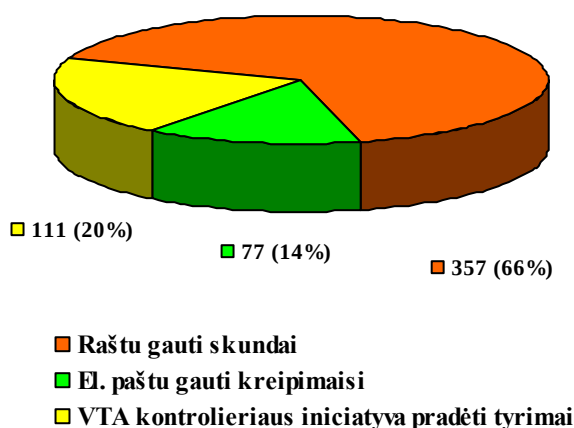

vaiko teisių ar jo teisėtų interesų pažeidimo požymius bei manydamas, kad pateikta informacija ar pastebėti požymiai yra teisingi, vaiko teisių apsaugos kontrolierius gali pradėti tyrimą savo iniciatyva.

Pažymėtina, kad gana dažnai į vaiko teisių apsaugos kontrolierių kreipiamasi ne tik su skundais, bet ir su įvairiais konsultacinio pobūdžio prašymais ir pan. Atsižvelgiant į kreipimusi turinį, darytina prielaida, kad visuomenė nėra gerai informuota apie už vaiko teisių apsaugą atsakingų institucijų sistemą, ypač apie šių institucijų uždavinius ir funkcijas, jų veiklą bei įgaliojimus. Darytina prielaida, kad nepakanka informacijos apie kiekvienam Lietuvos gyventojui garantuojamą nemokamą teisinę pagalbą ir/arba ši teisinė pagalba nėra pakankamai kvalifikuota. Taip pat manytina, kad gyventojai nepasitiki pirminio lygmens, t.y. arčiausiai vaiko, šeimos esančiomis ir už vaiko teisių apsaugą atsakingomis institucijomis, pavyzdžiui, savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybomis, policijos pareigūnais, švietimo įstaigomis ir kt. Analizuojant Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje gaunamus skundus, kreipimusis, manytina, kad neretai pareiškėjai kreipiasi į aukščiausias valstybės institucijas ne tik dėl informacijos apie kompetentingas institucijas stokos, bet tikėdamiesi, kad aukštesnės valstybės institucijos įsikišimas ir dalyvavimas sprendžiant konfliktą leis greičiau ir pareiškėjui palankia linkme išspręsti problemą. Taip pat pastebima, kad neretai kreipimaisi grindžiami įvairiomis subjektyviomis priežastimis arba tiesiog noru nusišalinti nuo problemos sprendimo, vengimu atlikti konkrečius veiksmus (pavyzdžiui, kreiptis į teismą dėl vaiko gyvenamosios vietos nustatymo (pakeitimo), dėl bendravimo su vaiku tvarkos nustatymo; dėl tėvų valdžios ribojimo ir pan.), tikintis, kad problemą išspręs valstybės ar savivaldybės institucijos ar pan.

Ataskaitinis 2006 metų Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos laikotarpis, kaip ir 2005 metų ataskaitinis laikotarpis, pasižymėjo gana dideliu pareiškėjų aktyvumu (kreipimaisi raštu, elektroniniu paštu, žodžiu, susitikimai su vaiko teisių apsaugos kontrolieriumi, įstaigos darbuotojais) bei padidėjusiu skaičiumi vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus iniciatyva pradėtų tyrimų dėl galimo vaiko teisių ar jo teisėtų interesų pažeidimo.

**VAIKO TEISIŲ APSAUGOS KONTROLIERIAUS
ĮSTAIGOJE 2006 METAIS GAUTI SKUNDAI,
KREIPIMAI, PRADĖTI TYRIMAI**

- 357 skundai raštu;

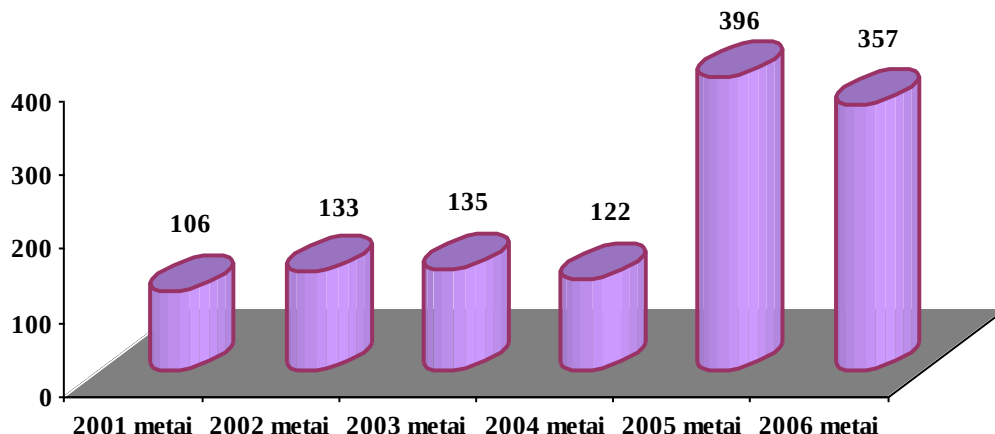
- 77 kreipimaisi (paklausimai, prašymai ir pan.) elektroniniu paštu;

- 111 tyrimų pradėta vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus iniciatyva.

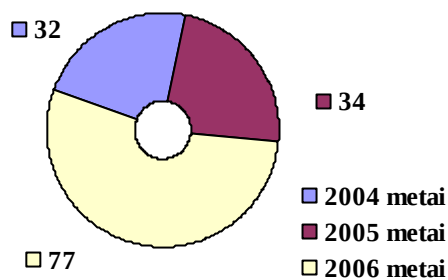
Lyginant 2006 metų duomenis su 2005 metų duomenimis, konstatuotina, kad 2006-aisiais raštu gaunamų skundų skaičius ženkliai nepakito, t.y. išliko gana aukštas lyginant su 2001 -2004 metų laikotarpiu.

2001 - 2006 METAIS RAŠTU GAUTI SKUNDAI

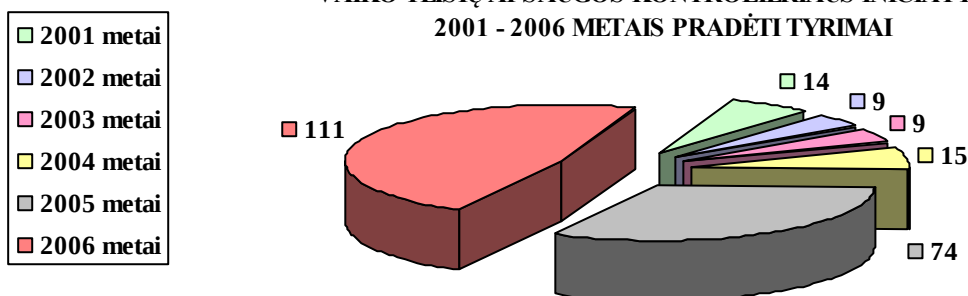
ELEKTRONINIŲ PAŠTŲ 2004 - 2006 METAIS GAUTI KREIPIMAI

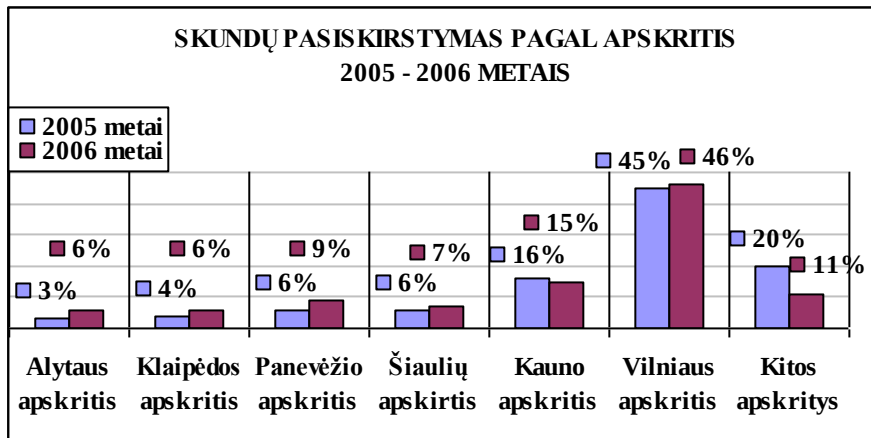
Remiantis duomenų apie elektroniniu paštu gautus asmenų kreipimusis analize, manytina, kad dėl visuomenės informavimo priemonių dėmesio vaiko teisių apsaugos problemoms, dėl aktyvios ir viešos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus veiklos, taip pat dėl sėkmingos šiuolaikinių komunikacijos priemonių plėtros bei prieinamumo platesniam gyventojų ratui, ženkliai išaugo Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje elektroniniu paštu gaunamų kreipimųsi (pranešimų, paklausimų, prašymų ir pan.).

Analizuojant vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus iniciatyva pradėtų tyrimų dėl vaiko teisių ir jo teisėtų interesų pažeidimų duomenis, pastebima, kad kontrolieriaus iniciatyva pradedamų tyrimų skaičius didėja. Didžiosios dalies kontrolieriaus iniciatyva pradedamų tyrimų pagrindą, sudaro informacija visuomenės informavimo priemonėse (spaudoje, televizijoje). Taip pat nemaža dalis tyrimų pradedama pagal žodinius asmenų skundus, pranešimus.

VAIKO TEISIŲ APSAUGOS KONTROLIERIAUS INICIATYVA 2001 - 2006 METAIS PRADĖTI TYRIMAI

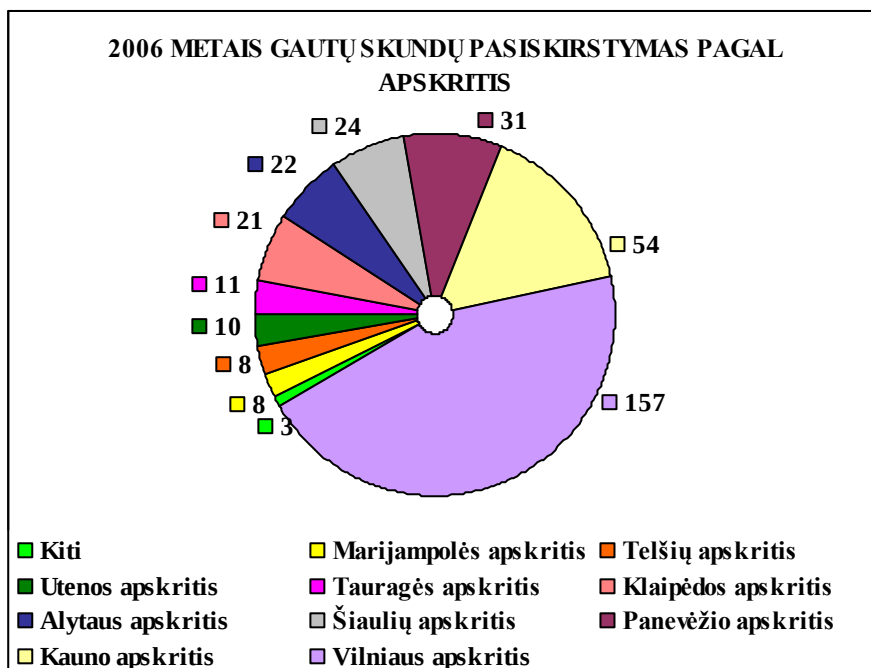
Analizuojant Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje raštu gautus skundus matyti, kad pareiškėjų pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą 2005 –

2006 metais išlieka panašus, t.y. dominuoja pareiškėjai iš tų pačių, t.y. Vilniaus, Kauno, Panevėžio, Šiaulių, Klaipėdos ir Alytaus, apskričių.

Duomenų analizė rodo, kad keliais procentais daugiau 2006 metais buvo gauta skundų iš Alytaus ir Panevėžio apskričių - po 3 proc., iš Klaipėdos apskrities - 2 proc., iš Šiaulių ir Vilniaus apskričių - po 1 proc.

Atitinkamai sumažėjo skundų iš kitų apskričių - 9 proc., taip pat iš Kauno apskrities - 1 proc.

(Pastaba - pareiškėjo skundo dalykas gali būti susijęs su vaiko teisių ar jo teisėtų interesų pažeidimu ne jo gyvenamoje vietovėje, todėl negalima vesti paralelės tarp pareiškėjo gyvenamosios vietos ir vaiko teisių ar jo teisėtų interesų pažeidimo vietos)

Ataskaitiniu laikotarpiu gautų skundų duomenų analizė rodo, kad Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje gaunami ne tik individualūs asmenų skundai, bet ir kolektyviniai skundai, jų 2006 metais gauta - 18. Taip pat ataskaitiniu laikotarpiu buvo gauti 22 skundai iš juridinių asmenų ir 14 skundų iš vaikų. Pažymėtina, kad Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymas numato, kad vaikas į vaiko teisių apsaugos kontrolierių gali kreiptis pats ir, jog vaikui kreipiantis raštu netaikomi skundo turiniui nustatyti reikalavimai.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje 2006 metais gautų skundų duomenų analizė rodo, kad 23 pareiškėjų skundus persiuntė kontrolieriui Lietuvos Respublikos Seimo nariai (11), Seimo Žmogaus teisių, Švietimo reikalų komitetai bei Šeimos ir vaiko reikalų komisija (3), Seimo kontrolieriai (2), Prezidentūra, Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarija, kitos valstybės institucijos ir visuomeninės organizacijos.

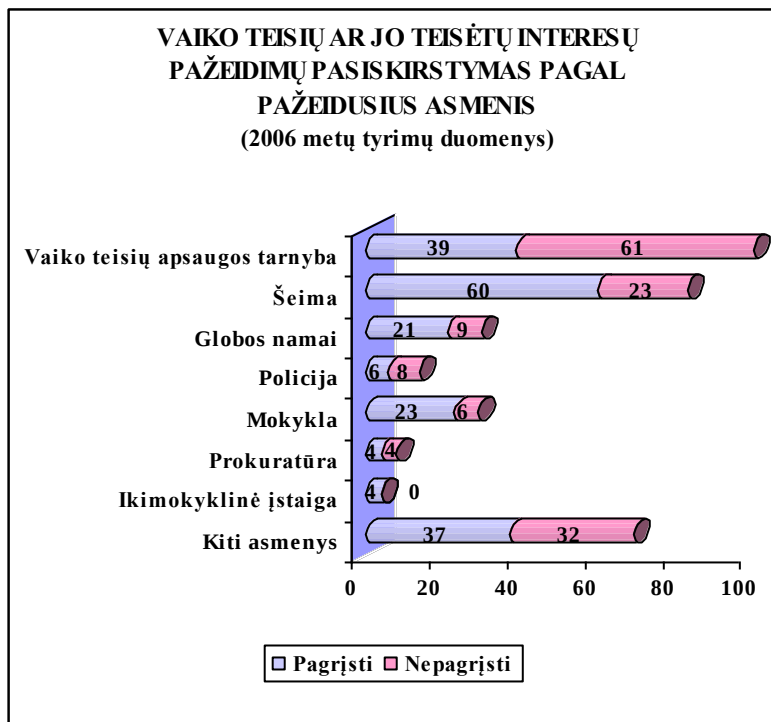
Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje 2006 metais buvo baigti 333 tyrimai, kurie pradėti 2005 - 2006 metais.

Pažymėtina, kad vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus atliktas tyrimas baigiamas pažyma, kurioje nurodomi visi kontrolieriaus atlikto tyrimo metu surinkti įrodymai, asmenų veiksmų ar neveikimo juridinis įvertinimas bei tyrimo metu išaiškintos aplinkybės.

Analizuojant Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje 2006 metais atliktų tyrimų duomenis, matyti, kad vaiko teises ir teisėtus interesus pažeidžiančiomis dažniausiai nurodomos savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybos, tėvai (šeima), globėjai bei mokykla.

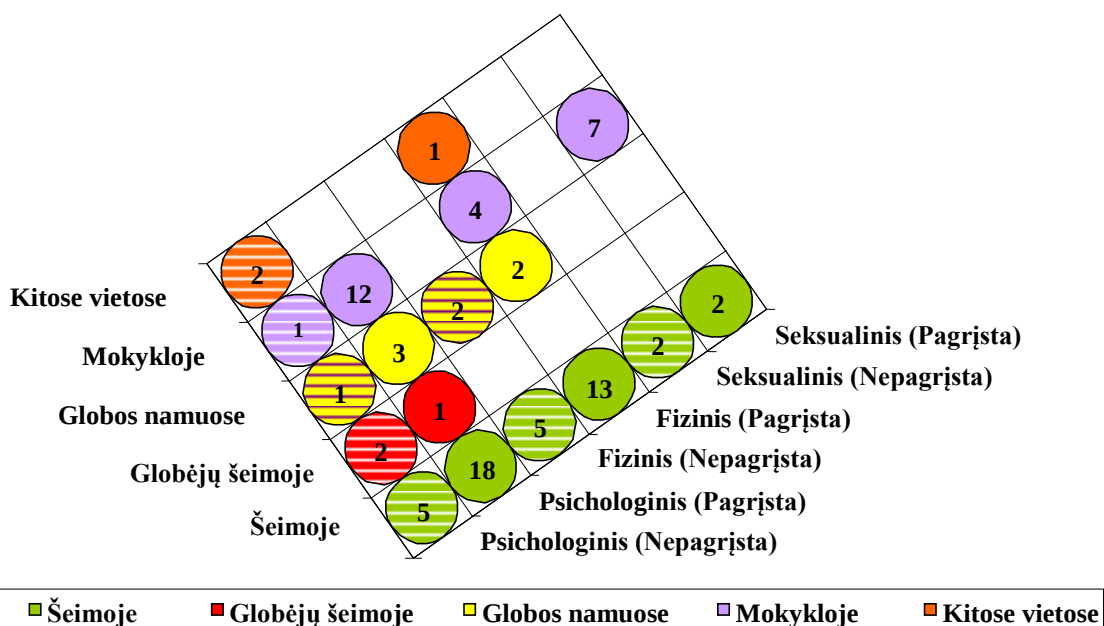
Vertinant duomenis skundų (tyrimų) pagrįstumo aspektu, atkreiptinas dėmesys, kad didžiausią dalį pagrįstų skundų (tyrimų) sudaro vaiko teisių ir jo teisėtų interesų pažeidimai šeimoje. Didelė dalis pagrįstų skundų (tyrimų) taip pat yra ir dėl savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų, mokyklų veiklos (neveikimo), kuria pažeidžiamos vaikų teisės ar jų teisėti interesai.

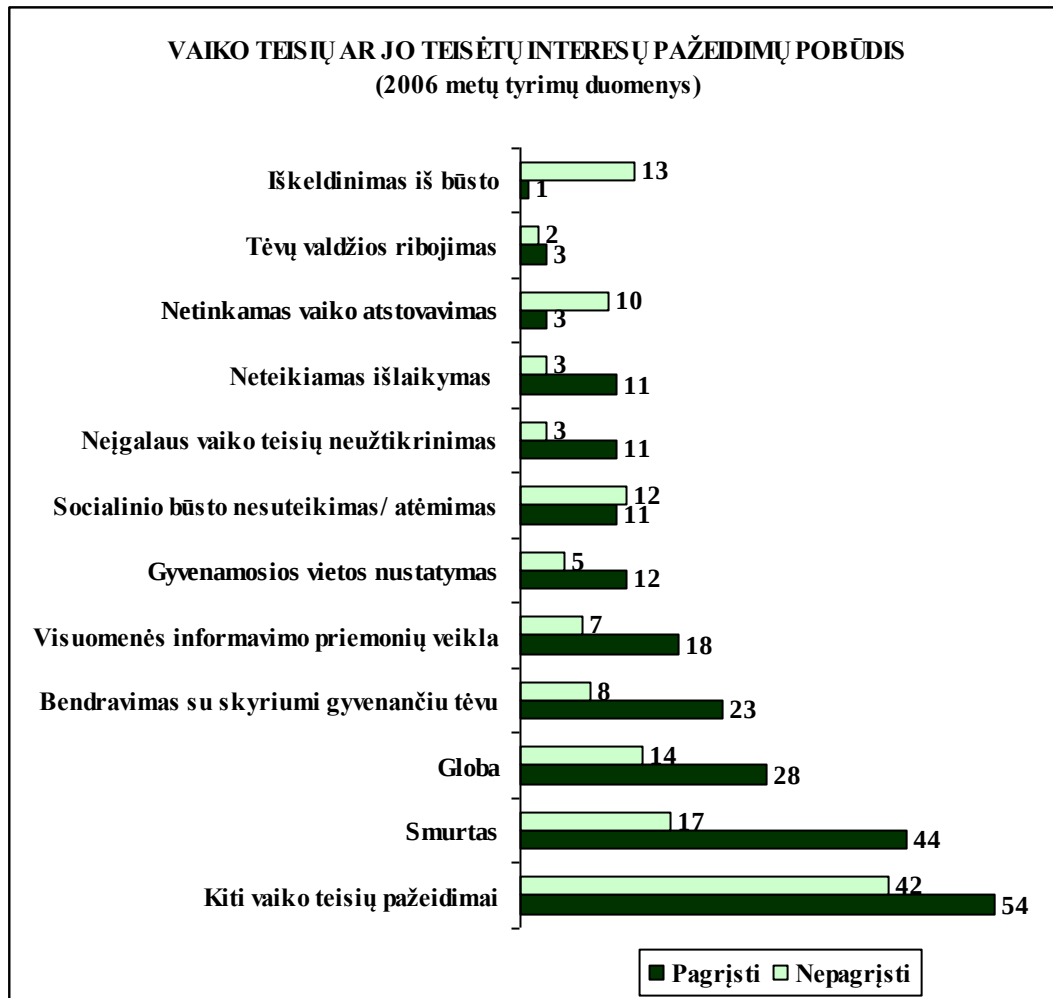

Analizuojant 2006 metais atliktų tyrimų duomenis pagal vaiko teisių ar jo teisėtų interesų pažeidimo pobūdį, pastebima, kad dominuoja vaiko teisės į apsaugą nuo smurto pažeidimai.

Tarp Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigai žinomų smurto prieš vaiką atvejų, dominuoja smurtas šeimoje. Šioje vaikui artimiausioje ir saugiausia turinčioje būti aplinkoje vyrauja visos smurto formos: fizinis, psichologinis, seksualinis. Tyrimų duomenys rodo, kad smurtas taip pat vyrauja mokyklose bei globėjų šeimose.

SMURTAS PRIEŠ VAIKUS (2006 metų tyrimų duomenys)

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje 2006 metais atlikti tyrimai parodė, kad nemažai pažeidimų yra vaiko globos (rūpybos) srityje. Gana dažnai pažeidžiama vaiko teisė bendrauti su skyriumi gyvenančiu tėvu (motina), teisė būti auklėjamu ir aprūpinamu abiejų tėvų bei išsaugoti šeimos ryšius. Šiuo atveju darytina prielaida, kad skyriumi gyvenantys tėvai ne visuomet sprendžia ginčus dėl vaiko tarpusavio susitarimu ar teismine tvarka, kaip numato Civilinio kodekso Trečios knygos „Šeimos teisė“ nuostatos. Taip pat manytina, kad praktikoje kyla sunkumų vykdant nepiniginio pobūdžio teismo sprendimus, t.y. dėl vaiko gyvenamosios vietos nustatymo, dėl bendravimo su skyriumi gyvenančiu tėvu. Galima teigti, kad vis dar trūksta kvalifikuotos pagalbos, kurios itin reikia skyrium gyventiems tėvams (šeimoms), auginantiems vaikus, sprendžiant įvairias problemas, konfliktus ir siekiant užtikrinti vaiko teises ir jo teisėtus interesus. Tyrimų duomenys taip pat atspindi, kad vaiko teisės ir teisėti interesai pažeidžiami ne tik sprendžiant ginčus dėl vaiko, bet ir netinkamai tėvams vykdant (nevykdant) pareigas savo nepilnamečių vaikų atžvilgiu, neteikiant išlaikymo, nevykdant kitų pareigų vaikams, piktnaudžiaujant tėvų valdžia ir kt.

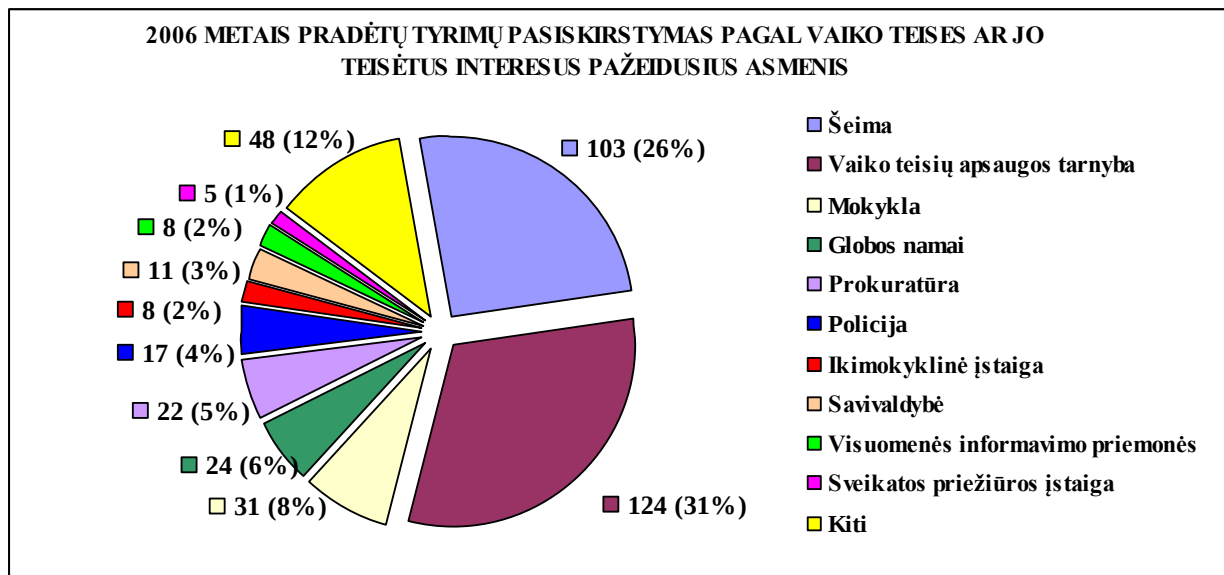
Analizuojant 2006 metais pradėtų tyrimų pagal asmenų skundus bei vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus iniciatyva duomenis, pastebima, kad daugiausia vaikų teises ir jų teisėtus interesus pažeidžiančiais subjektais vėlgi esti įvardijamos savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybos ir šeimos.

Vertinant visų Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos veiklos laikotarpiu gautų skundų duomenis, pažymėtina, kad didžioji jų dauguma, kaip vaiko teisių ar jo teisėtų interesų pažeidėjai yra nurodomos savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybos, jų darbuotojai. Darytina prielaida, kad skundų dėl savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų veiklos (neveikimo) dominavimas susijęs su

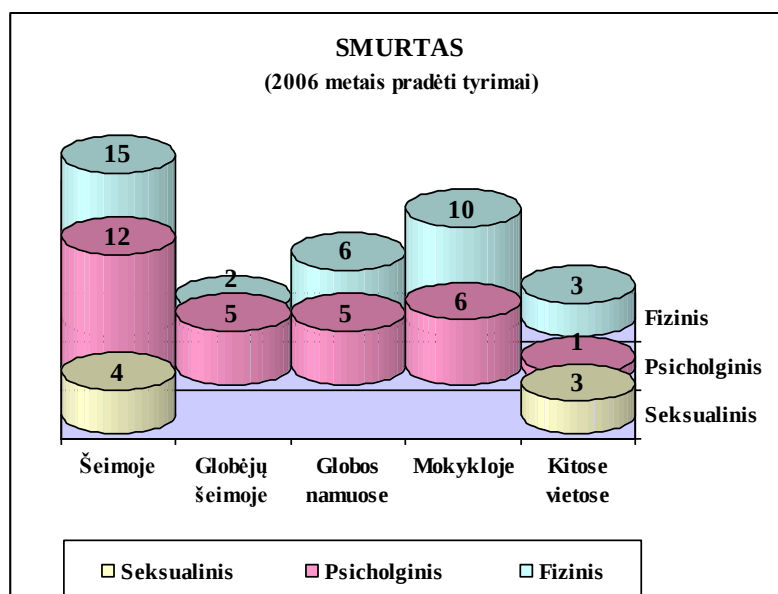

šių tarnybų uždaviniais bei funkcijomis, su jų pareiga ginti ir atstovauti nepilnamečio vaiko teises bei teisėtus interesus.

2006 metais pradėtų tyrimų duomenų analizė rodo, kad nemažai vaiko teisių ar jo teisėtų interesų pažeidimų pastebima ir mokyklose. Beveik tolygiai pasiskirsto ir duomenys apie vaikų teisių ar jų teisėtų interesų pažeidimus dėl globos namų, prokuratūros ir policijos pareigūnų veiksmų (neveikimo). Taip pat nemažai tyrimų susiję su visuomenės informavimo priemonių veikla.

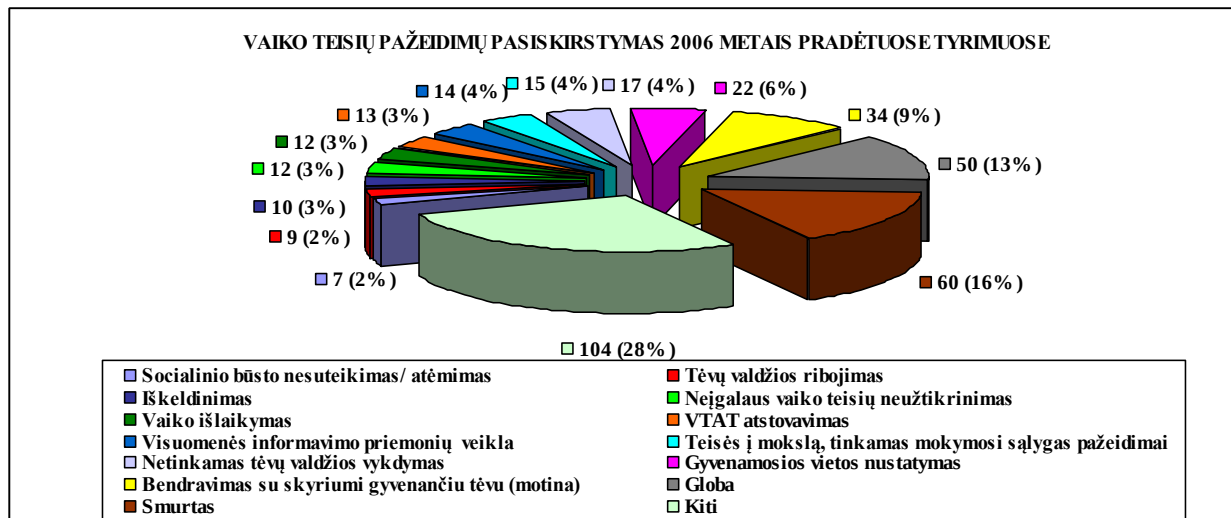

Analizuojant 2006 metais pradėtus tyrimus pastebima, kad viena iš aktualiausių problemų ta, kad neužtikrinama vaiko teisė į apsaugą nuo smurto.

Pažymėtina, kad dauguma tyrimų atliekama dėl visų smurto šeimoje formų, t.y. dėl fizinio (15), psichologinio (12), ar seksualinio (4) smurto. Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad retai vaikas patiria ar kenčia tik nuo vienos smurto formos, daugumoje atvejų smurtas pasireiškia keliomis formomis, pavyzdžiui, dažnai fizinį smurtą lydi psichologinis ir pan.

Antrą vietą užima tyrimai dėl smurto prieš vaikus mokyklose, čia dominuoja fizinis (10) ir psichologinis (6) smurtas.

Nagrinėjant 2006 metais Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje pradėtų tyrimų duomenis, pastebėtina, kad nemaža dalis vaiko teisių ar jo teisėtų interesų pažeidimų susiję su globos (rūpybos) institutu, t.y. globos (rūpybos) nustatymu ar panaikinimu, globėjo (rūpintojo) parinkimu, globėjo (rūpintojo) pareigų vykdymu, globojamo (rūpinamo) vaiko turtinių ir kitų teisių apsauga bei gynimu.

Aktuali išlieka vaiko bendravimo su skyriumi gyvenančiu tėvu (motina) bei vaiko gyvenamosios vietos nustatymo (pakeitimo), tėvams nusprendus gyventi skyriumi, problemos. Darytina prielaida, kad būtina skirti daugiau dėmesio besiskiriančioms (nutraukiančioms santuoką ar partnerystę) šeimoms, auginančioms vaikus, priežasčių bei pasekmių, specialistų paslaugų, reikalingų šiuo atveju, analizei bei efektyvių sprendimų paieškai. Taip pat nemaža dalis tyrimų 2006 metais buvo pradėta dėl netinkamo tėvų (tėvo, motinos) valdžios įgyvendinimo, netinkamo pareigos išlaikyti vaikus vykdymo ir pan.

Kiti Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje atliekami tyrimai liečia įvairaus pobūdžio vaiko teisių ir jo teisėtų interesų pažeidimus. 2006 metais buvo gauti skundai bei pradėti tyrimai dėl pažeidžiamų vaiko teisių į poilsį ir laisvalaikį, privatų gyvenimą, asmens duomenų apsaugą, tinkamas gyvenimo sąlygas ir kt. Taip pat dėl vaikų maitinimo švietimo įstaigose organizavimo, dėl vaikų teisių pažeidimų baudžiamajame procese (ikiteisminio tyrimo vilkinimo, nepilnamečių apklausų, kardomojo poveikio priemonių skyrimo ir kt.), pagalbos, numatytos švietimo srities teisės aktuose nesuteikimo ir kt.

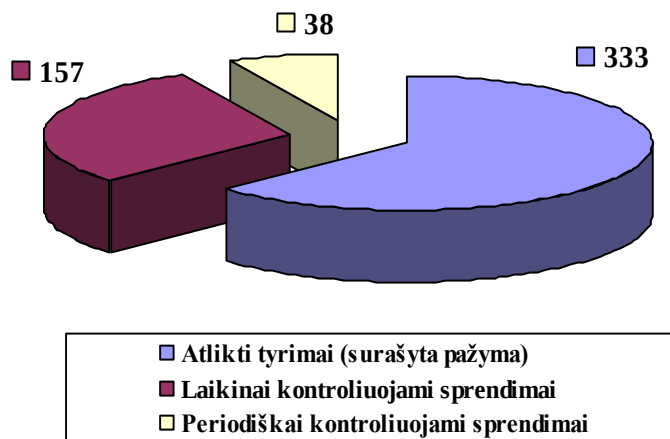
Pažymėtina, kad daugeliu atvejų pažeidžiama ne viena, o keletas vaiko teisių, kadangi jos tarpusavyje susiję, tad vienos vaiko teisės pažeidimas paprastai sąlygoja kitos vaiko teisės pažeidimą. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus atliekamų tyrimų metu taip pat nustatoma, kad vaiko teises ir teisėtus interesus pažeidžia ne tik skunde įvardijamas asmuo (asmenys), bet ir kiti asmenys, dalyvaujantys problemos sprendime ar su ja susiję. Neretai vaiko teisių apsaugos kontrolieriui tenka atkreipti dėmesį, reikšti priekaištus dėl netinkamo vaiko teisių ir jo teisėtų interesų užtikrinimo bei apsaugos net ir pačiam pareiškėjui.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierius, atlikęs tyrimą, surašo pažymą ir priima sprendimą dėl visų asmenų, kurių veiksmai ar neveikimas buvo tiriami.

Kad būtų įvertinti pokyčiai bei vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus rekomendacijų vykdymas, atsižvelgiant į skundo dalyką bei paaiškęsias aplinkybes, kontrolieriaus sprendime pateiktų rekomendacijų vykdymas gali būti kontroliuojamas laikinai (nurodant konkrečią datą) arba neterminuotai (nurodant informacijos pateikimo periodiškumą).

VAIKO TEISIŲ APSAUGOS KONTROLIERIAUS 2006 METAIS ATLIKTI TYRIMAI

Iš 2006 metais atliktų 333 tyrimų apie pusė - 157 vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus sprendimų vykdymas buvo kontroliuojamas laikinai, t.y. buvo nurodyta konkreti data pateikti informacijai apie vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus sprendimo įvykdymą, priimtus sprendimus dėl vaiko teisių ir jo teisėtų interesų užtikrinimo, trūkumų šalinimo ir pan. Taip pat 38 kontrolieriaus sprendimai kontroliuojami periodiškai, t.y. tam tikrą laikotarpį renkama informacija apie pokyčius užtikrinant vaiko teises ir jo teisėtus interesus, apie įgaliotų asmenų priimtus sprendimus ir jų vykdymą.

Atsižvelgiant į tyrimų metu nustatomų vaiko teisių ar jo teisėtų interesų pažeidimo pobūdį, priežastis ir pasekmes bei siekiant išvengti panašių pažeidimų ateityje, vaiko teisių apsaugos kontrolierius informuoja apie priimtus sprendimus ne tik asmenis, kurių atžvilgiu priimamas sprendimas, bet ir visuomenę bei kompetentingas institucijas.

III. VAIKO TEISIŲ APSAUGOS KONTROLIERIAUS ĮSTAIGOJE ATLIKTI APIBENDRINIMAI

Tęsiant 2005 metais pradėtą formuoti praktiką, pastebėjus vaiko teisių ar jo teisėtų interesų pažeidimų pasikartojimus bei preliminarai įvertinus problemos aktualumą, atliekami konkrečios problemos vaiko teisių apsaugos srityje tyrimai (apibendrinimai).

Tyrime pateikiama esamos situacijos, surinktų duomenų analizė bei vertinimas, išskiriami esminiai problemos aspektai ir pateikiami siūlymai kaip efektyviai problemą išspręsti, vaiko teisių apsaugos srityje. Vaiko teisių apsaugos kontrolierė apie įstaigoje atliktus tyrimus bei siūlymus informuoja kompetentingas valstybės institucijas ir kitus suinteresuotus asmenis, visuomenę, taip pat pateikia siūlymus, kaip šias problemas spręsti.

2006 metų veiklos ataskaitoje pateikiamos ataskaitiniu laikotarpiu atliktų apibendrinimų santraukos. Išsamius atliktų apibendrinimų tekstus galima rasti Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos interneto puslapyje <http://vaikams.lrs.lt>.

III.1. Dėl savivaldybių vaikų teisių apsaugos tarnyboms skirtų valstybės lėšų panaudojimo, darbuotojų darbo apmokėjimo, jų darbo krūvio ir darbo sąlygų

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, remdamasi miestų/rajonų savivaldybių administracijų, Vaiko teisių apsaugos tarnybų pateikta informacija apie vaiko teisių apsaugos tarnyboms skirtas valstybės ir savivaldybių biudžetų lėšas bei jų panaudojimą, apie valstybės skirto transporto vaiko teisių apsaugos funkcijoms vykdyti panaudojimą savivaldybėse, vaiko teisių apsaugos tarnybose dirbančių specialistų išsilavinimą, gaunamą atlyginimą bei darbo stažą, apibendrina duomenis apie savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų aprūpinimą finansiniais ir materialiniais – techniniais ištekliais, kurie sudaro prielaidas efektyviai ir tinkamai vykdyti vaiko teisių apsaugos tarnyboms pavestas funkcijas.

Vietos savivaldos įstatymo 8 straipsnio 1 dalies 22 punkte nurodyta, kad vaikų ir jaunimo apsauga yra savivaldybei perduota valstybinė funkcija. Valstybinės (perduotos savivaldybėms) funkcijos perduodamos savivaldybėms atsižvelgiant į gyventojų interesus. Savivaldybės, įgyvendindamos šias funkcijas, turi įstatymais nustatytą sprendimų priėmimo laisvę. Lėšos valstybinėms (perduotoms savivaldybėms) funkcijoms atlikti skiriamos iš valstybės biudžeto arba iš valstybės piniginių fondų ir pervedamos savivaldybėms kaip specialioji dotacija.

Duomenys apie vaiko teisių apsaugos tarnyboms valstybės skirtas lėšas ir jų panaudojimą

Vaiko teisių apsaugos tarnyboms skiriamų valstybės lėšų ir jų panaudojimo analizė buvo atlikta remiantis Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2005 metų duomenimis apie vaiko teisių apsaugai skirtas lėšas pagal valstybės biudžeto išlaidų sąmatą bei savivaldybių administracijų direktorių ir vaiko teisių apsaugos tarnybų pateiktus duomenis apie faktiškai šių tarnybų gautas lėšas.

Atliekant gautų duomenų analizę pastebėta, kad duomenys apie kai kuriose savivaldybėse valstybės skirtas biudžeto lėšas valstybinėms (perduotoms savivaldybėms) funkcijoms atlikti nesutampa su savivaldybių administracijų pateiktais duomenimis. Apibendrinant duomenis buvo kreiptasi į savivaldybes, kurių pateikti duomenys kėlė abejonių, prašyta juos patikslinti. Darytina prielaida, jog kai kurios savivaldybės dalį lėšų, skirtų valstybinėms funkcijoms atlikti, vaiko teisių apsaugos tarnyboms neperdavė. Daugelio vaiko teisių apsaugos tarnybų atstovai nurodė, jog jų veiklai skiriamos lėšos savivaldybėse yra taupomos. Mat savivaldybės, įgyvendindamos valstybines funkcijas, turi įstatymais nustatytą sprendimų priėmimo laisvę, tad sutaupytas lėšas naudoja kitiems poreikiams. Todėl tikslinga atlikti valstybės biudžeto lėšų, skirtų vaiko teisių apsaugai, finansinį auditą, siekiant išaiškinti, kiek lėšų vaiko teisių apsaugos „sąskaita“ sutaupė savivaldybės.

Savivaldybėms perduotos valstybės lėšos valstybinėms funkcijoms atlikti yra aiškiai detalizuotos, t.y. nurodyta, kur jas galima panaudoti (atlyginimams, ryšių paslaugoms, komandiruotėms, kvalifikacijos kėlimui, darbo vietos išlaikymui ir transportui). Atkreiptinas dėmesys, kad Panevėžio miesto, Alytaus, Radviliškio, Varėnos ir Zarasų rajonų savivaldybėse vaiko teisių apsaugos tarnybų specialistų kvalifikacijai kelti nebuvo skirta lėšų. Utenos, Širvintų, Panevėžio, Kupiškio rajonų savivaldybių kvalifikacijai kelti buvo išleista tik iki 300 litų. Darytina prielaida, jog vaiko teisių apsaugos tarnybų specialistų kvalifikacija yra keliama labai retai arba tokiu būdu taupomos valstybės perduotos funkcijoms vykdyti skiriamos lėšos darbuotojų kvalifikacijai kelti.

Duomenys apie vaiko teisių apsaugos tarnybų darbuotojų darbo krūvį

Pagal pateiktus duomenis, 2005 metais savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybose buvo 284 etatai. Savivaldybių, kuriose vienam vaiko teisių apsaugos tarnybos darbuotojui teko aptarnauti mažiau nei 1000 vaikų, tik kelios - Birštono, Neringos ir Rietavo savivaldybės. Daugiausiai vienam darbuotojui vaikų teko aptarnauti Rokiškio rajono (4935), Kauno rajono (4775), Vilniaus rajono (4456), Radviliškio rajono (4230), Kauno miesto (4027), Panevėžio miesto (3714), Telšių rajono (3580), Panevėžio rajono (3429), Alytaus miesto (3414) ir Klaipėdos miesto (3378) savivaldybėse. Atkreiptinas dėmesys, jog Bendruosiuose vaiko teisių apsaugos tarnybų nuostatuose, patvirtintuose Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. gruodžio 17 d. nutarimu Nr. 1983, nustatyta, jog vaiko teisių apsaugos tarnybos vedėjas organizuoja tarnybos darbą, atsako už tarnybos veiklą ir pan. Manytina, jog skaičiuojant vienam darbuotojui mieste/rajone tenkanti vaikų skaičių, vaiko teisių apsaugos tarnybos vedėjo skaičiuoti nereikėtų. Taikant tokį aptarnaujamų vaikų skaičiavimo modelį, akivaizdžiai padidėtų vienam darbuotojui tenkantis vaikų skaičius. Dėl šios priežasties būtina centralizuotai nustatyti vienam vaiko teisių apsaugos tarnybos darbuotojo etatui tenkanti savivaldybės teritorijoje gyvenančių vaikų skaičių bei pagal tai planuoti šių tarnybų darbuotojų etatus.

Bendruosiuose vaiko teisių apsaugos tarnybų nuostatuose nurodytoms funkcijoms tinkamai atlikti būtina užtikrinti, kad vaiko teisių apsaugos tarnyba būtų pakankamai aprūpinta žmogiškaisiais ištekliais, sudarytos sąlygos tarnybos valstybės tarnautojams ir darbuotojams, dirbantiems pagal darbo sutartis, tobulinti profesinę kvalifikaciją. Pažymėtina, kad nėra nustatytos

vieningos vaiko teisių apsaugos tarnybos struktūros, nepatvirtinti šios tarnybos darbuotojų pareigybių aprašymai.

Duomenys apie vaiko teisių apsaugos tarnybų darbuotojų darbo užmokestį

Analizuojant vaiko teisių apsaugos tarnybose dirbančių valstybės tarnautojų pareigybių kategorijas, pastebėti dideli skirtumai tarp tarnybų vadovų kategorijų. Daugumoje savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų vedėjams skiriama 11-12 kategorija, tačiau Alytaus rajono ir Elektrėnų savivaldybių Vaiko teisių apsaugos tarnybų vedėjams numatyta 8 kategorija, Druskininkų ir Kėdainių, Kupiškio, Pasvalio, Prienų rajonų šių tarnybų vedėjams – 9 kategorija.

Tokia padėtis susidarė todėl, kad pagal Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. birželio 27 d. nutarimą Nr. IX-992 „Dėl Seimo politinio (asmeninio) pasitikėjimo valstybės tarnautojų pareigybių, Seimo kanceliarijos ir Seimui atskaitingų institucijų, Respublikos Prezidento institucijos ir Respublikos Prezidentui atskaitingų institucijų, nacionalinės teismų administracijos, teismų, prokuratūros ir savivaldybių institucijų valstybės tarnautojų suvienodintų pareigybių sąrašo patvirtinimo“, savivaldybės skirstomos į grupes pagal savivaldybių gyventojų skaičių: savivaldybės, kuriose daugiau kaip 100 000 gyventojų; savivaldybės, kuriose mažiau kaip 100 000 gyventojų. Savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų (skyrių) vadovų asociacijos nuomone, vadovauti tarnybai, kurioje dirba 2-3 darbuotojai, ir tarnybai, kurioje virš 20 darbuotojų, didelis skirtumas tiek darbo krūvio, tiek atsakomybės prasme, todėl minėta asociacija tokį skirstymą pateisina ir palaiko.

Pažymėtina, jog daugumoje vaiko teisių apsaugos tarnybų patvirtintos vyriausiųjų bei vyresniųjų specialistų pareigybės, tačiau kai kuriuose rajonuose yra darbuotojų, dirbančių specialisto pareigose. Šiai pareigybei nustatytas lygis ir kategorija A4-7, todėl, įvertinant darbo pobūdį bei specialisto atsakomybę, nelengva rasti aukštą kvalifikaciją turinčių specialistų dėl mažo atlyginimo. Dauguma vaiko teisių apsaugos tarnybų kaip vieną iš pagrindinių problemų nurodo kvalifikuotų socialinių darbuotojų darbui su socialinės rizikos šeimomis stygių. Priežastis - mažas darbo užmokestis. Būtina, jog savivaldybių administracijos peržiūrėtų vaiko teisių apsaugos tarnybų vedėjų ir darbuotojų kategorijas, įvertintų šių darbuotojų darbo krūvį, atsakomybę ir ieškotų galimybių nustatyti aukštesnes tarnybinių atlyginimų kategorijas. Atkreiptinas dėmesys, kad vaiko teisių apsaugos tarnybų darbuotojams išimtinai retai suteikiamos kvalifikacinės klasės, t.y. jų tarnybinė veikla retai įvertinama labai gerai.

Miestų/rajonų savivaldybių administracijos turi atkreipti ypatingą dėmesį į vaiko teisių apsaugos tarnybų darbuotojų nepakankamą darbo užmokestį ir imtis priemonių nedelsiant šią problemą spręsti.

Duomenys apie vaiko teisių apsaugos tarnyboms valstybės skirto transporto panaudojimą

Vykdydama Savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų veiklos tobulinimo programą, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija nupirko ir pagal panaudos sutartis perdavė šioms tarnyboms naudoti lengvuosius automobilius „Škoda Fabia Combi“ bei kompiuterinę įrangą. Iš pateiktos informacijos žinoma, kad vaiko teisių apsaugos tarnyboms perduotu transportu trylikoje savivaldybių naudojasi ne tik tarnybos darbuotojai. Dviejų savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų patvirtinta atskira transporto panaudojimo tvarka, daugumoje – vadovaujamosi bendra savivaldybės transporto naudojimo tvarka. Dvidešimt penkių savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybos neturi patvirtintos transporto naudojimo tvarkos. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad vaiko teisių apsaugos kontrolieriui paprašius pateikti informaciją apie vaiko teisių apsaugos tarnybai priskirto automobilio naudojimą, buvo gauta papildoma informacija iš kelių savivaldybių (Tauragės rajono, Elektrėnų), jog automobiliu naudojasi tik vaiko teisių apsaugos tarnybos (nors prieš tai buvo pateikta priešinga informacija).

Išvados:

1. Savivaldybėse, kurios nepanaudojo visų valstybės biudžeto skirtų lėšų vaiko teisių apsaugai, atlikti valstybės finansinį ir veiklos auditą bei įvertinti, ar buvo tinkamai panaudotos iš valstybės biudžeto vaiko teisių apsaugai skirtos lėšos.

2. Savivaldybės, planuodamos vaiko teisių apsaugos tarnybų biudžetą, ypač mažai dėmesio skiria tarnybos specialistų kvalifikacijai kelti, dėl to nukenčia minėtų specialistų darbas, nesikeičia požiūris į vaiką ir į vaiko teisių bei teisėtų interesų gynimą.

3. Vaiko teisių apsaugos tarnybų darbuotojų darbo krūvis yra ypač didelis.

4. Vaiko teisių apsaugos tarnybose dirbančių valstybės tarnautojų pareiginės algos kategorijos ir darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartis, tarnybinio atlyginimo koeficientai yra žemi, tik nedaugeliui valstybės tarnautojų suteiktos kvalifikacinės klasės. Dėl mažo darbo užmokesčio sunku rasti kvalifikuotų specialistų, kurie galėtų tinkamai ir pilna apimtimi vykdyti Bendruosiuose vaiko teisių apsaugos tarnybų nuostatuose numatytus uždavinius bei funkcijas.

5. Daugelis savivaldybių nėra patvirtinusios bendros naudojimosi automobiliais tvarkos, vaiko teisių apsaugos tarnybai valstybės skirtu automobiliu naudojasi ir kitų savivaldybės struktūrinių padalinių darbuotojai, todėl apsunkinamas šios tarnybos darbas.

6. Ne pirmus metus keliama, tačiau nesprendžiama problema dėl vaiko teisių apsaugos tarnybų bendros struktūros bei vieningų specialistų pareigybių aprašų patvirtinimo. Tarnybose turėtų dirbti teisinį, socialinį, psichologinį ir pedagoginį išsilavinimą turintys specialistai.

Siūlymai:

1. Lietuvos Respublikos Vyriausybei - spręsti vaiko teisių apsaugos tarnybų finansavimo padidavimo klausimą.

2. Valstybės kontrolei - atlikti finansinį auditą savivaldybėse, kurios nepilnai panaudojo tikslines valstybės biudžeto lėšas, skirtas vaiko teisių apsaugos funkcijai įgyvendinti.

3. Lietuvos savivaldybių asociacijai - įvertinti pateiktą apibendrinimą bei išvadas ir asociacijos valdyboje apsvarstyti galimybes pagerinti vaiko teisių apsaugos tarnyboms pavestų funkcijų vykdymą, numatyti priemones bei pateikti siūlymus jų įgyvendinimui.

4. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai bei Valstybės tarnybos departamentui prie Vidaus reikalų ministerijos - peržiūrėti ir įvertinti vaiko teisių apsaugos tarnybų darbuotojų darbo krūvius, valstybės tarnautojų pareiginių algų kategorijas bei darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartis, tarnybinio atlyginimo koeficientus, parengti pareigybių aprašymus ir pan.

5. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai - peržiūrėti Bendruosius vaiko teisių apsaugos tarnybų nuostatus bei pateikti siūlymus dėl vaiko teisių apsaugos tarnybų situacijos gerinimo.

6. Savivaldybių merams - susipažinti su apibendrinime pateiktomis išvadomis, įvertinti iškeltas problemas ir pagal galimybes imtis priemonių pagerinti visų savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų situaciją.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė šiuos siūlymus pateikė Lietuvos Respublikos Seimo pirmininkui, Seimo Socialinių reikalų ir darbo komitetui, Žmogaus teisių komitetui ir Šeimos ir vaiko reikalų komisijai, Lietuvos Respublikos Vyriausybei, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai, Valstybės kontrolei, Valstybės tarnybos departamentui prie Vidaus reikalų ministerijos, Lietuvos savivaldybių asociacijai ir Vaiko teisių apsaugos tarnybų (skyrių) vadovų asociacijai.

III.2. Dėl pedagoginių psichologinių tarnybų teikiamos psichologinės pagalbos efektyvumo

Siekiant išsiaiškinti psichologinės pagalbos, teikiamos vaikams bei jų šeimoms, efektyvumą ir problemas, su kuriomis susiduriama teikiant psichologinę pagalbą, vaiko teisių apsaugos kontrolierė R. Šalaševičiūtė 2005 metais sudarė vaiko teisių apsaugos specialistų bei psichologų-ekspertų darbo grupę. Šios darbo grupės pagrindinė užduotis: atlikti psichologinės pagalbos vaikams ir jų šeimoms situacijos analizę. Tęsiant psichologinės pagalbos vaikui ir šeimai teikimo problemų ir jas sąlygojančių priežasčių analizę, buvo nagrinėjama Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje surinkta informacija apie pedagoginių psichologinių tarnybų aprūpinimą materialiniais ir finansiniais ištekliais, psichologinio vertinimo metodikomis, profesine literatūra ir galimybėmis kelti kvalifikaciją. Taip pat buvo apibendrintos Lietuvos aukštųjų mokyklų katedrų,

rengiančių psichologus, psichologijos srities mokslininkų nuomonės ir siūlymai dėl psichologinės pagalbos vaikui ir šeimai užtikrinimo.

Psichologinės pagalbos modelis Lietuvoje ir pedagoginių psichologinių tarnybų vaidmuo

Švietimo ir mokslo ministro 2003 m. birželio 25 d. įsakymu Nr. ISAK -897 „Dėl pedagoginės ir psichologinės pagalbos teikimo modelio“ buvo patvirtintas pedagoginės psichologinės pagalbos teikimo modelis ir jo įgyvendinimo 2003-2005 metų priemonių plano projektas.

Dabar veikia trijų lygmenų pedagoginės ir psichologinės pagalbos modelis.

Pirmojo lygmens paskirtis – teikti pirminę specialiąją pedagoginę ir psichologinę pagalbą arčiausiai vaiko esančioje aplinkoje, ugdymo įstaigos pedagogams teikti metodinę pagalbą, šviesti įstaigos bendruomenę, šeimas ugdymo ir psichologiniais klausimais.

Antrojo lygmens paskirtis – teikti specialiąją, pedagoginę ir psichologinę pagalbą, jei jos negali suteikti pirmojo lygmens specialistai dėl jų pačių stygiaus arba specializacijos stokos. Antrojo lygmens pedagoginę psichologinę pagalbą teikia savivaldybių pedagoginės psichologinės tarnybos.

Trečiojo lygmens paskirtis – formuoti specialiosios, pedagoginės ir psichologinės pagalbos teikimo šalies mastu strategiją ir jos įgyvendinimą. Šio lygmens paslaugas teikia Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras.

Kuriant šį modelį buvo numatyta, kad ryšiai tarp visų modelį sudarančių institucijų turi būti palaikomi bendradarbiaujant arba sutarčių pagrindu. Savivaldybių lygmens pedagoginės psichologinės tarnybos palaiko glaudžius ryšius su visomis jų aptarnaujamoje teritorijoje esančių švietimo įstaigų specialiojo ugdymo komisijomis, ugdymo įstaigomis, pedagoginės ir psichologinės pagalbos ieškančiais vaikais, jų tėvais, pedagogais, kitomis vaikais besirūpinančiomis organizacijomis. Jei švietimo įstaigos Specialiojo ugdymo komisija ar pavieniai specialistai negali išspręsti vaiko pedagoginių psichologinių problemų, šio lygmens specialistai kreipiasi į juos aptarnaujančią pedagoginę psichologinę tarnybą. Visi švietimo įstaigose dirbantys pedagogai ir įstaigų administracija, taip pat ir patys moksleiviai bei jų tėvai, gali kreiptis į tarnybą ir gauti numatytas nemokamas pedagogines ir psichologines paslaugas. Vaikai, tėvai, pedagogai kreipiasi į pedagoginę psichologinę tarnybą savarankiškai arba rekomendavus švietimo įstaigos Specialiojo ugdymo komisijai.

Pedagoginių psichologinių tarnybų padėties analizė

Atlikta pedagoginių psichologinių tarnybų (Modelio antrojo struktūrinio lygmens) pateiktų duomenų analizė parodė, kad tikslai, kurių buvo siekta kuriant naują modelį, neįgyvendinti.

Trijų lygmenų pagalbos sistema sukurta, bet ji veikia neefektyviai, pedagoginės psichologinės tarnybos savo funkcijų neatlieka taip, kaip buvo numatyta, tad nėra užtikrinama savalaikė, tinkama ir lengvai prieinama psichologinė pagalba vaikui ir šeimai.

Siekiant išsiaiškinti pagrindines problemas, nulėmusias neefektyvų psichologinės pagalbos modelio šalyje veikimą ir priežastis, dėl kurių pedagoginės psichologinės tarnybos negali tinkamai atlikti savo funkcijų bei realizuoti joms pavestų uždavinių psichologinės pagalbos vaikui ir šeimai srityje, 2006 metais buvo atlikta visų Lietuvoje veikiančių 53 pedagoginių psichologinių tarnybų apklausa. Pedagoginės psichologinės tarnybos buvo paprašytos vaiko teisių apsaugos kontrolieriui pateikti informaciją apie pedagoginių psichologinių tarnybų aprūpinimą metodine medžiaga, materialiniais ir finansiniais ištekliais, specialistų kvalifikacijos kėlimo galimybės.

1. Patalpos

Apibendrinus pateiktus duomenis, nustatyta, kad dauguma patalpų, kuriose įsikūrusios pedagoginės psichologinės tarnybos, nepritaikytos ar netinkamai pritaikytos tarnyboms pagal jų atliekamas funkcijas ir joms keliamus uždavinius.

Tik 42 proc. (22) pedagoginių psichologinių tarnybų turi tinkamai įrengtas patalpas, skirtas individualiam psichologiniam konsultavimui. Tačiau ir šių tarnybų vadovai nurodo, kad yra patalpų įrengimo trūkumų, pavyzdžiui, nepakankama garso izoliacija, nevisiškai tinkami baldai, nesandarūs langai ir pan. Iš dalies atitinka individualioms psichologinėms konsultacijoms keliamus patalpų

reikalavimus - 30 proc. patalpų (16 pedagoginių psichologinių tarnybų). Jose dažniausiai nėra tinkamų baldų, netinkamas kabinetų plotas, netinkamas apšvietimas, nėra tinkamų laukiamųjų patalpų. 28 proc. (15 pedagoginių psichologinių tarnybų) individualiam konsultavimui skirtų patalpų visiškai nepritaikytos, t.y. sąlygų konsultuoti visiškai nėra. Yra atvejų, kai viename kabinete dirba (taigi ir konsultuoja) keli psichologai, kai psichologai dirba viename kabinete su kitų sričių specialistais – buhalteriais, socialiniais pedagogais, logopedais (Elektrėnų, Alytaus, Kaišiadorių, Lazdijų, Skuodo, Širvintų, Vilniaus, Švenčionių rajonų ir kt. pedagoginės psichologinės tarnybos). Vilniaus rajono pedagoginės psichologinės tarnybos psichologai, neturėdami konsultavimui tinkamų patalpų, dažniausiai dirba kaip mobili komanda, 90 proc. vaikų vertinimų šios tarnybos specialistai atliko Vilniaus rajono savivaldybės ugdymo įstaigose. Dalis pedagoginių psichologinių tarnybų ne tik neturi tinkamai įrengtų psichologinio konsultavimo patalpų, bet ir įsikūrusios mokyklų, bendrabučių, buvusių vaikų darželių patalpose, ne pirmuosiuose patalpų aukštuose. Yra atvejų, kai kaimynystėje įsikūrusios verslo įmonės. Manytina, kad taip iš dalies ribojama galimybė naudotis psichologine pagalba neįgaliems asmenims, taip pat ir asmenims vengiantiems viešumo.

Apibendrinus pedagoginių psichologinių tarnybų pateiktus duomenis, pastebima, kad didžioji dauguma jų neturi patalpų, skirtų grupiniam konsultavimui. Dalis pedagoginių psichologinių tarnybų, nurodžiusių turinčios patalpas grupiniam konsultavimui, pritaiko konsultavimui kitos paskirties patalpas – posėdžių sales, didesnius kabinetus ir pan. Tik keletas pedagoginių psichologinių tarnybų (Trakų rajono, Palangos miesto, Kauno rajono, Klaipėdos miesto, Panevėžio miesto, Joniškio rajono, Alytaus miesto) turi visiškai tinkamas patalpas tiek individualiam, tiek grupiniam konsultavimui, tačiau jos įrengtos ne savivaldybių (tarnybų steigėjų), bet Europos Sąjungos finansuojamos programos „Pedagoginių psichologinių tarnybų plėtra“ lėšomis. Todėl darytina išvada, kad savivaldybės neskiria pedagoginėms psichologinėms tarnyboms, ypač šių tarnybų teikiamoms psichologinėms paslaugoms.

2. Patalpų įranga

Daugelis pedagoginių psichologinių tarnybų vadovų nurodė, kad psichologo kabineto ir/ar darbo vietos įrengimui buvo skirta labai nedaug lėšų arba jų visiškai nebuvo skirta. Dažniausiai savivaldybės (tarnybų steigėjai) perduoda naudotus baldus ir kompiuterinę techniką. Kai kurioms tarnyboms savivaldybės visiškai neskiria lėšų psichologo kabineto įrengimui, tinkamų baldų pirkimui (Lazdijų, Širvintų rajonų ir kt.).

Dažniausiai psichologo kabineto įrangą sudaro stalas, kėdė, spinta, kartais – knygų lentyna. Reti atvejai, kai yra muzikinis centras muzikos terapijai (Akmenės rajono savivaldybės pedagoginė psichologinė tarnyba), foteliai psichologiniam konsultavimui, tik kelios savivaldybių tarnybos nurodė, kad turi žaislą (Alytaus miesto, Molėtų rajono tarnybos).

Dažniausiai tarnybas kompiuterine technika aprūpina ne savivaldybės (steigėjai), o Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras. Atkreiptinas dėmesys, kad dažniausiai kompiuterinę įrangą Specialiosios pedagogikos centras skiria pagal projektą „Palikusių mokyklų mokinių grąžinimas“. Kaip minėta, nereti atvejai, kai vienu kompiuteriu naudojasi keli ar net visi tarnybos darbuotojai.

3. Vertinimo metodikos

Šiuo metu pedagoginės psichologinės tarnybos naudoja tik kelias aprobuotas vertinimo metodikas - Wekslerio intelekto skalę vaikams (WISC III-LT), vaiko raidos vertinimo skalę (DISC). Kelios pedagoginės psichologinės tarnybos naudoja Burkso elgesio rangavimo skalę, Achenbacho klausimyną, Raveno spalvotąsias matricas. Kelios pedagoginės psichologinės tarnybos nurodė, kad turi R.Amtauerio intelekto struktūros testus, asmenybės įvertinimo metodikas CPI, R.Gudmano „Galių ir sunkumų klausimyną“ (SDQ-Lit), J.Ketelo, H.S. Aisenkų, Dž. Holando klausimynus, kitas projekcines ir klininkines metodikas.

Pažymėtina, kad psichologiniam vertinimui gali būti naudojamos tik aprobuotos ir patvirtintos metodikos, kurias platina Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras. Šiuo metu centras platina tik DISC ir WISC –III LT metodikas. Neaprobuotų ir nepatvirtintų metodikų naudojimas atliekant vertinimą kelia didelių abejonių ir nerekomenduotinas.

Atkreiptinas dėmesys, kad kai kurioms savivaldybėms, atsižvelgiant į gyventojų tautinę sudėtį, reikia metodikų ne tik lietuvių, bet ir rusų ir/ar lenkų kalbomis (Visagino, Vilniaus bei Šalčininkų rajonų tarnyboms).

4. Kvalifikacijos kėlimo ir profesinės literatūros įsigijimo galimybės

Apibendrinus pateiktus duomenis apie psichologų profesinės kvalifikacijos kėlimo ir tobulinimosi galimybes bei tam skiriamas lėšas, paaiškėjo, kad kvalifikacijos kėlimui naudojamos Europos Sąjungos finansuojamų projektų („Palikusių mokyklą mokinių grąžinimas“) ir steigėjų (savivaldybių) lėšos. Dažniausiai kvalifikacija keliama per Specialiosios pedagogikos centro organizuojamus mokymus, seminarus, konferencijas. Šie renginiai finansuojami iš Europos Sąjungos projekto „Palikusių mokyklą mokinių grąžinimas“ lėšų ir už juos dalyviams mokėti nereikia.

Iš savivaldybių biudžetų vienam pedagoginės psichologinės tarnybos darbuotojui per metus vidutiniškai skiriama 150 litų kvalifikacijai tobulinti, jų nepakanka visapusiškam profesinių žinių atnaujinimui. Net 11 savivaldybių (Jonavos, Joniškio, Kauno, Kėdainių, Klaipėdos, Molėtų, Plungės, Šakių, Širvintų, Tauragės, Trakų rajonai) iš savivaldybės biudžeto visiškai neskiria lėšų pedagoginės psichologinės tarnybos darbuotojų kvalifikacijai tobulinti.

Analogiška situacija ir su savivaldybės skiriamomis lėšomis specialiai profesinei literatūrai įsigyti. Didžioji dauguma pedagoginių psichologinių tarnybų sukaupia profesinės literatūros gauta iš Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centro. Ji taip pat apmokama iš Europos Sąjungos finansuojamo projekto „Palikusių mokyklą mokinių grąžinimas“. Biržų, Molėtų, Plungės, Šakių, Širvintų, Tauragės, Šiaulių ir Kauno rajonų pedagoginėms psichologinėms tarnyboms iš savivaldybės biudžeto nebuvo skirta lėšų profesinei literatūrai įsigyti. Tarnybų vadovų teigimu, dažniausiai profesinę literatūrą darbuotojai (įskaitant ir psichologus) įsigyja patys savo lėšomis.

5. Darbo apmokėjimas

Pedagoginėse psichologinėse tarnybose dirbantys psichologai, neatsižvelgiant į neretai kelis kartus didesnę darbo krūvį, lyginant su mokyklose (Modelio pirmajame lygmenyje) dirbančiais psichologais, gauna tokį patį darbo užmokestį. Tokia darbo apmokėjimo sistema, kai neatsižvelgiama nei į sprendžiamų problemų sudėtingumą, nei į darbo krūvį (tenkančių vaikų skaičių) turi būti tobulinama.

Darytina išvada, kad maži atlyginimai yra vienas iš veiksnių, sąlygojančių psichologų stygių pedagoginėse psichologinėse tarnybose, o tai savo ruožtu riboja psichologinių paslaugų vaikui ir šeimai prieinamumą bei teikiamų paslaugų kokybę. Daugumos pedagoginių psichologinių tarnybų vadovų nuomone, dirbančių tarnybose psichologų, atlyginimai turėtų būti didinami vidutiniškai 30 procentų.

Išvados:

Pedagoginės psichologinės tarnybos veikia neefektyviai ir neįgyvendina joms keliamų uždavinių. Teikiamos psichologinės pagalbos paslaugos yra sunkiai pasiekiamos ir neprieinamos, ir ne visada kokybiškos. Susidariusią situaciją lemia keli veiksniai:

- Psichologų trūkumas. Psichologų trūkumą lemia ne tik nepakankamas psichologų etatų skaičius pedagoginėse psichologinėse tarnybose, bet mažas valstybės finansuojamų vietų skaičius psichologijos krypties studijų programose, mažas psichologų darbo užmokestis, netinkamos darbo sąlygos ir kt.

- Netinkamas patalpų, skirtų psichologiniam (individualiam, grupiniam) konsultavimui įrengimas ar jų stoka. Psichologinio vertinimo, konsultavimo metu sprendžiamos asmeninio, o ne viešo pobūdžio problemos, todėl labai svarbu sukurti tinkamą aplinką bei garantuoti anonimiškumą ir privatumą.

- Nepakankama vertinimo metodikų ir kitų priemonių, reikalingų psichologo darbui, įvairovė.

- Ribotos galimybės kvalifikacijai tobulinti ir metodinės bei profesinės literatūros stoka.

- Nepakankamas tarnybų steigėjų (savivaldybių) dėmesys pedagoginėms psichologinėms tarnyboms ir jų finansavimui. Toks savivaldybių požiūris leidžia daryti išvadą, kad savivaldybių

lygmenyje neskiriama arba nepakankamai skiriama dėmesio bendruomenės psichologinėms problemoms spręsti.

Siūlymai:

Siekiant didinti pedagoginių psichologinių tarnybų teikiamų psichologinės pagalbos vaikui ir jo šeimai efektyvumą ir prieinamumą, siūlytina:

1. Svarstyti galimybę išplėsti pedagoginių psichologinių tarnybų kompetencijos ribas ir įsteigti jose klinikinių psichologų etatus, jie galėtų suteikti pagalbą smurtą patyrusiems vaikams, konsultuoti šeimas įvairių krizių situacijų atvejais.

2. Didinti psichologų etatų skaičių savivaldybių pedagoginėse psichologinėse tarnybose.

3. Užtikrinti, kad pedagoginėse psichologinėse tarnybose psichologines paslaugas teiktų tik kvalifikuoti psichologai.

4. Sudaryti būtinas sąlygas darbui su vaikais ir jų šeimomis, t.y. pritaikyti patalpas ir aprūpinti jas reikiamomis priemonėmis.

5. Skirti didesnius finansinius ir žmogiškuosius išteklius psichologinio įvertinimo metodikoms adaptuoti ir standartizuoti.

6. Sukurti nuoseklią kvalifikacijos kėlimo ir licencijavimo sistemą.

7. Peržiūrėti studijų finansavimo politiką.

8. Atkreipti savivaldybių dėmesį į psichologinės pagalbos teikimo problemas ir skatinti jas aktyviau dalyvauti, kad psichologinė pagalba būtų labiau prieinama ir kokybiškesnė savivaldybės teritorijoje.

III.3. Aktualiausios problemos vaikų sveikatos priežiūros srityje

Vaikų reabilitacija ir sanatorinis (antirecidyvnis) gydymas

Pagrindinė problema – reabilitacijos paslaugų vaikams kvotavimas, nors tai nėra reglamentuota jokių teisės aktu.

■ Sveikatos apsaugos ministerija ėmėsi iniciatyvos keisti ir tobulinti Medicininės reabilitacijos ir sanatorinio (antirecidyvinio) gydymo organizavimo tvarką, bendruosius ir specialiuosius reikalavimus, patvirtintus sveikatos apsaugos ministro 2003 m. liepos 11 d. įsakymu Nr. V-444 „Dėl medicininės reabilitacijos ir sanatorinio (antirecidyvinio) gydymo organizavimo“. Parengti projektai leidžia tikėtis teigiamų pokyčių organizuojant vaikų reabilitacijos paslaugas, tačiau siekiant tinkamo minėtų dokumentų įgyvendinimo, būtina nustatyti finansavimo prioritetus.

Šiuo metu išlaidos vaikų reabilitacijai ir sanatoriniam gydymui sudaro 20 proc. bendros medicininei reabilitacijai ir sanatoriniam gydymui skirtos sumos, tačiau šis dydis nėra įtvirtintas teisės aktuose. Tai tik „tęstinumas“ nuo 2004 metais įgyvendintos Vaikų sveikatos metų programos.

Statistikos departamento duomenimis, vaikai sudaro 25 proc. visų šalies gyventojų. Planuojant lėšas vaikų reabilitacijai ir sanatoriniam gydymui, reikėtų laikytis proporcijos ir atsižvelgti į suaugusiųjų ir vaikų, gyvenančių šalyje, skaičiaus santykį.

2005 metais vaikų reabilitacijos paslaugoms apmokėti buvo numatyta 19 200 700 litų, suteikta paslaugų už 17 323 986,12 litų, panaudota 90,2 proc. lėšų (2004 metais -86,5 proc. lėšų), taigi kasmet suaugusiųjų reabilitacijai vaikų sąskaita „sutaupoma“ 2-3 mln. Dalis Sveikatos apsaugos ministerijos specialistų lėšų vaikų reabilitacijai nepanaudojimą sieja su „sezoniškumu“ ir neteisingu vaikų tėvų supratimu apie tai, jog reabilitacija – tik vaikų vasaros poilsis, tačiau tai ir dalis sveikatos atstatomųjų ar prevencinių priemonių (t.y. tėvai nenori, kad reabilitacijos paslaugos būtų teikiamos vaikui mokslo metų laikotarpiu, o pageidauja siuntimų vasara, dėl to vasarą siuntimų trūksta, o žiemą jie lieka nepanaudoti). Neneigiant šių argumentų, Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos atlikti tyrimai ir turima informacija rodo, kad pirminėje sveikatos priežiūros grandyje gydytojai-pediatrai, šeimos gydytojai neinformuoja tėvų, kad jų vaikui pagal indikacijas (ligos pobūdį) priklauso reabilitacija ar sanatorinis gydymas, arba teigia, kad negali nukreipti vaiko dėl Teritorinės ligonių kasos (TLK) nustatytų kvotų.

Siūlymai:

Atskirame teisės akte nustatyti lėšų dydį vaikų reabilitacijai ir sanatoriniam gydymui, padidinant jį nuo 20 iki 25 proc. ir aiškiai apibrėžiant, kad vaikų reabilitacijos paslaugos ir sanatorinis gydymas negali būti kvotuojama, tad ir vaikams skirtos lėšos negali būti panaudojamos (perkeliamos) suaugusiųjų reabilitacijai.

■ Privalomojo sveikatos draudimo fondo (PSDF) biudžeto dalies lėšos reabilitacijai sudaro tik 4,7 proc., tačiau specialistų-reabilitologų teigimu, Europos Sąjungos šalyse šių išlaidų suma turi būti ne mažesnė kaip 11 proc. (Lietuvoje didžiausią PSDF biudžeto dalį sudaro kompensacijos už vaistus - dominuoja medikamentinis gydymas, o tai nėra efektyvi ir veiksminga forma, nes turi dominuoti ligų prevencija).

■ Pagal proporciją stebimas netolygumas tarp neįgalių vaikų skaičiaus ir reabilitacijos paslaugų vaikams suteikimo. Pažymėtina, jog Lietuvoje kasmet mažėja vaikų skaičius, tačiau vaikų neįgalumas didėja. Kasmet neįgalumas nustatomas apie 1 000 vaikų, 2005 metais vaikų su negali buvo 16 002, t.y. 6 proc. bendro neįgaliųjų skaičiaus, tuo tarpu reabilitacijos paslaugos vaikams suteiktos: 2003 metais – 10 257 vaikams, 2004 metais – 12 881, 2005 metais -13 158, 2006 metų I pusmetį – 6 179 vaikams.

Siūlymai:

1. Peržiūrėti PSDF biudžetą, perskirstyti lėšas ir didinti finansavimą vaikų sveikatos prevencijai, reabilitacijai (iki 25 proc.), atitinkamai palaipsniui mažinant kompensacijas už medikamentus (tai natūralus procesas, gerėja prevencija - mažėja poreikis medikamentiniam gydymui).

2. Įvertinus prekių ir paslaugų kainų pokyčius, taip pat būtina peržiūrėti vaikų reabilitacijos ir sanatorinio gydymo lovardienio bazinės kainas.

3. Rengiant naujas tvarkas, planuojant finansavimą (apmokėjimas už paslaugas, lovardienio kainos), prioritetas turėtų būti teikiamas vaikų medicininei reabilitacijai ir ambulatorinės reabilitacijos plėtrai (taikant ambulatorinę reabilitaciją, atsižvelgti į konkretaus vaiko situaciją, ar tai bus veiksminga, pvz., kaime gyvenantis vaikas tikrai negalės kiekvieną dieną vykti į rajono centrą ambulatorinei reabilitacijai, t. y. tėvai privalo turėti alternatyvą - galimybę pasirinkti ambulatorinę ar stacionarinę reabilitaciją).

Vaikų psichikos sveikatos blogėjimas

■ Nepatvirtintas Valstybės psichikos sveikatos strategijos projektas (strategijoje vienas iš prioritetų – vaikų psichikos sveikatos apsauga ir priežiūra).

■ Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus sudaryta darbo grupė „Vaikų psichinės sveikatos gerinimo klausimams spręsti“ nustatė šias problemas:

- Nepakankamas vaikų psichikos sveikatos priežiūros paslaugų finansavimas. Pastaraisiais metais psichiatrijos paslaugoms iš viso skiriama per 100 mln. Lt, tuo tarpu vaikų psichikos sveikatos priežiūros paslaugoms skiriamas biudžetas sudaro tik apie 8 proc. bendro biudžeto (2005 metais).

- Dažniausiai vaikai pripažįstami neįgaliais dėl nervų sistemos ir jutimo organų ligų. Lyginant su 2003 metais, dvigubai padaugėjo psichikos sutrikimų turinčių vaikų. Psichikos sveikatos centruose (PSC) 2005 metais užregistruota apie 10 tūkst. vaikų, turinčių emocijų ir elgesio sutrikimų, tačiau pagalba tokiems vaikams pirminiame sveikatos priežiūros lygmenyje - PSC (kurių dabar Lietuvoje yra 65) nėra pakankama ir efektyvi, nes ne visose minėtų centrų specialistų komandose dirba vaikų ir paauglių psichiatrai. Įvertinus dabartinį gyventojų (ir vaikų) skaičių savivaldybėse, konstatuotina, kad vienas vaikų ir paauglių psichiatro etatas tenka keliems Lietuvos rajonams.

- Šiuo metu PSC esančios specialistų komandos nepakankamos (1 psichologas 40 tūkst. gyventojų, 1 socialinis darbuotojas 25 tūkst. gyventojų ir pan.). Stebima neigiama tendencija, kad nesant tinkamos pagalbos vaikų psichikos sveikatos priežiūrai pirminiame asmens sveikatos priežiūros lygmenyje (efektyvių prevencinių priemonių, dienos stacionarų, ambulatorinės reabilitacijos stoka) sparčiai mažėja psichiatrijos stacionaruose esančių lovų skaičius (nuo 220 lovų 1991 m. iki 110 – 2005 m.). Savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų pateiktos 2004 metų veiklos ataskaitos liudija, jog tai ypač aktuali problema rajonų savivaldybėms, nes stacionarioms

paslaugoms gauti susidaro eilė, vaikui kartais tenka laukti kelis mėnesius (PSC teigimu, vidutiniškai nuo 1-5 dienų iki 1-2 savaičių), nors dėl vaiko sveikatos būklės jam būtina skubi ir kvalifikuota pagalba.

- Pastaruoju metu Lietuvoje ypač sparčiai daugėja hiperkinezinių sutrikimų turinčių vaikų. Tokie vaikai sudaro 10 proc. visų vaikų, turinčių emocijų ir elgesio sutrikimų (lyginant su 2001 m. hiperaktyvių vaikų padidėjo 26 proc.). Tikri šios problemos mastai nėra žinomi, nes iki šiol epidemiologinio tyrimo dėl hiperkinezinio sutrikimo atlikta nebuvo. Kita problema, kad Lietuvoje nėra galimybės tokiems vaikams taikyti moderniausią gydymą, kuris sėkmingai naudojamas kitose Europos šalyse. Valstybinio psichikos sveikatos centro duomenimis, 2006 metų vasarą vienas iš dviejų naujausių ir efektyviausių vaistų (Stratera) užregistruotas, o kitas (Concerta) turėtų būti užregistruotas artimiausiu metu, tačiau jų taikymas gydymui Lietuvoje bus labai ribotas, nes minėti vaistai brangūs, o gydymo kursas labai ilgas. Manytina, jog siekiant užtikrinti hiperkinezinį sutrikimą turinčių vaikų gydymo prieinamumą, minėti vaistai turėtų būti kompensuojami iš PSDF lėšų.

- Būtina tęsti Savižudybių prevencijos 2003-2005 m. programą. Pastebėtina, kad nebuvo užtikrintas tinkamas programos finansavimas. Vaiko gerovės valstybės politikos strategijos ir jos įgyvendinimo priemonių 2005-2012 metų plane numatyta parengti Vaikų savižudybių prevencijos programą, tačiau įvykdymo terminas - 2007-2009 metai - neatitinka nūdienos vaikų ir paauglių savižudybių paplitimo ir grėsmės, manytina, kad šis terminas turėtų būti paankstintas.

- Iki šiol nėra nuoseklių ir išsamių epidemiologinių tyrimų apie vaikų sergamumą psichinėmis ligomis, apie psichikos sutrikimų (ligų) paplitimą įvairiose vaikų amžiaus grupėse ir pan.

Siūlymai:

1. Siekiant efektyvios ir veiksmingos pagalbos elgesio ir psichikos sutrikimų turintiems vaikams iš PSDF biudžeto lėšų turi būti apmokamos ne tik biomedicininės, bet ir psichosocialinės technologijos (t. y. ne tik gydymas, bet ir prevencija).

2. Gerinti ambulatorinės pagalbos elgesio ir psichikos sutrikimų turintiems vaikams prieinamumą ir plėtrą; dienos stacionarus steigti pirminėje grandyje; krizių centrus steigti kiekvienoje apskrityje. Ypatinę dėmesį būtina skirti kuriant ir plečiant ilgalaikės psichosocialinės reabilitacijos (resocializacijos) paslaugas paaugliams su sunkiais elgesio ir socializacijos sutrikimais, taip pat reabilitacijos paslaugų paaugliams, priklausomiems nuo alkoholio ir narkotikų.

3. Užtikrinti efektyvų hiperkinezinių sutrikimų turinčių vaikų gydymą bei tokių vaikų gydymui būtinų vaistų kompensavimą iš PSDF biudžeto lėšų.

4. Siekiant efektyviai planuoti pagalbą ir paslaugas elgesio ir psichikos sutrikimų turintiems vaikams, artimiausiu metu būtina atlikti išsamesnius epidemiologinius tyrimus apie vaikų sergamumą psichinėmis ligomis apie psichikos sutrikimų (ligų) paplitimą įvairiose vaikų amžiaus grupėse ir pan.

5. Pakoreguoti sveikatos apsaugos ministro 2005 m. gruodžio 5 d. įsakymą „Dėl pirminės ambulatorinės asmens sveikatos priežiūros paslaugų organizavimo ir apmokėjimo tvarkos aprašo bei pirminės ambulatorinės asmens sveikatos priežiūros paslaugų ir bazinių kainų sąrašo tvirtinimo“, mažinant gydytojams psichiatrams (vaikų ir paauglių psichiatrams), psichikos sveikatos slaugytojams, socialinių darbuotojams, psichologams priskiriamų gyventojų skaičių, atsižvelgiant į teritorinį principą (miestas, kaimas) ir pan. Šių sveikatos priežiūros specialistų normatyvas ir maksimalus aptarnaujamųjų skaičius turi būti diferencijuotas ir suaugusiems, ir vaikams, nes PSC dirbantys specialistai, teikiantys pagalbą vaikams, tuo pačiu teikia pagalbą, konsultacijas ir jų tėvams (globėjams), kitiems su vaiku dirbantiems specialistams (pedagogams, vaikų globos namų darbuotojams ir pan.)

Vaikų sergamumas tuberkulioze

■ Remiantis oficialiais Respublikinės tuberkuliozės ir infekcinių ligų ligoninės bei Užkrečiamų ligų profilaktikos ir kontrolės centro duomenimis, vaikų sergamumas tuberkulioze stabilizavosi. Pasaulio sveikatos organizacijos (PSO) duomenimis, Lietuva priklauso aštuonioms pasaulio valstybėms, kuriose daugiausia žmonių serga vaistams atspariomis tuberkuliozės

formomis. Pastaruoju metu padaugėjo asmenų, sergančių vaistams atsparia tuberkuliozės forma (2005 m. per 100 asmenų susirgo atsparia tuberkuliozės forma), taip pat grėsmingas ir toks faktorius, jog atvira plaučių tuberkuliozės forma serga 69 proc. visų plaučių tuberkulioze sergančių asmenų.

■ Įvertinus tai, kad susirgimus tuberkulioze sąlygoja socialiniai-ekonominiai veiksniai, kad daugelis suaugusiųjų asmenų, sergančių pavojingomis tuberkuliozės formomis, piktybiškai nesigydo ir jiems netaikomas priverstinis gydymas, bei į tai, jog sergantiems tuberkulioze asmenims socialinių paslaugų infrastruktūra visiškai neišvystyta (pvz., asmuo sergantis atvira tuberkuliozės forma ir neturintis gyvenamojo būsto (benamis) negali būti priimtas į jokią socialinės globos įstaigą, nes tuberkuliozė yra nurodyta kaip viena iš medicininių kontraindikacijų, kuriai esant asmuo negali būti priimtas į socialinės globos įstaigą, o tai reiškia, jog minėti socialinės rizikos asmenys gyvena gatvėje, nesigydo ir yra potencialūs tuberkuliozės mikobakterijų platintojai), darytina prielaida, jog tikroji vaikų tuberkuliozės epidemiologinė situacija yra blogesnė. Apie nepakankamą pagalbą vaikams bei tuberkuliozės profilaktiką kalba ir specialistai.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos 2005 metų veiklos ataskaitoje buvo atkreiptas dėmesys į minėtą problemą ir pateiktas siūlymas: atlikti išsamų vaikų sergamumo tuberkulioze padėties įvertinimą ir pateikti prognozę dėl galimo šio susirgimo protrūkio. Atsižvelgiant į Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto 2006 m. sausio 27 d. pateiktas išvadas ir pastabas antrajai periodinei Lietuvos ataskaitai dėl Vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo Lietuvoje, kur pažymėtas būtinumas užtikrinti ir tinkamai įgyvendinti „Valstybinę tuberkuliozės profilaktikos ir kontrolės 2003-2006 metų programą“, PSO rekomendacijas, Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje pradėtas vaikų sergamumo tuberkulioze problematikos tyrimas ir rengiamas apibendrinimas, išvados bei siūlymai šiai grėsmingai problemai spręsti.

Sutrikusio vystymosi kūdikių namų veiklos tobulinimas

■ Įgyvendinant vaiko gerovės politiką šalyje, būtina iš esmės keisti strategiją ir šiuo metu susiklosčiusią praktiką kūdikių globos, socialinių ir sveikatos paslaugų jiems teikimo srityje, t.y. vaikai iki 3 metų amžiaus dėl tėvų socialinių problemų ar savo sveikatos sutrikimų negali būti atskiriami nuo šeimos ir apgyvendinami sutrikusio vystymosi kūdikių namuose. Todėl būtina kurti ir plėsti socialinių paslaugų infrastruktūrą vaikui (kūdikiui) ir šeimai (motinai) savivaldybės lygmenyje, užtikrinti tinkamą ir veiksmingą nėščiujų sveikatos priežiūrą, šeimos, kurioje gimė kūdikis, patronažą, motinų konsultavimą (ypač socialinės rizikos ar socialinės atskirties šeimose) ir pan. Tėvų globos netekę vaikai iki 3 metų amžiaus išskirtinai turi būti apgyvendinami globėjų šeimose ir tik išimtiniais atvejais bei maksimaliai trumpam laikui gali būti apgyvendinami vaikų globos institucijose. Todėl būtina kuo skubiau spręsti profesionalių globėjų, gebančių teikti kvalifikuotas paslaugas tėvų globos netekusiems kūdikiams, rengimo klausimą.

■ Sutrikusio vystymosi kūdikių namų steigėjai yra apskričių viršininkų administracijos. Kadangi šios įstaigos priskirtos Lietuvos nacionalinės sveikatos sistemos asmens sveikatos priežiūros įstaigų tipui, metodinę paramą pagal savo kompetenciją joms teikia Sveikatos apsaugos ministerija. Šiuo metu kūdikių namuose apgyvendinami 0-3 metų vaikai (atskiris atvejais vaikams su negalia asmens sveikatos priežiūros ir socialinės globos paslaugos teikiamos iki 7 metų), kurie turi tėvus, bet taip pat turi ir rimtų sveikatos sutrikimų arba netekę tėvų globos ir turintys įvairaus laipsnio sveikatos problemų vaikai. Tyrimai rodo, jog dažniausiai į šias sveikatos priežiūros įstaigas patenka vaikai dėl tėvų socialinių problemų, bet ne dėl rimtų sveikatos problemų, dėl kurių vaikui būtina 24 val. trunkanti specializuota sveikatos priežiūra.

■ Pagal veiklos nuostatus sutrikusio vystymosi kūdikių namų tikslai, pobūdis ir sritys yra vienodos, tačiau veiklos praktika, prioritetai yra skirtingi, vienu veiklos prioritetu – tėvų globos netekusių vaikų (kūdikių) globa ir sveikatos priežiūra (antrinio lygio ambulatorinės ir stacionarinės ankstyvosios reabilitacijos paslaugos), kitą veiklą labiau orientuota į asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimą raidos sutrikimų turintiems vaikams (antrinio lygio ambulatorinės ir tretinio lygio stacionarinės abilitacijos paslaugos), tiek tėvų globos netekusiems vaikams, tiek rimtų sveikatos sutrikimų turintiems vaikams, augantiems šeimose, taip pat tėvams, auginantiems neįgalius vaikus,

vaikų globos įstaigoms, globojančioms vaikus su raidos sutrikimais, specialistų mokymų organizavimą ir pan.

Siūlymai:

Siekiant vieningos vaiko globos (rūpybos) sistemos šalyje funkcionavimo, kvalifikuotos pagalbos raidos sutrikimų turintiems vaikams teikimo, siūlytina svarstyti galimybę diferencijuoti sutrikusio vystymosi kūdikių namų veiklą pagal jų praktinės veiklos prioritetus.

Atsižvelgiant į tai, jog pagrindinė daugumos sutrikusio vystymosi kūdikių namų funkcija yra tėvų globos netekusių vaikų (kūdikių) globos užtikrinimas, gyvenimo sąlygų, artimų šeimos aplinkai bei atitinkančių kūdikio sveikatą, visavertį jo vystymąsi ir pan. sudarymas, siūloma spręsti įstaigų statuso keitimo klausimą: iš asmens sveikatos priežiūros įstaigos keisti į socialinės globos įstaigą, t.y. sutrikusio vystymosi kūdikių namus perduoti socialinės apsaugos sistemos koordinavimo sričiai kaip socialinių paslaugų įstaigas, teikiančias institucinės socialinės globos paslaugas likusiems be tėvų globos vaikams (kūdikiams).

Rengiamame Vaiko globos (rūpybos) sistemos strategijos projekte numatomas institucinės vaiko globos sistemos pertvarkymas. Pakeitus sutrikusio vystymosi kūdikių namų statusą į socialinės globos įstaigą, t.y. minėtoms įstaigoms tapus bendros vaiko globos sistemos dalimi, tikėtini realūs pokyčiai vaikų iki 3 metų institucinėje globoje.

Atsižvelgus į kūdikių namų veiklos specifiką (globojamų vaikų poreikius bei sveikatos ypatumus), šiose įstaigose ir toliau turėtų būti teikiamos licencijuotos vaikų sveikatos priežiūros paslaugos. Asmens sveikatos priežiūros paslaugas, teikiamas vaikams (kūdikiams) minėtose įstaigose, siūloma finansuoti iš PSDF biudžeto lėšų, socialines paslaugas – iš valstybės biudžeto specialiųjų tikslinių dotacijų (globos (rūpybos) išmoka) ir steigėjo (apskrities viršininko) biudžeto skirtų lėšų.

Siūloma diskutuoti dėl kai kurių sutrikusio vystymosi kūdikių namų, kurių praktinės veiklos prioritetas – asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimas sutrikusios raidos vaikams, pagalba šeimoms, auginančioms neįgalius vaikus, ir pan. reorganizavimo į nacionalinius reabilitacijos centrus raidos sutrikimų turintiems vaikams.

Vaikų sveikatos profilaktiniai patikrinimai

Siūlymai:

1. Atsižvelgiant į pastaruoju metu blogėjančius vaikų sveikatos rodiklius, žalingų įpročių plitimą tarp vaikų bei nepakankamą dėmesį vaikų sveikatos priežiūros profilaktikai, ši problema ypač aktuali vaikų globos namuose augantiems vaikams. Siūlytina užtikrinti, kad vaikų globos institucijose periodiškai būtų atliekami profilaktiniai vaikų sveikatos patikrinimai (tyrimai dėl užkrečiamųjų ligų, hepatito C, ŽIV ir pan.).

2. Būtina užtikrinti nemokamą stomatologinę pagalbą vaikams, numatant finansavimą privalomiems profilaktiniams patikrinimams ir gydymui. Šiuo metu dauguma šeimų finansiškai nepajėgios (socialinės rizikos ir nemotyvuotos šeimos) garantuoti savo vaikui tinkamą ir laiku atliekamą stomatologinę priežiūrą.

Vaikų slaugos užtikrinimas

■ Lietuvoje pastebimai didėja vaikų mirtingumas ir sergamumas dėl sunkių traumų, dažnėja kombinuoti sužeidimai, politraumos.

Šalyje susižeidusių arba patyrusių nelaimingą atsitikimą nors kartą per metus mokinių skaičius sparčiai padaugėjo - nuo 22,9 proc. 1994 metais iki 50,3 proc. 2002 metais. Taigi vaikų slauga po sunkių traumų (sužalojimų), kai vaikas ilgą laiką neatgauna sąmonės, būna komos būklėje, o vėliau tampa vegetuojančiu ligoniu tampa labai aktuali. Tokiems vaikams nereikalinga aukštesnio lygio stacionarinė pagalba (universiteto ligoninėse, teikiančiose specializuotas III lygio paslaugas), tačiau jiems būtina nuolatinė specialistų slauga, priežiūra, pagalba (pagrindinių gyvybinių funkcijų monitoravimas, dirbtinė plaučių ventiliacija ir pan.). Akivaizdu, jog esant tokiai vaiko sveikatos būklei tėvai negali tinkamai slaugyti vaiko namuose.

■ Sveikatos apsaugos ministro 2005 m. lapkričio 17 d. įsakymo Nr. V-880 „Dėl Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2000 m. vasario 21 d. įsakymo Nr. 100 „Dėl Lietuvos medicinos normos MN 80: 2000 „Palaikomojo gydymo ir slaugos Ligoninė“ pakeitimo“ 1.6.2

punkte numatyta, kad į palaikomojo gydymo ir slaugos ligonines privaloma hospitalizuoti vaikus, kuriems nustatytas sunkaus neįgalumo lygis dėl ligos, traumos, sužalojimo, įgimtų arba vaikystėje įgytų sveikatos sutrikimų, aplinkos veiksnių neigiamo poveikio žymiai sumažėjusios galimybės ugdytis, dalyvauti, veikti ir būtina nuolatinė kitų žmonių slauga, priežiūra, pagalba ir jiems aukštesnio lygio stacionarinių paslaugų nereikia. Tačiau, Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos duomenimis, Palaikomojo gydymo ir slaugos ligoninės nepriima šių vaikų, motyvuodamos, jog neturi vaikų ligų specialistų. Vadinasi, minėtas sveikatos apsaugos ministro įsakymas praktiškai yra nevykdomas.

Higienos normų rengimas ir tobulinimas

Siūlymai:

1. Peržiūrėti ir patobulinti sveikatos apsaugos ministro 2004 m. sausio 22 d. įsakymu Nr. V-17 patvirtintą Lietuvos higienos normą HN 124:2004 „Vaikų globos įstaigos. Bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“, nes norma neatitinka šiuo metu vaikų globos įstaigoms keliamus reikalavimus. Šiame dokumente „užprogramuota“ didelių globos įstaigų veikla, tačiau rengiant higienos normas turi būti orientuojamasi į įvairius vaikų socialinės globos įstaigų tipus, higienos reikalavimus nustatyti priartinant prie vaiko auginimo šeimos aplinkoje.

2. Paspirtinti Lietuvos higienos normų, skirtų internetinėms kavinėms, klubams, rengimą.

Valstybės programų, susijusių su vaikų sveikatos užtikrinimu, koordinavimas ir kontrolė

Siūlymai:

- Atlikti visų valstybės strategijų, programų, susijusių su vaikų sveikata, reviziją, finansavimo bei veiksmingumo analizę ir užtikrinti programų įgyvendinimo tęstinumą. Yra daug programų, priemonės jose dubliuojasi, priemonių įgyvendinimo finansavimas neužtikrinamas, nėra programų tęstinumo, todėl sunku tikėtis veiksmingumo. Pavyzdžiui, Motinos ir vaiko valstybinės programos (2004-2006 metams) įgyvendinimui tik 2004 metais buvo skirta tiek lėšų, kiek buvo numatyta, t.y. 1,5 mln. litų, tuo tarpu 2005 ir 2006 metais buvo numatyta skirti atitinkamai 3,6 ir 3,8 mln. Lt, o skirta tik po 1,5 mln. Lt. Bendras programos finansavimas sudaro tik 41 proc. numatytos sumos. Taip pat šioje programoje nėra priemonių, skirtų vaikų psichikos sveikatai, socialinei pediatrijai ir pan. Užtikrinant programos tęstinumą ir rengiant naują programą, būtina išplėsti minėtos programos turinį bei garantuoti tinkamą finansavimą.

- Paspirtinti parengtų Valstybinės sveikatą stiprinančių mokyklų plėtros 2007-2012 metų programos, Valstybinės ikimokyklinio ir mokyklinio amžiaus vaikų mitybos gerinimo programos ir Valstybinės vaikų sveikatos priežiūros mokyklose 2006-2009 metų programos svarstymą ir priėmimą.

Tikslinga būtų turėti ne tiek daug, bet tik keletą užtat kokybiškų, išsamių, veiksmingų ir tinkamai finansuojamų programų.

Visų programų prioritetas turi būti – vaikų sveikatos prevencija, o programų biudžeto formavimas orientuotas į siekiamą rezultatą.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė šiuos siūlymus pateikė Lietuvos Respublikos Seimo Švietimo reikalų komitetui ir Sveikatos apsaugos ministerijai.

III.4. Neįgalių vaikų situacija ir problemos Lietuvoje

Jungtinių Tautų Vaiko teisių komitetas išvadose bei siūlymuose dėl Lietuvos Respublikos II-osios periodinės ataskaitos dėl Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos nuostatų įgyvendinimo Lietuvoje išreiškė susirūpinimą dėl fakto, kad nediskriminavimo principas nėra visiškai įgyvendinamas vaikų, gyvenančių pažeidžiamose šeimose ir vaikų globos namuose, taip pat neįgalių vaikų <...> atžvilgiu, ypač dėl teisės į tinkamas sveikatos priežiūros ir lavinimo paslaugas, kad neįgaliesiems vaikams, gyvenantiems kaimo vietovėse, neužtikrinamas tokio paties lygio paslaugų ir medicininės priežiūros prieinamumas kaip kitose šalies vietose gyvenantiems vaikams bei dėl

globos namuose apgyvendintų neįgaliųjų vaikų skaičiaus, bendro lėšų ir specialiai apmokytų darbuotojų darbui su tokiais vaikais trūkumo.

Lietuvoje neįgaliųjų vaikų yra per 15 tūkst., iš jų beveik 3 tūkst. gyvena specialiose mokyklose, globos namuose.

Siekiant išsiaiškinti neįgaliųjų vaikų Lietuvoje problemas, savivaldybių, specialiųjų mokyklų, vaikų su negalia globos institucijų, nevyriausybinių organizacijų apklausos pagrindu bei remiantis Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje išnagrinėtais skundais, buvo atlikta išsami šios srities analizė.

Informaciją Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje atliekamam tyrimui pateikė savivaldybių administracijos, vaikų globos institucijos, skirtos vaikams su negalia, 55 specialiosios mokyklos, specialiojo ugdymo centrai (toliau – specialiojo ugdymo institucijos). Dėl skirtingos specialiųjų poreikių klasifikacijos medicinoje (neįgalumo lygiai) ir švietimo sistemoje (specialieji ugdymosi poreikiai) gautą statistiką ne visada galima lyginti ir vertinti (praktiškai neįgalūs vaikai yra tie, kuriems nustatyti dideli ir labai dideli specialieji poreikiai).

Statistika

Remiantis savivaldybių administracijų pateikta informacija:

- Lietuvoje yra 15667 neįgalūs vaikai, tai sudaro 2,7 proc. visų Lietuvos vaikų.
- Lengvą neįgalumo lygį turi 6411 vaikas (41 proc.), vidutinį neįgalumo lygį - 5579 vaikai (36 proc.), sunkų neįgalumo lygį – 2725 vaikai (17 proc.), vaikai invalidai – 943 (6 proc.).
- Pagal lytį: 57 proc. neįgaliųjų vaikų yra berniukai, 43 proc. - mergaitės.
- Pagal gyvenamąją vietą: 59 proc. neįgaliųjų vaikų gyvena mieste, 41 proc. - kaime.
- Neįgalūs vaikai pagal amžių: 0-6 metų neįgalūs vaikai sudaro 20 proc., 7-10 metų vaikai – 22 proc., 11-14 metų – 30 proc., 15-18 metų – 28 proc. visų neįgaliųjų vaikų.
- 2001-2005 metais pritaikyti 135 būstai (aplinka) neįgaliems vaikams (pagal metus atitinkamai 20, 20, 36, 25, 34); poreikis pritaikyti būstą (aplinką) buvo 183 vaikams (poreikis patenkintas atitinkamai 90, 83, 80, 76, 58 proc.).
- Bendrojo lavinimo mokyklose mokosi 5795 neįgalūs vaikai, maždaug 1076 vaikams skirti 265,25 pedagogų padėjėjų etatai, realus poreikis – 380. 317 neįgaliųjų vaikų nesimoko. Tarp nesimokymo priežasčių dažniausiai savivaldybės nurodo sunkų negalios lygį, cerebrinį paralyžį, kompleksinius sutrikimus.

Remiantis specialiojo ugdymo institucijų informacija:

- 55 specialiojo ugdymo institucijose mokosi 4968 ugdytiniai (asmenys iki 21 metų), 3119 yra vaikai su negalia (66 proc. visų ugdytinių).
- Specialiojo ugdymo institucijos galėtų priimti 5726 ugdytinius, mokinių skaičius 2006/2007 mokslo metais sudarė 87 procentus projekcinio pajėgumo.
- 56 proc. neįgaliųjų vaikų sudaro berniukai, 44 proc. - mergaitės.
- 61 proc. vaikų gyvena mieste, 41 proc. - kaime.
- Neįgalūs vaikai pagal amžių: 0-6 metų sudaro 6,5 proc. (204), 7-10 metų vaikai – 22,6 proc. (705), 11-14 metų – 33,6 proc. (1048), 15-18 metų – 37,2 proc. (1128) visų institucijose besiuogančių neįgaliųjų vaikų.
- Lengvą neįgalumo lygį turi 761 vaikas (26 proc.), vidutinį neįgalumo lygį - 1075 vaikai (36 proc.), sunkų neįgalumo lygį – 529 vaikai (18 proc.), vaikai invalidai – 576, jie sudaro 20 proc.
- 2000 vaikų turi neįgalumą dėl intelekto sutrikimų (64 procentai visų neįgaliųjų vaikų, besimokančių specialiojo ugdymo institucijose). 503 vaikai (16,2 proc.) turi judėjimo sutrikimų, 472 vaikai (15,5 proc.) - klausos, 215 vaikų (6,9 proc.) – regėjimo, 148 vaikai (4,7 proc.) – vidaus organų sutrikimų.
- Iš visų besimokančių apklaustose specialiojo ugdymo įstaigose vaikų nežymų intelekto sutrikimą turi 35,7 proc. visų specialiojo ugdymo institucijose besimokančių vaikų (51 proc. turinčių sutrikusį intelektą), vidutinį protinį atsilikimą – 24,4 (35 proc. turinčių sutrikusį intelektą), žymų protinį atsilikimą – 6,2 (9 proc. turinčių sutrikusį intelektą), labai žymų – 3,1 proc. (5 proc. turinčių sutrikusį intelektą).

- 788 ugdytiniai turi nedidelių specialiųjų ugdymosi poreikių, tai sudaro 18 proc. visų ugdytinių, 1147 ugdytiniai - vidutinių specialiųjų ugdymosi poreikių, tai sudaro 26 proc., didelių specialiųjų ugdymosi poreikių turi 1698 mokiniai, tai sudaro 37 proc., 844 mokiniai turi labai didelių specialiųjų ugdymosi poreikių (19 proc.).

- 356 ugdytiniai globojami (rūpinami) specialiojo ugdymo institucijoje, 109 globojami (rūpinami) fizinio asmens, 250 – vaikų globos institucijose, likusieji 4253 gyvena biologinėse šeimose.

- 471 ugdytinis nuolat gyvena specialiojo ugdymo įstaigoje (bendrabutyje), 1832 ugdytiniai įstaigoje gyvena mokslo dienomis.

- Vidutinis specialiojo ugdymo įstaigos biudžetas – 1707,6 tūkst. Lt, vidutiniškai skiriama 1041,8 tūkst. Lt darbuotojų darbo užmokesčiui (tai sudaro 61 proc. įstaigos biudžeto), 361,1 – įstaigos išlaikymui (komunaliniams patarnavimas, remontui ir pan.) arba 21 proc. įstaigos biudžeto.

- 1448,7 Lt vidutiniškai tenka vieno vaiko išlaikymui per mėnesį.

- Į specialiojo ugdymo įstaigas vežiojami 1652 vaikai (1759 asmenys iki 21 metų). Specialiojo ugdymo įstaigų teigimu, reikėtų teikti vežiojimo paslaugas 1981 vaikui, taigi patenkinama 83,4 proc. poreikio.

- 55 specialiojo ugdymo įstaigose dirba 3637 darbuotojai; specialistai, tiesiogiai dirbantys su vaikais (2240), sudaro 61,6 proc. personalo, techninis ūkinis personalas - 1397 darbuotojai.

- 162 socialiniai pedagogai sudaro 4,5 proc. viso personalo (7,4 proc. darbuotojų, tiesiogiai dirbančių su ugdytiniais), vienai įstaigai tenka 3 socialiniai pedagogai. 1000 spec. pedagogų sudaro 27,5 proc. viso personalo (45,5 proc. tiesiogiai dirbančių su ugdytiniais), vienai įstaigai tenka 18,2 spec. pedagogo; 55 specialiojo ugdymo įstaigose dirba tik 23 psichologai, tad vienai įstaigai tenka tik 0,4 psichologo.

- 81 pedagogo kvalifikacija neatitinka nustatytų reikalavimų.

Remiantis globos vaikams su negalia institucijų pateikta informacija:

- 4 globos vaikams su negalia institucijose gyvena 732 gyventojai, 239 iš jų - su negalia.

- 59 proc. sudaro berniukai, 41 proc. - mergaitės.

- 61 proc. vaikų yra iš miesto, 39 proc. - kaimo.

- Neįgalūs vaikai pagal amžių: 0-6 metų vaikai sudaro 5,5 proc. (13), 7-10 metų vaikai – 18,8 proc. (45), 11-14 metų – 32,2 proc. (77), 15-18 metų – 43,5 proc. (104) visų institucijose gyvenančių neįgalių vaikų.

- Lengvą neįgalumo lygį turi 2 vaikai, tai sudaro 0,8 proc. visų neįgalių vaikų, vidutinį neįgalumo lygį - 22 vaikai, (9,2 proc.), sunkų neįgalumo lygį – 88 vaikai (36,8 proc.), vaikai invalidai – 127 (53,2 proc.).

- 182 vaikai turi neįgalumą dėl intelekto sutrikimų, 23 vaikai turi judėjimo sutrikimų, 2 vaikai - klausos, 12 – regėjimo, 9 vaikai – kitų sutrikimų.

- Iš visų globos įstaigose vaikams su negalia gyvenančių vaikų nežymų intelekto sutrikimą turi 0,5 procento visų institucijose gyvenančių vaikų (1,3 procentai, turinčių sutrikusį intelektą), vidutinį protinį atsilikimą – 9,3 (24,7 proc. turinčių sutrikusį intelektą), žymų protinį atsilikimą – 21,5 (57,4 proc. turinčių sutrikusį intelektą), labai žymų – 6,2 proc. (16,6 proc. turinčių sutrikusį intelektą).

- 165 vaikai globojami (rūpinami) globos vaikams su negalia institucijose, 498 gyvena biologinėse šeimose.

- 4 globos įstaigose vaikams su negalia dirba 718 darbuotojai; specialistai, tiesiogiai dirbantys su vaikais (526), sudaro 73 proc. personalo, techninis ūkinis personalas - 192 darbuotojai.

- 45 spec. pedagogai sudaro 6,3 proc. viso personalo (8,6 proc. tiesiogiai dirbančių su ugdytiniais), vienai įstaigai tenka 11 spec. pedagogų; dirba 57 socialiniai darbuotojai, vienai įstaigai tenka 14,25 soc. darbuotojo.

Išvados:

1. Socialinių paslaugų stoka

Per pastaruosius 10 metų Lietuvoje sukurtas nemažas socialinių paslaugų tinklas, tačiau paslaugų įvairovė bei kokybė nėra pakankama. Apie 40 proc. socialinių paslaugų įstaigų –

stacionarios globos įstaigos. Nestacionarių socialinių paslaugų infrastruktūra intensyviai vystoma, tačiau nėra pakankama.

Savivaldybėse yra ribotas socialinių paslaugų įstaigų, teikiančių paslaugas neįgaliesiems vaikams, skaičius, trūksta transporto, užimtumo ir dienos centrų paslaugų, socialinės globos, socialinės priežiūros namuose paslaugos neteikiamos dėl nepakankamo finansavimo. Kaimiškose vietovėse gyvenantys neįgalūs vaikai neturi galimybės gauti daugiau ir kokybiškesnių paslaugų. Socialinės paramos skyriaus specialistai ar seniūnijų socialiniai darbuotojai negauna informacijos apie neįgalaus vaiko gimimą šeimoje, todėl negali organizuoti socialinių paslaugų. Trūksta darbuotojų, atsakingų už darbą su neįgaliais vaikais, seniūnijose, socialinės paramos skyriuose.

2. Apgyvendinimas institucijose

Dėl nepakankamo socialinių ir švietimo paslaugų šeimai bei vaikui tinklo šalyje, per dažnai naudojamosi stacionarių valstybės ir savivaldybių vaiko globos/ugdymo įstaigų paslaugomis. Būtina skatinti, spręsti ir tobulinti socialinių paslaugų šeimai ir vaikui tinklą šalyje bei didinti socialinių darbuotojų, dirbančių su šeimomis ir vaikais, skaičių. Valstybė turėtų kuo greičiau ir efektyviau orientuoti socialinę politiką į socialinių paslaugų plėtrą.

3. Nepakankama integracija

Specialiųjų poreikių moksleivis turi teisę lankyti šalia gyvenamosios vietos esančią mokyklą, kaip lankyti ją nebūdamas neįgalus. Nors teisinė bazė vaikų integracijai yra pakankama, tačiau pati integracija vyksta vangiai. Bendrojo lavinimo sistema integruotam neįgalių (specialiųjų poreikių) vaikų mokymui nepasirengusi - mokyklose trūksta specialistų, mokytojų padėjėjų, mokytojams trūksta kompetencijos specialiųjų poreikių vaikams ugdyti, teigiamo požiūrio į šį procesą, nepritaikyta fizinė mokyklų aplinka ir t.t.

4. Darbuotojų kvalifikacija, jų stygius

Dažna neefektyvios specialiųjų poreikių vaikų integracijos į bendrojo lavinimo mokyklą priežastis – pedagogų specialiųjų žinių, kaip dirbti su specialiųjų poreikių vaikais, stoka.

Ne visų apklaustų specialiojo ugdymo įstaigų (mokyklų, ugdymo centrų) pedagoginių darbuotojų kvalifikacija atitinka nustatytus reikalavimus. Numatomas jų persikvalifikavimas, kai kurie pedagogai siekia įgyti reikiamą išsilavinimą ir kvalifikaciją studijuodami.

Trūksta kvalifikuoto psichologo pagalbos neįgaliam vaikui ir jo šeimai, per maži darbuotojų, dirbančių su neįgaliais vaikais, atlyginimai.

Dėl gydytojų stygiaus medicininė priežiūra neįgaliesiems vaikams kaimo vietovėse yra žemesnio lygio. Trūksta kvalifikuoto personalo - surdopedagogų, logopedų, tiflopedagogų, psichologų.

5. Vaikai su nedideliais ir vidutiniais specialiaisiais ugdymosi poreikiais specialiojo ugdymo įstaigose

Specialiojo ugdymo įstaigų paskirtis - ugdyti asmenis, turinčius didelių ar labai didelių specialiųjų ugdymosi poreikių. Iš surinktų duomenų matyti, kad 18 proc. visų ugdytinių turi nedidelių, 26 proc. - vidutinių specialiųjų ugdymosi poreikių. Didelių specialiųjų ugdymosi poreikių turi 37 proc., labai didelių - 19 proc.

Švietimo ir mokslo ministro 2000 m. gruodžio 22 d. įsakymu Nr. 158 patvirtintoje Specialiųjų poreikių asmenų priėmimo į specialiojo ugdymo įstaigą tvarkoje numatyta, kad į specialiojo ugdymo įstaigas, bendrojo ugdymo įstaigų specialiąsias grupes, klases priimami iki 21 metų amžiaus (į ikimokyklinės ugdymo įstaigas – iki 7 metų amžiaus) specialiųjų poreikių asmenys, turintys didelių ar labai didelių specialiųjų ugdymosi poreikių. Tvarkos 11 punkte numatyta, kad asmenys su nežymiu protiniu atsilikimu gali būti priimti į specialiojo ugdymo įstaigą (tik į specialiąją ikimokyklinio ugdymo įstaigą ar bendrosios paskirties ikimokyklinės ugdymo įstaigos specialiąją grupę) rekomendavus pedagoginei psichologinei tarnybai po nesėkmingo bandymo ugdytis bendrosios paskirties ikimokyklinėje įstaigoje.

Specialiųjų mokyklų veiklą būtina labiau orientuoti į specialiųjų paslaugų teikimą vaikams, turintiems didelių ir labai didelių ugdymosi poreikių, į pagalbą tokių vaikų tėvams, globėjams ir pan. Vaikams, turintiems nežymų proto atsilikimą, reikia sudaryti visas sąlygas integruoti į

bendrojo lavinimo mokyklą. Būtina taikyti apsauginius mechanizmus ir procesus, kurie padėtų vaikams nepatekti į valstybines globos institucijas.

6. Aplinkos pritaikymas mokyklose pagal neįgaliųjų poreikius

Specialiojo ugdymo įstatymo 26 straipsnyje numatyta, kad švietimo įstaigos pritaikomos specialiųjų poreikių asmenims pagal Vyriausybės nustatytus reikalavimus. Nepritaikyta aplinka mažina švietimo sistemos prieinamumą neįgaliems vaikams.

Ne visų specialiojo ugdymo įstaigų bei bendrojo lavinimo įstaigų aplinka pritaikyta neįgaliųjų specifiniams poreikiams – nėra įrengtų liftų, keltuvų, pandusų. Patalpos nepritaikytos mokiniams, turintiems fizinių ir judėjimo sutrikimų.

Daugeliui specialiųjų ugdymo įstaigų reikia patalpų remonto. Nepatenkinamos ir ugdytinių buitinės gyvenimo sąlygos bendrabučiuose. Institucijų administracija stengiasi pasiekti, kad vaikų gyvenimo bei buities sąlygos gerėtų, ieško galimybių dalyvauti projektinėje veikloje, ieško rėmėjų.

7. Specialiojo ugdymo priemonės

Švietimo įstatymo 22 straipsnyje bei Specialiojo ugdymo įstatymo 25 straipsnyje numatyta, kad specialiųjų poreikių asmenys turi būti aprūpinami specialiosiomis ugdymo, mokymo priemonėmis, ugdymui skirta kompensacine technika.

Dauguma specialiojo ugdymo įstaigų ir savivaldybių apklausos metu nurodė, kad mokyklose trūksta specialiosios įrangos, informacinės technologijos priemonių, metodinės medžiagos, vadovėliai brangūs. Sudėtinga pritaikyti gaunamus vadovėlius ir pratybas mokiniams, ugdomiems pagal lavinamąsias programas. Trūksta kokybiškos kompensacinės technikos.

8. Specialiųjų poreikių asmenų vežiojimas

Specialiojo ugdymo įstatymo 27 straipsnyje numatyta, kad švietimo įstaigos steigėjas organizuoja specialiųjų poreikių asmenų iki 21 metų, kurie nepajėgia (negali savarankiškai vaikščioti, dėl didelių sutrikimų yra nesaugūs gatvėje) patys atvykti į švietimo įstaigą (išskyrus profesines, aukštesniąsias, aukštąsias mokyklas), nemokamą atvežimą į ją ir parvežimą į namus.

Specialiųjų poreikių asmenų vežiojimo į specialiojo ugdymo instituciją poreikis nėra pilnai patenkinamas: specialiojo ugdymo įstaigų duomenimis, patenkinama 83 proc. šio poreikio. Jis nepatenkinamas dėl finansinių priežasčių, dėl specialaus transporto stokos bei dėl nepakankamo teisinio reglamentavimo – nėra teisės aktų, kurie apibrėžtų, kaip, kokiomis priemonėmis ir lėšomis turėtų būti įgyvendinamos minėtos įstatymo nuostatos.

Neužtikrinant Specialiojo ugdymo įstatyme numatytos teisės į nemokamą pavežėjimą, specialiųjų poreikių vaikams, negalintiems gauti jų poreikius atitinkančių ugdymo paslaugų pagal gyvenamąją vietą ir reguliariai negalintiems būti parvežamiems į namus, nėra garantuojama teisė matytis su šeima, iškyla grėsmė, kad bus pažeidžiama vaiko teisė būti ugdomam pagal jo poreikius atitinkančią programą kaip galima arčiau savo šeimos; vaikai gali būti atskiriami nuo savo šeimos ir apgyvendinami specializuotose ugdymo įstaigose (institucionalizacija).

9. Pedagogų padėjėjų poreikis bendrojo lavinimo mokyklose

Specialiojo ugdymo įstatyme numatyta, jog nemokamos pedagogo padėjėjo paslaugos specialiųjų poreikių asmenims švietimo įstaigose teikiamos Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos nustatyta tvarka, įtvirtinta specialiųjų poreikių asmenų teisė gauti švietimo įstaigose teikiamas pedagogo padėjėjo paslaugas, švietimo įstaigose ir namuose naudotis kompensacine technika. Pedagogo padėjėjas švietimo įstaigoje teikia pagalbą asmeniui, negalinčiam savarankiškai judėti, bendrauti, apsistarnauti, užrašyti tekstą, atlikti pedagogo užduotis; kurčijam konspektuoja paskaitas; pedagogui padeda parengti ir pritaikyti specialiųjų poreikių asmeniui tinkamą mokymo medžiagą.

Nėra priimtas Specialiojo ugdymo įstatymo 23 straipsnio 5 dalį įgyvendinantis teisės aktas, kuriuo remiantis švietimo įstaigose turėtų būti teikiamos nemokamos pedagogo padėjėjo, skaitovo, palydovo, gestų kalbos vertėjo paslaugos specialiųjų poreikių asmenims. Vaiko teisių apsaugos kontrolierė kreipėsi į Lietuvos Respublikos Vyriausybę siūlydama, įgyvendinant Specialiojo ugdymo įstatymo nuostatą dėl nemokamų pedagogo padėjėjo, skaitovo, palydovo, gestų kalbos vertėjo paslaugų specialiųjų poreikių asmenims švietimo įstaigoje teikimo, priimti tai reglamentuojantį teisės aktą. Švietimo ir mokslo ministerijoje sudaryta darbo grupė Specialiojo

ugdymo įstatymo ir kitų susijusių teisės aktų analizei atlikti, siūlymams dėl reikalingų parengti teisės aktų bei galiojančių teisės aktų pakeitimų pateikti.

Nors įgyvendinant Specialiojo ugdymo paslaugų teikimo programą, patvirtintą Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. lapkričio 22 d. nutarimu Nr. 1475, nuo rugsėjo mėnesio mokyklose buvo įsteigta 130 pedagogo padėjėjo etatų, Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje atlikto tyrimo duomenų analizė leidžia teigti, kad vis dar nėra pilnai tenkinamas pedagogų padėjėjų poreikis - 1076 vaikams skirti 265,25 pedagogų padėjėjų etatai, o savivaldybės nurodė, kad realus pedagogo padėjėjų poreikis – 380.

10. Specialiojo ugdymo finansavimas

Specialiojo ugdymo įstaigos finansuojamos iš valstybės biudžeto (apskričių pavaldumo) ir iš savivaldybių biudžeto lėšų (savivaldybių pavaldumo specialiojo ugdymo įstaigos), kitų šaltinių (rėmėjų lėšos, labdara ir kt.). Dėl šios priežasties finansavimas skirtingas, neretai priklausantis nuo apskrities ar savivaldybės biudžeto ir požiūrio į šių įstaigų teikiamas paslaugas. Vieno vaiko išlaikymui specialiojo ugdymo įstaigoje skiriama nuo 570 iki 2374 Lt, vidutiniškai 1448 Lt.

Didžiausią išlaidų dalį specialiojo ugdymo įstaigų biudžete sudaro darbo užmokestis - 61 proc., lėšos įstaigos išlaikymui (komunaliniams patarnavimas, remontui ir pan.) - 21 proc.

11. Būsto (aplinkos) pritaikymas

Poreikis pritaikyti būstą (aplinką) nėra pilnai patenkinamas. Patenkinama nuo 58 proc. iki 90 proc. poreikio. 2001-2005 metais pritaikyti 135 būstai (aplinka) neįgaliems vaikams (pagal metus atitinkamai 20, 20, 36, 25, 34); buvo poreikis pritaikyti būstą (aplinką) 183 vaikams (pagal metus atitinkamai 22, 24, 45, 33, 59). Atkreiptinas dėmesys, kad ženkliai mažėja būsto (aplinkos) pritaikymo patenkinimas - poreikis tenkintas atitinkamai pagal metus 90, 83, 80, 76, 58 proc.

Efektyviai neįgaliųjų integracijai trukdo nepakankamai pritaikyta viešoji aplinka, visuomeninis transportas ir kt.

12. Neįgalių vaikų ugdymas

Teisę būti ugdomais turi visi neįgalūs vaikai, nesvarbu, koks jų neįgalumo lygis. Neįgalieji ugdomi mokyklose ir kitose įstaigose, kuriose teikiamos ugdymo paslaugos, atsižvelgiant į jų specialiuosius ugdymosi poreikius, sugebėjimus ir fizinę bei psichinę būklę. Negalintiems lankyti ugdymo, mokymo įstaigų ir jų tėvams specialioji pedagoginė pagalba teikiama namuose.

Remiantis savivaldybių pateiktais duomenimis, 602 vaikams skirtas mokymas namuose. Nesimoko 317 neįgalių vaikų. Tarp nesimokymo priežasčių dažniausiai savivaldybių administracijų nurodoma - sunkus negalios lygis, cerebrinis paralyžius, kompleksiniai sutrikimai. Nerimą kelia tokios nurodytos vaikų nesimokymo priežastys: vaikas neugdomas tėvams taip pageidaujant; vaikas gyvena toli nuo mokyklos, palikti specialiojoje mokykloje nėra galimybės, nes reikalinga slauga; mokytojas namuose mokyti negali dėl nuošalios gyvenamosios vietos.

Savivaldybės stokoja tikslų duomenų apie neįgalių vaikų ugdymąsi bendrojo lavinimo mokyklose, tai gali būti susiję su tuo, kad medicininė neįgalumo klasifikacija skiriasi nuo tos, kuri naudojama pedagoginėms reikmėms (pedagogikoje – vaikai su specialiaisiais ugdymosi poreikiais).

13. Tėvų dalyvavimas

Vaiko gerovei užtikrinti svarbu, kad tėvai aktyviai dalyvautų priimant sprendimus, turinčius įtakos jų vaikams. Priimdami sprendimus, tėvai turi būti informuoti ir visokeriopai remiami. Konsultavimas ir informavimas yra svarbūs veiksniai, padedantys išlaikyti šeimą ir išvengti institucionalizavimo. Dabartinės situacijos analizė parodė, kad nėra stipraus bendradarbiavimo tarp tėvų, socialinių ir ugdymo paslaugų teikėjų bei visuomenės.

Specialiojo ugdymo institucijos apklausos metu nurodė, kad stengiamasi įtraukti tėvus į įstaigos veiklą – tėvai kviečiami į renginius, kartu sudaromi ugdymo planai. Tačiau daugelis ugdymo įstaigų nurodė, kad ugdytinių tėvai mažai dalyvauja ar visai nedalyvauja ugdymo procese (ypač iš kaimiškų vietovių). Kai kurie tėvai neadekvačiai vertina savo vaiko galimybes.

Siūlymai

- Įgyvendinant Socialinių paslaugų įstatymą ir analizuojant socialinių paslaugų poreikį savivaldybių lygmenyje, ypatingą dėmesį skirti socialinių paslaugų neįgaliems vaikams planavimui

ir plėtojimui, atkreipiant dėmesį į transporto, užimtumo ir dienos centrų paslaugų, socialinės globos, socialinės priežiūros namuose paslaugų stoką.

- Plėtojant socialines paslaugas siekti, kad jos būtų labiau prieinamos kaimiškose vietovėse gyvenantiems vaikams su negalia ir jų šeimoms, užtikrinti pavežėjimą.

- Plėtoti nestacionarių socialinių paslaugų tinklą, vengiant institucionalizavimo, taip užtikrinant vaiko teisę gyventi šeimoje. Siūlyti savivaldybėms išnaudoti turimą infrastruktūrą organizuojant paslaugas specialiųjų poreikių vaikams, steigiant dienos ar pagalbos šeimai centrus.

- Užtikrinti, kad į specialiojo ugdymo įstaigas būtų nukreipiami tik vaikai, turintys didelių ir labai didelių specialiųjų ugdymosi poreikių. Siūlyti Švietimo ir mokslo ministerijai sudaryti specialistų grupę, kuri įvertintų vaikų su specialiaisiais ugdymosi poreikiais mokymosi (buvimo) specialiojo ugdymo įstaigose pagrįstumą.

- Reguliariai vykdyti monitoringą dėl į specialiojo ugdymo įstaigas nukreiptų vaikų poreikių nustatymo ir pagrįstumo.

- Atlikti valstybinį auditą dėl paslaugų vaikams su specialiaisiais poreikiais efektyvumo (sistema, paslaugų teikėjų tinklas, paslaugų teikimo koordinavimas ir finansavimas).

- Atsižvelgiant į būtinybę integruoti specialiųjų poreikių vaikus į bendrojo lavinimo sistemą, jų specialiųjų poreikių užtikrinimą, atlikti pedagogų padėjėjų ir kitų pagalbos mokiniui specialistų poreikio tyrimą ir užtikrinti laipsnišką šių specialistų etatų įvedimą švietimo įstaigose.

- Siekti, kad bendrojo lavinimo mokyklos aplinka būtų kuo greičiau pritaikyta vaikų specialiesiems poreikiams.

- Įgyvendinti Specialiojo ugdymo įstatymo 27 straipsnį, parengti poįstatyminius teisės aktus, reglamentuojančius lėšų skyrimo/apmokėjimo už specialiųjų poreikių asmenų pavežėjimą į švietimo įstaigą tvarką.

- Didinti lėšas, skirtas dirbančių su vaikais, turinčiais negalią, darbuotojų mokymui ir kvalifikacijai.

- Plėsti ruošiančių pedagogus aukštųjų mokyklų studijų programas, suteikti daugiau specialiųjų žinių apie vaikų, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymo specifiką.

- Savivaldybėse vesti apskaitą apie poreikį neįgaliems vaikams pritaikyti būstą, didinti lėšas, skirtas neįgalių vaikų būstui pritaikyti, planuojant lėšas neįgaliųjų būstų pritaikymui prioritetą teikti neįgaliems vaikams.

- Atkreipti Švietimo ir mokslo ministerijos dėmesį į neįgalių vaikų neugdymo mastą ir priežastis bei kartu su savivaldybėmis skubos tvarka spręsti klausimą dėl minėtų vaikų teisių į švietimą užtikrinimo. Atkreipti dėmesį ir didinti tėvų motyvaciją ugdyti vaiką.

- Siūlyti Švietimo ir mokslo ministerijai nuolat informuoti apie Europos Sąjungos, kitų fondų teikiamą paramą, siekiant pagerinti vaikų su negalia ugdymo sąlygas.

- Įtvirtinti nuostatą: jei tėvai netinkamai naudoja šalpos išmokas, šias išmokas neįgaliems vaikams mokėti alternatyvia forma.

III.5. Vaikų vasaros poilsio ir užimtumo organizavimas 2005-2006 metais

Vaikų vasaros poilsio ir užimtumo organizavimas - viena iš neformalaus vaikų švietimo veiklos sričių.

Praktiniai pavyzdžiai bei statistinių duomenų analizė rodo, kad daugelį metų mažintas vaikų vasaros poilsio ir užimtumo, stacionarių stovyklų veiklos finansavimas bei privatizavimo procesai turėjo itin neigiamas pasekmes tiek vaikų vasaros poilsio paslaugų kokybei, tiek jų apimtimis bei spektrui. Šiuo metu veikiančios stacionarios vaikų vasaros poilsio stovyklos nepajėgios aptarnauti visų norinčių stovyklauti vaikų. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje gaunama vis daugiau skundų dėl veikiančių stacionarių vaikų vasaros poilsio stovyklų teikiamų paslaugų kokybės, dėl netinkamai organizuotos stovyklų veiklos, dėl stacionarių vaikų vasaros poilsio stovyklų likvidavimo ir pan.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje nuo 2005 m. rugpjūčio mėn. dirbo darbo grupė, sudaryta iš Prezidentūros, Švietimo ir mokslo, Socialinės apsaugos ir darbo, Sveikatos apsaugos, Teisingumo ir Ūkio ministerijų, Valstybinės visuomeninės sveikatos priežiūros tarnybos, Kūno kultūros ir sporto departamento, Valstybinio turizmo departamento, Lietuvos savivaldybių asociacijos, Vaiko teisių apsaugos tarnybų (skyrių) asociacijos, nevyriausybinių organizacijų atstovų ir kitų suinteresuotų asmenų, vaikų vasaros poilsio ir užimtumo organizavimo problemoms spręsti.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga surinko ir apibendrino darbo grupės narių pastabas bei pasiūlymus dėl vaikų vasaros poilsio ir užimtumo organizavimo. Taip pat Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga atliko savivaldybių pateiktų duomenų apie vaikų vasaros poilsio ir užimtumo būklę analizę.

Esamos būklės analizė

Vaikų vasaros poilsiui organizuoti 1998 metais buvo skirta 5,29 mln. litų, tačiau kitais metais valstybės skiriamos lėšos buvo daug mažesnės: 1999 metais – 2,776 mln. Lt, 2000 metais – 0,95 mln. Lt, 2001 metais – 2,45 mln. Lt, 2002 metais – 2,41 mln. Lt, 2003 metais – 2,9 mln. Lt, 2004 metais – 3,114 mln., 2005 metais – 3,214 mln. litų, 2006 metais – 4,714 mln. litų.

Savivaldybės taip pat skyrė lėšų jų teritorijai priklausančių vaikų vasaros poilsiui finansuoti. Švietimo ir mokslo ministerijos duomenimis, 2006 metais savivaldybės skyrė apie 2 231 000 litų vaikų vasaros poilsiui ir užimtumui organizuoti.

Pagrindinis vaikų vasaros poilsio ir užimtumo finansavimo šaltinis yra programinės, iš valstybės biudžeto skiriamos lėšos. Reta savivaldybė bei privatūs asmenys inicijuoja ir vykdo individualius projektus, ieško alternatyvių finansavimo šaltinių. Iš savivaldybių pateiktų duomenų matyti, kad 2005 metais vasarą iš viso buvo užimta apie 11,4 proc. Lietuvos vaikų.

Lietuvos Respublikos Vyriausybei 1996 m. gegužės 10 d. nutarimu Nr. 560 patvirtinus Vaikų vasaros poilsio organizavimo ir finansavimo tvarką, kasmet rengiami vaikų vasaros poilsio programų konkursai. Pagal švietimo ir mokslo ministro 2005 m. vasario 2 d. įsakymu Nr. ISAK-165 patvirtintą Vaikų vasaros poilsio programų finansavimo tvarkos aprašą valstybės biudžeto lėšomis iš dalies finansuojamas tik socialiai remtinų vaikų dalyvavimas programose.

Iš savivaldybių duomenų analizės darytina išvada, kad populiariausia vaikų užimtumo vasarą forma yra dieninės stovyklos. Dažniausiai šiuos projektus organizuoja ir vykdo mokyklos. Tik reta savivaldybė turi stacionarią materialinę bazę vaikų vasaros poilsiui organizuoti, todėl daugiausia savivaldybių vaikų vasaros poilsio ir užimtumo programos vykdomos laikinai įrengiamose įvairių ugdymo įstaigų patalpose. Mokyklų iniciatyva užimti vaikus turi ne tik teigiamų, bet ir neigiamų aspektų, t.y. vaikų užimtumas vasarą organizuojamas toje pačioje erdvėje, kurioje vaikas praleidžia mokslo metus; dieninių stovyklų veikla yra gana trumpa; nėra ar trūksta papildomos materialinės bazės, specialių priemonių bei lėšų įvairiapusiam vaikų vasaros poilsiui ir užimtumui vykdyti; bendrojo lavinimo mokyklos nespėja pasirengti naujiems mokslo metams, kai vasarą jų patalpose organizuojamos dieninės stovyklos.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos duomenimis, 1990 metais Lietuvoje veikė apie 300 stacionarių stovyklų, tačiau 2001 metais jų išliko tik 27. Švietimo ir mokslo ministerijos duomenimis, 2005 metais veikė 34 stacionarios vaikų vasaros poilsio stovyklos, o 2006 metais – 38 stacionarios stovyklos. Taip pat 2005 metais buvo organizuotos 967 dieninės stovyklos.

Pažymėtina, kad išsamių duomenų apie vaikų vasaros poilsio ir užimtumo paslaugas, jų tinklą Lietuvoje nėra, ypač atsižvelgiant į privačių fizinių ir juridinių asmenų teikiamas vaikų vasaros poilsio ir užimtumo paslaugas.

Vaikų vasaros poilsio ir užimtumo organizavimo problemos ir jų sprendimo būdai

Teisinis reglamentavimas

Nėra aiškaus, koncentruoto ir išsamaus vaikų vasaros poilsio ir užimtumo reglamentavimo bei vaikų neformaliojo švietimo apskritai. Švietimo įstatymo 16 straipsnyje įtvirtintos tik bendros neformaliojo vaikų švietimo nuostatos. Turi būti vieninga ir aiški valstybės politika bei išsamūs teisės aktai, reglamentuojantys vaikų neformalųjį užimtumą, vaikų vasaros poilsį ir pan.

Teisės aktai kiekvienam vaikui garantuoja teisę naudotis visomis teisėmis ir laisvėmis bei nebūti diskriminuojamu. Valstybės vykdoma vaikų vasaros poilsio ir užimtumo politika skirta išimtinai socialiai remtinų šeimų vaikams. Tuo tarpu vaikai, kurių šeimos nepriskiriamos socialiai remtinų šeimų kategorijai bei nėra pasiturinčios, neturi galimybių pasinaudoti valstybės teikiamomis lengvatomis, paslaugomis. Valstybė nėra sukūrusi kontrolės mechanizmo, kad būtų išvengta piktnaudžiavimų, kai vienas vaikas ne vieną kartą pasinaudoja valstybės garantuojamomis lengvatomis (ilsisi keliose stovyklose), atimdamas tokią galimybę iš kitų. Vaikų vasaros poilsio ir užimtumo problemos turėtų būti sprendžiamos vadovaujantis principine nuostata, kad neformalusis švietimas turi būti prieinamas visiems vaikams pagal amžių, išsilavinimą ir nepriklausomai nuo socialinės padėties. Svarstyтина tėvų galimybė prisidėti prie savo vaiko vasaros poilsio ir užimtumo paslaugų apmokėjimo bei valstybės įsipareigojimas investuoti į kiekvieno vaiko neformalaus švietimo organizavimo stiprinimą, įvedant vaiko neformaliojo švietimo krepšelį. Vaikų vasaros poilsio ir užimtumo našta negali būti išimtinai uždėta tik valstybei, savivaldybei. Tėvai taip pat turi dalyvauti šiame procese, iš dalies finansuoti vaikų vasaros poilsį ir užimtumą. Neformaliojo švietimo krepšelio įvedimas sudarytų tėvams galimybę „disponuoti“ krepšelyje numatytais pinigais. Įvedus neformaliojo švietimo krepšelį, kiekvienam vaikui būtų galima skirti papildomų lėšų socialiai remtinų vaikų vasaros poilsiui ir užimtumui organizuoti.

Veiksmingai ir kokybiškai vaikų vasaros stovyklų veiklai užtikrinti svarbu sukurti tinkamą teisinę bazę. Stovyklų veiklą reglamentuojanti teisinė bazė yra nepakankama, neišsami. Galiojančiuose Vaikų vasaros poilsio stovyklų bendruosiuose nuostatuose bendrai aptariamos stovyklos vadovo bei grupės vadovų teisės ir pareigos, jų atsakomybė, pateikiami grupės vadovams keliami kvalifikaciniai reikalavimai. Siekiant užtikrinti vaikams teikiamų poilsio ir užimtumo paslaugų kokybę, veiksmingumą, būtina aptarti stovyklų tipus bei jų organizavimo specifiką, konkretizuoti asmenis, galinčius teikti stovyklų organizavimo paslaugas bei nustatyti jiems keliamus reikalavimus ir kt. Pagal Vaikų vasaros poilsio stovyklų bendruosius nuostatus už stovyklos veiklą ir jos rezultatus atsako stovyklos vadovas, tačiau jam nekeliami nei kvalifikaciniai, nei jokie kiti reikalavimai. Nuostatuose turi būti aptarti atvejai, kai asmuo negali būti priimtas nei į stovyklos vadovo, nei į grupės vadovo pareigas, pavyzdžiui, asmenys teisti už tyčinius nusikaltimus, sergantys alkoholizmu, narkomanija, psichinėmis ligomis, asmenys, nuo kurių buvo atskirtas vaikas ar kuriems buvo apribota tėvų valdžia, ir kt.

Pagal šiuo metu galiojančius vaikų vasaros poilsį ir užimtumą reglamentuojančius teisės aktus gali būti organizuojamos šių tipų stovyklos: stacionarios, dieninės, turistinės bei darbo ir poilsio stovyklos. Toks reglamentavimas neatspindi realios situacijos, kadangi dažnai organizuojamos ir kitos vaikų vasaros poilsio bei užimtumo formos. Paminėtinos Lietuvos šaulių sąjungos rengia mobiliosios stovyklos, t.y. lauko sąlygomis rekreacinėse teritorijose veikiančios sukarintos stovyklos, kuriose organizuojamas kelių dienų vaikų poilsis. Galiojančiuose teisės aktuose taip pat neįteisinta vaikų (ypač globos namų ugdytinių) galimybė poilsiauti, svečiuotis privačiose sodybose ir pan.

Pagal Vaikų vasaros poilsio programų finansavimo tvarkos aprašą, Švietimo ir mokslo ministerija ir jos įgaliotos institucijos yra atsakingos už vaikų vasaros poilsio programų finansinę priežiūrą bei kontrolę. Stovyklų, nedalyvaujančių vaikų vasaros poilsio programų finansavimo konkursuose, veikla iš viso nekontroliuojama. Būtina sukurti vaikų vasaros poilsio stovyklų veiklos kontrolės mechanizmą, kuris garantuotų vaikų vasaros poilsio organizavimo paslaugų kokybę ir efektyvumą. Svarstyтина galimybė vaikų vasaros poilsio stovyklų kontrolės funkciją pavesti savivaldybėms, tokiu būdu užtikrinant ir informacijos kaupimą savivaldybėse, ir savivaldybių teritorijose veikiančių stovyklų veiklos priežiūrą bei kontrolę.

Vaikų vasaros poilsio ir užimtumo finansavimas

Išanalizavus savivaldybių pateiktus duomenis, matyti, kad iš valstybės biudžeto skiriamų lėšų vaikų vasaros poilsiui ir užimtumui nepakanka. Vaikų vasaros poilsiui ir užimtumui organizuoti reikia apie 15 mln. litų, t.y. beveik 3 kartus daugiau negu jų dabar skiriama. Pastebėta, kad lėšos skirstomos chaotiškai, trūksta koordinavimo bei keitimosi informacija. Nekontroliuojama,

kaip naudojamos valstybės institucijų skiriamos lėšos vaikų vasaros poilsui ir užimtumui, ir neanalizuojamas jų naudojimo efektyvumas.

Darbo grupės nuomone, vaikų ugdymo, poilsio ir užimtumo programos turi būti inventorizuotos ir sujungtos į vieną visus metus vykdomą programą, turi būti užtikrintas bendras ir skaidrus finansavimo procesas. Švietimo ir mokslo ministerijos teigimu, 2007 metais planuojama parengti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004-02-23 nutarimo Nr. 209 „Dėl vaikų ir jaunimo socializacijos programos patvirtinimo“ pakeitimo projektą siekiant sujungti vaikų vasaros poilsio programų ir vaikų bei paauglių nusikalstamumo prevencijos programų konkursus, taip pat planuojama nustatyti naują tvarką, kad lėšas savivaldybės galėtų naudoti pagal poreikį, nebūtinai tik socialiai remtiniams vaikams.

Vaikų vasaros poilsio ir užimtumo finansavimas priklauso nuo savivaldybės požiūrio, geranoriškumo, aktyvumo bei finansinių galimybių. Kai kurios savivaldybės lėšas, kurios galėtų būti skiriamos vaikų vasaros poilsui ir užimtumui organizuoti, skiria savo ūkiniams reikalams spręsti. Darbo grupės nuomone, svarstytinas klausimas dėl dotacijų vaikų vasaros poilsui ir užimtumui organizuoti skyrimo savivaldybėms, įtvirtinant pastarųjų atsakomybę už lėšų tikslinį naudojimą bei įpareigojimą skirti lėšas ir iš savivaldybės biudžeto. Švietimo ir mokslo ministerija negali būti vienasmeniškai atsakinga už lėšų vaikų vasaros poilsui ir užimtumui skirstymą, vienasmeniškai vykdyti šią funkciją. Savivaldybių biudžetuose turėtų būti numatomos tikslinės lėšos vaikų neformaliai švietimui, prevencinei veiklai bei turiningam užimtumui organizuoti. Savivaldybės turėtų parengti vaikų vasaros poilsio ir užimtumo finansavimo tvarkas, kuriose būtų aptarti finansavimo principai, prioritetai, lėšų naudojimo tvarka ir kt.

Pagal Vaikų vasaros poilsio programų finansavimo tvarkos aprašą, lėšos vaikų vasaros poilsui ir užimtumui organizuoti skiriamos ketvirčiais pagal patvirtintą sąmatą. Svarstyтина klausimas dėl išankstinio vaikų vasaros poilsio ir užimtumo finansavimo. Metų pradžioje būna žinomas vaikų, kuriems turi būti suteiktos vasaros poilsio ir užimtumo paslaugos, skaičius, tačiau lėšos neretai gaunamos tik stovyklų veiklos pabaigoje. Vadinasi, negavus lėšų vaikų vasaros poilsui organizuoti, privalo būti teikiamos ataskaitos apie jų panaudojimą. Metų pradžioje žinant, kiek lėšų vaikų vasaros poilsio ir užimtumo organizavimui skirs valstybė, būtų galima spręsti klausimą dėl finansavimo iš savivaldybės biudžeto poreikio, dėl dalinio kompensavimo ir pan.

Ypač aktuali stacionarių stovyklų išsaugojimo problema, vykdomas aktyvus stovyklų privatizavimas. Viena didžiausių kliūčių vaikų stacionarių stovyklų veiklai bei plėtrai yra finansinės investicijos stacionarių stovyklų infrastruktūrai renovuoti, naujoms stacionarioms stovykloms įkurti, išlaikyti ir tinkamai paslaugų kokybei užtikrinti. Šias problemas privalo spręsti ir valstybė, ir savivaldybės.

Siekiant plėtoti stacionarių ir nestacionarių vaikų stovyklų tinklą bei gerinti jų materialinę bazę, būtina pakoreguoti teisės aktus, numatant galimybę programines lėšas naudoti materialinei bazei gerinti, įvairioms priemonėms įsigyti. Pažymėtina, kad Vaikų vasaros poilsio programų finansavimo tvarkos apraše nustatyta, kad vykdant vaikų vasaros poilsio programas, sąmatose galima numatyti išlaidas darbo užmokesčiui, faktinėms socialinio draudimo įmokoms, prekėms ir paslaugoms. Šis teisės aktas turėtų būti papildytas, numatant lėšas stovyklų remonto, renovacijos darbams ir kt. Vienas iš nepakankamo stovyklų finansavimo problemų sprendimo būdų gali būti Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšos. Pagal Švietimo ir mokslo ministerijos kuruojamą Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos II prioritetą „Mokymasis visą gyvenimą“ ir Sanglaudos skatinimo veiksmų programos II prioritetą „Viešųjų paslaugų kokybė ir prieinamumas: sveikatos, švietimo ir socialinė infrastruktūra“ tiesiogiai vaikų vasaros poilsio organizavimą remti nenumatyta. Pagal minėtų prioritetų aprašymą galėtų būti finansuojama turininga ir rezultatyvi papildomo ugdymo ar neformaliojo švietimo veikla, skirta vaikams vasaros atostogų metu, jeigu ji būtų motyvuota ir orientuota į ankstyvo pasitraukimo iš švietimo sistemos prevenciją, vaikų, nelankančių mokyklos, susigrąžinimą į formaliojo švietimo sistemą, moksleivių mokslinės veiklos plėtojimą ar mokslo populiarinimą. Galėtų būti finansuojami visi tokie veiklai būtini ir pagal Europos Sąjungos struktūrinių fondų finansavimo taisyklės tinkami kaštai, įskaitant poilsiaviečių, švietimo įstaigų ar kitų reikalingų patalpų, įrangos nuomą ir pan.

Švietimo ir mokslo ministerijos teigimu, nenumatoma specialiai investuoti į išimtinai vaikų vasaros poilsui pritaikytą infrastruktūrą, nes tai būtų ekonomiškai netikslinga dėl sezoniskumo. Visas reikiamas paslaugas galima įsigyti rinkoje naudojant Europos socialinio fondo lėšas. Numatoma investuoti į švietimo įstaigų infrastruktūrą, kurios, be kita ko, rūpinasi ir neformaliojo vaikų švietimu, taip pat poilsiu vasarą. Ši infrastruktūra galėtų būti naudojama ir vaikų vasaros poilsui organizuoti.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, atsižvelgdama į stacionarių stovyklų atstovų pastabas dėl stovyklų veiklos apmokestinimo pridėtinės vertės mokesčiu, pelno mokesčiu bei mokesčiais už žemę, vandens ir maisto kokybės patikrinimą ir pan., pradėjo šiuos klausimus spręsti. 2006 metų pabaigoje keičiant Pridėtinės vertės mokesčio įstatymą, šio įstatymo 22 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta sąvoka „vaikų ir jaunimo papildomo ugdymo paslaugos“ buvo pakeista į sąvoką „neformalus vaikų ir jaunimo švietimas“. Atsakydama į vaiko teisių apsaugos kontrolierės paklausimą dėl įvairių mokesčių stovykloms sumažinimo ar stovyklų atleidimo nuo jų, Finansų ministerija pažymėjo, kad stacionarių vaikų stovyklų atleidimo nuo nekilnojamojo turto bei žemės mokesčių klausimus būtų galima spręsti savivaldybių lygiu, kadangi pagal Žemės mokesčio ir Nekilnojamojo turto mokesčio įstatymų, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. lapkričio 19 d. nutarimo Nr. 1798 „Dėl nuomos mokesčio už valstybinę žemę ir valstybinius vidaus vandenų fondo vandens telkinius“ ir 2003 m. lapkričio 10 d. nutarimo Nr. 1387 „Dėl žemės nuomos mokesčio už valstybinės žemės sklypų naudojimą“ nuostatas, savivaldybių tarybos turi teisę savo biudžeto sąskaita sumažinti mokestį arba visai nuo jo atleisti.

Išvados ir siūlymai

1. Trūksta aiškaus, koncentruoto ir išsamaus vaikų vasaros poilsio ir užimtumo bei vaikų neformaliojo švietimo apskritai reglamentavimo. Siūlytina Švietimo ir mokslo ministerijai neatidėliotinai spręsti vaikų neformaliojo švietimo išsamaus reglamentavimo klausimą, parengiant atskirą teisės aktą (Vaikų neformaliojo švietimo įstatymą) ar papildant Švietimo įstatymą naujomis neformaliojo vaikų švietimą reglamentuojančiomis nuostatomis.

2. Būtina užtikrinti visų vaikų lygias galimybes į kokybišką vasaros poilsį ir užimtumą. Siūlytina Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai, atsižvelgiant į tai, kad ji atsakinga už socialinės paramos šeimai ir vaikui koordinavimą, skirti lėšas socialiai remtinų vaikų vasaros poilsui ir užimtumui finansuoti, o Švietimo ir mokslo ministerijai, bendradarbiaujant su Finansų ministerija ir kitoms suinteresuotoms institucijoms, parengti ir patvirtinti Vaikų vasaros poilsio programų finansavimo tvarką, kuri suteiktų galimybę kiekvienam vaikui dalyvauti neformaliojo švietimo procese vasarą.

3. Siūlytina Švietimo ir mokslo ministerijai neatidėliotinai sukurti ir įteisinti neformaliojo vaikų švietimo finansavimo sistemą, remiantis lėšų skyrimo vienam vaikui principu.

4. Vaikų vasaros poilsio stovyklų veiklą reglamentuojanti teisinė bazė yra neišsami, nepakankama. Būtina papildyti esamus vaikų vasaros poilsio stovyklų veiklą reglamentuojančius teisės aktus, aptariant visas galimas vaikų vasaros poilsio ir užimtumo formas bei jų organizavimo specifiką, nustatant stovyklų teikiamų paslaugų kokybę užtikrinančius reikalavimus, sukuriant ir įteisinant stovyklų veiklos koordinavimo ir priežiūros mechanizmą ir pan. Siūlytina Švietimo ir mokslo ministerijai, bendradarbiaujant su Sveikatos apsaugos ministerija, savivaldybėmis ir kitomis suinteresuotomis institucijomis, nedelsiant tobulinti vaikų vasaros poilsio stovyklų teisinio reguliavimo bazę.

5. Siūlytina Finansų ministerijai, Švietimo ir mokslo ministerijai, bendradarbiaujant su Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, savivaldybėmis ir kitoms suinteresuotoms institucijoms, didinti vaikų vasaros poilsio stovyklų veiklos finansavimą, inventorizuoti visas vaikų ugdymo, poilsio ir užimtumo programas ir jas sujungti į vieną laikui finansuojamą, visus metus vykdomą programą.

6. Ypač aktuali stacionarių stovyklų išsaugojimo problema. Viena didžiausių kliūčių vaikų stacionarių stovyklų veiklai bei plėtrai – finansinės investicijos, todėl rekomenduotina:

6.1. Finansų ministerijai, Švietimo ir mokslo ministerijai ir Ūkio ministerijai pakoreguoti teisės aktus, numatant galimybę programines lėšas naudoti stovyklų materialinei bazei gerinti, įvairioms priemonėms įsigyti;

6.2. atsižvelgiant į tai, kad neformalusis vaikų švietimas yra savarankiškoji savivaldybių funkcija, savivaldybėms rasti būdų dalyvauti vaikų vasaros poilsio ir užimtumo organizavimo veikloje (kuriant, palaikant reikalingą infrastruktūrą, tapant stovyklų dalininkėmis ar pan.);

6.3. Švietimo ir mokslo ministerijai, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai, Finansų ministerijai užtikrinti informacijos apie galimybę pasinaudoti Europos Sąjungos struktūrinių fondų ir kitų fondų lėšomis vaikų stovyklų tinklui plėtoti, stiprinti ir materialinei bazei gerinti prieinamumą ir sklaidą, teikti šiais klausimais bendrojo lavinimo mokykloms, savivaldybių ir apskričių viršininkų administracijoms bei kitiems suinteresuotiems asmenims konsultacinę, metodinę pagalbą reguliariai organizuojant susitikimus;

6.4. Švietimo ir mokslo ministerijai skirti daugiau dėmesio kiekvieno vaiko teisės į poilsį ir laisvalaikį tinkamam užtikrinimui, skatinti ir propaguoti vaikų vasaros poilsio organizavimo iniciatyvas, vykdyti vaikų vasaros poilsio monitoringą;

6.5. savivaldybėms svarstyti galimybes sumažinti stacionarių stovyklų mokamus nekilnojamojo turto bei žemės mokesčius arba visai jų atleisti.

III.6. Dėl Vaiko laikino išvykimo į užsienio valstybes tvarkos, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. vasario 28 d. nutarimu Nr. 302, taikymo praktikoje problemų

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje daugėja pareiškėjų skundų dėl savivaldybių Vaiko teisių apsaugos tarnybų išduotų raštų, patvirtinančių, kad vaikas gyvena daugiausia su vienu iš tėvų, taip pat dėl savivaldybių Vaiko teisių apsaugos tarnybų išduotų (neišduotų) sutikimų, kad vaikas laikinai išvyktų į užsienio valstybę minėtos tvarkos 16 punkte nurodytais atvejais. Analizuojant nurodytus skundus pastebėta, kad formuojasi ydinga šio teisės akto taikymo praktika.

Siekiant išsiaiškinti dažniausiai pasitaikančias minėto teisės akto taikymo praktikoje problemas, buvo apklaustos visos savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybos. Taip pat buvo apibendrinta Europos Sąjungos valstybių praktika teisiškai reglamentuojant laikiną vaiko išvykimo į užsienio valstybes tvarką.

Teisinis vaiko laikino išvykimo į užsienio valstybes reglamentavimas Lietuvoje

Lietuvoje gyvenančių vaikų (Lietuvos Respublikos piliečių ir užsienio valstybės piliečių ir asmenų be pilietybės) laikino išvykimo tvarką į užsienio valstybes reglamentuoja Vaiko laikino išvykimo į užsienio valstybes tvarka, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. vasario 28 d. nutarimu Nr. 302 „Dėl vaiko laikino išvykimo į užsienio valstybes patvirtinimo“ (toliau tekste – Tvarka).

Praktinio taikymo problemos

Siekiant išsiaiškinti dažniausiai pasitaikančias šios Tvarkos taikymo praktikoje problemas, 2006 m. rugpjūčio mėn. buvo atlikta savivaldybių Vaiko teisių apsaugos tarnybų (toliau tekste – Tarnybos) apklausa.

Apibendrinus gautus duomenis paaiškėjo, kad Tarnybos, išduodant raštus, patvirtinančius, jog vaikas daugiausiai gyvena su vienu iš tėvų, vadovaujasi Gyventojų registro duomenimis ir/arba pažyma apie asmens deklaruotą gyvenamąją vietą, rašytiniu patvirtinimu iš ugdymo įstaigos ar kitų kartu gyvenančių asmenų raštiškais patvirtinimais, tačiau Tarnybos darbuotojai patys nepatikrina fakto, ar tikrai su tuo iš tėvų, kuriam išduoda pažymą, vaikas gyvena daugiausiai (Vilniaus, Šiaulių miestų, Plungės, Radviliškio, Anykščių rajonų Tarnybos ir kt.). Tokia praktika susiformavo todėl, kad Tarnybos vadovaujasi Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos išplatintu minėtos Tvarkos komentaru. Šio komentaro 10 punkte nurodyta, kad savivaldybės vaiko teisių apsaugos tarnyba raštą, patvirtinantį, jog vaikas daugiausiai gyvena su vienu iš tėvų, išduoda kai vaiko gyvenamoji vieta nenustatyta su vienu iš tėvų teismo sprendimu ir kai nėra kitų dokumentų, patvirtinančių,

kodėl nėra antrojo iš tėvų sutikimo. Toks raštas išduodamas, kai besikreipiantis vienas iš tėvų pateikia Tarnybai dokumentą, kad vaikas daugiausia gyvena su juo. Komentare nurodyta, kad tai galėtų būti pažyma apie vaiko ir vieno iš tėvų registraciją kartu (turimas omenyje gyvenamosios vietos deklaravimas); pažyma apie šeimos sudėtį; patvirtinimas raštu iš mokyklos; patvirtinimas raštu iš ikimokyklinio ugdymo įstaigos; kartu gyvenančių pilnamečių asmenų patvirtinimai raštu (parašyti Tarnyboje), kiti dokumentai.

Iš Tarnybų pateiktų atsakymų matyti, kad jų išduodamos pažymos apie tai, su kuriuo iš tėvų vaikas daugiausiai gyvena yra formalios, dažnai neatitinkančios tikrovės ir išduotos vadovaujantis kitos institucijos pateikta pažyma. Darytina išvada, kad nė viena institucija, išduodama pažymą (Migracijos tarnyba – pažymą apie deklaruotą gyvenamąją vietą, seniūnija – pažymą apie šeimos sudėtį ir pan.), neįsitikina, ar tikrai vaikas daugiausiai gyvena su vienu iš tėvų. Todėl teigtina, kad esanti pažymų išdavimo praktika yra formali ir biurokratiška, ją būtina keisti.

Daugelis savivaldybių Tarnybų nurodė, jog Tvarkos 16 punkte nustatytas 5 dienų terminas išduoti sutikimą vaikui laikinai išvykti į užsienį, kai vienas iš tėvų dėl objektyvių priežasčių ar be pagrindo neduoda tokio sutikimo, yra per trumpas tam, kad Tarnybų darbuotojai galėtų išsiaiškinti, ar duodamas sutikimas tikrai atitinka vaiko interesus. Atkreiptinas dėmesys, kad tiriant Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje gaunamus skundus dėl savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų išduodamų tokio pobūdžio sutikimų, pastebėta, jog Tarnybų darbuotojai dažniausiai net nebando išsiaiškinti, ar iš tiesų vienas iš tėvų (ypač nutraukus santuoką iki Civilinio kodekso įsigaliojimo 2001 m., ar gyvenant skyrium) dėl objektyvių priežasčių negali duoti kitam iš tėvų sutikimo. Dažniausiai pasitaikanti priežastis, kurią nurodo vienas iš tėvų, kreipdamasis pagal Tvarkos 16 punktą, yra ta, kad nežinoma kito sutuoktinio buvimo vieta. Iki Civilinio kodekso įsigaliojimo galiojusiam Santuokos ir šeimos kodekse nebuvo įtvirtinto reikalavimo nutraukiant santuoką nustatyti vaiko gyvenamąją vietą kartu su vienu iš tėvų. Tarnybos pastebi neigiamą tendenciją, kai asmenys, nutraukę santuoką iki 2001 m. liepos 1 d., vengia kreiptis į teismą dėl vaikų gyvenamosios vietos nustatymo.

Tarnybos nurodo susiduriančios su problema, kai Lietuvos Respublikos piliečiai, gyvenantys užsienyje, palieka savo vaikus gyventi Lietuvoje. Po kurio laiko vienas iš tėvų grįžta į Lietuvą pasiimti vaikų, o išvykti atgal į užsienio valstybę negali, kadangi nėra kito iš tėvų sutikimo. Ši problema ypač aktuali todėl, kad dauguma išvyksta nelegaliai ir gyvenamąją vietą deklaruoja Lietuvoje, nėra pakankamai informuoti apie pareigą deklaruoti išvykimą. Problemos kyla ir todėl, kad neapibrėžta ir/ar neišaiškinta, kaip turi būti skaičiuojamas 6 mėnesių laikino išvykimo terminas. Taip pat nereti atvejai, kai abu tėvai savo gyvenamąją vietą deklaruoja užsienio valstybėje, o vaiko, likusio gyventi Lietuvoje, gyvenamoji vieta deklaruota Lietuvoje.

Apibendrinant iš Tarnybų gautą medžiagą paaiškėjo, kad tokiais atvejais dauguma Tarnybų savo rizika išduoda sutikimus, pažeisdamos Tvarkos nuostatų reikalavimus (vienam iš tėvų atsiunčiant laisvos formos nepatvirtintą sutikimą ir pan.), todėl darytina išvada, jog praktikoje ši Tvarka yra taikoma netinkamai ir tokią tvarkymo praktiką formuoja pačios Tvarkos nuostatos, nes jas įgyvendinti praktikoje atsižvelgiant į gyventojų migraciją, darosi vis sudėtingiau.

Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad bet kokio pobūdžio sutikimai vykti į užsienio šalis dabar prarado savo prasmę, nes įstojus į Europos Sąjungą ir Lietuvai ruošiantis prisijungti prie Šengeno erdvės (šis susitarimas numato visiškai atsisakyti jas pasirašiusių valstybių sausumos, jūros ir oro uostų pasienio kontrolės ir, siekiant, kad nenukentėtų sutarimą pasirašiusių valstybių saugumas, stiprinti išorinių sienų kontrolę), pasienio kontrolės punktai nebefiksuos atvykstančių/išvykstančių asmenų Šengeno erdvės viduje.

Europos Sąjungos šalių praktika

Europos Sąjungos šalių teisės, reglamentuojant vaikų laikino išvykimo į užsienio šalis, praktika buvo apibendrinta remiantis Lietuvos Respublikos ambasadų Europos Sąjungos šalyse pateikta informacija ir medžiaga.

Apibendrinus gautą medžiagą, paaiškėjo, kad nė vienoje Europos Sąjungos valstybėje, išskyrus Latviją ir Lietuvą, nėra jokio specialaus teisės akto, reglamentuojančio vaiko išvykimo į užsienio valstybes tvarką.

Šalių, kurių šios srities praktika buvo analizuojama, teisinės sistemos yra skirtingos (kontinentinė, anglosaksų, skandinavų), tačiau nė vienoje nėra panašios į Lietuvoje bei Latvijoje sukurtos tvarkos (sistemos), kuri, galima teigti, apsunkina ne tik Tarnybų darbą, bet ir pačią vaikų išvykimo tvarką.

Apibendrinus išdėstytą užsienio valstybių praktiką, matyti, kad didžioji dauguma Europos Sąjungos šalių liberaliai reglamentuoja vaikų išvykimo į užsienio šalis klausimus. Pagrindinė atsakomybė sprendžiant išvykimo į užsienį klausimus tenka ne valstybės ar savivaldos institucijoms, o tėvams. Ginčus tarp tėvų, susijusius su vaikų laikinu išvykimu į užsienį, sprendžia teismas.

Išvados

1. Vaiko išvykimą į užsienio valstybes reglamentuoja Vaiko laikino išvykimo į užsienio valstybes tvarka, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. vasario 28 d. nutarimu Nr. 302 „Dėl vaiko laikino išvykimo į užsienio valstybes patvirtinimo“. Taikant minėtos Tvarkos nuostatas praktikoje, vadovaujamasi ir Lietuvos Respublikos gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymu, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Šeimos ir vaikų skyriaus 2002-03-12 aukščiau nurodytos Tvarkos komentaru.

Analizuojant minėtų teisės aktų nuostatas, pažymėtina, kad aktualiausia šiuo metu esanti teisinio reglamentavimo spraga – laikino išvykimo sąvokos nebuvimas.

Taikant Gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymo analogiją, laikino išvykimo į užsienio valstybes terminą galima būtų apibrėžti 6 mėnesių laikotarpiu (minėto įstatymo 10 straipsnio 2 dalis), tačiau šiuo metu, atsižvelgiant į emigracijos mastą ir pobūdį, praktikoje susiformavo labai įvairūs išvykimo laikinumo kriterijai, taip pat ir terminai (iki kelerių metų). Atsižvelgiant į tai, Tarnybos, nurodydamos rašto/sutikimo galiojimo terminą, negali įvertinti aplinkybių ir į jas atsižvelgti, nustatant ar vaiko gyvenamoji vieta kurį laiką nesikeis.

2. Tvarkos nuostatos dėl savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų išduodamų raštų, patvirtinančių, kad vaikas laikinai išvyktų į užsienio valstybę, kai antrasis iš tėvų negali duoti sutikimo dėl objektyvių aplinkybių (Tvarkos 8, 11, 14, 16 punktai), kelia abejonių dėl jų pagrįstumo ir tikslingumo. Kaip jau buvo nurodyta, vaiko laikino išvykimo į užsienio valstybes tvarkos nuostatos nedetalizuoja aplinkybių, kuriomis remiantis būtų galima spręsti, kad vaikas daugiausiai gyvena su vienu iš tėvų ir kad antrojo sutikimo negalima gauti dėl objektyvių priežasčių. Minėto komentaro 10 punkte nurodyta, kad Tarnybos tokį raštą išduoda remiantis pažyma apie vaiko ir vieno iš tėvų registraciją kartu, pažyma apie šeimos sudėtį, patvirtinimu raštu iš mokyklos (ikimokyklinio ugdymo įstaigos), kartu gyvenančių pilnamečių asmenų patvirtinimais arba kitais dokumentais.

3. Gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymo 4 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, kad „nepilnamečių gyvenamąją vietą deklaruoja jų tėvai, tėviai, globėjai arba kiti asmenys, kurie pagal įstatymą ar kitą teisės aktą privalo jais rūpintis, jiems atstovauti, ginti jų teises ir teisėtus interesus“. Gyvenamoji vieta – pagrindinė vieta, kurioje asmuo faktiškai dažniausiai gyvena ir su kuria jis labiausiai susijęs (Gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymo 3 straipsnio 2 dalis). Taigi vaiko gyvenamoji vieta turi būti deklaruota ten, kur jis daugiausiai gyvena. Jeigu gyvenamoji vieta keičiasi, atitinkamai turi būti daromi pakeitimai ir Gyventojų registre. Pažymėtina, kad Gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymas nustato pareigą, o ne teisę, deklaruoti gyvenamąją vietą. Lietuvos Respublikos gyventojai, privalantys deklaruoti gyvenamąją vietą, pažeidę šį įstatymą, deklaravimo tvarką ar pateikę melagingus deklaravimo duomenis, atsako įstatymų nustatyta tvarka.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymas ir Gyvenamosios vietos deklaravimo ir deklaravimo duomenų tvarkymo taisyklės, patvirtintos Vidaus reikalų ministro 2002 m. gruodžio 2 d. įsakymu Nr. 563, nenumato, kad vienas iš tėvų, deklaruojantis nepilnamečio gyvenamąją vietą, įstaigai, vykdančiai gyvenamosios vietos deklaravimo funkcijas (teritorinės policijos įstaigos migracijos skyriui, poskyriui, grupei ar pasų poskyriui) turi pateikti vaiko gyvenamosios vietos nustatymą patvirtinančius dokumentus (teismo

sprendimą dėl vaiko gyvenamosios vietos nustatymo ar tėvų susitarimą dėl vaiko gyvenamosios vietos patvirtinantį dokumentą).

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje atlikti gautų skundų tyrimai leidžia konstatuoti esant Gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymo normas deklaratyviomis.

Darytina išvada, kad būtina stiprinti Gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymo reikalavimų laikymosi kontrolę ir tokiu būdu užtikrinti, jog tėvai, tėčiai, globėjai arba kiti asmenys deklaruotų ir pateiktų teisingus deklaravimo duomenis apie vaiko gyvenamąją vietą, taip pat reikėtų svarstyti teisės aktų, reglamentuojančių gyvenamosios vietos deklaravimą, tobulinimo galimybę.

4. Pagal Civilinio kodekso 3.43 straipsnio 2 dalį, 5.53 straipsnio 3 dalį, 3.59 straipsnį, 3.62 straipsnio 3 dalį, 3.76 straipsnio 1 dalį teismas, pripažindamas santuoką negaliojančia, nutraukdamas santuoką ar priimdamas sprendimą dėl sutuoktinių gyvenimo skyrumi (separacijos), privalo išspręsti nepilnamečių vaikų gyvenamosios vietos nustatymo klausimą.

Iki 2001 m. liepos 1 d. (iki naujos redakcijos Civilinio kodekso įsigaliojimo) paduotuose ieškinio pareiškimuose dėl santuokos nutraukimo ar jos pripažinimo negaliojančia, reikalavimas nustatyti vaiko gyvenamąją vietą galėjo būti nurodytas tiek šiuose ieškinio pareiškimuose, tiek paduotuose atskirai.

Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo 19 straipsnio 2 dalyje nurodoma, kad esant šeimos santykiams, atsiradusiems iki Civilinio kodekso įsigaliojimo, šis kodeksas taikomas toms teisėms ir pareigoms, kurios atsiras jam įsigaliojus bei iš šių teisių ir pareigų atsirandančioms pasekmėms. Tokiu būdu, nutraukus santuoką iki Civilinio kodekso įsigaliojimo ir santuokos nutraukimo metu neišsprendus nepilnamečių vaikų gyvenamosios vietos klausimo teismine tvarka, nepilnamečio tėvai gali kreiptis į teismą prašydami patvirtinti sutartį dėl santuokos nutraukimo pasekmių, kurioje būtų aptariami nepilnamečių vaikų išlaikymo, gyvenamosios vietos ir dalyvavimo juos auklėjant klausimai. Civilinio kodekso normos taip pat numato galimybę kreiptis į teismą vienam iš buvusių sutuoktinių su prašymu nustatyti nepilnamečio vaiko gyvenamąją vietą ir kitus su nepilnamečiu vaiku susijusius klausimus. Civilinio proceso kodeksas, kreipiantis į teismą dėl nepilnamečio vaiko gyvenamosios vietos nustatymo ir kitų su nepilnamečiu vaiku susijusių klausimų, apmokestinamas 100 litų dydžio žyminiu mokesčiu.

5. Atkreiptinas dėmesys, kad nepilnamečių vaikų tėvai turi ne tik teisę, bet ir prioritetinę pareigą rūpintis savo vaikų teisių gynyba bei tinkamu jų įgyvendinimu (Civilinio kodekso 3.155 straipsnio 2 dalis). Todėl manytina, kad jei kyla įtarimų, kad vienas iš tėvų pažeidinėja savo vaikų teises tyčia nepranešdamas naujos gyvenamosios vietos ir tuo pažeisdamas vaiko teisę bendrauti su abiem tėvais, kitas iš tėvų privalo imtis visų įmanomų, įstatymais leidžiamų veiksmų šioms teisėms apginti. Pažymėtina, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2002 m. birželio 21 d. nutarime Nr. 35 pabrėžiama, kad tėvų neveikimas dėl jų nepilnamečių vaikų pažeistų teisių gynimo vertintinas kaip prieštaraujantis vaiko interesams, juolab kad Civiliniame kodekse įtvirtintos plačios galimybės tėvams aktyviai dalyvauti savo nepilnamečių vaikų teisių įgyvendinimo ir apsaugos srityje.

6. Civilinio kodekso 3.32 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, kad jeigu tam tikriems veiksams atlikti reikia kito sutuoktinio sutikimo, tačiau tokio sutikimo dėl objektyvių priežasčių šis negali duoti, tai suinteresuoto sutuoktinio prašymu leidimą tiems veiksams atlikti gali duoti teismas. Todėl manytina, kad Tarnyboms nepagrįstai priskirta pareiga duoti sutikimą vaikui išvykti į užsienį, kai kitas sutuoktinis dėl objektyvių priežasčių jo duoti negali ar neduota nepagrįstai.

Civilinio proceso kodekso 579 straipsnyje nustatyta, kad prašymai dėl teismo leidimų veiksams atlikti išdavimo, pareiškimų ar juridinių faktų nustatymo bei kiti klausimai, kurie pagal Civilinį kodeksą ar kitus įstatymus nagrinėtini supaprastinto proceso tvarka, nagrinėjami ypatingosios teisenos tvarka. Pagal 582 straipsnį, bylos nagrinėjamos rašytinio proceso tvarka, išskyrus atvejus, kai pats teismas, atsižvelgdamas į bylos aplinkybes, nusprendžia bylą nagrinėti žodinio proceso tvarka. Prašymai teisme turi būti išnagrinėti ne vėliau kaip per penkias dienas nuo jų priėmimo dienos, t.y. prašymo išnagrinėjimo terminas yra toks pats, kaip ir šiuo metu galiojančioje Tvarkoje nustatytas terminas, per kurį Tarnyba turi išnagrinėti prašymą dėl sutikimo vyksti vaikui į užsienį ar rašto, su kuriuo iš tėvų vaikas daugiausiai gyvena.

Darytina išvada, kad kreipiantis į teismą leidimo vaiko išvykti į užsienio valstybes, kai sutuoktinis (buvęs sutuoktinis) dėl objektyvių priežasčių negali jo duoti ar neduoda jo nepagrįstai, klausimo sprendimo proceso neužvilkins.

7. Atlikus galiojančių teisės aktų, savivaldybių Tarnybų bei Europos Sąjungos šalių praktiką dėl vaiko laikino išvykimo į užsienio valstybes tvarkos, darytina išvada, kad Tvarka turi būti panaikinta kaip teisiškai ydinga ir netinkamai taikoma praktikoje. Siūlytina teisiškai reglamentuoti tik vaikų, kuriems nustatyta globa (rūpyba), laikino išvykimo į užsienio valstybes tvarka.

Siūlymai

Siekiant didinti tėvų atsakingumą savo nepilnamečių vaikų atžvilgiu ir išvengi jų galimo piktnaudžiavimo, taip pat supaprastinti vaikų laikino išvykimo į užsienio valstybes tvarką, siūlytina:

1. Atriboti Tarnybų kompetenciją išduodant raštus/sutikimus nepilnamečiams išvykti į užsienį, laikant šį klausimą išimtinai tėvų susitarimo dalyku, jiems nepavykus susitarti – šių klausimų sprendimą priskiriant teismų kompetencijai. Tarnybų kompetencijai palikti tik globojamų vaikų laikino išvykimo į užsienio valstybes klausimų sprendimą;

2. Liberalizuoti vaikų laikino išvykimo į užsienio valstybes tvarką:

2.1. Atsisakyti abiejų tėvų, esančių santuokoje, sutikimų tais atvejais, kai vaikas vyksta su vienu iš tėvų; preiumuoti, kad tėvai sutikimą išreiškė kreipdamiesi dėl vaiko paso;

2.2. Tais atvejais, kai vaikas vienas vyksta į užsienio valstybes, palikti reikalavimą pateikti vieno iš tėvų sutikimą;

3. Pakeisti Paso įstatymo nuostatas, įtvirtinant reikalavimą dėl vaiko paso kreiptis abiem tėvams (išskyrus atvejus, kai vaiko gyvenamoji vieta nustatyta su vienu iš tėvų);

4. Įtvirtinti teisės aktuose vaiko laikino išvykimo sąvoką, laikino išvykimo nustatymo kriterijus;

5. Griežtinti Gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymo vykdymo kontrolę, įtvirtinti reikalavimą deklaruojant vaiko gyvenamąją vietą su vienu iš tėvų, pateikti tai įrodančius dokumentus (teismo sprendimą dėl vaiko gyvenamosios vietos nustatymo ir pan.);

6. Skatinti tėvus, nutraukusius santuoką iki 2001-07-01, kreiptis į teismą dėl gyvenamosios vietos nustatymo. Siūlyti papildyti teisės aktus ir atleisti šiuos asmenis nuo žyminio mokesčio mokėjimo;

7. Sudaryti asmenų, kuriems ribota tėvų valdžia, registrą ir perduoti jį pasienio kontrolės tarnyboms. Jeigu vienas iš tėvų pakeičia nuomonę ir nenori, kad jo vaikas vyktų į užsienį – raštu informuoja apie tai Pasienio departamentą prie Vidaus reikalų ministerijos. Šie duomenys turėtų būti įvedami į registrą (pastaba: tokia kontrolė galės veikti iki Lietuvos prisijungimo prie Šengeno erdvės, t.y. 2007 metų, vėliau – tik kertant išorines Šengeno erdvės sienas).

Šiuos siūlymus vaiko teisių apsaugos kontrolierė pateikė Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetui Teisingumo ministerijai, Vidaus reikalų ministerijai bei Migracijos departamentui prie Vidaus reikalų ministerijos.

IV. TARPTAUTINIAI IR NACIONALINIAI TARPŽINYBINIAI VAIKO TEISIŲ APSAUGOS SRITIES PROBLEMŲ APTARIMAI

IV.1. Tarptautinė mokslinė praktinė konferencija

„Psichosocialinės pagalbos vaikui, šeimai, bendruomenei, aspektai“

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės 2005 m. balandžio 29 d. įsakymu Nr. V-13 „Dėl darbo grupės psichologinės pagalbos teikimo vaikams ir jų šeimoms situacijos analizei atlikti sudarymo“ buvo sudaryta vaiko teisių apsaugos specialistų, vaikų psichiatrų bei psichologų – ekspertų darbo grupė, kuriai buvo pavesta išanalizuoti psichologinės pagalbos vaikams ir jų šeimoms situaciją.

Minėta darbo grupė išanalizavo teisės aktus, reglamentuojančius psichologinės pagalbos vaikams ir jų šeimoms teikimą, vykdė psichologinių paslaugų teikimo vaikams ir jų šeimoms

stebėseną visais valstybinių institucijų ir nevyriausybinių organizacijų lygmenimis ir nusprendė surengti tarptautinę mokslinę praktinę konferenciją, kurioje metu būtų aptartos dažniausiai pasitaikančios problemos ir optimaliausi tų problemų sprendimo būdai.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga kartu su Seimo Sveikatos reikalų komitetu, padedant Jungtinės Karalystės nepaprastajam ir įgaliotajam ambasadoriui Lietuvoje j.e. p. Colin Roberts bei Šiaurės šalių Ministrų tarybos biurui Lietuvoje, 2006 m. gegužės mėnesio 19–20 d. Vilniuje surengė tarptautinę mokslinę praktinę konferenciją „Vaiko teisės: psichosocialinės pagalbos vaikui, šeimai, bendruomenei aspektai“.

Apibendrinus Lietuvos ir užsienio šalių mokslinę bei praktinę patirtį, konferencijos dalyviai priėmė rezoliuciją, kurioje konstatavo, kad:

1. Lietuvoje pastebimas didėjantis atotrūkis tarp psichologinių paslaugų paklausos šeimoms ir vaikams bei esamos pasiūlos.

Lietuvos apskričių viršininkų administracijos, miestų bei rajonų savivaldybės pripažįsta, kad psichologinė ir socialinė pagalba vaikui ir šeimai yra nepakankama. Psichologų trūksta mokyklose, pedagoginėse psichologinėse tarnybose, sveikatos priežiūros įstaigose, vaiko teisių apsaugos tarnybose.

Nėra psichologų, galinčių suteikti vaikui ir šeimai specializuotą psichologinę pagalbą teismuose ir institucijose, vykdančiose ikiteisminį tyrimą.

Ypač sunkiai prieinama psichologinė pagalba vaikui ir šeimai yra atokesniuose rajonuose ir kaimo vietovėse.

2. Lietuvoje nėra psichologinių ir psichoterapinių paslaugų teikimo įstatymo, neįgyvendinta prižiūrimoji praktika, jos teisinis reglamentavimas, todėl neretai susiduriama su nekokybiškų psichologinių paslaugų teikimo problema.

Nėra psichologų licencijavimo, nereglamentuota, kaip turi būti reaguojama į psichologo profesinės etikos pažeidimus, nesukurta psichologų profesinės etikos pažeidimų nagrinėjimo sistema.

Teisiškai nereglamentuota, kokias paslaugas teikia psichologas, kokiomis sąlygomis (reikalavimai patalpoms, kabinetų įranga ir kt.) turi ir gali būti teikiama psichologinė pagalba.

Nenustatytos vaikų konsultavimo sferoje dirbančių psichologų profesinės kvalifikacijos kėlimo taisyklės ir nesudarytos reikiamos tokios kvalifikacijos kėlimo galimybės.

3. Teisiškai neapibrėžta psichologinės pagalbos sąvoka ir turinys. Psichologinės pagalbos vaikui sąvoka turi apimti ir psichologinę pagalbą šeimai. Teikiant pagalbą vaikui, nepakankamai yra užtikrinamas psichologinės pagalbos teikimas kitiems šeimos nariams bei nesureguliuotas finansavimo mechanizmas šioms paslaugoms apmokėti. Trūksta valstybės strateginių tikslų dėl psichologinių paslaugų teikimo šeimoms ir vaikams. Trūksta psichosocialinių paslaugų vadybos specialistų. Nepakankamai užtikrintas psichologinės pagalbos tęstinumas. Trūksta psichologų ir socialinių darbuotojų, kurių funkcijos ir teikiamos paslaugos būtų diferencijuotos.

4. Nepakanka informacijos apie teikiamas psichologinės pagalbos paslaugas. Nėra atsakingos institucijos, kuri šią informaciją rinktų, sistemintų ir pateiktų visuomenei. Nėra tikslios ir patikimos informacijos apie psichologinių paslaugų vaikui ir šeimai, o ypač specialiųjų poreikių asmenims, poreikį Lietuvoje.

5. Nepakankamai dėmesio skiriama ankstyvajai psichologinių sutrikimų prevencijai. Egzistuojantis ankstyvosios rehabilitacijos modelis per mažai orientuotas į šeimą ir tėvus.

6. Trūksta standartizuotų vertinimo metodikų, pagal kurias būtų atliekami išsamūs ir tikslūs psichologiniai tyrimai.

7. Neapibrėžta psichologinės žalos sąvoka.

8. Baudžiamojo proceso kodekse nenumato privalomo psichologo dalyvavimo ikiteisminiame tyrime ir teisminiame procese, kai procesiniai veiksmai atliekami su nepilnamečiais asmenimis.

Konferencijos dalyviai priimta rezoliucija skatina:

1. Parengti 2007 – 2011 metų Bendrojo programavimo dokumento ilgalaikę vaikų ir šeimos psichosocialinės gerovės programą prašant jai suteikti valstybės prioritetą.

Siekti, kad valstybės, savivaldybių ir apskričių lygyje būtų sukurtos psichologinių paslaugų teikimo programos bei jų įgyvendinimo planai ir priemonės.

Nustatyti vaiko, esančio krizėje, piniginių „krepšelių“ psichosocialinei reabilitacijai ir šios reabilitacijos teikimo tvarką.

Nustatyti krizėje esančių ir socialiai pažeistų vaikų stebėsenos (monitoringo) tvarką.

2. Priimti psichologinių ir psichoterapinių paslaugų teikimo įstatymą, kuriame būtų apibrėžta psichologo (klinikinio, sveikatos, organizacinio, pedagoginio, teisės ir pan.) ir psichoterapeuto sąvokos, apibrėžta psichologo kvalifikacija bei kompetencija, būtinos sąlygos darbui su vaikais ir šeima, nustatytos psichologų kvalifikacijos kėlimo sąlygos, bei licencijavimas, taip pat kvalifikacijos įgijimo, kėlimo mechanizmas.

3. Atlikti tyrimą (epidemiologinį) dėl psichosocialinės pagalbos poreikio ir jo patenkinimo.

4. Numatyti ilgalaikę šalies politiką dėl reikalingų vertinimo priemonių teikiant psichologines paslaugas įsigijimo ar standartizavimo Lietuvoje, tam skirti nuolatinį finansavimą.

5. Organizuoti savivaldybės lygiu tarpžinybines komandas, orientuotas darbui su vaikais ir šeima. Nustatyti psichologo teises ir kompetencijos ribas dirbant tarpžinybinėje komandoje.

6. Apibrėžti psichologinės žalos vaikui ir šeimai sąvokas ir jos nustatymo mechanizmus.

7. Siūlyti suvienodinti aukštųjų mokyklų, rengti psichologijos srities specialistus, mokymo programas.

8. Siūlyti parengti aukštųjų mokyklų, rengiančių psichologus, mokymo programų standartus remiantis Europos psichologo sertifikato reglamente įtvirtintomis nuostatomis.

9. Planuojant biudžetą, priimant įstatymus, numatant ilgalaikius tikslus, sudarant valstybės programas atsižvelgti į konferencijoje pateiktus siūlymus, kad valstybė galėtų užtikrinti vaikams ir jų šeimos nariams kokybiškas ir laiku teikiamas psichosocialines paslaugas.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė konferencijos dalyvių vardu, prašydama atkreipti dėmesį į konferencijoje apsvaistytas problemas ir siūlomus šių problemų sprendimo būdus, užtikrinančius vaikams ir jų šeimos nariams kokybiškas ir laiku teikiamas psichosocialines paslaugas, šią rezoliuciją pateikė Lietuvos Respublikos Seimui, Vyriausybei, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai, Sveikatos apsaugos ministerijai, Švietimo ir mokslo ministerijai, Vidaus reikalų ministerijai, Teisingumo ministerijai, Finansų ministerijai.

Ši rezoliucija taip pat buvo pateikta apskričių viršininkų administracijoms, savivaldybių administracijoms, Lietuvos savivaldybių asociacijai, Lietuvos psichologų sąjungai, Lietuvos socialinių pedagogų asociacijai, Lietuvos universitetų rektoriams.

IV.2. Tarptautinė konferencija „Pagalba vaikams su negalia ir jų šeimoms“

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga kartu su Šiaurės šalių bendradarbiavimo institucijos žmonių su negalia klausimais, Lietuvos Respublikos Seimo Šeimos ir vaiko reikalų komisija 2006 m. spalio 26–27 d. Lietuvos Respublikos Seime surengė tarptautinę konferenciją „Pagalba vaikams su negalia ir jų šeimoms“. Konferencijos partneriai – Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Neįgaliųjų reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Vaikų telefono linija, Lietuvos sutrikusio intelekto žmonių globos bendrija „Viltis“. Konferencijos tikslas – skatinti plėsti naujas paslaugas neįgaliems vaikams ir jų šeimoms bei Lietuvoje taikyti naujus metodus, kaip dirbti su neįgaliais vaikais namuose, mokykloje, kaip organizuoti jų laisvalaikį.

Konferencijoje dalyvavo Lietuvos Respublikos politikai, valstybės ir savivaldybių tarnautojai, nevyriausybinių organizacijų atstovai, socialinių paslaugų įstaigų darbuotojai, specialiųjų ir bendrojo lavinimo mokyklų vadovai, Šiaurės šalių ekspertai, mokslininkai, tėvai bei kiti asmenys, dirbantys, kad užtikrintų neįgalių vaikų teises.

Konferencijoje Šiaurės šalių ekspertai dalinosi patirtimi, kaip užtikrinamos neįgalių vaikų teisės bei teisėti interesai jų šalyse, buvo pristatyti sėkmingi praktiniai pavyzdžiai Šiaurės šalyse ir

Lietuvoje, nurodyta, kokia pagalba teikiama tokių vaikų šeimoms, buvo diskutuojama apie galimybę vykdyti Šiaurės Ministrų Tarybos programos „Vaikams su negalia ir jų šeimoms“ projektus Lietuvoje.

IV.3 Dėl vaiko teisių ir teisėtų interesų užtikrinimo baudžiamajame procese užtikrinimo

Apibendrinus gautų ir išnagrinėtų skundų dėl vaiko teisių pažeidimo nagrinėjant baudžiamąsias bylas praktiką, pastebėta, jog daugiausia pažeidimų pasitaiko ikiteisminio tyrimo procese, ypač – vykdant nepilnamečių apklausas.

Siekdama užtikrinti vaiko teises baudžiamajame procese, vaiko teisių apsaugos kontrolierė sukvietė tarpžinybinį pasitarimą, kuriame dalyvavo Generalinės prokuratūros Ikiteisminio tyrimo kontrolės skyriaus, Policijos departamento Kriminalinės policijos valdybos Veiklos kontrolės skyriaus, Policijos departamento Viešosios policijos valdybos Prevencinės veiklos skyriaus, Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos specialistai. Pasitarime buvo svarstyti dažniausiai pasitaikantys vaiko teisių ir jų teisėtų interesų pažeidimai per ikiteisminį tyrimą bei numatytos priemonės, kurios padėtų užtikrinti vaiko teisių apsaugą baudžiamajame procese.

Pasitarime buvo konstatuota, kad dėl netinkamo visuomenės teisinio švietimo, ikiteisminio proceso dalyviai dažnai nežino savo teisių ir neinformuojami, kaip galėtų jomis pasinaudoti, kur reiktų kreiptis dėl pažeistų teisių gynimo. Nors proceso dalyviai ir supažindinami su teisėmis, tačiau praktika rodo, kad jie dažnai nesupranta ir nežino tų teisių turinio. Dalyvavusiųjų pasitarime nuomone, reiktų įstaigose, atliekančiose ikiteisminį tyrimą, viešai skelbti informaciją ne tik apie dalyvaujančių procese asmenų teises, bet ir apie tų teisių turinį.

Pasitarime buvo atkreiptas dėmesys, kad neretai pasitaiko atvejų, kai vaikai apklausiami mokyklose, dalyvaujant jų pedagogams, per pamokas. Tokiu būdu paviešinami ypatingi asmens, vaiko šeimos (apie nusikalstamos veikos padarymu įtariamus tėvus, brolius, seseris, kitus giminaičius, kad vaikas procese dalyvauja kaip įtariamasis, liudytojas, nukentėjęsysis ir kt.) duomenys, kelia susirūpinimą ir vaiko atstovavimo kokybę.

Be to, atkreiptas dėmesys ir į tarpžinybinio bendradarbiavimo baudžiamajame procese, kuriame dalyvauja nepilnametis, trūkumą su vaiko teisių apsaugos specialistais ir psichologais. Apklausose, nepriklausomai nuo to, kokia vaiko procesinė padėtis (įtariamasis, liudytojas, nukentėjęsysis), labai retai kviečiamas psichologas, dažni atvejai, kai nepagrįstai atsisakoma leisti dalyvauti su vaikais atliekamuose procesiniuose veiksmuose jų įstatyminiams atstovams – tėvams, motyvuojant tuo, kad jie trukdysią proceso eigą.

Kelia susirūpinimą ir parodymų išgavimo būdai. Praktikoje vis dar pasitaiko tiek fizinio, tiek psichologinio smurto siekiant išgauti parodymus.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė atkreipė dėmesį, kad policijos įstaigose, vykdančiose ikiteisminį tyrimą, ir prokuratūrose nėra tinkamai įrengtų patalpų nepilnamečių asmenų apklausoms atlikti, labai dažnai vaiko teisių pažeidimą sąlygoja ikiteisminio tyrimo pareigūnų kvalifikacijos stoka, pasenę darbo metodai ir netinkamas požiūris į vaiką.

Apibendrinus dažniausiai pasitaikančius vaiko teisių ir teisėtų interesų pažeidimus ikiteisminį tyrimą, pasitarime apsvarstytas problemas ir siekiant užtikrinti vaikų teisių apsaugą ikiteisminiame procese, vaiko teisių apsaugos kontrolierė kreipėsi į:

■ Policijos departamento generalinį komisarą dėl atskirų (specialių) patalpų sulaikytiems nepilnamečiams įrengimo. Taip pat buvo atkreiptas dėmesys, kad pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. gegužės 4 d. nutarimu Nr. 491 patvirtintą Nacionalinę smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams 2005–2007 metų programą, 2006–2007 metais turi būti įrengti vaikų apklausos kambariai prie aukštesnės pakopos policijos komisariatų (Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių ir Panevėžio) ir apmokyti apklausas atliekantys pareigūnai. Pagal Nacionalinės smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams 2005–2007 metų programos įgyvendinimo priemonių 5.2. punktą, šiai priemonei įgyvendinti 2006 metais turėjo būti skirta 145 tūkst. litų,

tačiau Policijos departamento 2006 metų biudžete nebuvo numatyta lėšų vaikų apklausų kambariams įrengti ir 2006 metais neplanuota juos įrengti.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė siūlė sudarant pareigūnų kvalifikacijos kėlimo programas atkreipti dėmesį į vaiko teisių ir teisėtų interesų apsaugą bei užtikrinimą, akcentuoti išskirtinę vaiko, dalyvaujančio baudžiamajame procese, padėtį bei paties proceso ypatumus dalyvaujant vaikui. Ypatingą dėmesį atkreipti į nepilnamečių reikalų inspektorių įvadinio mokymo programų tobulinimą, daugiau dėmesio skiriant vaiko psichologijai, jo teisėms ir pareigoms, teisių užtikrinimui ir apsaugai, teisės, ypač administracinės, pagrindams.

Policijos departamentas prie Vidaus Reikalų ministerijos informavo vaiko teisių apsaugos kontrolierę, kad 2007 metų biudžete yra numatyta lėšų vaikų apklausos kambariams įrengti prie aukštesnės pakopos policijos komisariatų (Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių ir Panevėžio), taip pat planuojama apmokyti apklausas atliekančius pareigūnus.

■ generalinį prokurorą, prašydama apsvastyti galimybę priimti rekomendaciją, nustatančią, kad kiekvienu atveju apklausiant nepilnamečius, ikiteisminio tyrimo tyrėjas kviestų vaiko atstovą arba psichologą. Nepilnamečių liudytojų apklausos atvejais, jų įstatyminiai atstovai turi būti informuoti apie Baudžiamojo proceso kodekso 186 straipsnio 3 dalyje įtvirtintą teisę dalyvauti apklausoje. Taip pat prašė apsvastyti galimybę priimti rekomendaciją, įpareigojančią prokuratūros pareigūnus pagal Baudžiamojo proceso kodekso 409 straipsnį pradėti ikiteisminį tyrimą ir palaikyti kaltinimą tose bylose, kuriose nukentėję yra vaikai.

■ Lietuvos advokatūros Advokatų tarybą, siūlydama į advokatų mokymo ir kvalifikacijos kėlimo programas įtraukti paskaitų ciklą apie nepilnamečių atstovavimą, vaiko teises, svarstyti galimybę įtraukti psichologijos pagrindų paskaitų ciklą. Šis vaiko teisių apsaugos kontrolierės siūlymas buvo priimtas, ir advokatams, advokatų padėjėjams skaitomas paskaitų ciklas apie nepilnamečių atstovavimo baudžiamajame procese ypatumus.

IV.4. Apskritojų stalo diskusija

„Tarpžinybinis bendradarbiavimas vaiko teisių apsaugos srityje“

Skatindama egzistuojančių tarpžinybinio bendradarbiavimo vaiko teisių apsaugos srityje problemų sprendimą vaiko teisių apsaugos kontrolierė kartu su Policijos departamentu prie Vidaus reikalų ministerijos pradėjo diskusijų ciklą apie tarpžinybinio bendradarbiavimo problemas vaiko teisių srityje problemas savivaldybių lygmenyje. Diskusijose savivaldybių administracijų direktoriai, vaiko teisių apsaugos tarnybų, švietimo, socialinės paramos skyrių vedėjai, savivaldybių gydytojai, Policijos komisariatų viršininkai (pavaduotojai), nepilnamečių reikalų inspektoriai, apylinkių prokuratūrų prokurorai diskutuoja apie konkrečias tarpžinybinio bendradarbiavimo vaiko teisių apsaugos srityje problemas, dalinasi savo patirtimi tobulinant bendradarbiavimą tarp atskirų žinybų.

Pirmoji tokio pobūdžio diskusija, skirta Vilniaus apskrities savivaldybių administracijų vaiko teisių apsaugos tarnybų, švietimo, socialinės paramos skyrių vadovams, gydytojams, policijos komisariatų viršininkams (pavaduotojams), nepilnamečių reikalų inspektoriams, apylinkių prokuratūrų prokurorams buvo organizuota 2006 gruodžio 19 d.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė kartu su Policijos departamentu prie Vidaus reikalų ministerijos 2007 metais planuoja diskusijas apie tarpžinybinio bendradarbiavimo stoką vaiko teisių apsaugos srityje surengti visose apskrityse.

IV.5. Tyrimas apie vaiko teisių padėtį Lietuvos stacionariose globos ir ugdymo įstaigose

2005 metų rudenį šešios organizacijos: Globali iniciatyva psichiatrijoje, Lietuvos telefoninių psichologinės pagalbos tarnybų asociacija, Lietuvos sutrikusio intelekto žmonių globos bendrija „Viltis“, Žmogaus teisių stebėjimo institutas, Paramos vaikams centras ir Lietuvos

Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga susijungė į koaliciją, kurios tikslas – ištirti vaikų teisių padėtį globos ir specialiojo ugdymo įstaigose.

Nuo 2005 m. lapkričio iki 2006 m. balandžio buvo aplankyta 20 Lietuvos įstaigų, dirbančių vaikų globos, priežiūros ir ugdymo srityje: Vėliučionių, Čiobiškio ir Gruzdžių specialieji vaikų auklėjimo ir globos namai; Vilniaus miesto vaikų pensionas bei Vilijampolės vaikų ir jaunimo pensionas; Vilniaus 3-oji, Rusnės, Žagarės, Mažeikių ir Rudnios specialiosios internatinės mokyklos; Šiaulių ligoninės Vaikų ligų klinikos Vaikų psichiatrijos skyrius; Švėkšnos sanatorinė mokykla-internatas; Vilniaus ir Kauno miestų savivaldybių Vaiko teisių apsaugos tarnybos bei Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras; Vilniaus miesto pedagoginė psichologinė tarnyba; Vaikų gerovės centras „Pastogė“ Kaune; Algimanto Bandzos kūdikių ir vaikų globos namai Panevėžyje; Šiaulių vaikų globos namai; Kauno apskrities ugdymo ir globos centras. Planuojant tyrimą buvo numatyta aplankyti 15 stacionarių vaikų globos ir ugdymo įstaigų, tačiau stebėjimo vizitų metu bendraujant su įstaigų administracija, rašant ataskaitas ir diskutuojant apie aplankytų įstaigų veiklą iškilo poreikis koreguoti lankomų įstaigų skaičių bei tipą. Todėl buvo nuspręsta apsilankyti įstaigose, kurios tiesiogiai neteikia vaikų globos paslaugų, tačiau yra svarbi vaikų globos ir priežiūros paslaugų sistemos dalis.

Stebėseną buvo vykdoma dėl šių priežasčių:

Pirma priežastis – tikslinės grupės specifika – vaikai yra laikomi viena labiausiai pažeidžiamų visuomenės grupių, kurios teisių užtikrinimas ir apsauga reikalauja ypatingo dėmesio. O neįgalūs vaikai yra dar labiau pažeidžiami, nes net ir pačių svarbiausių šių vaikų poreikių tenkinimas priklauso nuo globėjų. Dėl ribotų bendravimo gebėjimų, nepakankamų žinių apie savo teises ir jų užtikrinimą jiems yra sunkiau apsiginti ar pasiskųsti. Ypač didelė pažeidimų tikimybė atsiranda tuomet, kai vaikai auga ne šeimoje, o globojami institucijoje.

Antra priežastis – noras išaiškinti pažeidimus. Powers, Mooney ir Nunno teigimu, institucijose galimi trijų tipų pažeidimai: individualaus lygmens; programiniai pažeidimai (žemesni už minimalius paslaugų standartai, netinkami elgesio reguliavimo būdai.); pažeidimai, nulemti nesėkmingo sistemos funkcionavimo (neteisingos diagnozės, nepagrįstai skiriama institucinė globa, nepakankamos pastangos grąžinti vaiką į šeimą, auganti priklausomybė nuo institucijų ir pan.). Shaughnessy prie šių pažeidimų dar prideda nepakankamą paramą vaikui, paliekančiam instituciją dėl pilnametystės.

Vaikai institucijose susiduria su pažeidimais, kurie turi įtakos jų agresyviai elgesiui, emocinėms, bendravimo ir psichologinėms problemoms, trukdančioms jiems sėkmingai vystytis. Be to, sulaukę pilnametystės ir palikę globos įstaigą, jos auklėtiniai paprastai nebūna pasirengę savarankiškam gyvenimui, neturi elementarių buitinių įgūdžių.

Trečia priežastis – problemos mastas. Lietuva priklauso Centrinės ir Rytų Europos regionui, pasižyminčiam dideliu institucijose globojamų vaikų skaičiumi.

Ketvirta priežastis – prieš metus vykdyto Žmogaus teisių stebėsenos uždaroje psichikos sveikatos priežiūros ir globos institucijose tyrimo rezultatai. Jį atlikę ekspertai pastebėjo, jog dalis psichoneurologinių pensionatų gyventojų yra pilnametystės sulaukę stacionarių vaikų globos įstaigų gyventojai — jiems nesiūlomos gyvenimo ir priežiūros bendruomenėje alternatyvos, tad jie automatiškai perkeliama iš analogiško profilio vaikų įstaigos į suaugusiųjų. Kitaip tariant, nuo pat vaikystės prasideda „neįgalaus asmens karjera“ (Egger) – keliavimas iš vienos globos ir priežiūros įstaigos į kitą, niekuomet nesvarstant sugrįžimo į bendruomenę galimybės.

Penkta priežastis – įtakingų tarptautinių organizacijų, analizavusių Lietuvos vaikų globos sistemą, pateiktos rekomendacijos, siūlančios vykdyti reguliarią vaikų globos įstaigų stebėseną, siekiant išaiškinti tiek konkrečius pažeidimus įvairiose įstaigose, tiek sisteminius trūkumus.

Atlikus vaiko teisių padėties Lietuvos stacionariose globos ir ugdymo įstaigose tyrimą, buvo padarytos šios išvados:

1. Vaikų globos ir ugdymo įstaigų sistema atspindi socialinės atskirties filosofiją, pagal kurią vaiko, šeimos, mokyklos problemos sprendžiamos izoliuojant vaiką nuo visuomenės. Dažnai net ir fizinė įstaigos vieta prisideda prie ypatingos globos ir dėmesio reikalingų vaikų visuomeninės

atskirties, lemia ryšių su šeima bei prigimtinių tėvų pareigų atsakomybės vaikų atžvilgiu silpnėjimą ir trukdo visavertei vaikų integracijai į visuomenę.

2. Didėja vaikų priklausomybė nuo sistemos, neugdomas jų savarankiškumas. Stinga atsakingų žinybų bendradarbiavimo, iniciatyvos ir pastangų sugrąžinti vaiką į šeimą ir visuomenę iki pilnametystės, o jos sulaukus, ilgas gyvenimas įstaigoje dažniausiai jau yra „užprogramavęs“ nesėkmingą vaiko integraciją į visuomenę.

3. Pagalbos vaikui, jo šeimai modelis, kai vaikas apgyvendinamas stacionarioje, uždaroje globos ar ugdymo įstaigoje, neatitinka deinstitucionalizacijos, integruoto mokymo ir ugdymo, šiuolaikinės vaiko globos bei vaiko interesų pirmumo principų. Vaiko globa įstaigoje turi būti krašutinė priemonė, vaikas gali būti apgyvendinamas institucijoje tik išimtiniais atvejais ir kai tai neprieštarauja vaiko interesams. Dėl teisinio reglamentavimo spragų, vangiai besikeičiančios susiformavusios praktikos ir sistemos, kvalifikuotų specialistų, galinčių teikti efektyvią, kompleksinę pagalbą vaikui ir šeimai, trūkumo, silpno praktinio tarpžinybinio bendradarbiavimo, vaiko apgyvendinimas institucijoje yra viena pagrindinių „pagalbos“ vaikui priemonių.

4. Gyvenimas stacionarioje globos ar ugdymo įstaigoje, priešingai negu turėtų būti, susilpnina arba nutraukia vaiko ryšius su šeima, užkerta kelią jo sėkmingai socializacijai.

5. Vaiko patekimas į stacionarias globos ar ugdymo įstaigas dažniausiai yra nepakankamo ar neefektyvaus darbo su vaiku ir šeima rezultatas. Prevencinis darbas su rizikos grupės šeimomis, vaikais yra dirbamas netolygiai. Retai šeimai teikiama kompleksinė pagalba siekiant išvengti vaiko paėmimo iš šeimos, ar, jeigu tai buvo neišvengiama, per kuo trumpiausią laiką siekiant grąžinti vaiką į šeimą.

6. Dalies vaikų globos ar ugdymo įstaigų darbuotojų motyvacija yra labai silpna. Viena priežasčių – nėra darbo su vaiku tęstinumo, jam grįžus į šeimą, visuomenę. Išlika didelė tikimybė, kad vaikas vėl grįš į tą pačią ar kitą įstaigą. Kita priežastis – atokiose vietovėse įsikūrusios įstaigos dėl specialistų trūkumo įdarbina arčiausiai gyvenančius asmenis, nekeldama jiems reikalavimų. Neturėdami pakankamos kvalifikacijos darbuotojai dažnai apsiriboja kasdienių vaiko poreikių tenkinimu nesiekiant reikalingų vaiko elgesio pokyčių, sėkmingos integracijos į visuomenę ir pan.

7. Nėra vieningos vaikų stacionariose globos ar ugdymo įstaigose apskaitos, nes skirtingos žinybos apskaičiuoja tik jų pavaldumo įstaigose gyvenančius vaikus. Pateikiant statistinę informaciją apie vaikus įstaigose, tiksliausi duomenys yra apie įstaigų globoje esančius vaikus, tačiau į šią apskaitą nepatenka vaikai, dėl tam tikrų aplinkybių stacionariose įstaigose gyvenantys tam tikrą paskirtą terminą arba didelę dalį savo mokyklinio amžiaus. Tokiu būdu visuomenė neturi tikslios informacijos apie institucionalizuotus vaikus.

8. Vaikų teisės gali būti pažeidžiamos dėl to, kad įvairių įstaigų specialistai vengia bendradarbiauti, trūksta iniciatyvumo ir geranoriškumo, nuoseklaus ir įvairiapusio požiūrio į problemų sprendimą. Neretai įstaigos, specialistai mėgina išvengti tiesioginės atsakomybės, intensyvaus darbo reikalaujančių vaiko ir jo šeimos problemų sprendimo ir, vadovaudamiesi jų veiklą reglamentuojančiuose dokumentuose apibrėžtomis siauromis funkcijomis, siekia tokių vaikų globą, priežiūrą perduoti kitai įstaigai. Dėl šios priežasties ypač nukenčia įvairių ir įsisenėjusių problemų, kurioms spręsti reikia kompleksinės tarpžinybinio pobūdžio pagalbos, turintys vaikai bei jų šeimos.

9. Nėra vieningos vaikų globos ar ugdymo įstaigų finansavimo sistemos, todėl skirtingo pavaldumo vaikų globos įstaigose gyvenantiems vaikams išlaikyti yra skiriamos nevienodos lėšos. Finansavimo sistema orientuota į globos įstaigos išlaikymą (pastatų išlaikymo, komunalinių paslaugų, darbo užmokesčio ir kt. išlaidoms), paliekant nedidelę dalį lėšų, tiesiogiai tenkančių vaiko pagrindinėms reikmėms tenkinti.

10. Lietuvos teisės aktuose nėra įtvirtinti pakankami saugikliai, kad nedidelės ir vidutinės negalios vaikai, nepatektų į specialiąsias ugdymo įstaigas, tai yra, kad būtų vadovaujamasi „paskutinės priemonės“ principu, todėl nežymios protinės negalios vaikai į bendrojo lavinimo mokyklas integruojami labai lėtai. Specialiosios mokyklos stengiasi išlaikyti turimus ir pritraukti naujus specialiųjų ugdymosi poreikių moksleivius, nes tai užtikrina jų išgyvenimą, pastatų, darbuotojų etatų išlaikymą.

11. Neretai į specialiąsias mokyklas siunčiami vaikai, kurių raidos sutrikimą lemia ne tiek medicininiai, kiek socialiniai veiksniai. Mokymasis specialiojoje mokykloje dažnai užtikrina ne tik jų specialiuosius poreikius atitinkantį ugdymą, bet ir sprendžia nemažai socialinių problemų – maitinimą, drabužius, nakvynę, saugumą ir šilumą, kurios turėtų būti integrali pagalbos šeimai dalis.

12. Kadangi didžioji dauguma specialistų sutelkta specialiosiose mokyklose, bendrojo lavinimo mokyklose stinga specialiųjų pedagogų ir kitų reikiamų profesionalų, kurie galėtų teikti kokybišką ir adekvačią pagalbą specialiųjų ugdymosi poreikių asmenims. Negaudami tokių paslaugų ar pakankamos pagalbos tokie moksleiviai ar/ir jų tėvai vėlgi yra priversti pasirinkti specialiojo ugdymo įstaigą, kaip vienintelę galimybę įgyti išsilavinimą.

13. Bendrojo lavinimo mokyklų moksleiviai mokyklos aplinkoje neturi galimybės matyti neįgaliųjų, todėl neugdoma jų tolerancija „kitokiems“ nei visi žmonėms. Kuo ankstesniame amžiuje vaikai asmeniškai susiduria su neįgaliaisiais, tuo tolerantiškesni pastarųjų atžvilgiu jie bus ateityje.

Rekomendacijos

1. Keisti požiūrį į institucinės globos įstaigas ir aiškiai suformuluoti jų misiją atsižvelgiant į Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos principines nuostatas – vaikas privalo augti šeimoje, o jei atskiriamas nuo jos, tai turi būti daroma vadovaujantis geriausiais jo interesais su sąlyga grąžinti vaiką į šeimą, o jei jos nėra – paruošti visaverčiam savarankiškam gyvenimui.

2. Neatidėliotinai vykdyti vaikų globos reformą, pamažu pereinant prie vaikų globos namų modelio, kuris efektyviausiai atitiktų vaiko globos tikslus ir rengti vaiką savarankiškam gyvenimui ir integravimuisi į visuomenę, keičiant jų personalo struktūrą, priartinant prie vaiko ugdymo globos šeimoje, šeimynoje formos, taip pat užtikrinant šias institucijas paliekančių vaikų pasirengimą savarankiškai gyventi visuomenėje, stiprintų vaiko pasitikėjimą savimi.

3. Siekiant išsaugoti vaiką šeimoje būtina diegti efektyvias darbo su rizikos šeimomis formas, užtikrinant pakankamą tinkamos kvalifikacijos specialistų skaičių ir tarpžinybinio bendradarbiavimo mechanizmą.

4. Likusiam be tėvų globos vaikui turi būti teikiama įvairiapusė, kvalifikuota ir kokybiška pagalba.

5. Vaikų globos ar ugdymo įstaigose turi dirbti kvalifikuoti, motyvuoti darbuotojai, kurie gali padėti vaikui įveikti neigiamus išgyvenimus, suteikti reikiamą pagalbą, kad vaikas įgytų socialinių įgūdžių ir galėtų sėkmingai integruotis į socialinę aplinką, būtų pasirengti savarankiškai gyventi.

6. Vaikų skaičius institucinės globos įstaigose turi būti pamažu mažinamas populiarinant, skatinant vaiko globą šeimoje. Vaiko globos statusas turi atitikti realią vaiko situaciją ir interesus – grįžti į šeimą ar būti įvaikintam.

7. Vaikai, turintys elgesio ir emocinių sutrikimų, reikalauja ypatingos priežiūros ir pagalbos. Būtina steigti specializuotas įstaigas, kuriose šie vaikai galėtų gauti reikalingą (medicininę, psichologinę, socialinę ir kt.) ir veiksmingą pagalbą, sudarančią prielaidas jų sėkmingam adaptavimuisi ir integravimuisi.

8. Vaikų globos sistemos sėkmingam reorganizavimui yra labai svarbu įdiegti vaiko interesus atitinkantį paslaugų finansavimo mechanizmą, t.y., įvesti vaiko „paslaugų krepšelio“ modelį. Įvedus vaiko „paslaugų krepšelį“, atsirastų galimybė teikti vaikams paslaugas pagal jų poreikį, racionaliau planuoti vaikų globos įstaigų tinklą, stiprinti vaikų globos namų finansinį stabilumą ir savarankiškumą.

9. Būtina numatyti aiškius normatyvus, kuriais remiantis būtų formuojamas vaikų globos namų biudžetas. Planuojant lėšų poreikį, tikslinga įvertinti globos namuose gyvenančių vaikų skaičių, jų poreikius, teikiamas socialines ir ugdymo paslaugas ir kitus veiksnius. Padėtų pagerinti valstybės finansuojamos tikslinės programos vaikų užimtumo sąlygoms gerinti, pastatams, patalpoms atnaujinti ir kt. Vyriausybė turi iš esmės peržiūrėti ilgus metus nesikeičiantį atgyvenusį biudžeto lėšų skirstymo principą, kai daugiausia lėšų atitenka esamoms stacionarioms vaikų globos įstaigoms išlaikyti, o naujoms alternatyvoms, nukreiptoms į efektyvią institucionalizacijos prevenciją, lėšų arba visai neskiriama, arba skiriama minimaliai. Ši ydinga praktika turi būti

pakeista moderniu programiniu principu, prioritetą teikiant efektyvių prevencinių programų plėtrai bendruomenėse, įtraukiant į šį tęstinį procesą visų lygių valdžios institucijas ir bendruomenines organizacijas.

10. Vaiko ir šeimos socializacijos nesėkmių prevencija turi tapti svarbiausiu prioritetu planuojant Europos Sąjungos struktūrinių fondų paramą Lietuvai 2007 – 2013 metais.

11. Visi įstaigos darbuotojai, tiek tiesiogiai, tiek netiesiogiai dirbantys su vaikais, privalo turėti vienodą ir aiškiai apibrėžtą supratimą apie įstaigos paskirtį, vadovautis tais pačiais vertybiniais principais ir geriausiais vaiko interesais.

V. VAIKO TEISIŲ APSAUGOS KONTROLIERIAUS SIŪLYMAI DĖL VAIKO TEISIŲ IR JO TEISĖTŲ INTERESŲ APSAUGOS SITUACIJOS GERINIMO

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymo 12 straipsnio 4 punkte ir 13 straipsnio 6–8 punktuose aptarti vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įgaliojimai siūlyti Seimui ir Vyriausybei priemones, kaip Lietuvos Respublikoje gerinti teisės aktais nustatytą vaiko teisių apsaugą, siūlyti Respublikos Prezidentui, Seimui ir Vyriausybei galiojančių teisės aktų pakeitimus ir naujų teisės aktų priėmimą bei politikos, susijusios su vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsauga, formavimą bei įgyvendinimą; dalyvauti Seimo ir Vyriausybės posėdžiuose, kuriuose svarstomi su vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsauga susiję klausimai, ir pareikšti savo nuomonę; dalyvauti Respublikos Prezidento, Seimo ir Vyriausybės įsteigtų komisijų ar kitų institucijų, susijusių su vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsauga, posėdžiuose.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė per ataskaitinį laikotarpį teikė išvadas, pastabas ir siūlymus kitų valstybės institucijų parengtiems projektams, savo iniciatyva rengė bei dalyvavo rengiant teisės aktus dėl vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsaugos gerinimo.

V.1. Lietuvos Respublikos Seimui pateikti pasiūlymai, teisės aktų projektai

✓ *Naujos redakcijos Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymo projektas*

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga parengė ir Lietuvos Respublikos Seimui pateikė naujos redakcijos Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymo projektą (Nr. XP-1252 (2)).

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos penkerių metų veiklos patirtis parodė, kad kai kurios galiojančio įstatymo nuostatos yra neišsamios, nepakankamai aiškiai suformuluotos ir dėl to kyla praktinių įstatymo taikymo problemų, ribojama vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus galimybė lanksčiai ir efektyviai spręsti problemas, tinkamai reaguoti į besikreipiančio asmens skundą ar informaciją apie vaiko teisių ir jo teisėtų interesų pažeidimą.

Įstatymo projekte yra gana išsamiai aptarti svarbiausi vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus veiklos principai bei išplėstas vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus veiklos tikslas ir ribos numatant, kad vaiko teisių apsaugos kontrolierius vykdo vaiko teisių užtikrinimo ir apsaugos priežiūrą bei kontrolę, gerina vaiko teisinę apsaugą, gina vaiko teises ir jo teisėtus interesus, tiria skundus dėl asmenų veiksmų ar neveikimo, dėl kurių pažeidžiamos vaiko teisės ar jo teisėti interesai, taip pat dėl pareigūnų piktnaudžiavimo ar biurokratizmo vaiko teisių apsaugos srityje. Taip pat siūloma aiškiai įvardyti atvejus ir sferas, kurių vaiko teisių apsaugos kontrolierius netirs (Respublikos Prezidento, Seimo narių, Ministro Pirmininko, Vyriausybės (kaip kolegialios institucijos), teisėjų veiklos ir kt.). Įstatymo projekte numatoma, kad vaiko teisių apsaugos kontrolierius atliks tyrimą dėl vaiko teisių ir jo teisėtų interesų pažeidimo, tačiau nevertins procesinius sprendimus priimančių asmenų sprendimų teisėtumo ir pagrįstumo. Siekiant diferencijuoti ir užtikrinti efektyvesnį skundų bei juose minimų problemų sprendimą, įstatymo projekte įtvirtintas asmenų prašymų diferencijavimas į skundus ir kreipimuisis, numatyta galimybė netiriant vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus kompetencijai nepriskirto skundo, iš esmės teikti siūlymus ar pastabas atitinkamoms institucijoms ir įstaigoms dėl vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsaugos gerinimo, kad nebūtų pažeidžiamos vaiko teisės ir jo teisėti interesai. Taip pat aptarta vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus

teisė nutraukti susirašinėjamą su asmeniu, piktnaudžiaujančiu teise kreiptis į vaiko teisių apsaugos kontrolierių, teisė nutraukti tyrimą, išnykus aplinkybėms, dėl kurių buvo pradėtas tyrimas, problemas išsprendus gera valia bei pareiškėjui atsiėmus skundą.

Priėmus siūlomą įstatymo projektą, vaiko teisių apsaugos kontrolieriui bus suteikta galimybė efektyviau atlikti savo įgalinimus, užtikrinti veiksmingą vaikų teisių ir jų teisėtų interesų užtikrinimo priežiūrą ir kontrolę, gerinti vaiko padėtį Lietuvoje. Veiksminga vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus veikla turi prevencinį poveikį vaikų teises ir teisėtus interesus linkusių pažeisti asmenų elgsenai.

✓ *Civilinio proceso kodekso pakeitimo įstatymo projektas*

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, atsižvelgdama į vykdymo proceso nukreipiant išieškojimą į šeimos gyvenamąjį būstą, teisinio reglamentavimo spragas bei praktikoje pastebimus vaikų teisių ir jų teisėtų interesų pažeidimus dėl neišsames išieškojimo iš šeimos gyvenamojo būsto reglamentavimo, pritarė Seimo narių grupės, vadovaujamos Seimo narės L. Mogenienės, parengtam Civilinio proceso kodekso pakeitimo įstatymo projektui ir pateikė savo pastabas ir siūlymus.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, Civilinio proceso kodekse turi būti įtvirtinta nuostata, leidžianti antstoliui visiškai ar iš dalies sustabdyti vykdomąją bylą arba atidėti vykdymo veiksmus skolininko prašymu, kai skolininkas gyvena kartu su nepilnamečiais vaikais, ir išieškojimas, nukreiptas į vienintelį šeimos gyvenamąjį būstą ar į jo dalį. Tais atvejais, kai vykdomoji byla ar vykdymo veiksmai sustabdyti ankščiau nurodytuoju pagrindu, vykdomoji byla turėtų būti atnaujinama, kai yra gaunamas valstybinės vaiko teisių apsaugos institucijos patvirtinimas, kad bus išspręstas nepilnamečių šeimos narių gyvenamosios vietos klausimas.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje gaunami skundai rodo, kad Civilinio proceso kodekse nustatytas ne trumpesnis kaip 15 dienų ir ne ilgesnis kaip 30 dienų terminas įvykdyti sprendimą iškeldinti iš gyvenamųjų patalpų dažnai yra nepakankamas šeimai, ypač su nepilnamečiais vaikais, susirasti kitą gyvenamąjį būstą. Dėl šios priežasties, iškeldinant iš gyvenamosios patalpos skolininką, turintį nepilnamečių vaikų, turi būti nustatytas 30 dienų terminas įvykdyti sprendimą. Skolininkui apie iškeldinimo iš gyvenamųjų patalpų laiką turėtų būti pranešta ne vėliau kaip prieš 30 dienų raštu. Vaiko teisių apsaugos kontrolierė siūlė papildyti Civilinio proceso kodekso 661 straipsnio 1 dalį nuostata, įpareigojančią apie iškeldinimą iš gyvenamojo būsto, kuriame gyvena nepilnamečiai vaikai, pranešti skolininkui ir tuo atveju, kai įstatymuose ar vykdomajame dokumente nurodyti įvykdymo terminai, ir išsiųsti skolininkui raginimą.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus darbo praktika rodo, kad tėvai dėl subjektyvių ir objektyvių priežasčių ne visada geba tinkamai ginti vaiko teises ir teisėtus interesus, todėl buvo siūlyta įtvirtinti nuostatą, suteikiančią teisę valstybinei vaiko teisių apsaugos institucijai kreiptis į teismą, kai dėl objektyvių priežasčių negali kreiptis į teismą tėvai ar kiti šeimos nariai, kad nebūtų išieškoma iš paskutinio buto, gyvenamojo namo ar jų dalies, būtino šiems asmenims gyventi Civilinio proceso kodekso 663 straipsnio 4 dalyje numatytais atvejais.

Tiriant skundus dėl antstolių veiksmų pastebėta, kad įvertinant areštuotą turtą neretai pasitaiko piktnaudžiavimų, todėl vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, būtų tikslinga įtvirtinti nuostatą, jog tais atvejais, kai areštuojamo skolininkui priklausančio nekilnojamojo turto bei kito įstatymų nustatyta tvarka registruojamo turto, taip pat kito turto, kurio vieneto (arba vertybinių popierių paketo) vertė gali viršyti penkiasdešimt tūkstančių litų, vertei nustatyti antstolis turi skirti ekspertizę, išskyrus atvejus, kai skolininkas ir išieškotojas sutinka su antstolio siūloma areštuojamo turto kaina.

Taip pat pastebėta, kad skolininkai, iš kurių turto išieškomas įsiskolinimas, dažnai nežino savo teisių ir galimybių, kaip jomis pasinaudoti. Tai ypač aktualu areštuojant turtą bei parduodant jį iš varžytinių. Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, antstolis privalo skolininkui paaiškinti ne tik jo pareigas, bet ir teises bei pasirašytinai su jomis supažindinti. Tai galima įgyvendinti papildžius antstolių surašomų procesinių dokumentų formas, patvirtintas teisingumo ministro 2005

m. spalio 27 d. įsakymu Nr. 1R-352 „Dėl sprendimų vykdymo instrukcijos patvirtinimo“, įrašant į jas skolininko teises ir įstatymais nustatytus terminus, per kuriuos gali apskųsti antstolių veiksmus.

✓ Baudžiamojo kodekso XI skyriaus pavadinimo ir 42, 67, 72, 77, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 97, 149, 150, 151, 261, 264, 307, 308 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo projektas

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė pateikė pastabas bei siūlymus dėl Baudžiamojo kodekso XI skyriaus pavadinimo ir 42, 67, 72, 77, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 97, 149, 150, 151, 261, 264, 307, 308 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto (XP-1515).

Vienas iš šio įstatymo projekto tikslų – pakeisti Baudžiamajame kodekse vartojamą sąvoką „nepilnametis“ į sąvoką „vaikas“.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė atkreipė dėmesį, kad nors Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijoje yra pateikta ir vartojama vaiko sąvoka, kitose tarptautinėse konvencijose, ratifikuotose Lietuvos Respublikos Seimo, yra plačiai vartojama ir „nepilnamečio“ sąvoka. Nacionaliniuose teisės aktuose, kaip ir tarptautiniuose teisės aktuose, yra vartojama ir „vaiko“ ir „nepilnamečio“ sąvokos. Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo Teismo nutarimuose, apžvalgose, konsultacijose ir kituose dokumentuose taip pat itin dažnai vartojama ne tik „vaiko“, bet ir „nepilnamečio“ sąvoka.

Įstatymo projekto aiškinamajame rašte nurodoma, kad sąvoka „vaikas“ yra naudojama dviems subjekto požymiams pažymėti, t.y. parodyti kilmės ryšį tarp asmens ir jo tėvų bei parodyti asmens ribotą veiksnumą (nesuaugęs).

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė atkreipė dėmesį, kad sąvoka „vaikas“ teisės aktuose nėra vartojama siekiant pažymėti abu minėtus požymius. Kalbant apie asmenų santykius, jų tarpusavio teises ir pareigas, sąvoka „vaikas“ neretai yra vartojama siekiant išimtinai pabrėžti asmens kilmės, giminytės ryšį (pavyzdžiui, paveldėjimo santykiuose, gyvenamosios patalpos nuomos santykiuose ir kt.) ir siejama su asmens amžiumi, jo veiksnumo ribomis. Taip pat manytina, kad siekiant išvengti sąvokų interpretavimo bei pabrėžti tolygią abiejų požymių, susijusių su „vaiko“ sąvoka, svarbą, yra vartojama sąvoka „nepilnametis vaikas“, „nepilnamečiai vaikai“.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, teisės aktų rengėjai nėra nuoseklūs, vartodami sąvokas „vaikas“ ir „nepilnametis“ ne tik Baudžiamajame kodekse, kaip nurodoma įstatymo projekto aiškinamajame rašte, bet ir kituose teisės aktuose, kadangi nėra griežtos atskirties tarp šių sąvokų. Šių sąvokų sinoniminis vartojimas yra apspręstas atskiros teisės normų sistemos, konkrečioje teisės šakoje susiformavusios sąvokų vartojimo ir aiškinimo praktikos.

Atsižvelgiant į nurodytas aplinkybes, sąvokos „nepilnametis“ keitimo į sąvoką „vaikas“ tik Baudžiamajame kodekse bei Administracinių teisės pažeidimų kodekse (projektas XP-1517) tikslingumas kelia abejonių.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė suabejojo siūlymo keisti Baudžiamojo kodekso 82 straipsnio 1 dalies 4 punkto ir 86 straipsnio 1 dalį ir 3 dalį, tikslinant šiose normose įvardijamus asmenims, kuriems gali būti pavestas vaiko ugdymas ir priežiūra, pagrįstumu. Minėtose Baudžiamojo kodekso normose įtvirtinta sąvoka „tėvai, kiti fiziniai ir juridiniai asmenys, kurie rūpinasi vaikais“, yra pakankamai plati ir gali apimti ir minimalios priežiūros priemonę vykdančius asmenis. Įstatymo projekte yra kalbama tik apie tėvus ir kitus fizinius asmenis, kurie rūpinasi vaikais, bei minimalios priežiūros priemonę vykdančius juridinius asmenis. Galiojantys teisės aktai numato, kad vaikas gali būti globojamas ne tik fizinio, bet ir juridinio asmens. Todėl įtvirtinus siūlomą Baudžiamojo kodekso normų redakciją, šios normos negalėtų būti taikomos juridiniams asmenims vaiko globėjams (valstybinėms ir nevyriausybiniams globos institucijoms). Taip pat priėmus siūlomą Baudžiamojo kodekso normų redakciją, vaiko ugdymas ir priežiūra galėtų būti pavesta tik minimalią priežiūrą vykdančioms juridiniams asmenims, tuo tarpu Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo projekto 5 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad vaiko minimalios priežiūros priemonę gali vykdyti ir fiziniai, ir juridiniai asmenys.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė taip pat suabejojo siūlymu papildyti Baudžiamojo kodekso 84 straipsnį 3 dalimi, numatančia, kad valstybės įsipareigojimas, vaikui sukakus 18 metų,

išmokėti nustatyto dydžio pašalpą (paramą), laikytinas vaiko turtu, todėl galimas žalos išieškojimas – proporcingai mažinant numatomą išmokėti sumą.

Darytina prielaida, kad šiuo atveju yra aptartas išieškojimo nukreipimas į Išmokų vaikams įstatymo 3 ir 9 straipsniuose aptartą vienkartinę 50 MGL dydžio išmoką būstui įsigyti arba įsikurti. Vaiko teisių apsaugos kontrolierė nuomone, šios išmokos paskirtis, įstatyme įtvirtinti jos tikslinio panaudojimo saugikliai patvirtina, kad valstybė prisiėmė šį įsipareigojimą, siekdama paremti tėvų globos netekusius vaikus ir padėti jiems sėkmingai integruotis į visuomenę sulaukus pilnametystės. Vaiko teisių apsaugos kontrolierė atkreipė dėmesį, kad Išmokų įstatymo 9 straipsnis numatoma, kad vienkartinė išmoka būstui įsigyti arba įsikurti grynaisiais pinigais neišmokama, išskyrus atvejus, kai lieka nepanaudota mažesnė negu 1 MGL dydžio išmokos dalis. Vienkartinė išmoka būstui įsigyti arba įsikurti gali būti panaudota konkrečioms įstatyme numatytiems tikslams.

Atsižvelgiant į tarptautiniuose ir nacionaliniuose teisės aktuose skelbiamus vaikų socializacijos, integracijos į visuomenę tikslus bei Civilinio proceso kodekso normas, numatančias pinigų sumų išieškojimo iš tam tikrų skolininko lėšų, turto apribojimus, kelia abejonių siūlomos nuostatos tikslai ir pagrįstumas. Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, klausimas dėl turtinės žalos atlyginimo turėtų būti sprendžiamas kitais būdais, pavyzdžiui, įdarbinant asmenį ar pan.

✓ ***Baudžiamojo proceso kodekso 186 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas***

Atsižvelgdama į Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos praktinę veiklą, turimus duomenis, visuomenės informavimo priemonių pranešimus apie neretai pasitaikančius vaiko teisių ir jo teisėtų interesų pažeidimus per ikiteisminį tyrimą, taip pat tarptautinės mokslinės praktinės konferencijos „Vaiko teisės: psichosocialinės pagalbos vaikui, šeimai, bendruomenei aspektai“ dalyvių priimtą rezoliuciją bei siekdama užtikrinti nepilnamečių teisių ir teisėtų interesų apsaugą baudžiamajame procese, vaiko teisių apsaugos kontrolierė pritarė Seimo narės D. Mikutienės pateiktam Baudžiamojo proceso kodekso 186 straipsnio pakeitimo projektui, kuriuo siekiama įtvirtinti privalomą psichologo dalyvavimą nepilnamečio liudytojo ar nukentėjusiojo apklausoje.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje gaunami skundai, atliekami tyrimai patvirtina esant itin daug ikiteisminiame tyrime pažeidimų, ypač vykdant nepilnamečių apklausas.

Vertinant apklausų vykdymo praktiką, pastebima, kad trūksta tarpžinybinio bendradarbiavimo baudžiamajame procese, kuriame dalyvauja nepilnametis. Baudžiamojo proceso kodeksas numato, kad proceso dalyvių prašymu, ar pareigūno, atliekančio ikiteisminį tyrimą, iniciatyva, gali būti kviečiamas Vaiko teisių apsaugos tarnybos atstovas arba psichologas. Praktikoje labai retai pareigūno iniciatyva į vaiko apklausą, nepriklausomai nuo vaiko procesinės padėties (įtariamasis, liudytojas, nukentėjusysis), kviečiami psichologai, kurie galėtų ne tik padėti apklausti vaiką, bet ir apsaugoti jį nuo neigiamų išgyvenimų.

Siekiant užtikrinti efektyvią vaiko, dalyvaujančio baudžiamajame procese, teisių ir teisėtų interesų apsaugą, atitinkamos rekomendacinės nuostatos dėl nepilnamečių liudytojų, nukentėjusiųjų apklausos turėtų tapti imperatyviomis, pavyzdžiui, įtvirtinant ikiteisminio tyrimo tyrėjo pareigą, o ne teisę kviesti įstatyminius vaiko atstovus arba psichologą.

Baudžiamasis ir Baudžiamojo proceso kodeksas, kiti teisės aktai susiaurina vaiko aukos sąvoką, iš esmės pritaikytomis ir teisingumo vykdymo tikslui pasiekti nukreiptomis sąvokomis „nukentėjusysis“. Savo turiniu tai yra daugiau teisinės procesinės sąvokos, tačiau vaiko aukos sąvoka neturėtų būti siaurinama iki nukentėjusiojo sąvokos turinio. Auka taip pat yra vaikas, kuris pripažįstamas įtariamuoju, kaltinamuoju, nuteistuoju, ypač kai konstatuojama, kad toks vaiko elgesys yra pasekmė atsakingų asmenų elgesio su vaiku; įtaka aplinkos, kurioje vaikas gyveno, buvo auklėjamas ir ugdomas. Teisės aktuose turi būti aptartas ir tokio vaiko statusas, garantuojama pagalba ir parama. Dėl šios priežasties, vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, reikėtų svarstyti galimybę įtvirtinti privalomą psichologo dalyvavimą ir įtariamojo nepilnamečio apklausose.

✓ ***Baudžiamojo kodekso 140 straipsnio papildymo ir pakeitimo įstatymo projektas***

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, susipažinusi su Seimo narių R. Šukio ir A. Čapliko pateiktu Baudžiamojo kodekso 140 straipsnio papildymo ir pakeitimo įstatymo projektu (Nr. XP-1457) bei teikiamo projekto tikslais, pritarė šiam įstatymo projektui ir mano, kad teikiami Baudžiamojo kodekso 140 straipsnio pakeitimai leistų efektyviau spręsti smurto šeimoje problemas.

Skundai dėl smurto prieš vaikus šeimoje, globos įstaigose, mokyklose ir kt., Policijos departamento duomenys apie nuo nusikalstamų veikų nukentėjusius vaikus (2005 metais nuo įvairių nusikalstamų veikų nukentėjo 4922 vaikai (27,4 proc. daugiau nei 2004 metais); 530 vaikų nukentėjo nuo savo tėvų; 71 vaikas – nuo patėvių, įtėvių, globėjų; 50 vaikų – nuo artimųjų giminių, 10 vaikų – nuo pedagogų; 1138 vaikų – nuo nepažįstamų; nuo ko nukentėjo 3123 vaikai statistinių duomenų ataskaitoje nepažymėta) rodo, kad smurto prieš vaikus problema sprendžiama neefektyviai. Darytina prielaida, kad viena iš priežasčių yra ta, jog už mušimą ar kitoki smurtavimą prieš vaiką, kuris nėra mažametis, baudžiamasis procesas pradedamas tik esant nukentėjusiojo skundai, jo teisėto atstovo pareiškimui ar prokuroro reikalavimui, kadangi pagal Baudžiamojo kodekso 140 straipsnio 1 dalį keliamos bylos yra laikomos privataus kaltinimo bylomis. Policijos departamento duomenimis, 2005 metais 599 vaikai tapo nusikalstamos veikos, numatytos Baudžiamojo kodekso 140 straipsnyje, aukomis.

Remiantis tuo, kas išdėstyta ir atsižvelgiant į praktikoje stebimus atvejus, kai (ypač smurto šeimoje atvejais) auka ir smurtautojas „susitaiko“, kai teisėti vaiko atstovai bei prokuratūra dėl subjektyvių ar objektyvių priežasčių vengia inicijuoti baudžiamąjį procesą, vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, tikslinga pakeisti Baudžiamojo kodekso 140 straipsnio 2 dalį įtvirtinant, kad bylos dėl vaiko mušimo ar kitokio smurtavimo prieš vaiką nėra priskiriamos privataus kaltinimo byloms. Atsižvelgiant į tai, kad minėtame įstatymo projekte numatoma laisvės atėmimo bausmė iki dvejų metų, vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, galėtų būti svarstytinas klausimas ir dėl sankcijos už vaiko mušimą ar kitoki smurtą prieš vaiką griežtinimo.

✓ ***Administracinių teisės pažeidimų kodekso 13, 21, 21¹, 24, 31, 32, 37¹, 44, 175, 176, 178, 180, 181, 181¹, 181², 182¹, 183, 185⁴, 196, 214¹⁹, 265, 274, 281, 313, 314 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei Kodekso papildymo 21², 21³, 21⁴, 21⁵, 21⁶, 21⁷ straipsniais įstatymo projektas***

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė pateikė siūlymus dėl Administracinių teisės pažeidimų kodekso 13, 21, 21¹, 24, 31, 32, 37¹, 44, 175, 176, 178, 180, 181, 181¹, 181², 182¹, 183, 185⁴, 196, 214¹⁹, 265, 274, 281, 313, 314 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei Kodekso papildymo 21², 21³, 21⁴, 21⁵, 21⁶, 21⁷ straipsniais įstatymo projekto (XP-1517) tobulinimo.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė pritarė siūlymui Administracinių teisės pažeidimų kodekse numatyti auklėjamojo pobūdžio poveikio priemonės, tačiau pažymėjo, kad turi išlikti aiški takoskyra tarp Baudžiamajame kodekse ir Administracinių teisės pažeidimų kodekse įtvirtintų auklėjamojo pobūdžio poveikio priemonių, jų dydžio, atsižvelgiant į tai, kad skiriasi subjektas, kuriam taikomos šios teisės normos, šiomis teisės normomis saugomos vertybės, padarytos veikos pavojingumas, sukeliamos pasekmės ir pan.

Įstatymo projekte buvo siūlyta sugriežtinti sankcijas tėvams už tėvų valdžios nepanaudojimą arba panaudojimą priešingai vaiko interesams bei globėjams (rūpintojams) už vaiko globėjui (rūpintojui) nustatytų pareigų nevykdymą arba vykdymą priešingai vaiko interesams, taip pat siūloma įvesti naują sankciją tėvams (globėjams, rūpintojams) - „privalomų specializuotų kursų išklaušymas“.

Įstatymo projekte taip pat buvo siūloma padidinti baudas tėvams nuo 400 iki 1000 litų, globėjams (rūpintojams) nuo 200 iki 400 litų. Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, siūlymas padidinti baudas nėra pakankamai pagrįstas ir neužtikrins, kad bus pasiekti norimi tikslai ir užtikrinta tinkama vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsauga. Pažymėtina, kad didžioji dauguma tėvų, kuriems taikoma administracinė atsakomybė, priklauso socialinės rizikos šeimų grupei, tad retas kuris yra pajėgus sumokėti baudą. Taip pat abejonių sukėlė itin ryškus baudos tėvams ir globėjams (rūpintojams) dydžių skirtumas, kadangi globėjo (rūpintojo), kuris yra tėvų globos netekusio vaiko atstovu, atsakomybė iš esmės nėra mažesnė nei tėvų atsakomybė.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė atkreipė dėmesį, kad, siekiant užtikrinti naujos sankcijos „privalomų specializuotų kursų klausymas“ tinkamą įgyvendinimą, būtinos investicijos į infrastruktūrą, žmoniškuosius resursus ir pan. Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, siekiant užtikrinti šios sankcijos įgyvendinimą, gali iškilti būtinybė priimti naujus ar papildyti galiojančius teisės aktus, kurie detalizuotų šios sankcijos vykdymą ir pan.

✓ ***Administracinių teisės pažeidimų kodekso 180 ir 185⁴ straipsnių pakeitimo įstatymo projektas***

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, atsižvelgdama į tarp nepilnamečių plačiai paplitusi alkoholinių gėrimų ir tabako gaminių vartojimą, jaunėjančių vaikų, piktnaudžiaujančių alkoholiniais gėrimais ir tabako gaminiais, amžių, taip pat į stoką išsamių ir tikslių tyrimų, remiantis kuriais būtų galima įvertinti alkoholinių gėrimų ir tabako gaminių nepilnamečiams vartojimo žalos skirtumus, pritarė Seimo narės V. M. Čigriejienės pateiktam Administracinių teisės pažeidimų kodekso 180 ir 185⁴ straipsnių pakeitimo įstatymo projektui (XP-1694), kuriuo siekiama sugriežtinti ir suvienodinti asmenų atsakomybę už alkoholinių gėrimų bei tabako gaminių nepilnamečiui nupirkimą ar kitokį perdavimą.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė taip pat pritaria Seimo nario E. Žakario pasiūlymui dėl Administracinių teisės pažeidimų kodekso 180 straipsnio pakeitimo (normos dispozicijoje išbraukti žodį „vartoti“), siekiant suvienodinti Administracinių teisės pažeidimų kodekso 180 ir 185⁴ straipsnių nuostatas. Pažymėtina, kad šiuo metu galiojančio Administracinių teisės pažeidimų kodekso 180 straipsnio nuostatos numato administracinę atsakomybę už alkoholinių gėrimų nepilnamečiui nupirkimą ar kitokį perdavimą nepilnamečiui *vartoti*, taip pat nepilnamečio nugirdymą, o Kodekso 185⁴ straipsnio nuostatos numato atsakomybę už tabako gaminių nepilnamečiui nupirkimą ar kitokį perdavimą.

Pažymėtina, kad sprendžiant alkoholinių gėrimų ir tabako gaminių vartojimo tarp nepilnamečių problemą itin svarbus, ne tik sugriežtinimas administracinės atsakomybės, bet ir užtikrinti atitinkamą pažeidimą įvykdžiusiems asmenims administracinės atsakomybės neišvengiamumą, taip pat svarbus vaikų, tėvų ir kitų teisėtų atstovų, visuomenės švietimas apie alkoholinių gėrimų ir tabako gaminių vartojimo žalą, nuostatų prieš rūkymą ir alkoholinių gėrimų vartojimą ugdymas.

✓ ***Darbo kodekso 214 straipsnio papildymas***

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė susipažino su Lietuvos Respublikos Seimo Peticijų komisijos pateikta Romo Stumbrio peticija dėl papildomų lengvatų įtvirtinimo šeimoms, auginančioms vieną vaiką iki dvylikos metų.

Atsižvelgdama į tai, kad pastaraisiais metais stebimas neigiamas reiškinys, kuomet tėvai vis daugiau skiria dėmesio darbui, didėja jų užimtumas ir mažėja dėmesys vaikams, ir sutrinka tėvų bei vaikų bendravimas, didėja vaikų emocinis bei socialinis apleistumas, mažėja vaikų mokymosi motyvacija, formuojasi elgesio sutrikimai ir pan., taip pat į tarptautiniuose ir nacionaliniuose teisės aktuose įtvirtintą vaiko teisių ir interesų prioritetiškumo principą, vaiko teisių apsaugos kontrolierė pritaria gerb. R. Stumbrio peticijoje pateiktam pasiūlymui dėl Darbo kodekso 214 straipsnio pakeitimo, numatant, kad ir darbuotojams, auginantiems vieną vaiką, suteikiama viena papildoma poilsio diena per mėnesį arba sutrumpinamas darbo laikas dviem valandom per savaitę.

✓ ***Švietimo įstatymo 49 ir 61 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo projektas***

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė pateikė pastabas ir siūlymus dėl Švietimo įstatymo 49 ir 61 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto (XP-1516) tobulinimo.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, pakeitus Švietimo įstatymo 49 straipsnio 2 dalies 7 punktą, numatant mokytojo pareigą ne mažiau kaip kartą per dvi savaites informuoti tėvus (globėjus, rūpintojus) apie jų vaikų ugdymosi poreikius, pažangą, pamokų lankymą bei elgesį, tačiau nekonkretizavus koku būdu, kaip yra informuojami vaiko atstovai pagal įstatymą, nebus užtikrintas tinkamas ir efektyvus šios nuostatos įgyvendinimas bei liks prielaidos vaiko atstovų

pagal įstatymą ir mokytojų (mokyklos administracijos) konfliktams, sprendžiant atsakomybės dėl vaiko teisių ir jo teisėtų interesų užtikrinimo taikymo, pareigų vykdymo vertinimo klausimus. Atsižvelgiant į tai, tikslinga papildyti įstatymo projektą ir patikslinti, koku būdu pateikiama informacija vaiko atstovams pagal įstatymą.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė mano, kad Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo projekto ir Švietimo įstatymo projekto nuostatos, numatančios, kad mokyklos vadovas skirs minimalios priežiūros priemones vaikams, praktikoje nebus tinkamai ir efektyviai įgyvendinamos, taip pat, kad ši pareiga derinasi su mokyklos vadovo uždaviniais ir funkcijomis.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė atkreipė dėmesį, kad mokykla yra (gali būti) viena iš minimalios priežiūros priemonės vykdančių institucijų. Mokykla yra įstaiga, kurios pagrindinė veikla yra švietimas. Galiojantys teisės aktai įpareigoja mokyklos administraciją užtikrinti vaikui informacinės, psichologinės, socialinės pedagoginės, specialios pedagoginės pagalbos teikimą. Ši pagalba grindžiama mokyklos, vaiko ir jo tėvų bei kitų institucijų, specialistų geranorišku tarpusavio bendradarbiavimu. Mokykla, siekdama užtikrinti pagalbos teikimo veiksmingumą, turi sudaryti sutartis su policijos, sveikatos, socialinėmis, vaiko teisių apsaugos ir kitomis institucijomis, dirbančiomis su vaikais. Darytina prielaida, kad viena iš priežasčių skirti vaikui minimalios ar vidutinės priežiūros priemonę yra Švietimo įstatyme ir poįstatyminiuose teisės aktuose aptartos mokyklos privalomos teikti pagalbos vaikui nesuteikimas, nekokybiška ar neefektyvi pagalba ir kt. Sprendžiant klausimą dėl minimalios ar vidutinės priežiūros priemonės skyrimo ar pakeitimo, turi būti įvertintos visų pagalbą vaikui teikusių institucijų (tarpe jų ir mokyklos), specialistų suteiktų paslaugų ir pagalbos kokybė, poveikis vaikui ir pan. Sprendimas dėl minimalios priežiūros skyrimo turi būti pagrįstas tik išsamiais, objektyviai fiksuotais ir ilgą laikotarpį kauptais duomenimis apie vaiko elgesį ir taikytas poveikio priemones elgesio teigiamiems pokyčiams pasiekti. Atsižvelgiant į šias pastabas, darytina prielaida, kad mokykla neturi ir nekaupia išsamios informacijos apie vaikui taikytas poveikio priemones, jų veiksmingumą ir vaiko elgesio pokyčius. Taip pat atsižvelgiant į viešas diskusijas, nepasitenkinimą ir pan. išsakomą pedagogų dėl vaikų elgesio, teisių deklaravimo, neretai stebimus priešiškus pedagogų santykius su probleminio elgesio vaikais bei Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje gaunamų skundus dėl nepedagogiško mokyklos administracijos, mokytojų elgesio, subjektyvaus pažangumo vertinimo, smurto prieš vaikus, darytina prielaida, kad mokyklos vadovo sprendimas dėl minimalios priežiūros priemonės skyrimo vaikui gali būti subjektyvus, nepakankamai pagrįstas, neapsaugotas nuo pedagogų piktnaudžiavimo savo padėtimi ir pan.

✓Alkoholio kontrolės įstatymo 18 ir 22 straipsnio pakeitimo ir papildymo įstatymo projektas

Atsižvelgdama į Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos praktinę veiklą, duomenis bei visuomenės informavimo priemonių pranešimus apie plačiai paplitusį nepilnamečių alkoholio vartojimą ir itin žalingas vartojimo pasekmes nepilnamečiams, vaiko teisių apsaugos kontrolierė pritarė Seimo nario R. Remeikos siūlymui uždrausti alkoholio vartojimą viešojo maitinimo įmonėse asmenims, jaunesniems negu 18 metų.

Atsižvelgiant į alkoholio vartojimo populiarumą tarp nepilnamečių, darytina prielaida, kad esamos teisės normos, reglamentuojančios alkoholio prekybą, reklamą, vartojimą, jo prieinamumą nepilnamečiams vaikams ir kitus susijusius santykius, yra neišsamios ir nepakankamos apsaugoti nepilnamečius nuo žalingos, neigiamos socialinės aplinkos įtakos. Taip pat darytina prielaida, kad nėra užtikrinimas efektyvus teisės normose įtvirtintų draudimų bei prevencinių ir intervencinių priemonių įgyvendinimas praktikoje bei teisės normų, reglamentuojančių atsakomybę už Alkoholio kontrolės įstatymo ir kitų susijusių teisės aktų pažeidimus, taikymas.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, Alkoholio kontrolės įstatyme tikslinga įtvirtinti draudimą nepilnamečiams vaikams vartoti alkoholinius gėrimus viešojo maitinimo įmonėse, kadangi praktikoje galimi atvejai, kad nepilnametis viešojo maitinimo įmonėje vartoja ne tik šioje įmonėje, pažeidžiant teisės aktus, įsigytus ar trečiųjų asmenų perduotus alkoholinius gėrimus, bet ir su savimi atsineštus alkoholinius gėrimus ar pan. Įtvirtinus minėtą draudimą, būtų

sudarytos prielaidos geriau kontroliuoti alkoholio vartojimą. Išsamus teisinis reglamentavimas, kuriuo būtų siekiama mažinti bendrąjį alkoholio suvartojimą, piktnaudžiavimą alkoholiu ir jo daromą žalą, alkoholio prieinamumą nepilnamečiams bei aktyvi, tęstinė įtvirtintų draudimų įgyvendinimo kontrolė, efektyvios prevencinės ir intervencinės priemonės, sumažintų alkoholio vartojimo plitimą tarp nepilnamečių.

✓ *Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo projektas*

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė išnagrinėjo Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo projektą (Nr. XP-933(2)) ir, atsižvelgusi į įstatymo, reglamentuojančio vaikų minimalios ir vidutinės priežiūros priemonių sistemą, reikalingumą bei siekdama efektyvaus įstatymo nuostatų įgyvendinimo praktikoje, pateikė savo pastabas ir siūlymus.

Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo projekte iš esmės naujai reglamentuojama minimalios ir vidutinės priežiūros priemonių skyrimo tvarka bei atsakingos institucijos. Minimalios priežiūros priemonių skyrimą numatoma pavesti mokyklų (neatsižvelgiant į mokyklos steigėjus ar jos teisinę formą) vadovams bei apylinkės teismams (kai vaikas sukakus 16 metų ar vyresnis nesimoko, o vaiko atstovai piktybiškai vengia rūpintis vaiko priėmimu į mokyklą). Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, abejotina, ar įstatymo projekto nuostatos dėl minimalios priežiūros priemonių skyrimo vaikams praktikoje bus tinkamai ir efektyviai įgyvendinamos.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė atkreipė dėmesį, kad mokykla yra (gali būti) viena iš minimalios priežiūros priemonės vykdančių institucijų. Galiojantys teisės aktai įpareigoja mokyklos administraciją užtikrinti vaikui informacinės, psichologinės, socialinės pedagoginės, specialios pedagoginės pagalbos teikimą. Ši pagalba grindžiama mokyklos, vaiko ir jo tėvų bei kitų institucijų, specialistų geranorišku tarpusavio bendradarbiavimu. Darytina prielaida, kad viena priežasčių skirti vaikui minimalios ar vidutinės priežiūros priemonę yra Švietimo įstatyme ir poįstatyminiuose teisės aktuose aptartos mokyklos privalomos teikti pagalbos vaikui nesuteikimas, nekokybiška ar neefektyvi pagalba ir kt.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė atkreipė dėmesį, kad projekte neaptarta minimalios priežiūros priemonės skyrimo tvarka, todėl sudaromos sąlygos formuoti skirtingai praktikai ir pasireikšti subjektyvumui.

Kadangi įstatymo projekte pateikiamas nebaigtinis minimalios priežiūros priemonių sąrašas, kyla abejonių dėl mokyklos vadovo įgaliojimų ir galimybių skirti minimalios priežiūros priemonės, pavyzdžiui, įpareigojimą lankyti dienos centrą, išikūrusį ir veikiantį ne mokykloje; įpareigojimą dalyvauti įvairiose programose, vykdomose skirtingų subjektų ir pan. Šiuo atveju mokyklos vadovas turi disponuoti išsamia informacija apie asmenis, vykdančius minimalios priežiūros priemonės, bei užtikrinti šios pagalbos apmokėjimą.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė atkreipė dėmesį, kad įstatymo projekte įtvirtinta nuostata, jog vaiko minimalios priežiūros priemonės finansuoja savivaldybė, tačiau projekte neaptartas konkretus finansavimo mechanizmas, neaišku kas mokės – mokykla ar savivaldybė, minimalios priežiūros priemonių vykdytojams.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 41 straipsnio 1 dalyje, Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 35 straipsnio 2 dalies 1 punkte ir 39 straipsnyje, Švietimo įstatymo 46 straipsnio 2 dalies 3 punkte įtvirtinta mokinio pareiga mokytis pagal privalomojo švietimo programas iki 16 metų bei nurodoma, kad vaikas, turėdamas 16 metų, nenorintis ar nesugebantis tęsti mokslo, gali dirbti. Atsižvelgiant į tai, manytina, kad įstatymo projekto nuostatos, pagal kurias apylinkės teismas sprendžia minimalios priežiūros skyrimo klausimą tais atvejais, kai vaikas, sukakęs 16 metų ar vyresnis, nesimoko, o vaiko atstovai pagal įstatymą piktybiškai vengia rūpintis tuo, kad vaikas būtų priimtas į mokyklą, neatitinka teisės aktų, reglamentuojančių vaiko pareigą mokytis ir vaiko atstovų pagal įstatymą pareigą, sudaryti sąlygas vaikui įgyti privalomą išsilavinimą arba galimybę mokytis iki 16 metų. Taip pat buvo atkreiptas dėmesys į įstatymo projekto 5 straipsnio 4 dalies nuostatą, kad vaikui gali būti skiriama minimali priežiūros priemonė – įpareigojimas mokytis pagal pradinio ir pagrindinio ugdymo programas iki 16 metų.

Minimalios priežiūros priemonės yra privalomo pobūdžio poveikio priemonės vaikui, skiriamos siekiant teigiamų vaiko elgesio pokyčių, kai jų nepavyksta pasiekti tėvų (globėjų, rūpintojų), mokyklos ir kitų specialistų pastangomis, kai vaikas atsisako, nevykdo ar pan. geranoriškai siūlomos (teikiamos) pagalbos. Minimalios priežiūros priemonių nevykdymas yra susijęs su atsakomybe ir turi konkrečių neigiamų pasekmių vaikui, tad sprendimas dėl šių priemonių skyrimo bei vidutinės priežiūros priemonės inicijavimo, vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, turi būti priimamas savivaldybės administracijos lygmeniu (kolegialaus organo ar pan.).

Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo projekte įtvirtinti įpareigojimai savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnyboms (tarnyba vertina, stebi bei kontroliuoja minimalios priežiūros priemonės vaikui skyrimo pagrįstumą, vykdymą, tinkamumą ir efektyvumą ir kt.). Atsižvelgiant į tai, kad 60-tyje savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų dirba tik apie 210 žmonių, kyla abejonių dėl šių nuostatų tinkamo ir efektyvaus įgyvendinimo. Taip pat atsižvelgiant į minimalios ir vidutinės priežiūros priemonių skyrimo pagrindus, įtvirtintus įstatymo projekte (priežiūros priemonės skiriamos ir vadovaujantis Administracinių teisės pažeidimų kodeksu, ir Baudžiamuoju kodeksu), atkreiptinas dėmesys, kad šiuo metu nepilnamečių reikalų policijos pareigūnai privalo domėtis: nepilnamečiais, kuriems skirtos auklėjamojo poveikio priemonės (pagal Baudžiamojo kodekso 82 straipsnį); nepilnamečiais, grįžusiais iš specialiųjų vaikų auklėjimo ir globos namų; nepilnamečiais, kuriems baudžiamasis procesas dėl nusikalstamos veikos padarymo nebuvo pradėtas arba jis buvo nutrauktas dėl amžiaus. Taip pat nepilnamečių reikalų policijos pareigūnas nustato: vaikus, padariusius teisės pažeidimus ir rengia jų administracinių teisės pažeidimų bylas; vaikus, vartojančius narkotikus ar kitas psichiką veikiančias medžiagas, valkataujančius, elgetaujančius ir teikia jiems neatidėliotiną pagalbą bei kt. Įstatymo projekte nėra aptartas nepilnamečių reikalų policijos pareigūnų dalyvavimas vykdant minimalios ir vidutinės priežiūros priemones. Manytina, kad tikslinga įtvirtinti, jog nepilnamečių reikalų policijos pareigūnai stebi, vertina ir kontroliuoja vaikui paskirtos priežiūros priemonės vykdymą, teikia išvadas dėl priežiūros priemonės efektyvumo. Taip pat Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo projekto VI skyriuje arba poįstatyminiuose teisės aktuose tikslinga išsamiau reglamentuoti šiame procese dalyvaujančių suinteresuotų institucijų įgaliojimus, siekiant išvengti funkcijų dubliavimo ir užtikrinti efektyvią vaiko elgesio pokyčių stebėseną bei keitimąsi informacija.

Įstatymo projekte numatoma, kad savivaldybės Vaiko teisių apsaugos tarnyba vertina minimalios priežiūros priemonės skyrimo pagrįstumą. Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, savivaldybės Vaiko teisių apsaugos tarnyba privalo dalyvauti skiriant minimalios priežiūros priemonę vaikui ir užtikrinti, kad vaikui pagrįstai būtų skiriama priežiūros priemonė, tačiau savivaldybės vaiko teisių apsaugos tarnyba neturi įgaliojimų vertinti teismo sprendimų pagrįstumo. Įstatymo projekte nenumatyta, kaip yra sprendžiamas klausimas dėl priežiūros priemonės vaikui taikymo, jeigu savivaldybės vaiko teisių apsaugos tarnybos nuomone, priežiūros priemonė yra paskirta nepagrįstai.

Atsižvelgiant į tai, kad Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo projektas iš esmės skiriasi nuo Lietuvos Respublikos Vyriausybės pateikto Nepilnamečių minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo projekto, vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo projektas turėtų būti įvertintas Seimo komitetų ir komisijų bei Seimo Teisės departamento.

✓ *Išlaikymo lėšų garantinio fondo (Alimentų fondo) įstatymo projektas*

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos 2005 metų veiklos ataskaitoje buvo atkreiptas dėmesys į pateiktas siūlymas parengti Civilinio kodekso 3.204 straipsnio „Valstybės išlaikomi vaikai“ įgyvendinimo tvarką ir numatyti lėšas jai vykdyti (šis siūlymas Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos ataskaitose buvo teikiamas nuo 2001 metų).

Atsižvelgdama į vaikų išlaikymo problemos aktualumą vaiko teisių apsaugos kontrolierė, pritarė Lietuvos Respublikos Seimo valdybos sprendimu sudarytos darbo grupės parengtam Vaikų išlaikymo fondo (Alimentų fondo) įstatymo projektui.

Susipažinusi su įstatymo projektu ir atsižvelgdama į Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo ir Civilinio kodekso 3.204 straipsnio nuostatas vaiko teisių apsaugos kontrolierė siūlė nurodyti, kad šio įstatymo paskirtis – užtikrinti vaiko teisės į valstybės paramą ir išlaikymą įgyvendinimą ir garantuoti, kad valstybė įsipareigoja, esant šiame įstatyme nurodytiems pagrindams, mokėti vaikui nustatyto dydžio išlaikymą. Kartu valstybė įgyja teisę reikalauti, kad asmenys, privalantys skirti išlaikymą vaikui, sugrąžintų valstybei jos išmokėtas lėšas vaikui išlaikyti.

Taip pat buvo siūloma svarstyti galimybę įsteigti šio fondo skolininkų registrą ir jį integruoti su Gyventojų registru. Tokiu atveju ne pareiškėjas turėtų pareigą informuoti apie skolininko mirtį, o gyventojų registras pateiktų duomenis iš karto po to, kai šiame registre bus įregistruotas mirties faktas. Iš Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos praktinės veiklos matyti, kad dažnai pasitaiko atvejų, kai pareiškėjas ir skolininkas nebendrauja ar bendrauja labai retai, todėl apie mirties faktą sužino labai pavėluotai.

Atkreiptas dėmesys, kad Vaikų išlaikymo fondo įstatymo projekte numatyta registruoti pareiškėjus, vaikus, kuriems iš Fondo būtų išmokėtos Fondo išmokos, bei skolininkus, t.y. rinkti asmens duomenys. Įsteigus siūlomą registrą, reikėtų patvirtinti jo nuostatus, kuriuose turėtų būti nustatyta, kokie duomenys renkami, kokių tikslų registruojami, kam perduodami, kaip naudojami, teisinės ir techninės asmens duomenų apsaugos priemonės ir kt. Taip pat buvo siūlyta integruoti šį skolininkų registrą su kitais veikiančiais valstybės registrais, kad skolininkas, nepadengęs įsiskolinimo už vaikų išlaikymą, negalėtų prisiimti naujų skolinių įsipareigojimų (paskolos, lizingo ir pan.). Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, minėtomis teisinėmis priemonėmis būtų efektyviau užtikrinama tėvų prievolė išlaikyti nepilnamečius vaikus.

Taip pat buvo atkreiptas dėmesys, kad Lietuvos Respublikos Seime 2006 m. gegužės 31 d. įregistruotas Piniginės socialinės paramos mažas pajamas gaunančioms šeimoms (vieniems gyvenantiems asmenims) įstatymo 12 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas (XP-1434), kurį priėmus vaikui skirtos lėšos, įskaitant ir vaikų išlaikymui skirtas lėšas (alimentus), bus atskirtos nuo bendrų šeimos pajamų, ir svarstant klausimą dėl piniginės socialinės paramos suteikimo, bus neįskaitomos.

✓ *Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymo projektas*

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, susipažinusi su Lietuvos Respublikos Seimo Sveikatos reikalų komiteto rašte iškeltomis Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymo teisinio reglamentavimo bei kai kurių teisės normų, susijusių su nepilnamečiais vaikais, praktinio taikymo problemomis, pateikė savo siūlymus.

Siekiant užtikrinti vaiko teisę augti sveikam, vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, tikslinga papildyti (išplėsti) minėto įstatymo 8 straipsnio 1 dalies normą, numatant, kad, kai nepilnamečio paciento iki 16 metų sveikatos priežiūrai ar slaugai yra būtinas jo atstovo pagal įstatymą sutikimas (kai teikiama ne būtinoji pagalba), tačiau kai dėl objektyvių ar subjektyvių aplinkybių tokio sutikimo gauti neįmanoma, sutikimą turi duoti savivaldybės, kurios teritorijoje vaikas gyvena, Vaiko teisių apsaugos tarnyba. Siūlyta numatyti įpareigojimą Vaiko teisių apsaugos tarnybai, davusiai sutikimą vietoj vaiko atstovo pagal įstatymą, raštu informuoti vaiko atstavą apie duotą sutikimą bei teisės aktų nustatyta tvarka imtis priemonių (administracinių, civilinių) vaiko teisėms užtikrinti.

Taip pat įstatyme tikslinga apibrėžti pranešimo savivaldybės Vaiko teisių apsaugos tarnybai apie aplinkybes, kai vaiko atstovo pagal įstatymą sutikimo gauti neįmanoma, mechanizmą, t.y. numatyti, kad minėtą informaciją savivaldybės, kurios teritorijoje gyvena vaikas, Vaiko teisių apsaugos tarnybai praneša asmens sveikatos priežiūros specialistas, į kuri sveikatos priežiūros paslaugų kreipėsi nepilnametis pacientas iki 16 metų.

Pažymėtina, kad teisės aktai, reglamentuojantys vaiko teisių apsaugą, numato įpareigojimą visiems asmenims, turintiems duomenų apie nepilnamečius, likusius be tėvų globos, bei apie būtinumą ginti nepilnamečių teises ir teisėtus interesus nedelsiant informuoti Vaiko teisių apsaugos

tarnybą, kuri, vykdydama teisės aktais jai nustatytas funkcijas, turi imtis priemonių vaiko teisėms ir teisėtiems interesams užtikrinti.

Taip pat įstatyme (ar kitame specialiajame teisės akte) siūlytina įtvirtinti įpareigojimą asmens sveikatos priežiūros įstaigoms pranešti savivaldybės Vaiko teisių apsaugos tarnybai apie visus nepilnamečių nėštumo atvejus. Tiriamojo ir praktinio darbo patirtis rodo, jog nepilnamečiams, kurioms nustatomas nėštumas, o dažnai ir jų tėvams reikalinga kvalifikuota ir laiku suteikta įvairių sričių specialistų pagalba. Manytina, kad prevencinių priemonių taikymas laiku padėtų išvengti probleminių, o dažnai ir krizinių situacijų nepilnamečių, besilaukiančių vaiko, šeimose, tai sumažintų nepageidaujamų nėštumų nutraukimą (taip pat ir nelegaliu būdu), naujagimių palikimą kūdikių namuose, bandymus atsikratyti kūdikiu, jų nužudymus. Kita vertus, yra atvejų, kai specialistams bendraujant su nėsčiąja nepilnamete paaiškėja aplinkybės, jog prieš ją buvo panaudota prievarta, pastaroji buvo verčiama lytiškai santykiuoti ar pan., todėl kaltiems asmenims galėtų būti taikoma baudžiamoji atsakomybė.

Siekiant užtikrinti savalaikę medicininę pagalbą vaikui, vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, įstatyme tikslinga apibrėžti atvejus (nustatyti kriterijus), atsižvelgti į intervencijos į nepilnamečio paciento iki 16 metų sveikatą pobūdį, padarinius ir pavojus, kai būtinas abiejų vaiko tėvų sutikimas. Kitais atvejais, kai vaikui teikiama ne būtinoji medicininė pagalba, vadovaujantis protingumo bei vaiko teisių ir teisėtų interesų prioritetiškumo principais, taikyti analogiją, jog tėvai tarpusavio susitarimu sprendžia visus su vaiku susijusius klausimus, tad vieno iš vaiko tėvų duotą sutikimą laikyti abiejų vaiko atstovų pagal įstatymą išreikšta valia. Pažymėtina, jog kilus ginčui tarp tėvų (taip pat ir dėl vaikui teiktinos sveikatos priežiūros pagalbos), vienas iš tėvų turi teisę kreiptis į teismą.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė pasiūlė tobulinti įstatymo projekto 7 straipsnio 1 dalies normą dėl nepilnamečio paciento įtraukimo į biomedicininis tyrimus ir reglamentuoti ją atsižvelgiant į Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos preambulės bei Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 4 straipsnio 1 dalies ir 7 straipsnio 2 dalies nuostatas. Siūlyta įstatyme įtvirtinti, kad savivaldybės Vaiko teisių apsaugos tarnyba duoda sutikimą dėl nepilnamečio paciento įtraukimo į biomedicininis tyrimus, kai tai atitinka vaiko interesus ir tik tais atvejais, jei vaiko atstovo sutikimo pagal įstatymą dėl objektyvių priežasčių gauti neįmanoma.

✓ Lietuvos Respublikos 2007 metų valstybės biudžeto ir savivaldybės biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo projektas

Lietuvos Respublikos Seimas 2006 m. birželio 20 d. nutarimo Nr. X-702 „Dėl Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos 2004 m. ir 2005 m. veiklos ataskaitų“ 3 straipsnio 2 dalyje pasiūlė Lietuvos Respublikos Vyriausybei, rengiant 2007 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo projektą, atskira eilute išskirti lėšas vaiko gerovei užtikrinti.

Vykdydamos Lietuvos Respublikos Vyriausybės Ministro Pirmininko 2006 m. liepos 4 d. pavedimą Nr. 27-4581 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2006 m. birželio 20 d. nutarimo Nr. X-702 „Dėl Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos 2004 m. ir 2005 m. veiklos ataskaitų“, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, kartu su Finansų ir Teisingumo ministerijomis, pagal kompetenciją išnagrinėjo minėto nutarimo 3 straipsnyje nurodytus siūlymus. Vaiko teisių apsaugos kontrolierei pateiktuose apibendrintuose siūlymuose buvo nurodyta, kad Finansų bei Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos pritaria nuostatai, kad, rengiant 2007 metų valstybės biudžeto ir savivaldybės biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo projektą, atskira eilute būtų išskirtos lėšos vaiko gerovei užtikrinti.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė atkreipė Seimo Biudžeto ir finansų komiteto pirmininko Jono Liongino, taip pat ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės Ministro Pirmininko Gedimino Kirkilo bei Finansų ministro Zigmanto Balčyčio dėmesį, kad aukščiau nurodyti Seimo siūlymai Vyriausybei neatsispindi Seimui pateiktame Lietuvos Respublikos 2007 metų valstybės biudžeto ir savivaldybės biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo projekte.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė prašė, svarstant ir tobulinant Lietuvos Respublikos 2007 metų valstybės biudžeto ir savivaldybės biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo projektą, atsižvelgti į aukščiau pateiktas pastabas ir užtikrinti Seimo pasiūlymų įgyvendinimą.

✓ Dėl Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo 18 (1) straipsnio

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė Seimo narės M. A. Pavilionienės prašymu pateikė savo nuomonę dėl Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo 18¹ straipsnio.

Pagal minėtą straipsnį nuo 2007 m. sausio 1 d. gauti tėvystės pašalpą turi teisę tėvas, kuris: apdraustas pagal Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo 4 straipsnio 1 dalį; įstatymų nustatyta tvarka išleistas tėvystės atostogų, kol vaikui sueis vienas mėnuo; per paskutinius 24 mėnesius iki pirmosios tėvystės atostogų dienos turi ne trumpesnę kaip 7 mėnesių ligos ir motinystės socialinio draudimo stažą; gyvena santuokoje su kūdikio motina.

Vertinant minėtas Ligos ir motinystės įstatymo 18¹ straipsnio nuostatas, atkreiptinas dėmesys, kad, 2006 m. birželio 8 d. pakeitus Darbo kodekso 170 ir 178 straipsnius bei Kodeksą papildžius 179¹ straipsniu, vyrams buvo sudaryta galimybė pasinaudoti tikslinėmis tėvystės atostogomis – laikotarpiui nuo vaiko gimimo dienos iki tol, kol vaikui sukaks vienas mėnuo, ir, kad Kodekso 179¹ straipsnio 2 dalyje buvo įtvirtinta nuostata, jog už tėvystės atostogų laikotarpį yra mokama Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo nustatyta pašalpa, jeigu vaiko tėvas gyvena santuokoje su kūdikio motina.

Tarptautiniuose ir nacionaliniuose teisės aktuose akcentuojama šeimos reikšmė vaiko gyvenime bei įpareigojimas valstybei ginti šeimas, auginančias vaikus, skirti ypatingą dėmesį vaikų, netekusių savo šeimos aplinkos, apsaugai ir paramai, leidžia preziumuoti, kad vaiko teisė augti šeimoje, kurioje tėvų santykiai grindžiami šeimos santykiais, atitinka vaiko teises ir jo teisėtus interesus.

Kartu atkreiptas dėmesys, kad Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos 2 straipsnyje įtvirtintas kiekvienos valstybės dalyvės įsipareigojimas gerbti ir garantuoti visas šioje Konvencijoje numatytas teises kiekvienam vaikui, priklausančiam jos jurisdikcijai, be jokios diskriminacijos. Konvencijos 18 straipsnyje įtvirtintas valstybių dalyvių įsipareigojimas dėti visas pastangas, kad būtų pripažintas bendros ir vienodos abiejų tėvų atsakomybės už vaiko auklėjimą ir vystymąsi principas. Tėvams arba, atitinkamais atvejais, teisėtiems globėjams tenka pagrindinė atsakomybė už vaiko auklėjimą ir vystymąsi. Pagrindinis jų rūpestis turi būti vaiko interesai. Siekdamos garantuoti šioje Konvencijoje išdėstytą teisių įgyvendinimą ir norėdamos prie to prisidėti, valstybės dalyvės teikia tėvams ir teisėtiems globėjams paramą, reikalingą tinkamam vaikų auklėjimui.

Lietuvos Respublikos Konstitucija, Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija, Europos Konvencija dėl nesantuokinių vaikų teisinio statuso, Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas, Civilinis kodeksas akcentuoja ir ypatingą dėmesį atkreipia į tėvo ir motinos pareigas savo vaikų atžvilgiu. Pagal Civilinio kodekso 3.156 straipsnio 2 dalį tėvai turi lygias teises ir lygias pareigas savo vaikams, nesvarbu, ar vaikas gimė susituokusiems, ar nesusituokusiems tėvams, jiems santuoką nutraukus, teismui pripažinus ją negaliojančia ar tėvams gyvenant skyrium.

Vertinant Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo 18¹ straipsnyje įtvirtintą tėvo teisę gauti tėvystės pašalpą, pastebėtina, kad tėvystės pašalpa yra skiriama ir mokama apdraustajam asmeniui tėvystės atostogų metu, kol vaikui sueis vienas mėnuo. Įstatymo leidėjo minėtame straipsnyje įtvirtintų sąlygų analizė leidžia daryti prielaidą, kad tėvas, gyvenantis santuokoje su kūdikio motina, tačiau neatitinkantis kitų minėtame straipsnyje įtvirtintų sąlygų, taip pat neturės teisės gauti tėvystės pašalpą.

Vadovaujantis aukščiau išdėstytomis teisės aktų nuostatomis, darytina išvada, kad Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo 18¹ straipsnio nuostatos ta apimtimi, kad teisę gauti tėvystės pašalpą turi tik tėvas, kuris gyvena santuokoje su kūdikio motina, neatitinka kitų nacionalinių ir tarptautinių teisės aktų nuostatų ir neužtikrina garantuojamų teisių.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, gauti tėvystės pašalpą, nurodytą minėto įstatymo 18¹ straipsnyje, turėtų turėti ir kūdikio tėvas, nesudaręs santuokos su kūdikio motina, jeigu jis gyvena kartu su kūdikiu ir jo motina ir rūpinasi kūdikiu.

Remiantis tuo, kas išdėstyta, vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo 18¹ straipsnio nuostatos gali būti vertinamos kaip tėvų lygių galimybių pažeidimas. Atsižvelgiant į tai yra itin svarbi lygių galimybių kontrolieriaus nuomonė dėl minėtų nuostatų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, kituose tarptautiniuose ir nacionaliniuose teisės aktuose įtvirtintiems lygių galimybių ir nediskriminavimo principams.

Nagrinėdama minėto įstatymo straipsnio nuostatas, vaiko teisių apsaugos kontrolierė kreipėsi į lygių galimybių kontrolierę, prašydama pareikšti nuomonę (vertinimą) dėl Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo 18¹, 18² ir 18³ straipsnių ir Darbo kodekso 179¹ straipsnio nuostatų, įtvirtinančių papildomas sąlygas tėvams tėvystės pašalpai gauti.

Pažymėtina, kad nei lygių galimybių kontrolieriui, nei vaiko teisių apsaugos kontrolieriui nėra suteikta teisė priimti sprendimo dėl įstatymo nuostatų prieštaravimo Konstitucijai ar kreiptis į Konstitucinį Teismą dėl įstatymo atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai įvertinimo. Lietuvos Respublikos Konstitucija įtvirtina siaurą ir baigtinį asmenų, galinčių kreiptis į Konstitucinį teismą dėl įstatymo atitikimo Konstitucijai įvertinimo, ratą, t.y. ne mažiau kaip 1/5 Seimo narių; Vyriausybės; teismai.

Didelį visuomenės susidomėjimą šiuo klausimu rodo ir Tolerantiško jaunimo asociacijos kreipimasis, todėl, vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, reikia inicijuoti diskusijas dėl Seimo narių kreipimosi į Konstitucinį teismą nustatant minėtų teisės aktų nuostatų diskriminacinį pobūdį.

✓ Dėl nepilnamečių smurto ir agresijos prevencijos

Smurtas šeimoje, mokykloje ir jos prieigose, smurtas tarp vaikų bei pagalbos smurto aukoms nebuvimas, patyčių masto didėjimas yra viena aktualiausių ir skaudžiausių problemų vaiko teisių apsaugos srityje.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė pateikė Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komitetui savo siūlymus dėl nepilnamečių smurto ir agresijos prevencijos.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, reikia šalinti smurtą prieš vaikus ir tarp vaikų sąlygojančias priežastis: skurdą, sukeliantį nepilnavertiškumo jausmą; smurtą ir netoleranciją šeimose ne tik vaikų atžvilgiu, bet ir tarp suaugusių šeimos narių; pripažinti, kad smurtas prieš motinas, vaikų nepriežiūra taip pat yra ir smurtas prieš vaiką; vykdyti švietėjišką visuomenės veiklą, kalbėti visuomenės informavimo priemonėse.

Smurto prevencija nėra ir negali būti vieno specialisto ar vienos srities specialistų prerogatyva. Tik dirbant komandoje ir vadovaujantis bendradarbiavimo principais galima tikėtis pozityvių rezultatų. Šią komandą turėtų sudaryti patys vaikai, jų tėvai, pedagogai, mokyklų psichologai, socialiniai pedagogai, vaiko teisių apsaugos tarnybų darbuotojai, policijos pareigūnai (nepilnamečių reikalų inspektoriai), kiti specialistai.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė siūlė mažinti mokinių skaičių klasėje ir didinti socialinių pedagogų skaičių mokyklose, peržiūrėti socialinių pedagogų pareigybių aprašus, atsisakant jiems nebūdingų funkcijų (labdaros organizavimo, nemokamo maitinimo dokumentų tvarkymo ir kt.). Socialinių pedagogų reikšmė didelė ne tik kalbant apie smurtą mokyklose. Būtina dirbti prevencinį darbą su vaikais mokyklose ir užtikrinti tinkamą pagalbą, ypač – psichologinę, tiek smurto aukai, tiek pačiam smurtautojui. Į šį darbą reikėtų įtraukti visą mokyklos bendruomenę – vaikus, tėvus, ypatingą dėmesį atkreipiant į pedagogų, socialinių pedagogų ir psichologų vaidmenį.

Reikia siekti vaikui ir šeimai teikiamos psichologinės pagalbos efektyvumo - didinti psichologų etatų skaičių savivaldybių pedagoginėse psichologinėse tarnybose, užtikrinti, kad šiose tarnybose psichologines paslaugas teiktų tik kvalifikuoti psichologai. Būtina skatinti savivaldybes aktyviau dalyvauti gerinant psichologinės pagalbos prieinamumą ir kokybę savivaldybės teritorijose.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė siūlė priimti Smurto prieš vaikus draudimo įstatymą, apriboti galimybę vaikams be suaugusiųjų priežiūros lankytis viešose vietose tamsiu paros metu ir tokiu būdu, bent iš dalies, apsaugoti vaikus nuo smurto ir užkirsti galimybę patiems smurtauti. Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, ne mažiau svarbu skatinti Vyriausybę priimti Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos pateiktus teisės aktų pakeitimų projektus, užtikrinsiančius vaiko apsaugą nuo neigiamos viešos informacijos, gaunamos viešo naudojimo kompiuteriniais tinklais (internetu), nes tyrimai rodo, kad netinkama pagal vaikų amžių informacija internete, kompiuteriniai žaidimai, neatitinkantys vaikų amžiaus, yra vienas iš veiksnių, įtakančių smurto atsiradimą individualiame lygmenyje.

✓ *Dėl iškeldinimo iš gyvenamojo būsto teisinio reglamentavimo tobulinimo*

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, išnagrinėjusi gaunamus pareiškėjų skundus dėl iškeldinimo iš gyvenamojo būsto, pastebėjo neigiamą tendenciją, kad turto pardavimas iš varžytinių ne visais atvejais vyksta skaidriai ir sąžiningai. Ypač didelį susirūpinimą kelia šeimų su nepilnamečiais vaikais iškeldinimas iš vienintelio gyvenamojo būsto. Atlikusi teisės aktų, reglamentuojančių šeimų su nepilnamečiais vaikais iškeldinimą iš gyvenamojo būsto bei savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų pateiktų duomenų analizę, vaiko teisių apsaugos kontrolierė kreipėsi į Seimo Žmogaus teisių bei Teisės ir teisėtvarkos komitetus, Teisingumo ministeriją, siūlydama galimus problemos sprendimo būdus.

Atlikus savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų pateiktos informacijos apie šeimų su nepilnamečiais vaikais iškeldinimą iš gyvenamojo būsto analizę, pastebėta, kad antstoliai, pažeisdami Civilinio proceso kodekso 769 straipsnio 3 dalyje nustatytą reikalavimą, dažniausiai nepraneša vaiko teisių apsaugos tarnyboms apie numatomą iškeldinimą. Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, nurodytoje normoje nustatytas 5 dienų pranešimo terminas yra per trumpas, kad vaiko teisių apsaugos tarnybos galėtų rasti optimalų sprendimą suteikiant pagalbą šeimai. Tokiais atvejais tarnybų darbuotojai gali tik pasirūpinti vaikų laikinąja globa, neišspręsdami šeimos problemos.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, Civilinio proceso kodekso 663 straipsnio 3 dalyje nustatyta 3000 litų įsiskolinimo suma, kurią viršijus gali būti išieškoma iš gyvenamojo būsto, turi būti didinama.

Įstatymų leidėjas, siekdamas užkirsti kelią galimiems vaiko teisių ir teisėtų interesų pažeidimams, šeimos teisės normose įtvirtino valstybės kontrolės mechanizmą, numatydamas, kad teismas priima sprendimus (suteikia leidimus) dėl atitinkamų sandorių, numatytų Civiliniame kodekse, sudarymo. Pažymėtina, kad pastebima neigiama tendencija teismų praktikoje išduodant leidimus sandoriams sudaryti. Įstatymuose įtvirtinta nuostata, kad teismas turėtų įvertinti vaikų interesus, tačiau dažniausiai tai daroma formaliai.

Atkreiptinas dėmesys, kad skolininkai, iš kurių turto išieškoma, dažnai nežino savo teisių ir galimybių, kaip jomis pasinaudoti. Tai ypač aktualu areštuojant turtą bei parduodant jį iš varžytinių. Daugelis pareiškėjų nurodo, kad parduodamas varžytinėse turtas buvo įvertintas nepagrįstai maža kaina, tačiau dėl nežinojimo jie nepasinaudojo Civilinio proceso kodekso 681 straipsnio 3 dalyje numatyta galimybe prieštarauti įkainojimui. Manytina, kad turėtų būti ilgesnis antstolio veiksmų apskundimo terminas, nes skolininkams dažnai trūksta teisinių žinių kaip ir kur ginti pažeistas (galimai pažeistas) teises, kol jis susiorientuoja, kur turėtų kreiptis, apskundimo terminas jau būna pasibaigęs.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, antstolis privalo skolininkui paaiškinti ne tik jo pareigas, bet ir teises bei pasirašytinai su jomis supažindinti.

Siekiant efektyviai išspręsti šią problemą, vaiko teisių apsaugos kontrolierė siūlė:

- nustatyti, kad išieškojimas į gyvenamąjį būstą gali būti nukreipiamas, kai skola siekia 10000 Lt;
- nustatyti, kad antstoliai turėtų pranešti savivaldybių Vaiko teisių apsaugos tarnyboms apie iškeldinimą iš būsto ne vėliau kaip prieš 30 dienų;
- nustatyti ilgesnius antstolių veiksmų apskundimo terminus;

- įtvirtinti reikalavimą pasirašytinai supažindinti skolininką su jo teisėmis.

✓ *Dėl valstybinio audito atlikimo*

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje atliekamų skundų dėl vaikų teisių ir jų teisėtų interesų pažeidimo mokyklose tyrimų metu surinkti dokumentai, pokalbiai su vaikais, tėvais, globėjais (rūpintojais) bei specialistais, dirbančiais vaiko teisių apsaugos srityje, apie mokytojų ir mokinių santykius, mokykloje teikiamą pagalbą bei jos kokybę bei visuomenės informavimo priemonių publikacijos, reportažai apie situaciją mokyklose, leidžia daryti prielaidą, kad moksleivio krepšelių sudarančios lėšos, ypač skirtos pedagoginei socialinei ir psichologinei pagalbai mokiniams organizuoti ir teikti, panaudojamos neefektyviai ir netinkamai.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė kreipėsi į Seimo Socialinių reikalų ir darbo komiteto pirmininką A. Sysą, prašydama inicijuoti valstybinį auditą dėl moksleivio krepšelių lėšų panaudojimo mokyklose.

Bendrojo lavinimo mokyklų finansavimo nuostatuose, patvirtintuose Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. gruodžio 14 d. nutarimu Nr. 1520, nurodoma, kad moksleivio krepšelių lėšos naudojamos švietimo ir mokslo ministro patvirtintam ugdymo planui įgyvendinti, pedagogų tobulinimuisi, vadovėliams ir kitoms mokymo priemonėms įsigyti, mokyklos valdymui, mokyklos bibliotekai, pedagoginei socialinei ir psichologinei pagalbai. Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, turi būti patikrintas visų moksleivio krepšelių sudėtinių dalių konkretus panaudojimas vienoje iš kiekvienos apskrities bendrojo lavinimo mokyklų.

✓ *Dėl vaikų narkomanų ilgalaikės reabilitacijos centro steigimo*

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, atsižvelgdama į Seimo Žmogaus teisių komiteto prašymą pareikšti nuomonę dėl vaikų, kurie gydomi nuo priklausomybės narkotikams, galimybės mokytis ir auklėti, kartu su kitais kaimo vaikais bei tikslingumo ir Taurakiemio bendruomenės centro kreipimesi išdėstytos problemos, pateikė savo nuomonę.

Lietuvos Respublikos Seimui pateiktoje Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos 2005 metų veiklos ataskaitoje pažymėta, kad narkomanija yra viena iš aktualiausių Lietuvos problemų, keliančių grėsmę socialinei, kultūrinei, ekonominei ir demografiniai šaliai ateičiai. Ataskaitoje taip pat buvo atkreiptas dėmesys, kad šiuo metu Lietuvoje itin jaučiamas socialinės pagalbos šeimoms, kuriose auga vaikai, vartojantys psichiką veikiančias medžiagas, ir reabilitacijos paslaugų trūkumas, kad šalyje yra tik viena stacionari narkomanų reabilitacijos įstaiga, galinti suteikti pagalbą vaikui, tuo tarpu pastariesiems labai trūksta ilgalaikės psichologinės socialinės reabilitacijos paslaugų.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė pritaria ir skatina specializuotų įstaigų, teikiančių ilgalaikes kompleksines reabilitacijos paslaugas vaikams, vartojusiems psichiką veikiančias medžiagas, steigimą, tačiau praktikoje specializuotų reabilitacijos įstaigų, teikiančių paslaugas vaikams, steigimo procesas yra itin sunkus ir sudėtingas. Viena iš priežasčių, trukdančių kurti šioms įstaigoms, yra stiprus visuomenės pasipriešinimas, nihilistinis ir smerkiamas požiūris į asmenis (taip pat ir vaikus), vartojančius (vartojusius) psichiką veikiančias medžiagas, į šioms asmenims skirtas reabilitacines įstaigas. Tai patvirtina ne tik Taurakiemio bendruomenės kreipimasis, bet ir pateiktoje medžiagoje esančios nuorodos dėl kitų bendruomenių pasipriešinimo šių centrų steigimui bei žiniasklaidos pranešimai šia tema. Neigiama vietos bendruomenių reakcija į reabilitacijos centrų asmenims, vartojusiems psichiką veikiančias medžiagas, steigimą patvirtina visuomenės informavimo ir švietimo srityje esančias spragas, vientisos sistemos, kuri padėtų kovoti su psichiką veikiančių medžiagų neteisėtu vartojimu, nebuvimą ir valstybėje vykdomų prevencinių programų, institucijų tarpusavio bendradarbiavimo ir veiksmų koordinavimo trūkumą.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, narkologiniams ligoniams būtinas ne tik medicininis gydymas, medicininė reabilitacija, bet ir psichologinė socialinė reabilitacija, taip pat būtina mažinti pastarųjų socialinę atskirtį ir siekti integruoti juos į visuomenę.

Atsižvelgiant į tai, kad kilęs ginčas yra susijęs su vaikų teisių ir jų teisėtų interesų užtikrinimu bei apsauga, atkreiptinas dėmesys į teisės aktuose įtvirtintą visuotinai privalomą prioritetinį vaiko teisių ir interesų apsaugos ir gynimo principą, reiškiantį, kad tiek priimant teisės

aktus, tiek juos taikant, tiek sprendžiant klausimus, kurių teisės aktai nereglementuoja, visada būtina įvertinti sprendimą ar bet kokią veiksmą vaiko interesų požiūriu bei užtikrinti, kad jie nebūtų pažeisti. Kilus atskirų vaikų grupių interesų konfliktui, vaikų ir visuomenės interesų konfliktui, turi būti svarstomos ir įvertinamos galimos alternatyvos, suderinant skirtingas Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos, kitų tarptautinių ir nacionalinių teisės aktų nuostatas, analizuojant jų visumą, turint omenyje valstybės prisiimtus įsipareigojimus nepilnamečių vaikų atžvilgiu bei turint tikslą priimti sprendimą, kuris turės didelį poveikį vaiko gerovei ir jo teisių įgyvendinimui.

Vaikui, vartojančiam (vartojusiam) psichiką veikiančias medžiagas, kaip ir kitiems vaikams, garantuojama teisė į sveikas ir saugias, visapusiškas ir harmoningas vystymuisi reikalingas sąlygas, teisė į mokslą ir kt. Vaiko, gydyto nuo priklausomybės psichiką veikiančioms medžiagoms, kuriam taikoma ilgalaikė kompleksinė reabilitacija, integracija į visuomenę bei visuomenės pagalba šiame procese yra itin svarbi. Manytina, kad palankiai nusiteikusiame vietoje bendruomenėje vaiko, vartojusio psichiką veikiančias medžiagas, reabilitacijos procesas yra efektyvesnis ir spartesnis. Galimybė bendrauti ir mokytis su kitais vaikais gali būti naudinga ne tik vaikams, dalyvaujantiems reabilitacinėse programose, bet ir vaikams, kurie nesusidūrė su psichiką veikiančiomis medžiagomis, kuriems nėra žinoma šios ligos žala ir pasekmės, kadangi toks bendravimas gali turėti (turėtų) prevencinę įtaką.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, negalima vienareikšmiškai atsakyti dėl reabilitacijos centro vaikams, vartojusiems psichiką veikiančias medžiagas, steigimo/nesteigimo konkrečioje vietoje bei šių vaikų įtakos kitiems vietos bendruomenės vaikams, kadangi šio centro tikslų ir uždavinių įgyvendinimas yra apspręstas daugybės ir subjektyvių, ir objektyvių aplinkybių. Šiuo atveju yra itin svarbi profesionalių sveikatos priežiūros ir kitų specialistų išvada dėl vartojusių psichiką veikiančias medžiagas vaikų silpnųjų ir stipriųjų pusių, jų įtakos kitiems bendruomenės vaikams. Taip pat itin svarbus nepriekaištingas, geranoriškas ir efektyvus reabilitacijos centro specialistų komandos ir atitinkamų bendruomenės narių, visos bendruomenės bendradarbiavimas, vaikų, dalyvaujančių reabilitacijos programoje, bei kitų bendruomenės narių (vaikų ir suaugusiųjų) abipusis pasitikėjimas, saugumo bendruomenėje atmosfera. Pažymėtina, kad vaikams, dalyvaujantiems reabilitacinėse programose, reikia išskirtinio dėmesio, apsaugos ne tik dėl jų buvusios priklausomybės psichiką veikiančioms medžiagoms, su kurios pasekmėmis jiems tenka kovoti, bet ir apsaugojimo nuo visuomenės netolerancijos, neigiamo požiūrio, galimų patyčių ir pan.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, prieš priimant sprendimą dėl reabilitacijos centro steigimo priešiška nusiteikusiame bendruomenėje, reikėtų siekti bendruomenės nuomonės pokyčių, įgyvendinus aktyvias tęstines šviečiamąsias priemones, suteikus išsamią ir kvalifikuotą informaciją apie reabilitacijos centro veiklą, galimus rizikos faktorius, problemas ir jų sprendimo būdus, suorganizavus atviras diskusijas, susitikimus su asmenimis, dalyvavusiais reabilitacijos programose, bei jų šeimų nariais, specialistais, dirbančiais šioje srityje, taip pat išklausius pačių vaikų nuomonę.

V.2. Vykdomosios valdžios institucijoms pateikti pasiūlymai, pastabos dėl teisinio reglamentavimo tobulinimo:

V.2.1. Lietuvos Respublikos Vyriausybei

✓ Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo pakeitimo projektas

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, atsižvelgdama į nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio teisinio reglamentavimo spragas bei praktikoje pastebimus vis dažnesnius vaikų teisių ir jų teisėtų interesų pažeidimus viešosios informacijos srityje, pritardama teisinio reglamentavimo tobulinimo būtinumui, pažymėjo, kad pateiktame derinti Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo pakeitimo įstatymo projekto

aiškinamajame rašte bei kituose lydimuosiuose dokumentuose nėra pagrįstas būtinumas keisti esamą įstatyminių reglamentavimų ir nurodyta kokią neigiamą įtaką nepilnamečių vystymuisi daro hipnozės seansų ir paranormalių reiškinių demonstravimas nepilnamečiams. Didelių abejonių kelia siūlymas keisti įstatymą tik siekiant suderinti naujos redakcijos Visuomenės informavimo ir Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymų nuostatas. Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, priėmus pateiktą įstatymo projektą bus liberalizuota neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios informacijos sklaida.

Atsižvelgiant į žmogaus bei išimtinai vaiko teisių apsaugą reglamentuojančiuose tarptautiniuose ir nacionaliniuose teisės aktuose akcentuojamą diskriminacijos kurstymo ir propagavimo draudimą bei siekiant užtikrinti tinkamą Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 97/36/EB nuostatų įgyvendinimą, būtina palikti galiojančios redakcijos įstatymo 4 straipsnio 1 dalyje palikti 9 punktą, kuriame įtvirtintas draudimas kurstyti diskriminaciją.

Pažymėtina, kad minėtoje direktyvoje 97/36/EB taip pat akcentuojama, kad valstybės narės privalo imtis tinkamų priemonių, užtikrinančių, kad televizijos programose nebūtų jokių laidų, galinčių rimtai pakenkti fiziniam, protiniam ar moraliniam nepilnamečių vystymuisi, ypač programų, susijusių su pornografija ir savitiksiu smurtu. Todėl vaiko teisių apsaugos kontrolierė prieštaravo projekto rengėjų siūlymui išbraukti nuostatas, draudžiančias skleisti pornografiją ir (ar) savitikslių smurto vaizdavimą.

Atsižvelgiant į tai, kad neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi daranti informacija yra ne tik ta, kurioje palankiai vertinamas ne tik alkoholio, tabako, bet ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimas, platinimas, gamyba, įgijimas, reikėtų detaliau reglamentuoti šių medžiagų reklamą, savireklamą ir anonsus, neapsiribojant šių klausimų reglamentavimu tik Alkoholio kontrolės ir Tabako kontrolės įstatymais. Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad vaikų teisių ir teisėtų interesų apsauga yra prioritetinga sritis, todėl reikėtų griežtinti minėtuose įstatymuose nustatytus reklamos apribojimus, kurie nėra pakankami vaikus apsaugoti nuo žalingo reklamos poveikio. Taip pat svarstytinas klausimas dėl mažesnio etilo alkoholio koncentracijos turinčių alkoholinių gėrimų reklamos ribojimo.

Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatyme, įstatymo pakeitimo projekte nurodoma, kad informacija, kurioje palankiai vertinamas priklausomumas nuo tabako, alkoholio ir narkotinių bei psichotropinių medžiagų, priskiriama informacijos, kuri turi būti draudžiama arba ribojama kategorijai. Įstatymo projekte siūloma atsisakyti reglamentuoti klausimus, susijusius su alkoholio reklama, ir projekto 8 straipsnyje numatyta, kad alkoholio ir tabako reklamos apribojimus nustato Alkoholio ir Tabako kontrolės įstatymai.

Vaikai yra itin lengvai pažeidžiami, patiklūs vartotojai, todėl įstatymuose ir poįstatyminiuose teisės aktuose turi būti įtvirtintos aiškios ir griežtos vaikų apsaugos nuo neigiamos socialinės aplinkos, nuo komercinio pobūdžio informacijos ir pan. priemonės bei būdai. Taip pat atsižvelgiant į tai, kad vaiko gerovės užtikrinimas yra valstybės politinis prioritetas, tad siekiant efektyvaus teisės aktų praktinio realizavimo, vaiko teisių apsaugos kontrolierė mano, kad klausimas dėl neigiamo poveikio vaiko fiziniam, dvasiniam ir moraliniam vystymuisi darančios informacijos, anonų, reklamos, savireklamos, prekių ženklų, teleparduotuvių, televitrinų ribojimo turi būti svarstomas analizuojant ir koreguojant ne tik Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymą, bet ir kitus susijusius teisės aktus, pavyzdžiui, Alkoholio kontrolės įstatymą, Tabako kontrolės įstatymą, Reklamos įstatymą ir kt.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, tikslinga sudaryti tarpžinybinę darbo grupę, kuri, atlikusi įstatymo taikymo praktinę analizę, apibendrinusi suinteresuotų institucijų pasiūlymus dėl įstatymo tobulinimo, įvertinusi žurnalistų etikos inspektoriaus 2006 metų veiklos ataskaitoje pateiktus siūlymus, pateiktų iš esmės peržiūrėtą ir pakoreguotą Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo projektą.

✓*Civilinio kodekso, Civilinio proceso kodekso, Darbo kodekso bei Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymų projektai*

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė susipažino su Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos parengtais atitinkamų Civilinio kodekso, Civilinio proceso kodekso, Darbo kodekso bei Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymų projektais ir, pritardama šių įstatymų tikslams – sudaryti palankesnes sąlygas vaiko įvaikinimui Lietuvoje, pateikė pastabas bei pasiūlymus dėl projektų tobulinimo.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, įvertinusi Civilinio kodekso 3.209, 3.210, 3.211, 3.212, 3.218, 3.219, 3.220, 3.224 ir 3.226 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo projektą, nurodė, kad tikslinga numatyti, jog apylinkės teismai nagrinėja Lietuvos Respublikos piliečių, kurių nuolatinė gyvenamoji vieta yra Lietuvoje, prašymus įvaikinti, o apygardos teismams žinybingos bylos, kai prašymus pateikia asmenys, kurių nuolatinė gyvenamoji vieta yra užsienio valstybėje, taip pat kai norima įsivaikinti vaiką – Lietuvos Respublikos pilietį, kurio nuolatinė gyvenamoji vieta yra užsienio valstybėje. Siūlymas išskirti atskiras asmenų grupes – Lietuvos Respublikos piliečius, kurių nuolatinė gyvenamoji vieta yra užsienio valstybėse, asmenis be pilietybės arba asmenis, turinčius ir Lietuvos Respublikos, ir užsienio valstybės pilietybę, galioja ir kitoms įstatymo projekto nuostatom, kuriose reglamentuojamas vaiko įvaikinimas kitoje valstybėje.

Įvertinusi Darbo kodekso 178, 179, 180 ir 184 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo projektą ir Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo 2, 3, 5, 6, 7, 17 ir 22 straipsnių pakeitimo ir papildymo, trečiojo skirsnio pavadinimo pakeitimo bei trečiojo skirsnio papildymo 19¹ ir 20¹ straipsniais įstatymo projektą, vaiko teisių apsaugos kontrolierė atkreipė dėmesį į Darbo kodekso 180 straipsnio ir Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo 20¹ straipsnio nuostatas, įtvirtinančias skirtingą atostogų vaikui prižiūrėti trukmę ir įvaikinimo pašalpos mokėjimo trukmę. Vaiko teisių apsaugos kontrolierė pritarė, kad, įvaikinus vaiką, tiek vaiko tėviams, tiek ir pačiam vaikui reikalingas adaptacijos laikas. Įvaikintam vaikui reikalingas laikas, kad persitvarkytų jo įpročiai, įprastas elgsenos būdas, kad jis susivoktų naujoje situacijoje. Tėviams reikalingas laikas, kad prisitaikytų prie vaiko poreikių, įpročių ir pan. Adaptacijos laikas reikalingas, kad užsimegztų kuo geresnis pilnavertis ryšys tarp įvaikinto vaiko ir tėvių. Šio laiko trukmė turi tiesioginę įtaką įvaikintam vaikui ir jo tėviams. Atsižvelgiant į tai teigtina, kad vaiko amžius nėra lemiamas veiksnys, apsprendžiantis įvaikintam vaikui ir jo tėviams reikalingo adaptacijos periodo laiką. Vyresniam nei 7 metų amžiaus vaikui, kuris pradeda lankyti mokyklą ir įžengia į raidos psichologijos požiūriu „įgūdžių ir sugebėjimų išvystymo meistriškumo arba menkavertiškumo fazę“, tai yra labai svarbus emociniu ir intelektiniu požiūriu amžiaus tarpsnis, kuomet vaikui dar sudėtingiau užmegzti betarpiškus ryšius bei artimus santykius, ypač vertinant tai, kad nuo pat vaikystės šie ryšiai su artimais žmonėmis nebuvo sukurti ir suformuoti. Atsižvelgiant į aukščiau nurodytas aplinkybes ir į tai, kad psichologiniu požiūriu adaptacijos laikotarpis vienodai svarbus ir vaikui nuo trejų iki septynerių metų, ir vyresniam vaikui, vaiko teisių apsaugos kontrolierė siūlo pakoreguoti minėtas Darbo kodekso ir Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo nuostatas.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, svarstytinas klausimas dėl papildomų priemonių įvaikinimo konfidencialumui užtikrinti.

✓ Dėl vaikų apsaugos nuo neigiamo interneto ir kompiuterinių žaidimų poveikio

Šiuolaikinių technologijų pagalba iš dalies sprendžiamos vaikų užimtumo problemos, tobulinamos užsienio kalbos žinios, ugdomas mąstymas, strateginių žaidimų dėka įgyjamos pirmosios ekonomikos, finansų žinios. Tačiau tuo pačiu kyla ir neigiamos įtakos vaikų vystymuisi grėsmė. Ypač tuo atveju, kai vaikai praleidžia labai daug laiko naršydami internete, žaisdami kompiuterinius žaidimus. Dėl nepakankamos suaugusių asmenų priežiūros vaikams neretai yra prieinama seksualinio pobūdžio, prievartą ir neapykantą skatinančio turinio informacija internete bei kompiuteriniuose žaidimuose.

Ypač didelį susirūpinimą kelia internetinių kavinių (svetainių) veikla. Interneto kavinėse didėja rizika vaikams įsitraukti į alkoholio ir kvaišalų vartojimą, atsirasti azartiniais polinkiams. Internetinėse kavinėse nepilnamečiai, naudodamiesi interneto paslaugomis, nekludomai gali lankytis bet kokiuose internetiniuose puslapiuose, daugelis interneto kavinių veikia per naktį. Šiose kavinėse vaikai lankosi ir pamokų metu.

Ataskaitiniais metais tęsė darbą Vaiko teisių apsaugos kontrolierės 2005-06-28 įsakymu Nr. V-16 „Dėl darbo grupės interneto kavinių, salonų veiklai, darančiai žalingą poveikį vaiko fiziniam, protiniam ar doroviniam vystymuisi, įvertinti sudarymo“ sudaryta tarpžinybinė darbo grupė, kurios darbe dalyvavo Kultūros ministerijos, Švietimo ir mokslo ministerijos, Teisės instituto, Teisingumo ministerijos, Žurnalistų etikos inspektorius tarnybos, Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos, savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų specialistai, verslo atstovai (UAB „Penki kontinentai“, UAB „Vinita“).

Darbo grupė, išanalizavusi esamą situaciją bei teisinį interneto kavinių, kompiuterinių žaidimų ženklinimo reglamentavimą, padarė išvadą, kad būtina šią problemą spręsti kompleksiskai ir užtikrinti, kad vaikai naršytų tik tokiuose internetiniuose puslapiuose ir žaistų tik tokius kompiuterinius žaidimus, kuriuose skelbiama informacija atitinka jų amžių ir psichosocialinę brandą bei nedaro neigiamos įtakos jų vystymuisi. Taip pat būtina spręsti vaikų neriboto lankymosi interneto kavinėse, klubuose klausimus ir nustatyti reikalavimus patalpoms, kuriose įsikūrusios internetinės kavinės, bei reikalavimus kompiuterinės darbo vietos įrengimui.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, atsižvelgdama į aukščiau minėtos darbo grupės siūlymus ir pritarimą, pasiūlė Lietuvos Respublikos Vyriausybei papildyti šiuos teisės aktus:

- *Neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios viešosios informacijos žymėjimo, garso ir vaizdo priemonių sistemos aprašą*, patvirtintą Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. birželio 2 d. nutarimu Nr. 681.

Siūlyta aprašą papildyti nauju skyriumi, kuriame būtų įtvirtintas reikalavimas visiems kompiuterinių žaidimų gamintojams ir platintojams įvertinti ir klasifikuoti kompiuterinius žaidimus pagal neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios viešosios informacijos kriterijus, nustatytus Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo 4 ir 6 straipsniuose.

Siūlyta kompiuterinius žaidimus žymėti indeksais pagal naudotojų amžiaus cenzą: žaidimas skirtas vaikams iki 7 metų, nuo 7 metų, nuo 14 metų, nuo 18 metų.

- *Viešo naudojimo kompiuteriniuose tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarką*, patvirtintą Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. kovo 5 d. nutarimu Nr. 290.

Siūlyta šią Tvarą papildyti nuostatomis, įpareigojančiomis asmenis, suteikiančius prieigą prie viešo naudojimo kompiuterių:

- įdiegti į naudojamą techninę įrangą (kompiuterius) filtravimo priemones, blokuojančias prieigą prie neskelbtinos ir ribojamos viešosios informacijos,

- kontroliuoti nepilnamečių asmenų viešojo naudojimo kompiuteriniais tinklais gaunamos informacijos turinį pagal jų amžių,

- užtikrinti aptarnaujančio personalo reikiamą kvalifikaciją, garantuojančią nepilnamečių asmenų, besinaudojančių prieiga prie viešojo naudojimo kompiuterinių tinklų, priežiūrą ir gaunamos viešosios informacijos turinio kontrolę.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės kancleris 2006-07-31 pavedimu Nr. 32-5150 pavedė Vidaus reikalų ministerijai, Kultūros ministerijai ir Informacinės visuomenės plėtros komitetui prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės kartu išnagrinėti vaiko teisių apsaugos kontrolierės pateiktus pasiūlymus ir suderinus su suinteresuotomis institucijomis, nustatyta tvarka pateikti teisės aktų projektus.

Informacinės visuomenės plėtros komiteto prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės bei Vidaus reikalų ministerijos nuomone, negalima riboti informacijos laisvės, o techninių priemonių diegimas varžytų verslą. Nors Kultūros ministerija iš esmės pritarė Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos siūlymams nustatyti atitinkamą žymėjimą kompiuteriniams žaidimams, Vyriausybė iki šiol nepriėmė jokio sprendimo šiuo klausimu.

✓ *Dėl specialiųjų vaikų auklėjimo ir globos namų*

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė kreipėsi į Ministrą Pirmininką A. M. Brazauską prašydama tarpininkauti sprendžiant dėl vaikų apgyvendinimo specialiuosiuose vaikų auklėjimo ir

globos namuose, pavedant sprendimus šiuo klausimu priimti švietimo ir mokslo ministro įsakymu sudarytai tarpžinybinei komisijai, taip pat dėl Čiobiškio specialiųjų vaikų auklėjimo ir globos namų likvidavimo bei Vilniaus specialiųjų vaikų auklėjimo ir globos namų ir Vėliučionių specialiųjų vaikų auklėjimo ir globos namų steigėjo funkcijų perdavimo iš Švietimo ir mokslo ministerijos Vilniaus apskrities viršininkui.

Nepilnamečių minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo koncepcijoje, patvirtintoje Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003-05-09 nutarimu Nr. 581, ir Nepilnamečių minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo projekte (Nr. XP-933) numatoma, kad vidutinės priežiūros įstaigų tinklas bus plėtojamas apskrityse ir šių įstaigų poreikį nustatys, steigimo ir reorganizavimo klausimus spręs steigėjas – apskričių viršininkai.

Vidutinės priežiūros įstaigoms yra priskiriami: Vilniaus specialieji vaikų auklėjimo ir globos namai (skirti mergaitėms) ir Vėliučionių specialieji vaikų auklėjimo ir globos namai (skirti berniukams), pavaldūs Švietimo ir mokslo ministerijai, Gruzdžių specialieji vaikų auklėjimo ir globos namai (skirti berniukams), pavaldūs Šiaulių apskrities viršininkui, Čiobiškio specialieji vaikų auklėjimo ir globos namai (skirti berniukams) - pavaldūs Vilniaus apskrities viršininkui. Gruzdžių bei Čiobiškio specialiųjų vaikų auklėjimo ir globos namų pavaldumas pasikeitė Lietuvos Respublikos Vyriausybei 2003 m. birželio 23 d. priėmus nutarimą Nr. 809 „Dėl Gruzdžių specialiųjų vaikų auklėjimo ir globos namų ir Čiobiškio specialiųjų vaikų auklėjimo ir globos namų steigėjo funkcijų perdavimo“.

Pagal esamą teisinę bazę specialiuosiuose vaikų auklėjimo ir globos namuose vaikai apgyvendinami tik teismo arba Švietimo ir mokslo ministerijos (t.y. švietimo ir mokslo ministro įsakymu sudarytos tarpžinybinės komisijos) sprendimu. Pažymėtina, kad pasikeitus Gruzdžių ir Čiobiškio specialiųjų vaikų auklėjimo ir globos namų pavaldumui, didžioji dauguma vaikų šiose įstaigose apgyvendinami atitinkamai Šiaulių apskrities ir Vilniaus apskrities tarpžinybinių komisijų sprendimais. Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, minėta praktika, kuomet sprendimas dėl vaiko laisvės ribojimo priimamas apskrities lygmenyje, pažeidžia teisės aktuose įtvirtintą prioritetinį vaiko interesų užtikrinimo principą bei kitas garantijas.

Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvos Respublikos Seime svarstomas Nepilnamečių minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo projektas, kurį priėmus bus užtikrintas tinkamas vaikų apgyvendinimo specialiuosiuose vaikų auklėjimo ir globos namuose teisinis reglamentavimas (vaikai bus apgyvendinami tik teismo sprendimu), vaiko teisių apsaugos kontrolierė mano, kad, iki bus priimtas ir įsigalios minėtas įstatymas, nepilnamečiai specialiuosiuose vaikų auklėjimo ir globos namuose gali būti apgyvendinami tik teismo arba Švietimo ir mokslo ministerijos (t.y. švietimo ir mokslo ministro įsakymu sudarytos tarpžinybinės komisijos) sprendimu.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, įvertinusi vaikų teisių ir jų teisėtų interesų užtikrinimą visuose specialiuosiuose vaikų auklėjimo ir globos namuose, atsižvelgdama į Nepilnamečių minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo koncepcijos ir Nepilnamečių minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo projekto nuostatas dėl vidutinės priežiūros įstaigų pavaldumo ir šių įstaigų tinklo sukūrimo, taip pat į ypatingai blogą padėtį Čiobiškio specialiuosiuose vaikų auklėjimo ir globos namuose, pasiūlė likviduoti Vilniaus apskrities viršininkui pavaldžius Čiobiškio specialiuosius vaikų auklėjimo ir globos namus bei spręsti klausimą dėl Vėliučionių specialiųjų vaikų auklėjimo ir globos namų ir Vilniaus specialiųjų vaikų auklėjimo ir globos namų steigėjo funkcijų iš Švietimo ir mokslo ministerijos perdavimo Vilniaus apskrities viršininkui.

V.2.2. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai

✓ Šeimynų įstatymo ir Vietos savivaldos įstatymo 17 straipsnio pakeitimo įstatymo projektai

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, išnagrinėjusi Šeimynų įstatymo ir Vietos savivaldos įstatymo 17 straipsnio pakeitimo įstatymo projektus, atsižvelgdama į įstatymo, reglamentuojančio šeimynų veiklą, reikalingumą, taip pat atsižvelgusi į šeimynų atstovų pateiktas pastabas bei

pareikštą nuomonę dėl minėtų įstatymų projektų, pateikė savo pastabas ir pasiūlymus dėl minėtų teisės aktų projektų tobulinimo.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, turi būti nurodyta, kad įstatymas reglamentuoja juridinio asmens, kurio teisinė forma yra šeimyna, sampratą, veiklą, teises, pareigas ir atsakomybę, steigimą, valdymą ir veiklos pabaigą. Siūlyta nurodyti, kad šeimynos nariai – pilnamečiai abiejų lyčių sutuoktiniai (šeimynos tėvas ir motina), jų ir (ar) vieno iš jų vaikai, globojami (rūpinami) vaikai. Įstatyme apibrėžiant šeimynoje globojamojo vaiko sąvoką, vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, reikia atsižvelgti į Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 56 straipsnio 3 dalį bei kitus teisės aktus ir nurodyti, kad tai laikinai, iki bus išspręstas vaiko globos (rūpybos) klausimas, šeimynoje dėl tėvų (tėvo, motinos) arba kito teisėto vaiko atstovo smurto arba kitaip sukeliama pavojaus vaikui piktnaudžiaujant tėvų valdžia ir dėl to kylančios realios grėsmės jo sveikatai ar gyvybei, dėl tėvų nepriežiūros, taip pat rastas ar dėl valkatavimo, elgetavimo apgyvendintas vaikas. Taip pat siūlyta nurodyti, kad šeimyna yra globojamo (rūpinamo) vaiko atstovas pagal įstatymą, turintis įstatymų nustatyta tvarka užtikrinti be tėvų globos likusio vaiko globą (rūpybą), užtikrinti ir ginti jo teises ir teisėtus interesus bei jam atstovauti.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, šeimyna turėtų būti steigiamą pagal Vaiko teisių apsaugos tarnybos teikimą, taip pat reikėtų nurodyti, kad šeimyna gali būti steigiamą ribotam ir neribotam laikui. Savivaldybės tarybos sprendimu įsteigiant šeimyną turi būti patvirtinti šeimynos nuostatai ir sudarytas valdymo organas – paskirtas šeimynos vadovas. Savivaldybės tarybai iki sprendimo steigti šeimyną priėmimo turi būti pateikta savivaldybės Vaiko teisių apsaugos tarnybos teisės aktų nustatyta tvarka išduota išvada apie šeimynos vadovo ir jo sutuoktinio tinkamumą būti vaikų globėjais (rūpintojais).

Atkreiptas įstatymo projekto rengėjų dėmesys, jog projekte nurodyta, kad fizinis asmuo, norintis būti paskirtas šeimynos vaikų globėju (rūpintoju), be šiame įstatyme ir Civiliniame kodekse nustatytų reikalavimų, savivaldybės Vaiko teisių apsaugos tarnybai turi pateikti minėtame įstatyme nurodytus dokumentus, tačiau projekte nenurodyta kokie dokumentai turi būti pateikti, taip pat pažymėta, kad dokumentai, kuriuos reikia pristatyti savivaldybės vaiko teisių apsaugos tarnybai kartu su prašymu globoti vaiką (vaikus), nurodyti Globos organizavimo nuostatuose.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė akcentavo, kad vaiko teisių ir pareigų apimtis nepriklauso nuo to, ar jis auga šeimoje, šeimynoje ar kitokios formos globos institucijoje. Šeimynoje vaikas neįgyja daugiau teisių, taip pat jų apimtis nesumažėja. Įstatymo projekto rengėjai, projekte nurodydami tik dalį vaiko teisių, siūlo įtvirtinti vaiko teisę naudotis visomis Konstitucijoje, šiame įstatyme ir kituose teisės aktuose nustatytomis vaiko teisėmis ir laisvėmis. Siūlyta nurodyti, kad šeimynoje globojamas (rūpinamas) vaikas turi visas teises, numatytas Lietuvos Respublikos Konstitucijoje bei kituose tarptautiniuose ir nacionaliniuose teisės aktuose.

Įstatyme, reglamentuojančiame šeimynų steigimą, veiklos principus, globėjų teises ir pareigas, kt. klausimus, turi būti nustatytas terminas, per kurį šeimynos vadovas privalo pranešti apie šeimynos adreso (buveinės) pasikeitimą steigėjui, savivaldybės Vaiko teisių apsaugos tarnybai ir Juridinių asmenų registrui.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė pažymėjo, kad įstatymo projekte turėtų būti nurodyta, jog šeimyna už savo prievoles turėtų atsakyti tik šeimynai priklausančiu turtu. Įstatymo projekte numatytas draudimas šeimynoms skolintis mokant akivaizdžiai per dideles palūkanas yra labai nekonkretus, todėl, siekiant užkirsti kelią galimiems piktnaudžiavimams, tikslinga numatyti, kad šeimynos negali sudaryti paskolos sutarčių, nustatančių palūkanas, didesnes už vidutinę paskolų rinkos palūkanų normą, taip pat pirkti prekes už didesnę nei vidutinę rinkos kainą.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė atkreipė dėmesį, kad projekte nėra aptarti pagrindiniai reikalavimai (sąlygos) dėl šeimynos veiklos vykdymo, pagrindiniai šeimynos veiklos tikslai ir (ar) uždaviniai, neišsamiai aptartos pagrindinės šeimynos teisės, pareigos ir atsakomybė. Taip pat nėra aiškiai reglamentuota, koku pagrindu visos likviduojamos šeimynos lėšos ir turtas, likęs atsiskaičius su šeimynos kreditoriais, yra perduodamas šeimynos dalyviui, nenumatyta šeimynos reorganizavimo galimybė.

Įstatymo projekte nėra aptartas šeimos vadovo ir jo sutuoktinio darbo ir poilsio laikas, socialinės garantijos, šeimos buveinės pasikeitimas (šeimos persikėlimas į kitą savivaldybę) ir pan.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, netikslinga šeimos veiklą apriboti vienos vaikų kartos principu.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė taip pat pateikė šeimynų atstovų pastabas, kad įstatymo projekte turi būti nustatytos socialinės garantijos šeimynos vadovui ir jo sutuoktiniui. Reikėtų nustatyti, kad vaiko globos išmoka pasiektų vaikus einamąjį mėnesį, įtvirtinti teisę ne konkurso tvarka šeimos reikmėms įsigyti savivaldybei priklausančią gyvenamąjį būstą, įtvirtinti steigėjo (savivaldybės) pareigą skirti lėšų šeimynų materialinės bazės stiprinimui, supaprastinti Šeimynų įstatymo projekte numatytą buhalterinę atskaitomybę, nustatyti, kad vaikas su negalia šeimynoje gyvena ir yra globojamas (rūpinamas) iki sulauks 21 metų amžiaus.

✓ ***Vaiko globos (rūpybos) sistemos reorganizavimo strategijos ir jos įgyvendinimo priemonių 2007-2012 metų plano projektas***

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė pateikė pastabas ir pasiūlymus Vaiko globos (rūpybos) sistemos reorganizavimo strategijos ir jos įgyvendinimo priemonių 2007-2012 metų plano projektui.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, turi būti išsamiai aptartos Strategijos kryptys bei jų turinys, aiškiai įvardijami tikslai, išplėstas ir patikslintas Strategijos įgyvendinimo principų turinys.

Buvo atkreiptas dėmesys, kad vaikų teisių pažeidimai (pagrindai šeimą įrašyti į socialinės rizikos šeimų įskaitą) yra pastebimi ne tik tradicinėse šeimose, bet ir sugyventinių bei vienišų tėvų šeimose, kurių skaičius pastaraisiais metais didėja, todėl tai turėtų atsispindėti ir Strategijoje.

Projekte aptariama 0-3 metų amžiaus vaikų apgyvendinimo kūdikių namuose, jų atskyrimo nuo tėvų (motinos) problema ir nurodoma, kad minėta problema būtų išspręsta pakeitus paslaugų kūdikiams teikimą, t.y. orientuojant paslaugas taip, kad vaikai iki 3 metų dėl savo sveikatos ar šeimos (motinos) socialinės padėties nebūtų atskiriami nuo savo tėvų (motinos). Numatoma savivaldybių lygmeniu kurti paslaugų kūdikiui ir motinai infrastruktūrą, plėsti savivaldybių vaikų globos namų paskirtį, įteisinant šių institucijų struktūroje atskirą padalinį, skirtą vaikui ir motinai, suteikiant socialines paslaugas vaikui ir motinai krizinėje situacijoje. Pažymėtina, kad šiuo metu ne visose savivaldybėse įsteigti (veikia) savivaldybių vaikų globos namai, savivaldybės nėra suinteresuotos steigti bei išlaikyti vaikų globos namus, dėl šios priežasties tik įteisinus savivaldybių institucijų struktūroje atskirą padalinį vaikui ir motinai nebus stebimi teigiami pokyčiai, efektyvūs problemos sprendimo rezultatai. Darytina prielaida, kad Strategijoje nurodomos problemos sprendimo efektyvumas priklausys nuo Kai kurių centrinio valdymo institucijų vykdomų funkcijų decentralizavimo ir dekoncentravimo koncepcijos ir jos įgyvendinimo priemonių tinkamo vykdymo. Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2006 m. kovo 14 d. nutarime Nr. 249 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. birželio 25 d. nutarimo Nr. 824 „Dėl Kai kurių centrinio valdymo institucijų vykdomų funkcijų decentralizavimo ir dekoncentravimo koncepcijos patvirtinimo“ pakeitimo“ numatė persikirstyti socialinių paslaugų organizavimą tarp apskričių viršininkų ir savivaldybių, valstybinių vaiko globos institucijų steigėjo funkcijas perduoti savivaldybėms ir kt. Atsižvelgiant į tai siūlyta Strategijoje nurodyti pokyčius, kurie prisidės prie minėtos problemos sprendimo įgyvendinant aptariamą Koncepciją.

Vaiko atskyrimo nuo šeimos problema dėl suaugusių šeimos narių konfliktų, netinkamo gyvenimo būdo, socialinių įgūdžių stokos ir pan. yra aktuali ne tik vaikų iki 3 metų amžiaus grupei, todėl svarstyтина galimybė Strategijoje numatyti, kad siekiant spręsti kiekvieno vaiko atskyrimo nuo šeimos problemą yra keičiama esamų vaiko globos institucijų struktūra, taip pat savivaldybės raginamos steigti naujas socialinės globos institucijas, užtikrinti kvalifikuotą įvairiapusę pagalbą krizinėje situacijoje atsidūrusiems motinoms, tėvams, šeimoms, ypatingą dėmesį skiriant motinoms, auginančioms vaikus iki 3 metų, bei vienišoms nepilnametėms motinoms.

Strategijoje nėra pakankamai atspindimi pokyčiai vaiko globos (rūpybos) organizavimo sistemoje, vaiko padėtis, jo statusas kol bus priimtas sprendimas dėl laikinosios arba nuolatinės globos (rūpybos) nustatymo, nėra įvardijami sprendimų priėmimo terminai, valstybės ir savivaldybės institucijų kompetencija bei atsakomybė užtikrinant tėvų globos netekusio vaiko teises ir jo teisėtus interesus. Strategijoje nenurodoma, kokio pobūdžio sprendimas bus priimamas vaiko, paimto iš šeimos dėl kilusios grėsmės jo sveikatai ar gyvybei, atsidūrusio krizinėje situacijoje ir pan., atžvilgiu. Šiuo atveju iškyla klausimas dėl tėvų valdžios ir asmenų, kurių priežiūrai bus patikėtas vaikas, įgaliojimų santykio ir pan. Taip pat buvo siūlyta aiškiai suformuoti ir įvardinti vaiko nuolatinės globos (rūpybos) nustatymo priežastis.

Remiantis Strategijos 12 punkto nuostatų analize, darytina prielaida, kad Strategijos rengėjai siūlo atlygį už atliekamą darbą mokėti tik profesionalioms globėjų šeimoms, kurios rūpinsis laikinai krizinėje atsidūrusiais vaikais ir vaikais, turinčiais elgesio ar sveikatos problemų. Strategijos įgyvendinimo priemonių plane nurodyta, kad numatoma parengti teisės aktų pakeitimo projektus įteisinant apmokėjimą globėjams (rūpintojams) už teikiamas paslaugas. Atsižvelgiant į tai siūlyta patikslinti nuorodas dėl globėjų (rūpintojų) paslaugų apmokėjimo, kad būtų užtikrintas vieningas ir vienodas Strategijos nuostatų interpretavimas.

Strategijos rengėjai siūlo parengti profesionalias globėjų (rūpintojų) šeimas, pajėgias laikinai pasirūpinti krizinėje situacijoje atsidūrusiais vaikais, sveikatos ar elgesio problemų turinčiais vaikais, tačiau nekalbama apie profesionalių specializuotų šeimynų rengimą. Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, specializuotų šeimynų veikla taip pat reikalinga ir pasiteisintų praktikoje. Taip pat strategijoje nėra aptarta vaiko globa (rūpyba) nevyriausybinėje vaikų globos institucijoje.

Įvertinus Strategijos rengėjų siūlymus dėl alternatyvių vaiko globos formų plėtojimo, vaiko teisių apsaugos kontrolierė atkreipė dėmesį į neišsamų vaiko laikinos sutartinės priežiūros aptarimą.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė ne vienerius metu kalba apie vaiko atstovavimo jo tėvams išvykus į užsienio valstybę problemos sprendimą. Lietuvos Respublikos Seimui buvo pateiktas Civilinio kodekso 3.157 straipsnio papildymo įstatymo projektas, kurio esmė – įtvirtinti galimybę tėvams, laikinai negalintiems rūpintis neveiksniu nepilnamečiu vaiku dėl objektyvių aplinkybių (laikinai išvykus iš Lietuvos Respublikos ir pan.), išreikšti valią dėl vaiko laikinosios priežiūros kreipiantis dėl vaiko atstovo paskyrimo į teismą. Lietuvos Respublikos Vyriausybė nepritarė šiam siūlymui. Sprendžiant vaiko atstovavimo problemą buvo priimtas sprendimas dėl laikinosios globos vaikams, kurių tėvai laikinai išvyko iš Lietuvos, nustatymo, neskiriant globos (rūpybos) išmokos (2006 m. birželio 1 d. Išmokų vaikams įstatymo 1, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 12, 13, 18 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas Nr. X-641). Atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos Vyriausybės pasirinktą vaiko atstovavimo, jo tėvams laikinai išvykus, problemos sprendimo būdą, nėra aiškus Strategijos rengėjų siūlymas tam tikrais atvejais vaiko atstovavimo klausimą spręsti pasirašant vaiko laikinos priežiūros sutartį. Siekiant formuoti ir užtikrinti vienodą vaiko atstovavimo problemos sprendimo praktiką, buvo pasiūlyta Strategijoje bei jos įgyvendinimo priemonių plane aptarti visus vaiko atstovavimo problemos aspektus ir numatyti bendrus sprendimo būdus.

Strategijoje nėra aptarta situacija nevyriausybinuose vaikų globos namuose, šių įstaigų veiklos trūkumai bei būtinos spręsti problemos. Pasiūlyta išplėsti atitinkamas Strategijos nuostatas, pateikti išsamius siūlymus dėl tėvų globos netekusių vaikų apgyvendinimo problemos sprendimo. Pastebėta, kad nėra aptarta vienkartinės išmokos būstui įsigyti arba įsikurti dydžio bei panaudojimo problema. Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, turi būti didinamas išmokos dydis ir numatytas pastovus šio dydžio indeksavimas atsižvelgiant į infliaciją, kadangi esamas 50 MGL išmokos dydis neužtikrina vaikui galimybės įsigyti būstą. Taip pat, atsižvelgiant į pokyčius visuomenės gyvenime, būtina peržiūrėti vienkartinės išmokos būstui įsigyti arba įsikurti panaudojimo sąrašą.

Strategijoje būtina aptarti kitų su vaiko integracija į visuomenę susijusių problemų sprendimus (vaikų savarankiškumo ugdymas, socialinių įgūdžių formavimas, ryšių su šeima išsaugojimas ir pan.), priimant reikalingus atitinkamų teisės aktų pakeitimus ir pan.

Vaiko globos (rūpybos) sistemos reorganizavimo strategijos 2007-2012 metų įgyvendinimo priemonių plane, įgyvendinant vaiko globos (rūpybos) organizavimo sistemos teisinį reglamentavimo tobulinimo uždavinį, vaiko teisių apsaugos kontrolierė siūlė 2007 metais apibendrinti Civilinio kodekso ir Civilinio proceso kodekso nuostatų dėl globos (rūpybos) instituto taikymą praktikoje bei pateikti išsamius siūlymus dėl Civilinio kodekso ir Civilinio proceso kodekso nuostatų, susijusių su vaiko globos (rūpybos) institutu, pakeitimo ar papildymo.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, reikėtų sutrumpinti terminą, per kurį turi būti parengti teisės aktų pakeitimo projektai, įteisinant apmokėjimą globėjams (rūpintojams) už teikiamas paslaugas ir nustatyti, kad šios priemonės įvykdymo terminas - 2007 metai. Taip pat tikslinga papildomai įvertinti lėšų poreikį vaiko globos (rūpybos) sistemos pertvarkymui ir jų panaudojimo efektą.

Skyrių „Integracija į visuomenę“ siūlyta papildyti priemonėmis, kurios leistų spręsti ne tik buvusio globotinio apsirūpinimo būstu, bet ir kitas jo integravimosi į visuomenę, socialinių įgūdžių, savarankiškumo formavimo problemas bei užtikrintų pagalbą pirmaisiais savarankiško gyvenimo metais.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė siūlė peržiūrėti Vaiko globos (rūpybos) sistemos reorganizavimo strategijos turinį, jį išplečiant, išdėstant aiškiau bei sistemiškai, ir pažymėjo, kad Strategijos tekste naudojamos sąvokos, kurių turinys nėra aptartas šiuo metu galiojančiuose teisės aktuose, todėl siūlė apibrėžti (patikslinti) šias sąvokas arba jų vengti.

✓ Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto išvadų įgyvendinimas

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, pažymėdama, kad daugelis Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto pastebėtų Konvencijos įgyvendinimo trūkumų ir problemų yra aptartos Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos 2005 metų veiklos ataskaitoje bei ten pateikti siūlymai dėl jų sprendimo, pateikė papildomus pasiūlymus dėl atskirų Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto išvadų įgyvendinimo. Šie pasiūlymai taip pat buvo pateikti Lietuvos savivaldybių asociacijai bei Nevyriausybinių organizacijų vaikams konfederacijai.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė pasiūlė atlikti lyginamąją Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto ankstesniųjų ir šių rekomendacijų analizę, ypatingą dėmesį atkreipiant į rekomendacijas (priemones), kurios buvo neįgyvendintos arba įgyvendintos tik iš dalies. Taip pat pasiūlė atlikti visų su vaiko teisių apsauga ir gerove susijusių valstybės institucijų programų (priemonių planų ir pan.) veiklos ir finansinį auditą, revizuojant programose numatytų priemonių įvykdymą (neįvykdymą) ir jų vykdymo terminus, skirtų lėšų panaudojimo veiksmingumą ir lėšų poreikį, išelminuojant tapačių ir/ar fragmentiško poveikio priemonių finansavimo dubliavimą ir pan. Siūlyta įvertinti valstybės skiriamų lėšų vaikams (visumoje ir atskirose srityse) kiekį, lėšų poreikį ir jų panaudojimo efektyvumą. Atlikus analizę - svarstyti klausimą dėl visų (dalies) programų ir jų įgyvendinimui skiriamų lėšų apjungimo bei priimti sprendimą dėl vaiko gerovės užtikrinimui skirtų lėšų išskyrimo atskira eilute.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, reikia sukurti išsamią (koreguoti) duomenų bazę apie visus Lietuvos vaikus bei užtikrinti jos nuolatinį papildymą duomenimis, žinomais ir aktualiais kitoms vaiko auklėjime, ugdyme ir pan. dalyvaujančioms institucijoms, t.y. užtikrinti, kad informacija, duomenys (tam tikra jų dalis) apie vaiką būtų prieinama, kaupiama ir atnaujinama kompetentingų asmenų: savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų, policijos pareigūnų, pataisos inspektorių, specialiųjų auklėjimo įstaigų, vaiko globėjų ir pan. Sukurti veiksmingą informacijos apie vaikus nuo gimimo iki privalomojo mokymosi pradžios kaupimo, analizės ir panaudojimo sistemą, siekiant identifikuoti socialinės rizikos ir socialinės atskirties sąlygomis gyvenančius vaikus. Kaupiti duomenis dėl tėvų valdžios ribojimo (atskyrimo), sukurti atskirą duomenų bazę (registrą) ar šiais duomenimis papildant jau sukurtą, veikiančią duomenų bazę (registrą). Vaiko teisių apsaugos kontrolierė pakartotinai kreipėsi į Vidaus reikalų ministeriją dėl duomenų bazės apie asmenis, kuriems buvo (yra) apribota tėvų valdžia savo nepilnamečių vaikų atžvilgiu, sukūrimo.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, šiuo metu į vaiko nuomonę nėra atsižvelgiama, ji ignoruojama bei nevertinama. Taip pat pastebima, kad atskirose visuomenės

grupėse (tarp vyresniosios kartos, tėvų, mokytojų) formuojasi neigiamas požiūris į vaiko teisių, vaiko nuomonės propagavimą. Atsižvelgiant į tai pasiūlyta atlikti ir išplatinti teisės aktų dėl vaikų nuomonės apibendrinimą (atskirą leidinį su komentarais). Siekiant užtikrinti tinkamą vaiko intereso bei vaiko nuomonės supratimą bei apsaugos užtikrinimą praktikoje, tikslinga atlikti tyrimą (analizę, apibendrinimą ir pan.) dėl vaiko intereso ir vaiko nuomonės užtikrinimo praktikoje priimant sprendimus, susijusius su vaiku (sprendžiant vaiko globos, asmeninių teisių užtikrinimo ir kt. klausimus), teisės aktų, susijusių su vaiko gerove, poveikį.

Siūlyta sudaryti sąlygas nevyriausybinų organizacijų, dirbančių vaiko teisių apsaugos srityje, vaidmens stiprinimui ir veiklos plėtrai. Atkreiptinas dėmesys į nevienodą nevyriausybinų organizacijų (skėtinių nevyriausybinų organizacijų) rėmimo praktiką, finansavimo principus (kriterijus).

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė pasiūlė Lietuvos Respublikos Seimui atnaujinti diskusijas dėl vaiko amžiaus, nuo kurio jis gali duoti sutikimą lytiškai santykiuoti, ir atitinkamų teisės aktų projektų svarstymą bei priimti galutinius sprendimus (atmesti/priimti pateiktus projektus dėl atitinkamų Baudžiamojo kodekso nuostatų pakeitimo).

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, amžiaus riba, nuo kurios nepilnamečiai gali duoti sutikimą lytiškai santykiuoti, ir amžiaus riba asmenų, už kurių tvirkimą taikoma baudžiamoji atsakomybė, turi būti padidinta iki 16 metų.

Atsižvelgiant į neigiamos informacijos sklidimą bei nepakankamai efektyvią jos kontrolę, į nepakankamas prevencines priemones, pasiūlyta atlikti mokslinį tyrimą dėl neigiamo poveikio informacijos daromos tiek materialinės, tiek nematerialinės žalos vaikui, esamų apsaugos ir pagalbos priemonių pakankamumo ir efektyvumo. Remiantis tyrimo rezultatais, imtis konkrečių ir efektyvių veiksmų nustatytiems trūkumams pašalinti, vaiko apsaugos bei pagalbos vaikui ir jo šeimai priemonėms tobulinti. Taip pat reikia didinti žiniasklaidos atsakomybę už pateikiamą informaciją, apsaugant nepilnamečius nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio. Peržiūrėti Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymą, atitinkamas Administracinių teisės pažeidimo kodekso nuostatas ir kitus su vaiko interesų apsauga visuomenės informavimo priemonėse susijusius teisės aktus.

Pasiūlyta apibendrinti teismų praktiką nagrinėjant bylas dėl tėvų valdžios apribojimo (tėvų ir vaikų atskyrimo); atsižvelgus į apibendrinimo rezultatus svarstyti klausimą dėl Civilinio kodekso nuostatų, reglamentuojančių tėvų valdžios apribojimo (tėvų ir vaikų atskyrimo), papildymo, konkretizuojant tėvų valdžios apribojimo (tėvų ir vaikų atskyrimo) kriterijus, parengti rekomendacijas teismams bei vaiko teises ir teisėtus interesus atstovaujančioms bei ginančioms institucijoms dėl prioritetinio vaiko teisių ir interesų apsaugos bei gynimo principo užtikrinimo šiose bylose. Taip pat skubos tvarka parengti vaiko paėmimo iš šeimos tvarką.

Atsižvelgiant į prasidėjusius vaiko globos (rūpybos) sistemos pertvarkymo procesus, pasiūlyta pakoreguoti Vaiko gerovės valstybės politikos strategijos įgyvendinimo priemonių 2005-2012 metų plane numatytą globėjų (rūpintojų) ir įvaikintojų parengimo sistemos sukūrimo ir įgyvendinimo terminą, jį sutrumpinant ir paankstinant. Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, globėjų (rūpintojų) ir įvaikintojų rengimo problema turi būti pradėta spręsti nedelsiant.

Atsižvelgiant į Komiteto pasiūlymą dėl specialaus fondo, kuris leistų teikti socialines paslaugas šeimai kritinėse situacijose, vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, reikia pradėti aktyvias diskusijas dėl panašaus fondo poreikio bei šiuo metu valstybės garantuojamos (teikiamos) pagalbos krizėje atsidūrusiai šeimai veiksmingumo ir pakankamumo.

Atsižvelgiant į ribotas globojamų (šeimoje, šeimynoje bei institucijoje) vaikų bei specialiuose auklėjimo namuose gyvenančių vaikų galimybes pranešti apie bet kokios formos smurto prieš juos atvejus, menką vaikų pasitikėjimą psichologais ir kitais specialistais, būtina užtikrinti, kad vaikams būtų pateikiama (viešai skelbiama, prieinama) informacija apie institucijas, kurioms jie gali pranešti apie smurto atvejus, kad būtų užtikrinta galimybė pranešti apie smurto atvejus (nemokama telefono linija, pasitikėjimo telefonas, speciali interneto svetainė ar pan., galimybė pranešti telefonu, internetu, raštu). Svarstyta galimybė išplėsti telefoninės pagalbos

vaikams linijų veiklą numatant, kad jos ne tik teikia pagalbą vaikams, bet registruoja ir kompetentingoms valstybės institucijoms praneša apie smurto prieš vaikus atvejus.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė pažymėjo, kad skubos tvarka turi būti priimti ir įgyvendinti sprendimai dėl vaikų krizių centrų steigimo.

Atsižvelgiant į tai, kad didelę specialiųjų mokyklų ugdytinių dalį sudaro nedidelę proto negalią turintys vaikai, kurie turėtų būti integruojami į bendrojo lavinimo mokyklas, reikėtų sudaryti nepriklausomų specialistų grupę, kuri, peržiūrėjusi vaikų su nežymia protine negalia specialiosiose mokyklose bylose esančius dokumentus bei pabendravusi su vaikais, nustatytų kiekvieno tokio vaiko buvimo specialiojoje mokykloje pagrįstumą ir tikslingumą. Sudaryti finansines galimybes mokyklų vadovams steigti specialiųjų pedagogų, logopedų, psichologų, mokytojų padėjėjų etatus.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė akcentavo, kad reikia stiprinti paramą neįgaliems vaikams bei jų šeimoms, plėtoti kompleksinę specialiąją pedagoginę, psichologinę, socialinę pedagoginę, specialiąją pagalbą specialių poreikių vaikams, pritaikyti mokymo bazę bei savivaldybėse plėtoti socialinių paslaugų įstaigų tinklą. Priimti teisės aktą (pakoreguoti esamus teisės aktus) ir užtikrinti specialiosios pagalbos paslaugų neįgaliems vaikams (pedagogo padėjėjo ir kt.) teikimą namuose. Taip pat peržiūrėti ir esant reikalui pakoreguoti su specialiuoju ugdymu susijusius teisės aktus.

Pasiūlyta gerinti vaikų psichikos sveikatos priežiūros paslaugų finansavimą, užtikrinti vaikų psichikos sveikatos plėtrą, persikirstant PSDF biudžetą, mažinant lėšas, skirtas suaugusiųjų psichikos sveikatos paslaugų finansavimui ir didinant vaikų psichikos sveikatos paslaugų plėtos finansavimą.

Stiprinti ambulatorinės pagalbos elgesio ir psichikos sutrikimų turintiems vaikams teikimo prieinamumą ir plėtrą bei atkreipti dėmesį į neigiamą tendenciją dėl sparčiai mažėjančių psichiatrijos stacionaruose lovų skaičiaus, tuo tarpu rajonų savivaldybėms tai itin aktuali problema, nes stacionarioms paslaugoms gauti susidaro eilė, vaikui kartais tenka laukti kelis mėnesius, nors dėl vaiko sveikatos būklės jam būtina skubi ir kvalifikuota pagalba. Taip pat užtikrinti deinstitutionalizuotos pagalbos elgesio ir psichikos sutrikimų turintiems vaikams teikimą, bendruomeninių paslaugų plėtrą (pvz., krizių centrų, savarankiško (grupinio) gyvenimo namų ir pan. steigimą), suvienijant Sveikatos apsaugos, Socialinės apsaugos ir darbo bei Švietimo ir mokslo ministerijų pastangas.

Nuolat tobulinti valstybinio lygmens programas, užtikrinti jų tęstinumą ir tinkamą finansavimą (pvz., Savižudybių prevencijos 2003-2005 metų programa).

Užtikrinti socialinę pagalbą tiek vaikams, vartojantiems psichiką veikiančias medžiagas, tiek jų tėvams, reabilitacijos paslaugų prieinamumą bei imtis priemonių institucijų tarpusavio bendradarbiavimui ir veiksmų koordinavimui vykdant prevencines programas. Sukurti vientisą sistemą, kuri padėtų kovoti su psichiką veikiančių medžiagų neteisėtu vartojimu, pašalinti spragas visuomenės (ypač tėvų) informavimo ir švietimo srityje. Didinti kompetentingų specialistų (vaikų psichiatrijų, psichologų, socialinių darbuotojų), galinčių suteikti kvalifikuotą pagalbą įvairias psichiką veikiančias medžiagas vartojantiems asmenims bei jų šeimoms, skaičių.

Atsižvelgiant į Komiteto išvadas, vaiko teisių apsaugos kontrolierė pasiūlė sukurti specializuotą įstaigų tinklą, kuriose būtų sudarytos tinkamos vaikų, turinčių priklausomybę, gydymo sąlygos. Taip pat sukurti specialią vaikų, piktnaudžiaujančių psichiką veikiančiomis medžiagomis, ilgalaikės reabilitacijos ir socialinės reintegracijos sistemą (vaikui turi būti užtikrinta galimybė gauti reikiamas medicininės, socialinės bei psichologinės reabilitacijos paslaugas).

Skirti dėmesį veiksmingai alkoholio ir tabako vartojimo prevencijai, vykdyti moksleivių lyderių mokymus apie pirminės narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo prevencijos veiklos organizavimą pagal principą „vaikai–vaikams“ bei skatinti kurtis ir remti savipagalbos šios srityje tinklus.

Rengiamoje Socialinės apsaugos ir socialinės aprėpties strategijoje, taip pat kituose kovai su skurdu ir socialine atskirtimi skirtuose dokumentuose skirti ypatingą dėmesį vaikams.

Atsižvelgiant į nepakankamą ikimokyklinio amžiaus vaikų priežiūros paslaugų prieinamumą ir kokybę, ypač socialinę atskirtį patyrusių šeimų vaikams bei specialiųjų poreikių

vaikams, įvertinti ikimokyklinių įstaigų plėtros poreikius, skatinti ikimokyklinio ugdymo grupių kaimo vietovėse steigimą panaudojant bendrojo lavinimo mokyklų, kitų švietimo ar socialines paslaugas teikiančių įstaigų patalpas. Steigti dienos centrus pradinio ir pagrindinio ugdymo programas teikiančiose mokyklose.

Atsižvelgiant į smurto prieš vaikus, smurtinės kultūros tarp vaikų įsigalėjimą, siūlyta peržiūrėti ir pakoreguoti Nacionalinę smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams 2005-2007 metų programą (svarstyti klausimą dėl atskiros programos parengimo), skirti daugiau dėmesio ir numatyti priemonės kovai su smurto plitimu visuomenėje, jo sklaida per visuomenės informavimo ir kitas priemones. Taip pat skirti daugiau dėmesio ir lėšų patyčių prevencijai.

Skatinti neformalųjį vaikų švietimą, popamokinį užimtumą, skirti pakankamai lėšų iš valstybės ir savivaldybių biudžetų programų vykdymui, neformalaus švietimo paslaugų plėtrai, kryptingam užimtumui. Užtikrinti tinkamą vaikų teisės į poilsį ir laisvalaikį, teisės žaisti įgyvendinimą, sudaryti sąlygas saugių vaikų žaidimų aikštelių bei vasaros stovyklų plėtrai.

Priimti ilgalaikę Neformaliojo vaikų švietimo strategiją ir jos įgyvendinimo priemonių planą; patvirtinti vaikų neformaliojo švietimo krepšelį.

Užtikrinti tinkamą ir savalaikį įvairiose programose aptartų nepilnamečių justicijos tobulinimo priemonių įgyvendinimą (resocializacijos centrų steigimas, auklėjamojo poveikio priemonių taikymas ir pan.). Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, teisės aktuose reikia numatyti priemones (materialinę pagalbą ar pan.), kurios padėtų įgyvendinti vaiko teisę į šeimos ryšių išsaugojimą, pastarajam atliekant laisvės atėmimo bausmę, taip pat esant specialiojoje auklėjimo įstaigoje. Rengiant socialinių darbuotojų pareigybių aprašymus, be kitų pareigų (funkcijų), numatyti ir pastarųjų pareigą padėti laisvės atėmimo bausmę atliekančiam vaikui išsaugoti šeimos ryšius (juos atkurti).

✓ *Socialinės globos normų projektas*

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė pateikė savo pastabas ir pasiūlymus Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl socialinės globos normų patvirtinimo“ projektui.

Dėl Socialinės globos normų

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė pasiūlė patikslinti pateikiamą socialinės globos normų taikymo principų sąrašą bei turinį, atsižvelgti į tai, kad iš esmės tapatūs principai pateikiami Socialinių paslaugų įstatyme. Atkreiptas dėmesys, kad neišsamiai reglamentuoti atitikimo socialinės globos normoms įsivertinimo bei vertinimo atvejai, nenumatytas savivaldybės vaiko teisių apsaugos tarnybos dalyvavimas vertinimo procese. Rengėjai numato, kad socialinės globos įstaiga, šeimyna ar vaikus globojanti šeima ne rečiau kaip kartą per metus įsivertins savo veiklą bei atitikimą socialinės globos normoms, ir tik ne rečiau kaip kartą per trejus metus atitikimą socialinės globos normoms vertins Socialinių paslaugų priežiūros departamentas. Darytina prielaida, kad praktiškai daugumoje atvejų šis vertinimas bus atliekamas tik kartą per trejus metus. Rengėjų siūlymas įtvirtinti įsivertinimo mechanizmą nėra pagrįstas ir, manytina, neužtikrins socialinės globos kokybės bei efektyvumo, kadangi nėra įtvirtinti vertinimo objektyvumo, pagrįstumo, teisingumo ir kiti kriterijai. Vaiko teisių apsaugos kontrolierė pažymėjo, kad socialinė globa gali būti teikiama skirtingų subjektų: socialinės globos įstaigos, šeimynos ar šeimos, todėl negali būti nustatomas vienodas įsivertinimo mechanizmas. Siekiant užtikrinti efektyvią ir kokybišką socialinę globą, reikėtų iš esmės pakoreguoti socialinės globos vertinimo mechanizmą, numatyti, kad tiek socialinės globos įstaigų, šeimynų ir šeimų vertinimui, tiek įsivertinimui turi būti patvirtintos vieningos metodikos ir pan.

Tikslinga numatyti, kad Socialinių paslaugų priežiūros departamentas, nustatęs, kad socialinės globos įstaiga, šeimyna ir šeima neatitinka socialinės globos normų išpėja socialinės globos įstaigą, šeimyną bei vaikus globojančią šeimą ir nustato terminą trūkumams pašalinti, taip pat informuoja savivaldybės vaiko teisių apsaugos tarnybą, vykdančią globos (rūpybos) priežiūrą.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė pasiūlė Socialinės globos normas papildyti, numatyti, kad jeigu vaikus globojanti šeima teikia socialinės globos normų neatitinkančią socialinę globą ir per nustatytą terminą nepašalina vertinimo metu nustatytų trūkumų, Socialinių paslaugų priežiūros

departamentas kreipiasi į savivaldybę siūlydamas spręsti vaiko globėjo (rūpintojo) atleidimo iš pareigų (pakeitimo) klausimą.

Dėl Socialinės globos normų 1 priedo „Ilgalaikės (trumpalaikės) socialinės globos likusiems be tėvų globos vaikams, socialinės rizikos vaikams, vaikams su negalia normos, taikomos socialinės globos namams“

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė atkreipė dėmesį, kad priešingai, nei nurodoma šio priedo 2 punkte, vaikui nėra ir negali būti užtikrintas socialinės globos būtinumas. Socialinė globa, ypač socialinės globos įstaigoje, taikytina išimtiniu atveju, kai negalima taikyti kitų priemonių, kai šią socialinės globos formą rekomenduoja specialistai ir kai ji atitinka vaiko interesus.

Analizuojant esamą 2.4 punkto redakciją, darytina išvada, kad socialinės globos įstaiga galimybę teikti vaikui reikalingas paslaugas įvertina, kuomet vaikas yra apgyvendintas socialinės globos įstaigoje. Taip pat rengėjai numato, kad, neturėdama galimybių suteikti būtinas vaikui paslaugas, socialinės globos įstaiga apie tai informuoja vaiko šeimą (globėją, rūpintoją) ar savivaldybę, kuri nukreipė vaiką į šią įstaigą (tais atvejais, kai vaikas apgyvendinamas savivaldybės institucijos sprendimu). Pažymėtina, kad vaiko, kuriam nustatyta laikinoji ar nuolatinė globa, nukreipimą į socialinės globos įstaigą, nepriklausomai nuo sprendimą priėmusio asmens, organizuoja ir koordinuoja savivaldybės Vaiko teisių apsaugos tarnyba. Nuostata, kad socialinė globa tokiais atvejais teikiama gavus raštišką globėjo, rūpintojo, vaiko teisių apsaugos tarnybos sutikimą, leidžia daryti prielaidą, kad tokie atvejai nebus išimtiniai. Vaiko teisių apsaugos kontrolierė pasiūlė iš esmės peržiūrėti ir pakoreguoti 2.4 punktą, suderinti jį su nacionalinių ir tarptautinių teisės aktų nuostatomis, bei užtikrinti tinkamą prioritetinio vaiko teisių ir interesų apsaugos ir gynimo principo įgyvendinimą.

Siekiant užtikrinti efektyvios ir kvalifikuotos pagalbos teikimą vaikui, kuri būtina kiekvienu vaiko apgyvendinimo socialinės globos įstaigoje atveju, pasiūlyta numatyti minimalius terminus vaiko poreikių socialinės globos įstaigoje įvertinimui ir individualios socialinės globos plano sudarymui.

Siūlyta patikslinti 3 punktą konkretizuojant asmenis, atsakingus už ISGP sudarymą ir vykdymą, konkrečias institucijas ir specialistus, dalyvaujančius ISGP sudarymo, vykdymo, peržiūrų procese. Pažymėtina, kad šiuo atveju būtinas savivaldybės vaiko teisių apsaugos tarnybos dalyvavimas. Taip pat siūlyta numatyti, kad visi suinteresuoti (susiję) asmenys dalyvauja sudarant planą bei turi galimybę pareikšti savo nuomonę, į kurią atsižvelgiama, jeigu ji neprieštarauja vaiko interesams. Jeigu suinteresuoti asmenys dėl objektyvių priežasčių nedalyvavo procese, jiems užtikrinama galimybė pareikšti nuomonę per konkrečiai nustatytą terminą.

Siūloma įtvirtinti aiškią, konkrečią sistemą numatant, kad vaikas šiame procese dalyvauja atsižvelgiant į jo interesus, jo gebėjimą suprasti ir vertinti situaciją, išsakyti savo nuomonę; nurodant kompetentingas institucijas ir specialistus, kurie dalyvauja vaiko poreikių vertinimo, ISGP sudarymo ir kt. procese. Kalbant apie vaikus su negalia, neskirstyti vaikų pagal negalios sunkumą ir numatyti, kad papildomos priemonės derinamos atsižvelgiant į specialistų išvadas. Atkreiptinas dėmesys, kad psichologo paslaugos, konsultacijos faktiškai reikalingos kiekvienam socialinės globos įstaigoje apgyvendintam vaikui, todėl jos negali būti siejamos tik su konkrečiomis vaikų grupėmis (sunkios negalios vaikai ir pan.).

Priedo 6.4 punkte numatoma, kad asmuo (socialinės globos įstaigos darbuotojas), kuriuo vaikas pasitiki ir patiki, yra atsakingas už ISGP sudarymą vaikui, pritraukiant visus reikalingus specialistus. Ši nuostata kelia abejonių, kadangi leidžia daryti išvadą, jog vaikas nebus laisvas pasirinkti bet kurį socialinės globos įstaigos darbuotoją ir bendrauti su juo atvirai. Manytina, kad ne kiekvienas socialinės globos įstaigos darbuotojas, kurį pasirinks, kuriuo pasitikės vaikas, bus kompetentingas ir galės sudaryti ISGP vaikui. Asmuo, kuriuo pasitiki vaikas, turi dalyvauti ISGP sudaryme, tačiau ne atsakyti už ISGP sudarymą. Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad specialistai negali būti pritraukiami sprendžiant su vaiku susijusius klausimus. Manome, kad socialinės globos įstaigoje turi būti suformuota specialistų komanda, be to įstaiga turi bendradarbiauti su kitomis kompetentingomis bei įgaliotomis institucijomis, dirbančiomis vaiko teisių apsaugos srityje.

Dėl Socialinės globos normų 2 priedo „Ilgalaikės (trumpalaikės) socialinės globos likusiems be tėvų globos vaikams, socialinės rizikos vaikams, vaikams su negalia normos, taikomos šeimynoms ir vaikus globojančioms šeimoms“

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė pasiūlė šiame priede įtvirtinti nuostatą dėl biologinės vaiko šeimos dalyvavimo sudarant, peržiūrint, koreguojant ir vykdant laikinosios globos planus, kadangi laikinosios globos tikslas - grąžinti vaiką į šeimą. Tai įmanoma tik pasiekus pokyčių pačioje biologinėje šeimoje, todėl reikėtų numatyti, kad tėvų bei globėjų (rūpintojų) išipareigojimai aptariami trišalėje bendradarbiavimo sutartyje, kurios trečiąja šalimi būtų savivaldybės vaiko teisių apsaugos tarnyba.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, vaiko globos planas turėtų būti sudaromas ir esant vaiko globai šeimoje bei šeimynoje.

Dėl Socialinės globos normų 3 priedo „Dienos socialinės globos vaikams su negalia normos, taikomos dienos socialinės globos centrams ir teikiant dienos (trumpalaikę) socialinę globą vaiko su negalia namuose“

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė pasiūlė apsvarstyti galimybę numatyti, kad socialinė globa vaikui taikoma remiantis socialinio darbuotojo (kompetentingo specialisto) išvada, o ne tik pagal tėvų prašymą. Siūlyta patikslinti nuostatas dėl vaiko priėmimo tvarkos bei nuorodą dėl kitų specialistų dalyvavimo poreikių vertinimo procese.

Apibendrinusi pateiktą projektą, vaiko teisių apsaugos kontrolierė atkreipė dėmesį į skirtingą Socialinės globos normų ir jų priedų turinio išdėstymą, teksto stilių, tam tikrų punktų kartojimąsi ir pan. Atsižvelgiant į priimtą sprendimą dėl socialinės globos normų priedų pobūdžio, t.y. deklaratyvus, apibendrintas ar išsamus, detalus dokumentas, turi būti suvienodintas ir priedų turinys bei stilius. Svarstyta, ar tikslinga iš esmės tapačias nuostatas, pavyzdžiui, dėl vaiko nuomonės išklausymo, atkartoti keliuose to paties priedo punktuose ar tame pačiame punkte. Vertinant nuorodas dėl vaiko nuomonės išklausymo, atsižvelgimo į vaiko norus, atkreiptinas dėmesys, kad tarptautiniai ir nacionaliniai teisės aktai įtvirtina pareigą išklausyti vaiko nuomonę, išsiaiškinti jo norus ir į juos atsižvelgti su sąlyga, kad jie neprieštarauja vaiko interesams.

Pažymėta, kad atitinkamos socialinės globos normos yra skirtos vaikui, todėl atskiruose punktuose įtvirtintos nuorodos į globėjus, rūpintojus kelia neaiškumų. Pasiūlyta iš esmės peržiūrėti Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo projekte vartojamas sąvokas ir suderinti jas su Civiliniame kodekse, Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme vartojamais terminais, suvienodinti prieduose įtvirtintus terminus bei iš esmės tapačių nuostatų turinį.

Socialinės globos normų prieduose nepakankamai dėmesio skiriama savivaldybės vaiko teisių apsaugos tarnybos dalyvavimui (vaidmeniui) socialinės globos organizavimo, vykdymo procese bei tarpžinybiniam bendradarbiavimui. Atkreiptas dėmesys, kad nė viename iš nutarimo projekto priedų nėra aptartos dienos socialinės globos socialinės rizikos grupės vaikams normos, taikomos dienos socialinės globos centrums.

Atkreiptas dėmesys, kad daugelio nuostatų įgyvendinimui yra (bus) reikalingos papildomos investicijos, papildomi žmogiškieji ir finansiniai ištekliai, todėl turi būti numatytos priemonės tinkamam socialinės globos normų įgyvendinimui praktikoje. Siekiant užtikrinti tinkamą socialinės globos normų įgyvendinimą, būtina peržiūrėti ir pakoreguoti galiojančius teisės aktus, kitus dokumentus bei priimti naujus.

✓*Piniginės paramos mažas pajamas gaunančioms šeimoms (vieniems gyvenantiems asmenims) įstatymo projektas*

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė 2005 metais pateikė siūlymą Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai tobulinti Piniginės socialinės paramos mažas pajamas gaunančioms šeimoms (vieniems gyvenantiems asmenims) įstatymą.

Susipažinusi su parengtu įstatymo pakeitimo projektu, siekdama vaiko gerovės politikos principo – vaiko teisės į aprūpinimą geresnio realizavimo bei vaiko interesų užtikrinimo, vaiko teisių apsaugos kontrolierė pasiūlė įstatymo projekto 15 straipsnyje, kuriame nurodytos šeimos arba

vieno gyvenančio asmens pajamos, kurios įskaitomos skiriant piniginę socialinę paramą, neįskaityti šių pajamų:

- 1) pajamų, susijusių su darbo santykiais asmenų, besimokančių dieninėse bendrojo lavinimo mokyklose ir kitų formaliojo švietimo įstaigų dieniniuose skyriuose iki jiems sukaks 24 metai;
- 2) našlaičių pensijos, šalpos išmokų neįgaliesiems vaikams, taip pat slaugos ar priežiūros (pagalbos) išlaidų tikslinių kompensacijų;
- 3) piniginių lėšų, gautų vaikui (įvaikiui) išlaikyti (alimentų);
- 4) stipendijų;
- 5) išmokos vaikui, mokamos pagal Išmokų vaikams įstatymą.

✓ ***Socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus, apskaitos savivaldybės administracijos socialinės paramos skyriuje tvarkos aprašo projektas***

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė 2005 metais pateikė siūlymą Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai parengti socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus, apskaitos tvarką. Išanalizavusi 2006 metais ministerijos pateiktą socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymo „Dėl socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus, apskaitos savivaldybės administracijos socialinės paramos skyriuje tvarkos aprašo patvirtinimo“ projektą, vaiko teisių apsaugos kontrolierė nepritarė šio teisės akto projekto nuostatomis, kaip visiškai neatitinkančioms vaiko teisių apsaugos sistemos teisinio reglamentavimo, savivaldybių Vaiko teisių apsaugos tarnybų uždavinių ir funkcijų bei iškreipiančių susiklosčiusią praktiką savivaldybių lygmenyje.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė pažymėjo, jog visi vaiko teisių apsaugą reglamentuojantys teisės aktai nurodo fizinių ir juridinių asmenų pareigą nedelsiant informuoti vaiko teisių apsaugos tarnybą, policiją (bet ne Socialinės paramos skyrių, kaip tai numatyta įsakymo projekte) apie be tėvų globos likusius vaikus, taip pat apie vaikus, kuriems būtina pagalba.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, nepritarė socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus, apskaitos perdavimui savivaldybių administracijų Socialinės paramos skyriams, atkreipė dėmesį, jog Socialinių paslaugų įstatymo nuostatos reglamentuoja socialinių paslaugų planavimą, organizavimą, teikimą, teikiamų socialinių paslaugų kokybės kontrolę ir pan., taigi minėti veiksniai susiję su socialine pagalba socialinės rizikos šeimoms, kuriose auga vaikai, socialinio darbuotojo teikiamomis paslaugomis tokioms šeimoms, bet ne su jų apskaitos tvarkymu. Vaiko teisių apsaugos tarnyba, vykdydama jai teisės aktų pavestas funkcijas, turėtų informuoti Socialinės paramos skyrių (atskiris atvejais ir/ar kitus socialinius partnerius) apie socialinės rizikos šeimą, kurioje auga vaikai ir kuriai būtina teikti socialines paslaugas ir/ar kitokią pagalbą.

Savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybos, vykdydamos joms pavestus uždavinius ir atlikdamos funkcijas, numatytas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. gruodžio 17 d. nutarimu Nr. 1983 patvirtintuose Bendruosiuose vaiko teisių apsaugos tarnybų nuostatuose, privalo: ginti įstatymų ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka vaikų teises šeimose; organizuoti prevencinį darbą su tėvais; kaupti, analizuoti ir sisteminti informaciją apie vaikus, kurių asmenines, socialines ir turtines teises dėl nepalankių šeimos ar kitų aplinkybių turi ginti valstybė ar visuomenė, taip pat apie vaikus, kuriems reikia globos (rūpybos); gavusi informaciją iš mokymo, auklėjimo, sveikatos priežiūros, policijos ir kitų institucijų arba asmenų apie likusį be tėvų globos vaiką ar kitokius vaiko teisių ir teisėtų interesų pažeidimus, turi nedelsdama imtis visų teisėtų veiksmų, kurie užtikrintų vaiko teisių ir teisėtų interesų apsaugą.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. rugsėjo 18 d. nutarimu Nr. 1179 patvirtintoje Savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų veiklos tobulinimo programoje nurodyta, kad už valstybinės (perduotos savivaldybėms) funkcijos įgyvendinimą ir vaiko teisių apsaugą reglamentuojančių teisės aktų vykdymą atsakingi savivaldybių administracijos struktūriniai padaliniai – vaiko teisių apsaugos tarnybos; vaiko teisių apsaugos tarnybos organizuoja pagalbą socialinės rizikos šeimoms ir vaikams, rūpinasi be tėvų globos likusių vaikų globa (rūpyba), atsako už duomenų apie savivaldybėse gyvenančias socialinės rizikos šeimoms, globojamus (rūpinamus) vaikus, kitos informacijos, susijusios su vaiko teisių apsauga, kaupimą, analizavimą, kompleksinių duomenų pateikimą; taip pat vaiko teisių apsaugos tarnybos atsako už socialinės rizikos šeimose

gyvenančių, globojamų (rūpinamų) vaikų priežiūrą. Įstatymų nustatyta tvarka vaiko teisių apsaugos tarnybos privalo imtis priemonių užkertant kelią vaiko teisių pažeidimams, jos privalo skubos tvarka vykti į įvykio vietą, suteikti būtiną pagalbą ir pan. Įgyvendinant minėtą programą vaiko teisių apsaugos tarnyboms buvo skirti papildomi etatai, kompiuterinė įranga, automobiliai. Atsižvelgiant į minėtų teisės aktų numatytą reglamentavimą akivaizdu, kad socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus, apskaita – tai viena iš vaiko teisių apsaugos tarnybų administravimo funkcijų, todėl visiškai nesuprantamas šios funkcijos perdavimo savivaldybių Socialinės paramos skyriams motyvas. Manytina, jog minėtos funkcijos perdavimas savivaldybės Socialinės paramos skyriui turėtų daugiau neigiamų, nei teigiamų aspektų, t.y. sąlygotų biurokratinių kliūčių atsiradimą, pavėluotą informacijos apie vaiko problemas šeimoje perdavimą tarp Socialinės paramos skyriaus ir Vaiko teisių apsaugos tarnybos, o tuo pačiu neužtikrintų operatyvių veiksmų ir savalaikės pagalbos vaikui ir jo šeimai.

Atsižvelgiant į tai, jog šeimai, įrašytai į socialinės rizikos šeimų apskaitą, teikiama įvairių sričių specialistų pagalba, o tėvams taikomi tam tikti įpareigojimai, suvaržymai ir pan., apskaitos tvarkoje siūlyta numatyti, jog svarstyti ir teikimą dėl šeimos įrašymo į socialinės rizikos šeimų apskaitą ir išbraukimo iš apskaitos turi teikti kolegialus savivaldybės organas (taryba, komisija), veikiantis vaiko teisių apsaugos srityje, o galutinį sprendimą priimti – savivaldybės administracijos direktorius savo įsakymu, atsižvelgdamas į kolegialaus organo teikimą.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, ne visada vieno rašytinio pranešimo apie netinkamą tėvų valdžios įgyvendinimą pakanka, kad šeima būtų įrašyta į socialinės rizikos šeimų apskaitą, tam būtina surinkti objektyvią informaciją, išsamiai įvertinti šeimos situaciją, gauti socialinio darbuotojo motyvuotą išvadą ir pan.

Įrašant šeimą į socialinės rizikos šeimų apskaitą, vaiko teisių apsaugos kontrolierė pasiūlė nurodyti šeimos įrašymo į apskaitą pagrindą, nes atsižvelgiant į tai, kokios problemos šeimoje identifikuojamos, turi būti planuojamos pagalbos šeimai kryptys, organizuojamas socialinių paslaugų teikimas.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė pažymėjo, jog nesant kitų teisės aktų, reglamentuojančių darbą su socialinės rizikos šeimomis, netikslinga pripažinti netekusiu galios socialinės apsaugos ir darbo ministro 2002 m. gruodžio 17 d. įsakymą Nr. A1-207 „Dėl darbo su socialinės rizikos šeimomis metodinių rekomendacijų patvirtinimo“, nes šiuo metu tai vienintelis teisės aktas, pakankamai aiškiai ir išsamiai apibrėžiantis darbą su socialinės rizikos šeimomis organizavimą. Pažymėta, jog parengto ministro įsakymo projekto turinys neturi sąsajų su minėtų metodinių rekomendacijų nuostatomis, todėl nesuprantamas šio teisės akto pripažinimo netekusiu galios pagrindas. Vaiko teisių apsaugos kontrolierė pasiūlė pakeisti ir patobulinti Darbo su socialinės rizikos šeimomis metodines rekomendacijas, atsižvelgiant į pasikeitusias teisės normas, savivaldybėse taikomą praktiką, numatant tarpžinybinio bendradarbiavimo, pasikeitimo informacija ir pan. aspektus.

Atkreiptas Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos dėmesys, jog siekiant sukurti realias sąlygas ir galimybes Socialinių paslaugų įstatymo nuostatų įgyvendinimui, organizuojant pagalbą ir teikiant socialines paslaugas socialinės rizikos šeimoms, auginančioms vaikus, pirminiame lygmenyje, t.y. vaiko ir jo šeimos gyvenamojoje vietoje, be kitų jau numatytų priemonių, būtina kuo skubiau parengti ir priimti poįstatyminius teisės aktus, reglamentuojančius socialinio darbo su socialinės rizikos šeimomis organizavimą, socialinių darbuotojų darbui su socialinės rizikos šeimomis pareigybų (etatų) savivaldybių seniūnijose įsteigimą, minėtų darbuotojų pareiginių aprašą ir kitus minėto įstatymo tinkamam įgyvendinimui būtinus teisės aktus.

✓ Dėl įvaikinimo apskaitos Lietuvos Respublikoje tvarkos papildymo

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, atsižvelgdama į Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje atliktus tyrimus, kreipėsi į Socialinės apsaugos ir darbo ministeriją ir atkreipė dėmesį, jog teisės aktuose nėra pakankamai aiškiai reglamentuotas įvaikinimo procesas sutuoktiniams, gyvenantiems Lietuvos Respublikoje, kai vienas iš jų yra Lietuvos Respublikos pilietis, o kitas užsienio valstybės pilietis.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė atkreipė dėmesį, jog 1993 metų Hagos konvencijos 2 straipsnio 1 dalis reglamentuoja, kad ši Konvencija taikoma, kai vaikas, nuolat gyvenantis vienoje iš valstybių dalyvių (valstybėje-gimtinėje), buvo, yra ar bus perkeliamas į kitą valstybę dalyvę (priimančią valstybę) tuo atveju, kai jis (ji) valstybėje dalyvėje įvaikintas sutuoktinių ar asmenų (asmens), nuolat gyvenančių priimančioje valstybėje, arba kai jis (ji) perkeliamas tarptautinio įvaikinimo tikslais į priimančiąją valstybę ar valstybę gimtinę.

Civilinio kodekso 3.210 straipsnis nustato reikalavimus asmenims, pageidaujantiems įvaikinti vaiką, to paties straipsnio 5 dalyje nurodyta, jog asmenys, norintys įvaikinti vaiką, turi būti įtraukiami į asmenų, pageidaujančių įvaikinti vaiką, apskaitą, kurią tvarko Įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. Civilinio kodekso 3.224 straipsnyje nustatomi ypatumai, kuomet vaiką nori įsivaikinti užsienio valstybės pilietis. Kai pareiškėjas yra užsienio pilietis, keliama papildomi reikalavimai, taip pat nustatomi kai kurie apribojimai.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė atkreipė dėmesį, jog teisės aktai, reglamentuojantys įvaikinimo procedūras, nedetalizuoja ir neįvardija aplinkybių, kuriomis būtų galima remtis, kai vienas iš sutuoktinių yra užsienio valstybės pilietis. Vaiko teisių apsaugos kontrolierė pasiūlė papildyti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. rugsėjo 10 d. nutarimu Nr. 1422 patvirtintos Įvaikinimo apskaitos Lietuvos Respublikoje tvarką, kurioje būtų reglamentuotas įvaikinimo procesas sutuoktiniams, gyvenantiems Lietuvos Respublikoje, kai vienas iš jų yra Lietuvos Respublikos pilietis, o kitas užsienio valstybės pilietis (mišrioms šeimoms).

Socialinės apsaugos ir darbo ministerija informavo vaiko teisių apsaugos kontrolierę, kad Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybai pavesta parengti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. rugsėjo 10 d. nutarimu Nr. 1422 „Dėl įvaikinimo apskaitos Lietuvos Respublikoje tvarkos patvirtinimo“ patvirtintos tvarkos papildymo projektą, kur bus aptarta įvaikinimo tvarka tais atvejais, kai sutuoktiniai skirtingų pilietybių, bet turi leidimą nuolat gyventi Lietuvos Respublikoje, tačiau iki šiol minėtas teisės aktas nėra papildytas.

✓ *Dėl Vaiko teisių apsaugos tarnybų biudžetų*

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, išnagrinėjusi Vaiko teisių apsaugos tarnybų (skyrių) vadovų asociacijos išdėstytas minėtų tarnybų (skyrių) finansavimo problemas, kreipėsi į Socialinės apsaugos ir darbo ministeriją.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė atkreipė dėmesį, kad Lėšų poreikio vaikų teisių apsaugos funkcijai savivaldybėse įgyvendinti 2007 metais suvestinėje numatytos lėšos tik Vaiko teisių apsaugos tarnybų (skyrių) darbuotojų pareiginėms algoms bei priedams už kvalifikacines klases, už tarnybos Lietuvos valstybei stažą, tačiau nenumatytos lėšos darbuotojų priemokoms už įprastą darbo krūvį viršijančią veiklą ar papildomų užduočių, atliekamų viršijant nustatytą darbo trukmę, atlikimą, taip pat už darbą poilsio ir švenčių dienomis bei kt.

Pažymėtina, kad Vaiko teisių apsaugos tarnybų (skyrių) darbuotojai, kai reikia paimiti vaiką iš šeimos, dažnai dirba po darbo, išvežinėmis ir švenčių dienomis. Kadangi daugelis šeimų ir/ar asmenų, kurių gyvenimo ir buities sąlygas reikia patikrinti ir įvertinti, dirba, šias funkcijas vaiko teisių apsaugos tarnybų darbuotojai turi atlikti pasibaigus darbo dienai.

Pagal Lietuvos Respublikos teisės aktus, reglamentuojančius apmokėjimą už darbą, aukščiau minėtų darbo funkcijų atlikimas turi būti apmokėtas (viršvalandžiai, priemokos ir pan.).

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė prašė, formuojant ir svarstant Lietuvos Respublikos 2007 metų valstybės biudžeto ir savivaldybės biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo projektą ir 2007 metų Vaiko teisių apsaugos tarnybų biudžetus, atsižvelgti į išdėstytas Vaiko teisių apsaugos tarnybų (skyrių) darbuotojų darbo apmokėjimo problemas ir apsvarstyti galimybę numatyti didesnę darbo užmokesčio fondą.

✓ *Dėl socialinių darbuotojų*

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė ir Lietuvos savivaldybių asociacija ne kartą akcentavo bendrųjų socialinių paslaugų ir socialinės priežiūros rizikos grupės šeimoms ir vaikams trūkumą.

Socialinės priežiūros paslaugų socialinės rizikos šeimoms organizavimui savivaldybėse nuo 2007 m. sausio 1 d. įsteigti 556 papildomi socialinių darbuotojų darbai su socialinės rizikos šeimomis etatai.

Pagal socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. balandžio 5 d. įsakymu Nr. A1-92 patvirtintų Socialinių darbuotojų ir socialinių darbuotojų padėjėjų kvalifikacinių reikalavimų 5 punktą, socialinis darbuotojas turi turėti (ar siekti įgyti) aukštąjį socialinio darbo išsilavinimą arba turėti kitą aukštąjį išsilavinimą ir 5 metų socialinio darbo stažą bei įgijęs socialinio darbuotojo profesinę kvalifikaciją.

Socialiniams darbuotojams nustatius aukštus kvalifikacijos reikalavimus, nustatytas neadekvatus nei pagal išsilavinimą, nei pagal darbo patirtį bei pobūdį, darbo užmokestis. Šiems darbuotojams nustatytas 8,0 bazinės mėnesinės algos koeficientas, t.y. 920 Lt (bruto) arba 730 Lt (neto). Todėl savivaldybėms bus sudėtinga rasti kvalifikuotus socialinius darbuotojus, kurie sutiktų dirbti už atlyginimą, kuris sudaro tik 58 % šalies vidurkio – 1240 Lt (2006-12-01, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenys). Naujai steigiamų 556 etatų darbuotojų darbo užmokesčiui numatyta iš valstybės biudžeto skirti 8 mln. 41 tūkst. litų, įskaitant ir privalomojo socialinio draudimo mokesčius. Taip pat šioms darbuotojoms kol kas nėra sukurta materialinė bazė (darbo vietų įrengimas, transportas ir kt.).

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos ir Lietuvos savivaldybių asociacijos nuomone, už tokį atlyginimą savivaldybės galėtų įdarbinti tik lankomosios priežiūros darbuotojus, kuriems nereikalingas aukštasis išsilavinimas.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės bei Lietuvos savivaldybių asociacijos direktoriaus nuomone, jeigu kiekvienas socialinis darbuotojas, įdarbintas į naujai įsteigtus etatus ir dirbantis prevencinį darbą su rizikos grupės šeimomis, užkirs kelią bent vienam vaikui netekti tėvų globos, tai valstybė kiekvienais metais sutaupys nuo 6 iki 14 mln. Lt. Taip pat reikėtų įvertinti ir tai, kad vaikas nebus atskirtas nuo biologinių tėvų, keisis tėvų požiūris į vaikų auklėjimą, tėvai mažiau vartos alkoholį, smurtaus ir t.t.

Atsižvelgiant į aukščiau išdėstytus motyvus, vaiko teisių apsaugos kontrolierė bei Lietuvos savivaldybių asociacijos direktorius kreipėsi į socialinės apsaugos ir darbo ministrę ir siūlė naujų socialinių darbuotojų darbui su rizikos šeimomis etatų įvedimui 2007 metams savivaldybėms papildomai skirti 4-5 mln. litų, o vidutinį bazinės mėnesinės algos koeficientą padidinti iki 12,0, t. y. bent priartinti prie šalies statistinio vidurkio. Taip pat numatyti lėšų šių darbuotojų veiklai užtikrinti.

Pasiūlyta parengti ir patvirtinti Socialinio darbo su rizikos grupės šeimomis programą bei sudaryti prielaidas sukurti reikiamą teisinę ir materialinę bazę efektyviam socialiniam darbui su rizikos grupės šeimomis. Supaprastinti kvalifikacinius reikalavimus asmenims, turintiems aukštąjį socialinio pedagogo išsilavinimą, norintiems dirbti socialinio darbuotojo darbą, ir netaikyti jiems reikalavimo turėti 5 metų socialinio darbo stažą.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės ir Lietuvos savivaldybių asociacijos nuomone, jei naujai steigiamiems socialinių darbuotojų etatams, dėl aukščiau išvardintų priežasčių, nebus sudarytos tinkamos sąlygos, tai nebus išspręstos įsisenėjusios darbo su rizikos grupės šeimomis problemos.

V.2.3. Švietimo ir mokslo ministerijai

✓ Dėl psichologinės pagalbos prieinamumo ikimokyklinio amžiaus vaikams

Viena iš esminių problemų, į kurią vaiko teisių apsaugos kontrolierė atkreipė Švietimo ir mokslo ministerijos dėmesį, - nepakankamas psichologinės pagalbos paslaugų ikimokyklinio amžiaus vaikams ir jų šeimoms prieinamumas, o neretai ir neprieinamumas. Tai patvirtina Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje 2005 ir 2006 metais atlikti apibendrinimai dėl Psichologinės pagalbos vaikams ir jų šeimoms situacijos Lietuvoje analizės bei Pedagoginių psichologinių tarnybų teikiamos psichologinės pagalbos efektyvumo.

Pastaruoju metu vis daugėja hiperkinezinį sutrikimą turinčių vaikų skaičius. Hiperaktyvūs vaikai sudaro 10 proc. visų vaikų, turinčių emocijų ir elgesio sutrikimų. Tokių vaikų elgesys smerktinas visuomenės, jie nepageidaujami darželiuose, mokyklose, dažnas toks vaikas yra pakeitęs jau ne vieną mokyklą ar darželį.

Ikimokyklinio ugdymo įstaigose nėra psichologų etatų, nors neretai pirmieji vaiko elgesio, emocijų ir psichikos sutrikimų požymiai atsiskleidžia dar ankstyvoje vaikystėje. Praktika rodo, jog lopšeliuose-darželiuose, kaip ir mokyklose, turi būti užtikrinta galimybė vaikams, jų tėvams gauti kvalifikuotas psichologo paslaugas pirminiame lygmenyje.

Savivaldybėse veikia pedagoginės psichologinės tarnybos, kurios teikia antrojo lygmens pedagogines ir psichologines paslaugas, tačiau jų pagrindinė veikla orientuota į pagalbą mokyklinio amžiaus vaikui, specialiųjų ugdymosi poreikių nustatymą vaikams nuo 3 iki 18 metų, gyvenantiems savivaldybės teritorijoje ir/ar ugdomiems mokyklose bei vaikų globos namuose, kurių steigėja yra savivaldybė ir pan. Vaikui, kuris lanko lopšelių-darželį arba nelanko ikimokyklinio ugdymo įstaigos, taip pat ikimokyklinio amžiaus vaikui, globojamam vaikų globos namuose, kurių steigėjas nėra savivaldybė, pedagoginės psichologinės tarnybos paslaugos sunkiai prieinamos.

Išanalizavus bei įvertinus pedagoginės psichologinės pagalbos teikimo teisinį reglamentavimą vaiko teisių ir teisėtų interesų užtikrinimo aspektu, vaiko teisių apsaugos kontrolierė kreipėsi į Švietimo ir mokslo ministeriją ir atkreipė dėmesį, kad šiuo metu nėra išspręstas klausimas dėl ikimokyklinio amžiaus vaikų, gyvenančių savivaldybės teritorijoje ir globojamų vaikų globos namuose, kurių steigėjas yra ne savivaldybės taryba (pvz. apskrities viršininko administracija, nevyriausybinė organizacija ir pan.), antrojo lygmens – savivaldybių pedagoginės psichologinės tarnybos specialistų pagalbos teikimo ir apmokėjimo už suteiktas paslaugas. Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, ikimokyklinio amžiaus vaikai, globojami vaikų globos institucijose, turi teisę gauti nemokamas antrojo lygmens pedagogines ir psichologines paslaugas nepriklausomai nuo vaikų globos namų pavaldumo, kaip tai numatyta patvirtintame Pedagoginės ir psichologinės pagalbos teikimo modelyje. Taip pat pastebėta, jog, lyginant su minėtu modeliu, Savivaldybės pedagoginės psichologinės tarnybos pavyzdiniuose nuostatuose šių tarnybų tikslas ir uždaviniai labiau orientuojami į pagalbą mokiniui, mokytojui ir mokyklai, t. y. susiaurinama asmenų (ikimokyklinio amžiaus vaikų, jų tėvų (globėjų)), kuriems esant reikalui turi būti teikiama antrojo lygmens specialioji pedagoginė ir psichologinė pagalba, galimybė gauti tokias paslaugas.

Švietimo ir mokslo ministerija 2006 m. rugsėjo mėn. informavo, kad Švietimo ir mokslo ministerija, Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras kartu su Pedagoginių psichologinių tarnybų vadovų asociacija analizuoja galimybes tikslinti Pedagoginių psichologinių tarnybų nuostatus, tačiau pasidomėjus apie šį procesą paaiškėjo, jog šiuo metu minėtų tarnybų nuostatai dar nepakeisti.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė pasiūlė dar kartą apsvarstyti galimybę tobulinti (papildyti) Švietimo ir mokslo ministro 2003 m. gruodžio 24 d. įsakymu Nr. ISAK-1880 patvirtintus Savivaldybės pedagoginės psichologinės tarnybos pavyzdinius nuostatus, siekiant antrojo lygmens pedagoginės psichologinės pagalbos prieinamumo visiems savivaldybės teritorijoje gyvenantiems ikimokyklinio amžiaus vaikams ir jų tėvams (globėjams), kuriems tokios paslaugos yra būtinos.

✓ Dėl mokytojo padėjėjo etatų steigimo

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė 2006 metų balandžio 3 d. kreipėsi į Švietimo ir mokslo ministrą, prašydama informuoti apie galimybes nuo mokslo metų pradžios bendrojo lavinimo mokyklose įsteigti mokytojo padėjėjo etatus, taip pat paprašė nurodyti, ar tam tikslui numatytas finansavimas.

✓ Dėl vaikų mokymo gydymo įstaigose tvarkos tobulinimo

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, atsižvelgdama į nevyriausybinių organizacijų, tėvų skunduose bei vaikų sanatorijų vadovų ir kai kurių savivaldybių kreipimuose, taip pat Vilniaus universiteto vaikų ligoninės mokykloje lankymosi metu iškeltą problemą, jog šiuo metu

stacionariose asmens sveikatos priežiūros įstaigose (ligoninėse, sanatorijose, medicininės reabilitacijos įstaigose) gydomiems vaikams, kurių numatoma gydymo kurso trukmė trumpesnė kaip 21 diena, neužtikrinama teisė į mokslą, kreipėsi į švietimo ir mokslo bei sveikatos apsaugos ministrus dėl vaikų mokymo gydymo įstaigose tvarkos tobulinimo.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė pažymėjo, kad valstybės pareiga užtikrinti kiekvienam vaikui įvairių mokymo formų prieinamumą, kad vaikui, dėl ligos ar patologinės būklės negalinčiam mokytis bendrojo lavinimo mokykloje, sveikatos apsaugos bei švietimo ir mokslo ministrų nustatyta tvarka būtų sudaromos sąlygos mokytis gydymo įstaigoje.

Vaikų mokymo gydymo įstaigose tvarkoje, patvirtintoje švietimo ir mokslo bei sveikatos apsaugos ministrų 2004 m. vasario 2 d. įsakymu, nustatyta, kad mokomi tie vaikai, kurių numatoma gydymo kurso trukmė yra ilgesnė kaip 21 diena. Vadovaujantis minėto teisės akto nuostata, vaikų, kurių numatoma gydymo kurso trukmė trumpesnė, mokymas neorganizuojamas.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė pažymėjo, jog pagrindinis kriterijus, kuriuo reikėtų remtis pradedant (ar nepradedant) vaiko mokymą stacionarioje asmens sveikatos priežiūros įstaigoje, tai vaiko sveikatos būklė, todėl, gavus gydančio gydytojo ir skyriaus, kuriame gydomas vaikas, vedėjo rašytinį leidimą, vaiko mokymo proceso tęstinumas turi būti organizuojamas nepriklausomai nuo numatomos vaiko gydymo kurso trukmės.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė atkreipė dėmesį, jog, siekiant užtikrinti kiekvieno vaiko teisę į mokslą, stacionariose asmens sveikatos priežiūros įstaigose (ligoninėse, sanatorijose, medicininės reabilitacijos įstaigose) gydomiems vaikams, atsižvelgiant į jų sveikatos būklę, turi būti organizuojamas mokymas pagal bendrojo lavinimo ugdymo programas. Pagal esamą Švietimo įstatymo ir Vaikų mokymo gydymo įstaigose tvarkos reglamentavimą, ligoninėse bei sanatorinėse mokyklose organizuojant mokymą tik pagal privalomojo švietimo programas (pradinio ir pagrindinio ugdymo programas), realizuojama konstitucinė vaiko pareiga mokytis iki 16 metų, tačiau neužtikrinama vyresnio nei 16 metų vaiko, besimokančio pagal vidurinio ugdymo programas, teisė į mokslo prieinamumą bei tęstinumą.

✓Dėl brandos egzaminų

Į vaiko teisių apsaugos kontrolierę kreipėsi Vilniaus Karoliniškių gimnazijos, Vilniaus „Minties“ gimnazijos ir Grigiškių vidurinės mokyklos mokinių tėvai, nurodydami, kad brandos egzaminų metu paaiškėjo, jog matematikos, lietuvių kalbos ir kitų egzaminų užduotys buvo daug kam žinomos iš anksto. Užduotis nusipirkę abiturientai gaus labai gerus įvertinimus ir tuo pačiu turės žymiai didesnes galimybes pasirinkti aukštąją mokyklą bei nepelnytai patekti į nemokamas aukštųjų mokyklų grupes. Tėvų teigimu, dėl Švietimo ir mokslo ministerijos ir Nacionalinio egzaminų centro, kurie yra tiesiogiai atsakingi už brandos egzaminų organizavimą, kaltės pažeistos esminės Lietuvos Respublikos Konstitucijos, kitų įstatymų ir tarptautinių teisės aktų nuostatos.

Kiekvienas vaikas turi lygias su kitais vaikais teises, tačiau esant tėvų nurodytai problemai sudaromos nevienodos konkurencijos sąlygos sąžiningiems ir nesąžiningiems, didmiesčių ir provincijos, pasiturinčių ir nepasiturinčių tėvų vaikams siekti aukštojo mokslo. Dauguma sąžiningų moksleivių patyrė didelę moralinę skriaudą ir nusivylimą valstybinėmis institucijomis, nesugebėjusiomis užkirsti kelią įstatymų pažeidėjams.

Abiturientų tėvai nurodė, kad lietuvių kalbos brandos egzaminų užduotys tapo viešai prieinamos, užduočių išplatavimo keliai šiuo metu dar nežinomi ir tik pradedami tirti, bet jau yra rimtų įtarimų, kad ir kitų egzaminų užduotys taip pat jau viešai paskleistos.

Tėvai paprašė vaiko teisių apsaugos kontrolierės padėti atstatyti, jų teigimu, pažeistas vaikų teises, kad būtų panaikinti nesąžiningų egzaminų rezultatai, organizuoti nauji egzaminai, kad būtų pakeistos visų dar neišlaikytų egzaminų užduotys ir užtikrinta jų tinkama apsauga. Tėvai taip pat siūlė perlaikyti ne tik lietuvių kalbos, bet ir matematikos egzaminą bent jau tiems, kurie jį išlaikė puikiai ir labai tikėtina - nesąžiningai.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, atsižvelgdama į nuogąstavimus dėl būsimų brandos egzaminų, siekdama užtikrinti, kad visiems mokiniams turi būti sudarytos sąžiningos sąlygos išlaikyti brandos egzaminus, kreipėsi į Švietimo ir mokslo ministeriją prašydama imtis visų

įmanomų prevencinių priemonių, kad galimai paskleistomis egzaminų užduotimis nepasinaudotų nesąžiningi abiturientai.

V.2.4. Teisingumo ministerijai

✓ *Baudžiamojo kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymo projektas*

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, pritardama Teisingumo ministerijos Baudžiamojo kodekso 149, 150, 151, 162, 260, 265, 266, 307, 308, 309 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 151¹ straipsniu įstatymo projekto tikslui, suabejojo, ar siūlomame papildyti Baudžiamojo kodekso 151¹ straipsnyje yra pilnai bei tiksliai atspindėtos Europos Tarybos 2003 m. gruodžio 22 d. pamatinio sprendimo dėl kovos su seksualiniu vaikų išnaudojimu ir vaikų pornografija (2004/68/TVR) 2 straipsnio nuostatos. Teisės aktų atitikties lentelėje nurodoma, kad Tarybos pamatinio sprendimo 2 straipsnio nuostatas dėl su seksualiniu vaikų išnaudojimu susijusių nusikaltimų atitinka Baudžiamojo kodekso 151¹ straipsnio nuostatos. Sprendimo 2 straipsnyje nurodoma, kad baudžiamas turi būti tyčinis veikimas, t.y. davimas pinigų arba suteikimas kitokios formos atlygio ar atlyginimo už tai, kad vaikas atliko lytinius santykius. Tuo tarpu Baudžiamojo kodekso 151¹ straipsnyje nurodoma, kad baudžiamas lytinis santykiavimas ar kitoks lytinės aistros tenkinimas su nepilnamečiu asmeniu, kuomet jam buvo pasiūlytas, pažadėtas suteikti ar suteiktas už tai materialus atlygis. Sprendimo 2 straipsnyje nurodoma, kad baudžiamas turi būti tyčinis veikimas, t.y. seksualinis vaiko išnaudojimas piktnaudžiaujant pasitikėjimo, valdžios arba įtakos vaikui padėtimi, o Baudžiamojo kodekso 151¹ straipsnyje nurodoma, kad baudžiamas lytinis santykiavimas ar kitoks lytinės aistros tenkinimas su materialiai ar tarnybiškai priklausomu nepilnamečiu asmeniu.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė atkreipė rengėjų dėmesį, kad Lietuvos Respublikos Seimo narys R. Remeika yra užregistravęs Baudžiamojo kodekso 153 straipsnio pakeitimo ir kodekso papildymo 151¹ straipsniu įstatymo projektą (Nr. XP-221 (2)), kuriam Lietuvos Respublikos Vyriausybė iš esmės pritarė 2005 m. liepos 1 d. nutarimu Nr. 746.

✓ *Dėl ataskaitos pagal Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos fakultatyvinį protokolą dėl vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos*

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos atstovas dalyvavo darbo grupės ataskaitos pagal Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos fakultatyvinį protokolą dėl vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos 12 straipsnį rengimo darbe, teikė pastabas ir pasiūlymus atsižvelgiant į vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus veiklos ribas ir Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus veiklą šioje srityje.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė pažymėjo, kad Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga yra vaiko teisių laikymosi priežiūros ir kontrolierės valstybės institucija, kurios pagrindinis uždavinys - prižiūrėti, kaip įgyvendinamos teisės aktų, reglamentuojančių vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsaugą, nuostatos Lietuvoje. Atitinkamai Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigai tenka pareiga prižiūrėti minėto fakultatyvinio protokolo nuostatas.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, vaikų komercinio seksualinio išnaudojimo, vaikų pardavimo, prostitucijos bei pornografijos problema yra aktuali Lietuvai dėl ekonominės, socialinės situacijos bei geografinės valstybės padėties (tranzitinė valstybė), tačiau šio nusikalstamo reiškinio grėsmė bei jo paplitimas Lietuvoje nėra įvertintas.

Atliekant skundų dėl vaikų seksualinio išnaudojimo tyrimus, lankantis vaikų globos, auklėjimo ir ugdymo įstaigose ir kt., bendraujant su vaikais, įstaigų darbuotojais, nevyriausybinių organizacijų atstovais, dirbančiais su prekybos žmonėmis, vaikų prostitucijos ar pornografijos aukomis, bendruomenių atstovais, pastebėta, kad žinios apie vaikų pardavimo, prostitucijos bei pornografijos problemą, jos priežastis bei galimus problemos sprendimo būdus yra minimalios. Nėra sukurtas kvalifikuotos, efektyvios pagalbos tinklas, apimantis prevencines, intervencines ir postvencines priemones. Vaiko teisių apsaugos kontrolierė atkreipė dėmesį, kad vaikai iki 18 metų, ypač paauglės mergaitės, augančios specialiosiose mokyklose, specialiuosiuose vaikų auklėjimo ir

globos namuose, vaikų globos namuose, socialinės rizikos šeimose, dažnai tampa prekybos žmonėmis, prostitucijos bei pornografijos aukomis. Viena iš priežasčių - kad šie vaikai lengvai „paperkami“ išskirtiniu dėmesiu, globa ir priežiūra, pažadais, dovanomis ir kitais dalykais, kurių jiems trūksta jų kasdienybėje, kurių jie ilgisi, kuriuos nori turėti ir pan. Vaikai, bėgantys iš namų, „gatvės vaikai“, vaikai, linkę daryti teisės pažeidimus, nusikaltimus, kurių elgesys neatitinka visuomenėje nusistovėjusių elgesio normų bei vaikai, išnaudojami ar patiriantys prievartą šeimoje ar kitoje jiems artimoje aplinkoje, kurioje jie turėtų jaustis saugūs, taip pat gana lengvai, neretai ir „savo noru“, tampa prekybos žmonėmis, prostitucijos ar pornografijos aukomis. Aplinkybė, jog vaikai nesugeba įvertinti prostitucijos, pornografijos, kitų išnaudojimo būdų žalos, poveikio jų vystymuisi, patvirtina faktai, kad vaikai tampa iniciatyvesni ir patys ieško asmenų, užsiimančių prostitucijos, pornografijos, prekybos žmonėmis verslu bei siūlo jiems savo paslaugas. Prostituciją, pornografiją vaikai vertina kaip greitą, lengvą ir pelningą uždarbį. Taip pat vaikai į prekybos žmonėmis, komercinio seksualinio išnaudojimo tinklą patenka ir dėl tėvų (globėjų) patiklumo, suvilioti galimybės gauti gerą užmokestį, gyventi gerai aprūpintą gyvenimą, pamatyti pasaulį, dirbti modeliu ar pan.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė atkreipė dėmesį ir į vaikų saugumo užtikrinimo problemą jiems lankantis interneto kavinėse, salonuose, diskotekose ir kitose viešose vietose, taip pat naudojantis internetu, bendraujant pokalbių, pažinčių svetainėse, SMS žinutėmis ir pan. Lietuvoje yra daugiau nei 1 mln. interneto vartotojų. Internetu naudojasi per 60 proc. vaikų ir paauglių. Vaikai yra smalsūs ir aktyvūs vartotojai, dėl šios priežasties bei dėl savo nebrandumo jie priskirtini itin lengvai pažeidžiamų vartotojų grupei. Vaiko teisių apsaugos kontrolierė informavo, kad 2005 metais pradėjo internetinių kavinių, salonų veiklos bei vaikų saugumo užtikrinimo jose, taip pat vaikų apsaugos nuo neigiamos informacijos, nuo neigiamos aplinkos poveikio problemų sprendimą. Vaiko teisių apsaugos kontrolierė sudarė darbo grupę, kuri išsakė nuomonę, kad būtina reglamentuoti internetinių kavinių veiklą, apriboti vaikų lankymąsi jose, užtikrinti interneto turinio filtravimo programų įdiegimą bei įvesti kompiuterinių žaidimų ženklinimą, įtvirtinti interneto kavinių, svetainių savininkų, darbuotojų atsakomybę už žalą vaikams bei užtikrinti, kad šiose įstaigose dirbtų kvalifikuoti specialistai. Taip pat pažymėjo, kad ypatingai didelis dėmesys turi būti skiriamas darbui su vaikais ir šeimomis, aiškinant apie galimą interneto bei kompiuterinių žaidimų žalą, galimus pavojus bei grėsmes. Kitoje vaiko teisių apsaugos kontrolierės sudarytoje darbo grupėje pradėtas spręsti klausimas dėl vaikų buvimo viešose vietose (diskotekose, kavinėse, renginiuose ir pan.) tamsiu paros metu ribojimo įtvirtinimo atitinkamuose teisės aktuose.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė numato plėsti darbą vaikų apsaugos nuo komercinio seksualinio išnaudojimo, vaikų pardavimo srityje ir, pasinaudodama suteiktais įgaliojimais, inicijuoti teisės aktų pakeitimus ar kitas priemones, vaikų apsaugai nuo visų prekybos vaikais formų gerinti, įgyvendinti. Per visuomenės informavimo priemones, susitikimus, viešas diskusijas ir pan. skleisti informaciją apie vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos grėsmę.

Atsižvelgiant į Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos duomenis dėl vaikų pardavimo, prostitucijos ir pornografijos situacijos Lietuvoje, į Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos 2005 metų veiklos ataskaitoje pateiktus siūlymus, 2006 metais Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje buvo pradėtas tyrimas dėl nepilnamečių prostitucijos ir išnaudojimo pornografijai reiškinio paplitimo. Atlikus tyrimą, išvados bei pasiūlymai bus pateikti Seimui bei Vyriausybei.

✓Dėl nuteistųjų paleidimo iš laisvės atėmimo vietų

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė kreipėsi į Teisingumo ministeriją dėl tinkamo Baudžiamojo kodekso 77 straipsnio ir Bausmių vykdymo kodekso 157 ir 164 straipsnių įgyvendinimo, dėl galimo nuteistųjų piktnaudžiavimo tėvų valdžia problemos sprendimo.

Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetas 2006 m. gegužės 3 d. pritarė darbo grupės dėl lygtinio paleidimo iš pataisos namų pripažinusiems tėvystę arba įvaikinusiems nuteistiesiems taikymo analizės pateiktai ataskaitai ir pasiūlė ataskaitoje išvardytoms institucijoms įgyvendinti numatytas priemones bei sustiprinti kontrolę savo kompetencijos ribose.

Vienas iš pasiūlymų buvo Teisingumo ministerijai kartu su Vaiko teisių apsaugos kontrolieriumi bei Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos parengti vaiko teisių apsaugos tarnyboms aplinkraštį, kuriame būtų paaiškinta, kokia informacija pataisos įstaigoms būtina sprendžiant lygtinio paleidimo iš pataisos namų klausimus „asmenims, turintiems vaikų iki septynerių metų arba du ir daugiau nepilnamečių vaikų (jei jiems neapribota tėvų valdžia)“; įvertinti Kalėjų departamento prie Teisingumo ministerijos direktoriaus 2006 m. kovo 28 d. įsakymu Nr. 4/07-95 patvirtintos Nuteistųjų paleidimo iš laisvės atėmimo vietų parengiamojo darbo instrukcijos taikymo praktiką ir esant reikalui patikslinti bei papildyti jos nuostatas ir kt.

Kreipimesi vaiko teisių apsaugos kontrolierė nurodė, kad, sugriežtinus duomenų apie nuteistuosius, turinčius vaikų iki septynerių metų arba du ir daugiau nepilnamečių vaikų, kurių atžvilgiu nėra apribota tėvų valdžia, bei apie nuteistuosius, pripažinusius vaiko tėvystę arba jį įvaikinusius bausmės atlikimo metu, rinkimo ir vertinimo kontrolę, savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybose bei Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyboje pagausėjo nuteistųjų prašymų pateikti pažymą (patvirtinimą), kad nuteistajam nebuvo apribota tėvo valdžia. Pastebėta, kad, siekdami gauti teigiamam teismo sprendimui priimti reikalingą atsakymą, nuteistieji kreipiasi į keletą savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų. Kadangi Lietuvoje nėra sukurta asmenų, kuriems apribota tėvų valdžia, duomenų bazė (registras), savivaldybės vaiko teisių apsaugos tarnybos gali pateikti skirtingas (prieštaringas) pažymas (patvirtinimus) dėl tėvo valdžios nuteistajam apribojimo bei kitų svarbių aplinkybių.

Siekiant užtikrinti tinkamą Baudžiamojo kodekso 77 straipsnio ir Bausmių vykdymo kodekso 157 ir 164 straipsnių nuostatų įgyvendinimą, užkirsti kelią tėvų piktnaudžiavimui savo valdžia bei vaikų teisių ir interesų pažeidimams, suformuoti vieningą praktiką ir sukurti efektyvų tarpžinybinio bendradarbiavimo mechanizmą, vaiko teisių apsaugos kontrolierė pasiūlė Nuteistųjų paleidimo iš laisvės atėmimo vietų parengiamojoje instrukcijoje numatyti, kad duomenis dėl tėvo (motinos) valdžios apribojimo, teisės aktuose įtvirtintų pareigų savo nepilnamečių vaikų atžvilgiu vykdymo bei kitą susijusią informaciją rinktų laisvės atėmimo vietų administracija (įgaliotas asmuo), kreipiantis į Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybą prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. Minėta tarnyba surinkusi išsamią informaciją iš savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų, Gyventojų registro tarnybos prie Vidaus reikalų ministerijos, pateiks ją laisvės atėmimo įstaigai. Kartu Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyboje bus kaupiama duomenų bazė apie nuteistojo santykius su šeima, nepilnamečiais vaikais bei užkirstas kelias nuteistųjų, jų artimųjų giminaičių ar kitų asmenų piktnaudžiavimo lygtinio paleidimo, lygtinio atleidimo ar neatliktos laisvės atėmimo bausmės dalies pakeitimo švelnesne galimybėmis.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, įtvirtinus tokias nuostatas ir apie jas informavus nuteistuosius, sumažėtų tiek nuteistųjų, tiek jų artimųjų giminaičių kreipimusi dėl informacijos apie tėvų valdžios ribojimą ir kt. pateikimo, neapribojant nuteistųjų iniciatyvos ir susirašinėjimo teisės, taip pat teisės teikti pasiūlymus, prašymus (peticijas), skundus ir pan.

V.2.5. Vidaus reikalų ministerijai

✓Neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarkos papildymo projektas

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė kreipėsi į Lietuvos Respublikos Vyriausybės Ministrą Pirmininką, siūlydama papildyti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. kovo 5 d. nutarimą Nr. 290 „Dėl viešo naudojimo kompiuteriniuose tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarkos“ ir pateikė preliminarų šio sprendimo projektą. Lietuvos Respublikos Vyriausybė preliminarų projektą perdavė Vidaus reikalų ministerijai svarstyti ir derinti su suinteresuotomis institucijomis.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos parengtame preliminariniame projekte numatyta, kad Viešo naudojimo kompiuteriniuose tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarka turėtų būti papildyta nuostatomis, įpareigojančiomis

informacijos tinklo paslaugų teikėjus įdiegti į naudojamą techninę įrangą (kompiuterius) filtravimo priemonės, blokuojančias prieigą prie neskelbtinos ir ribojamos viešosios informacijos, kontroliuoti nepilnamečių asmenų viešojo naudojimo kompiuteriniais tinklais gaunamos informacijos turinį pagal jų amžių bei užtikrinti aptarnaujančio personalo reikiamą kvalifikaciją, garantuojančią nepilnamečių asmenų, besinaudojančių prieigą prie viešojo naudojimo kompiuterinių tinklų, priežiūrą ir gaunamos viešosios informacijos turinio kontrolę.

Pateiktame derinti projekte buvo numatyta tik įtvirtinti reikalavimą dėl filtravimo priemonių diegimo. Susipažinusi su projektu, vaiko teisių apsaugos kontrolierė pažymėjo, kad projekto tikslas – apsaugoti vaikus nuo neigiamo viešos informacijos poveikio ir užtikrinti teisę gauti masinės informacijos priemonių pagalba tokią informaciją ir medžiagą, kuri prisideda prie vaiko socialinės, dvasinės ir dorovinės gerovės, skatina jo fizinį ir psichinį vystymąsi. Jungtinių Tautų Vaiko teisių komitetas, nagrinėdamas įvairių valstybių – Konvencijos dalyvių - ataskaitas, pažymėjo, kad nėra reikiamos apsaugos nuo galinčios turėti žalingą poveikį medžiagos, ir pasiūlė priimti reikiamus įstatymus.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė atkreipė dėmesį, kad vaikai, priklausomai nuo jų amžiaus ir psichosocialinio išsivystymo, skirtingai suvokia informaciją, ir informacija, kuri nėra žalinga 14 metų vaikui, gali daryti neigiamą įtaką psichiniam, socialiniam ir doroviniam 7 metų vaiko vystymuisi. Todėl ypač svarbu ne tik įdiegti į kompiuterinę techniką filtravimo priemonės, blokuojančias prieigą prie ribojamos informacijos, bet ir kontroliuoti, kad vaikui nepatektų informacija, skirta ne jo amžiaus vartotojams.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, viešojo naudojimo kompiuterinių tinklų prieigos taškų paslaugas teikiantys subjektai (visų pirma interneto kavinių, salonų darbuotojai) turi būti atsakingi už nepilnamečių asmenų, besinaudojančių prieigą prie viešojo naudojimo kompiuterinių tinklų, gaunamos informacijos kontrolę. Įdiegus vien tik filtravimo priemones ir nekontroliuojant, kokiam amžiui skirta informacija naudojasi vaikai, nebus pasiektas laukiamas rezultatas. Tik kompleksinis problemų sprendimas duos teigiamus rezultatus. Atsižvelgiant į tai būtina teisės aktuose įtvirtinti reikalavimą užtikrinti, kad nepilnamečiai viešojo naudojimo kompiuteriniais tinklais gautų jų amžiui skirtą informaciją, užtikrinti aptarnaujančio personalo reikiamą kvalifikaciją, garantuojančią nepilnamečių asmenų, besinaudojančių prieigą prie viešojo naudojimo kompiuterinių tinklų, priežiūrą ir gaunamos viešosios informacijos turinio kontrolę. Įtvirtinus šiuos reikalavimus atsiras galimybė taikyti atsakomybę už šių reikalavimų nevykdymą ir/ar pažeidimą.

✓ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl kai kurių centrinio valdymo institucijų vykdomų funkcijų decentralizavimo ir dekoncentravimo koncepcijos įgyvendinimo antrojo etapo priemonių patvirtinimo“ projektas

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, susipažinusi su pateiktu derinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo projektu, pateikė pastabas ir pasiūlymus dėl Koncepcijos įgyvendinimo antrojo etapo nuostatų, susijusių su atsakomybės už socialines paslaugas organizavimo persikirstymu tarp apskričių viršininų ir savivaldybių, socialinių darbuotojų skaičiaus seniūnijose didinimu ir valstybinių vaiko globos institucijų steigėjo funkcijų perdavimu savivaldybėms.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė pažymėjo, kad Koncepcijos įgyvendinimo antrojo etapo nuostatų priemonės turi būti išsamios ir veiksmingos siekiant užtikrinti tinkamą ir efektyvų koncepcijos nuostatų įgyvendinimą. Taip pat pažymėjo, kad turi būti įvertintas ir užtikrintas reikalingas Koncepcijos įgyvendinimo priemonių finansavimas (pavyzdžiui, specializuotų socialinių darbuotojų etatų įvedimas, atsižvelgiant į socialinės rizikos vaikų ir socialinės rizikos šeimų skaičių, teritorijos dydį, vietovę ir pan.; savivaldybių vaikų globos namų išlaikymas ir kt.).

Atsižvelgdama į Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje atliktų apibendrinimų (dėl socialinių darbuotojų, atsakingų už vaiko teisių apsaugą, seniūnijose; dėl padėties apskričių ir savivaldybių vaikų globos namuose; dėl problemų savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų veikloje ir kt.) duomenis, teisės aktuose ir kituose dokumentuose akcentuojamą būtinybę plėtoti vietos savivaldą, šiame lygmenyje sukuriant veiksmingą ir patogų gyventojams valdymą, gerinti

socialinių paslaugų infrastruktūrą ir jų kokybę, užtikrinti socialinių paslaugų prieinamumą asmeniui, šeimai kuo arčiau jų gyvenamosios vietos, didinti socialinių darbuotojų skaičių, stiprinti prevencinį darbą ir pan., vaiko teisių apsaugos kontrolierė pateikė konkrečius pasiūlymus dėl Konceptijos įgyvendinimo antrojo etapo nuostatų.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė pasiūlė minėtame projekte numatyti, kad Socialinės apsaugos ir darbo ministerija turi parengti ir ministro įsakymu patvirtinti: socialinių darbuotojų seniūnijose specializacijų kryptis (sąrašą) ir atskirų specializacijų socialinių darbuotojų pareigybių (etatų) įsteigimo kriterijus; bendruosius ir atskirų specializacijų socialinių darbuotojų seniūnijose pareiginius nuostatus. Taip pat rekomenduoti savivaldybėms didinti seniūnijose socialinių darbuotojų skaičių, įsteigti seniūnijose specializuotų socialinių darbuotojų pareigybes (etatus) ir patvirtinti socialinių darbuotojų pareiginius nuostatus pagal socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymais patvirtintas socialinių darbuotojų specializacijos kryptis (sąrašą), kriterijus ir pareiginius nuostatus. Projekto rengėjams pasiūlyta patikslinti projekto nuostatas dėl socialinių darbuotojų skaičiaus seniūnijose didinimo ir numatyti, kad Lietuvos Respublikos Vyriausybei turi būti pateiktas nutarimo dėl socialinių darbuotojų seniūnijose veiklos tobulinimo bei specializuotų socialinių darbuotojų etatų seniūnijose steigimo programos patvirtinimo projektas. Siūlyta savivaldybėms didinti seniūnijose socialinių darbuotojų skaičių, įsteigti seniūnijose specializuotų socialinių darbuotojų pareigybes (etatus) ir patvirtinti socialinių darbuotojų pareiginius nuostatus pagal socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymais patvirtintas socialinių darbuotojų specializacijos kryptis (sąrašą), kriterijus ir pareiginius nuostatus.

Priemonės dėl valstybinių vaiko globos institucijų steigėjo funkcijų perdavimo savivaldybėms papildyti numatant, kad turi būti sudaryta tarpžinybinė darbo grupė vaikų globos įstaigų poreikio Lietuvoje analizei atlikti ir socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymu turi būti patvirtintas vaikų globos įstaigų tinklo optimizavimo planas. Pasiūlyta Lietuvos Respublikos Vyriausybei pateikti siūlymus dėl priemonių, kurios užtikrintų visų savivaldybių lygias ekonomines teises sąlygas apgyvendinti likusius be tėvų globos vaikus savo bendruomenėje (kuo arčiau šeimos gyvenamosios vietos) bei rekomenduoti savivaldybėms užtikrinti socialinės globos paslaugų likusiems be tėvų globos vaikams teikimą kuo arčiau jų gyvenamosios vietos, skatinant vaikų globą šeimose ir šeimynose, skatinant socialinės globos įstaigų veiklą ar steigiant socialinės globos įstaigas.

✓Dėl asmenų, kuriems apribota tėvų valdžia, registro

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, atsižvelgdama į praktinės veiklos rezultatus, savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų, žiniasklaidos bei specialistų pastebėjimus dėl Bausmių vykdymo kodekso bei Baudžiamojo kodekso nuostatų, reglamentuojančių lygtinio paleidimo bei lygtinio atleidimo nuo laisvės atėmimo bausmės prieš terminą arba neatliktos laisvės atėmimo bausmės dalies pakeitimo švelnesne bausme netobulumo, kreipėsi į Vidaus reikalų ministeriją dėl vieningos asmenų, kuriems buvo (yra) laikinai ar neterminuotai apribota tėvų valdžia savo nepilnamečių vaikų atžvilgiu, duomenų bazės sukūrimo.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė atkreipė dėmesį, kad savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybos teikia informaciją, ar bausmę atliekančiam asmeniui nėra ribota tėvo (motinos) valdžia. Paprastai informaciją dėl tėvo (motinos) valdžios ribojimo teikia paskutinės nuteistojo gyvenamosios vietos savivaldybės Vaiko teisių apsaugos tarnyba, tačiau ši informacija gali būti netiksli, kadangi tiek iki nuteisimo, tiek ir nuteisus asmenį gali keistis pastarojo šeimos gyvenamoji vieta. Informacinės sistemos, duomenų bazės apie asmenis, kuriems apribota tėvų valdžia, nebuvimas sudaro prielaidas vaiko teisių ir jo teisėtų interesų pažeidimams bei asmenų piktnaudžiavimui teisės aktuose įtvirtintomis vaiko teisėmis. Šie duomenys yra svarbūs ir reikšmingi tiek priimant sprendimus dėl asmens tinkamumo būti įvaikintoju ar globėju (rūpintoju), tiek sprendžiant lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigų bei lygtinio atleidimo nuo laisvės atėmimo bausmės prieš terminą arba neatliktos laisvės atėmimo bausmės dalies pakeitimo švelnesne bausme klausimus (Bausmių vykdymo kodekso 157 straipsnio 3 dalies 1 punktas ir Baudžiamojo kodekso 77 straipsnio 1 dalies 1 punkto d papunktis).

Informacinės sistemos dėl asmenų, kuriems apribota tėvų valdžia ar kurie atskirti nuo vaikų, poreikiui ir sukūrimui pritaria Teisingumo ministerija, Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, savivaldybių vaikų teisių apsaugos tarnybos. Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, informacinės sistemos problema galėtų būti išspręsta integruojant duomenis apie asmenis, kuriems apribota tėvų valdžia arba kurie atskirti nuo vaikų, į Lietuvos Respublikos gyventojų registrą.

✓ Dėl teistumo duomenų teikimo

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė pritarė Vidaus reikalų ministerijos pastebėjimams dėl asmens teistumo ir jo galiojimo (išnykimo) problemos egzistavimo ir jos aktualumo sprendžiant vaikų globos (rūpybos) ir įvaikinimo klausimus.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos praktinė ir tiriamoji veikla patvirtina, kad, siekiant užtikrinti tinkamą tėvų globos netekusių vaikų teisių apsaugą ir įgyvendinimą, reikia tobulinti įvaikinimo bei vaikų globos (rūpybos) teisinį reglamentavimą. Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, teisės aktuose turi būti įtvirtinta nuostata, kad, sprendžiant klausimą dėl asmens tinkamumo būti vaiko globėju (rūpintoju) arba įvaikintoju, turi būti patikrinta, ar šio asmens atžvilgiu nebuvo priimtas ir įsiteisėjęs apkaltinamasis teismo nuosprendis, kuriuo asmuo buvo pripažintas kaltu dėl tyčinio apysunkio, sunkaus ar labai sunkaus nusikaltimo padarymo (svarstyтина alternatyva teisės aktuose įvardyti nusikaltimų pobūdį, t.y. nusikaltimai žmogui, vaikui ir šeimai, nusikaltimai, susiję su disponavimu narkotinėmis ir psichotropinėmis, nuodingosiomis ar stipriai veikiančiomis medžiagomis ir pan.).

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė atkreipė dėmesį, kad nuostatos, draudžiančios ar ribojančios galimybę teistiems asmenims tapti įvaikintojais ar globėjais (rūpintojais), įtvirtintos nevienodo lygmens teisės aktuose, t.y. įstatyminiame lygmenyje – globėjams ir poįstatyminiame lygmenyje – įvaikintojams. Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, esamas reglamentavimas sudaro prielaidas formuoti skirtingai praktikai ir tėvų globos netekusių vaikų teisių pažeidimams, todėl nuostata, draudžianti įvaikinti teistiems asmenims, turėtų būti įtvirtinta Civiliniame kodekse. Sprendžiant šią problemą būtina įvertinti aplinkybę, kad, be išimčių uždraudus asmenims, kuriems teistumas yra išnykęs pagal Baudžiamojo proceso kodekso 97 straipsnį, tapti įvaikintojais ar globėjais (rūpintojais), būtų pažeistos minėtų asmenų teisės ir laisvės bei teisingumo ir protingumo principai.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, sprendžiant asmens tinkamumą būti įvaikintoju ir globėju (rūpintoju), aplinkybė dėl asmens, norinčio būti įvaikintoju ar globėju (rūpintoju), bei su juo gyvenančių asmenų padaryti nusikaltimai (neatsižvelgiant į teistumo galiojimą) gali būti itin reikšminga ar net lemianti. Atsižvelgiant į prioritetinio vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsaugos ir gynimo principą, vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, tikslinga numatyti, kad tuo atveju, kai teistumas yra pasibaigęs, Informatikos ir ryšių departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos atitinkamoms institucijoms teikia informaciją tik apie asmens padarytą tyčinį apysunkį, sunkų ar labai sunkų nusikaltimą (svarstyтина alternatyva teisės aktuose įvardinti nusikaltimų pobūdį, t.y. nusikaltimai žmogui, vaikui ir šeimai, nusikaltimai, susiję su disponavimu narkotinėmis ir psichotropinėmis, nuodingosiomis ar stipriai veikiančiomis medžiagomis ir pan.) ir teistumo pasibaigimo terminą. Taip būtų užtikrinta galimybė visapusiškai ir išsamiai įvertinti asmens, norinčio globoti ar įvaikinti vaiką, galimybes. Sprendžiant vaiko laikinosios globos (rūpybos) nustatymo klausimus, šiuos duomenis, jų reikšmę turėtų vertinti savivaldybės vaiko teisių apsaugos tarnyba, o įvaikinimo ir nuolatinės globos (rūpybos) nustatymo atveju – teismas.

Papildomai vaiko teisių apsaugos kontrolierė atkreipė dėmesį, kad, siekiant apsaugoti be tėvų globos likusių vaikų teises ir teisėtus interesus, būtina užtikrinti, jog vaikas nebūtų globojamas arba įvaikintas asmens, kuriam yra ar buvo apribota tėvų valdžia. Civilinio kodekso 3.269 straipsnyje „Asmuo, kuris negali būti skiriamas vaiko globėju (rūpintoju)“ nėra įtvirtintas draudimas, kad globėju (rūpintoju) negali būti skiriamas asmuo, kuriam yra ar buvo apribota tėvų valdžia. Ši spraga, vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, sudaro prielaidas likusių be tėvų globos vaikų teisių ir jų teisėtų interesų pažeidimams.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė informavo, kad inicijuos atitinkamų teisės aktų, reglamentuojančių įvaikinimą ir globą (rūpybą), pakeitimus.

V.2.6. Finansų ministerijai

✓ *Azartinių lošimų įstatymo pakeitimo įstatymo, Azartinių lošimų įstatymo pakeitimo įstatymo įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo, Loterijų ir azartinių lošimų mokesčio įstatymo, Gyventojų pajamų mokesčio įstatymo 2, 17, 22 straipsnių pakeitimo bei papildymo įstatymo, Civilinio kodekso 2.11 straipsnio pakeitimo įstatymo projektai*

Finansų ministerija pateikė derinti Azartinių lošimų įstatymo pakeitimo įstatymo, Azartinių lošimų įstatymo pakeitimo įstatymo įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo, Loterijų ir azartinių lošimų mokesčio įstatymo, Gyventojų pajamų mokesčio įstatymo 2, 17, 22 straipsnių pakeitimo bei papildymo ir įstatymo papildymo 13(2) straipsniu įstatymo, Civilinio kodekso 2.11 straipsnio pakeitimo įstatymo projektus Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigai.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė išsakė nuomonę, kad lošimų veiklą reglamentuojantys teisės aktai, juose įtvirtintos lošimų veiklos reguliavimo, priežiūros ir kontrolės priemonės turi užtikrinti efektyvią nepilnamečių vaikų apsaugą nuo neigiamos lošimų įtakos bei užkirsti kelią bet kokioms vaikų dalyvavimo lošimų veikloje, naudojimosi lošimo paslaugomis galimybėms bei pateikė pastabas ir pasiūlymus dėl naujos redakcijos Lietuvos Respublikos lošimų įstatymo projekto.

Pasiūlyta lošėjo sąvoką papildyti nuostata dėl fizinio asmens, pareiškiančio savo valią naudotis ar besinaudojančio lošimo paslauga, siekiančio tenkinti asmeninį poreikį lošti, amžiaus arba nuostata, kad fizinis asmuo, pareiškiantis savo valią naudotis ar besinaudojantis lošimo paslauga, siekdamas tenkinti asmeninį poreikį lošti, atitinka teisės aktuose įtvirtintus reikalavimus. Taip pat numatyti galimybę Priežiūros komisijai laikinai sustabdyti licencijos galiojimą, jei prieš tai licencijos turėtojas buvo įspėtas apie galimą licencijos galiojimo laiko sustabdymą už įstatyme numatytus pažeidimus (nevykdant apribojimų, susijusių su įleidimu į lošimo vietą).

Papildyti įstatymo projektą nuostatomis, įtvirtinant draudimą steigti lošimos vietas ir teikti lošimo paslaugas pastatuose, kuriuose yra vaikų auklėjimo, ugdymo ir priežiūros įstaigos.

Patikslinti įstatymo nuostatas dėl lošimų reklamos ribojimo ir numatyti, kad apie lošimus informacija nėra skelbiama renginiuose, skirtuose vaikams, taip pat praplėsti draudimų skatinti naudotis lošimo paslaugomis būdų sąrašą numatant, kad draudžiama teikti lošimo paslaugas kaip dalyvavimo renginiuose prizus, draudžiama ne lošimo vietose organizuoti ne tik žaidimus, konkursus ir loterijas, bet ir kitus renginius, kurie skatintų naudoti lošimo paslaugas. Papildyti Įstatymo projekto nuostatas dėl asmenų įleidimo į lošimo vietas numatant, kad į lošimo vietą yra draudžiama įleisti ne tik asmenis, turinčius narkotinių ir kitų psichotropinių medžiagų, bet ir apsvaigusius asmenis.

Įstatymo projekte įtvirtinti nuostatą, kad lošimų reklamai taikomi ir Reklamos įstatyme, kituose teisės aktuose įtvirtinti draudimai, reikalavimai dėl reklamos, ypač pasiekiančios vaikus.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė pasiūlė įstatyme įtvirtinti nuostatą numatančią, kad nustačius, jog lošimo paslaugos buvo teikiamos nepilnamečiui vaikui (vaikas naudojosi lošimo paslaugomis ir pan.), apie tai informuojama savivaldybės vaiko teisių apsaugos tarnyba ar (ir) nepilnamečių reikalų policijos pareigūnas (arba šią nuostatą įtvirtinti atskirame įstatymo straipsnyje ar pan.).

Įtvirtinti lošimo sutarties ir lošimo ryšio priemonėmis sutarties formą bei numatyti, kad lošimo ryšio priemonėmis dalyvio sutartis sudaroma tik raštu ir betarpiškai dalyvaujant abiem sutarties šalims. Taip pat vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, siekiant užtikrinti, kad lošimo ryšio priemonėmis paslaugomis nesinaudotų nepilnamečiai vaikai, kad būtų užtikrinta tinkama ir efektyvi vaikų apsauga nuo neigiamo lošimų poveikio, svarstytinas klausimas dėl papildomų apsaugos priemonių, reikalavimų, ypač lošimo ryšių priemonėmis paslaugų, teikimui (prieinamumui) įtvirtinimo.

✓ *Dėl Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo 2007-2013 metais*

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, susipažinusi su Lietuvos 2007-2013 metų Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategija bei veiksmų programomis, atkreipė dėmesį į nepakankamai akcentuojamą Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimą vaikų teisių ir interesų, įskaitant ir tinkamą vaikų vasaros poilsio organizavimą, užtikrinimui, sudarant galimybes valstybei tinkamai vykdyti nacionalinio ir tarptautinio pobūdžio įsipareigojimus vaiko teisių apsaugos srityje.

Jungtinių Tautų Vaiko teisių komitetas įvertinęs II-ąją periodinę Lietuvos ataskaitą dėl Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo, atkreipė dėmesį į Lietuvos valstybės nepakankamą paramą ir dėmesį regioniniams skirtumams tarp kaimo ir miesto, skurde gyvenančioms šeimoms su vaikais bei išreiškė susirūpinimą dėl nepakankamo nediskriminavimo principo įgyvendinimo vaikų, gyvenančių pažeidžiamose šeimose ir vaikų globos namuose, taip pat neįgalių vaikų, romų vaikų, pabėgėlio statusą turinčių ir prieglobsčio prašytojų bei kaimo vietovėse gyvenančių vaikų atžvilgiu, ypač dėl teisės į tinkamas sveikatos priežiūros ir lavinimo paslaugas. Komitetas rekomendavo imtis visų reikiamų priemonių užtikrinti kokybiškų sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumą visiems vaikams, atkreipiant ypatingą dėmesį į vaikus, priklausančius pažeidžiamiausioms grupėms. Lietuvai buvo rekomenduota skirti didesnę dėmesį savižudybių prevencijai, kelti psichiatrinės pagalbos vaikams kokybę ir kompetenciją, ypatingą dėmesį atkreipti į psichinės sveikatos nuostatas. Komitetas atkreipė dėmesį ir į vaikų lavinimą, laisvalaikio ir kultūrinę veiklą bei rekomendavo gerinti švietimo sistemos efektyvumą, atkreipiant dėmesį į mokyklos nelankančių vaikų skaičių, stiprinant paramą vaikams iš kaimo bendruomenių, užtikrinant mokyklose dirbančių specialistų kvalifikaciją bei pagerinant ikimokyklinio ugdymo prieinamumą. Taip pat buvo pateikta rekomendacija atkreipti dėmesį į laisvalaikio ir kultūrinės veiklos vaikams planavimą, užklausinęs veiklos, vaiko teisės į poilsį ir laisvalaikį, atsižvelgiant į vaiko fizinį ir psichologinį vystymąsi, užtikrinimą.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, Europos Sąjungos struktūrinė parama galėtų būti panaudota Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto pateiktoms rekomendacijoms įgyvendinti, o tai prisidėtų ir prie bendro tikslo, vizijos - pasiekti senųjų Europos Sąjungos šalių narių socialinio ir ekonominio išsivystymo lygį.

Analizuojant nacionalinės strategijos ir veiksmų programų nuostatas pastebėta, kad, vertinant esamą būklę ir tendencijas dėl žmonių sveikatos, akcentuojama senėjančios visuomenės sveikatos būklė, jos įtaka darbo jėgos apimčiai ir produktyvumui. Atkreiptinas dėmesys į vaikų sveikatos būklę, kuri, remiantis specialistų tyrimais, statistiniais duomenimis, kasmet blogėja dėl įvairių priežasčių – nepakankamos ligų profilaktikos ir prevencijos, nesavalaikės diagnostikos, nepakankamo dėmesio aktyviam ir produktyviam vaikų užimtumui ir poilsui.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, 2007-2013 metų veiksmų programose trūksta priemonių vaikų neformaliai ugdymui užtikrinti, kokybiškam vaikų užimtumui vasaros metu organizuoti.

Pažymėtina, kad pastebimas atotrūkis tarp konstatuojamos esamos būklės vaiko teisių ir interesų užtikrinimo srityje (švietimas, neformalus ugdymas, užimtumas ir pan.) ir numatomų priemonių padėčiai gerinti.

Siekiant užtikrinti vaikų neformalaus ugdymo plėtrą, vaikų užimtumą ir pan., vaiko teisių apsaugos kontrolierė pasiūlė veiksmų programose įtvirtinti vaikų teisę poilsį ir saugumą. Pažymėtina, kad nacionalinėje strategijoje ir veiksmų programose geresnė gyvenimo kokybė, skurdo ir socialinės atskirties mažinimas yra susiję su vaiko teisių ir jo teisėtų interesų užtikrinimu ir apsauga, šiuo atveju – su vaiko teisės į poilsį užtikrinimu.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė atkreipė dėmesį, kad Lietuvos Respublikos Seimas, pritardamas Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos 2004 ir 2005 metų veiklos ataskaitoms, 2006 m. birželio 20 d. nutarimu Nr.X-702 pasiūlė Lietuvos Respublikos Vyriausybei užtikrinti tinkamą vaikų vasaros poilsio organizavimą, ypatingą dėmesį skiriant esančių stacionarių vasaros poilsio stovyklų išsaugojimui ir naujų įrengimui.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės sudarytos darbo grupės vaikų vasaros poilsio ir užimtumo organizavimo problemoms spręsti nariai bei vaikų vasaros poilsio organizatoriai taip pat pasiūlė papildyti Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos bei Švietimo ir mokslo ministerijos numatytus Europos Sąjungos struktūrinių fondų paramos skyrimo prioritetus, kad parama būtų skiriama vaikų ir jaunimo stovyklų statyboms ar esamų stovyklų rekonstrukcijos darbams, įrengimams, skirtiems vaikų užimtumui ir ugdymui, įsigyti, aplinkosaugos priemonėms ir pan.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė prašė Finansų ministeriją rasti galimybę Europos Sąjungos struktūrinių fondų prioritetą įtvirtinti vaikų teisę į poilsį (vaikų vasaros poilsio stovyklų tinklų plėtrą ir materialinės bazės gerinimą).

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė su šiuo siūlymu taip pat kreipėsi į Lietuvos Respublikos Seimo Žmogaus teisių bei Socialinių reikalų ir darbo komitetus, Lietuvos Respublikos Seimo Šeimos ir vaiko reikalų komisiją bei Švietimo ir mokslo ministeriją.

V.3. Kitoms institucijoms pateikti pasiūlymai, pastabos dėl teisinio reglamentavimo tobulinimo

V.3.1. Narkotikų kontrolės departamentui prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės

✓ *Vaikų (moksleivių) psichiką veikiančių medžiagų vartojimo nustatymo tvarkos projektas*

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, susipažinusi su pateiktu derinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. balandžio 2 d. nutarimo Nr. 437 „Dėl vaikų (moksleivių) psichiką veikiančių medžiagų vartojimo nustatymo tvarkos patvirtinimo“ pakeitimo“ projektu, teikė savo pastabas bei pasiūlymus šio projekto tobulinimui.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė pasiūlė patikslinti Tvarkos apraše vartojamas sąvokas, pavyzdžiui: „vaikas apsinuodijęs narkotinėmis, psichotropinėmis, kitomis psichoaktyviomis medžiagomis“, „neteisėtas narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimas“, „nusikalstamų veikų ir kitų teisės pažeidimų prevencija“, „visuomenės sveikatos priežiūros specialistas“. Jas papildyti naujomis sąvokomis: „vaikas, nukentėjęs nuo narkotinių, psichotropinių, kitų psichoaktyvių medžiagų vartojimo“ ir „viešoji vieta“, taip pat praplėsti ankstyvosios intervencijos priemonių sąrašą arba nepateikti baigtinio priemonių sąrašo ir, atsižvelgiant į šiuos pasiūlymus, patikslinti Tvarkos tikslą.

Projekto rengėjams pasiūlyta numatyti, kad Tvarkos aprašo nuostatos taikomos ne tik bendrojo lavinimo mokyklose, bet ir neformalaus švietimo mokyklose. Aptarti, kokio lygio sveikatos priežiūros įstaigose bus atliekama medicininė apžiūra ir patikrinimas, bei nustatyti, per kiek laiko, kilus įtarimams, vaikas turi būti pristatytas į sveikatos priežiūros įstaigą medicininei apžiūrai ir patikrinimui atlikti. Įtvirtinti, kad kompleksinė pagalba turi būti suteikta vaikui ir šeimai, ir laiku (ne esant reikalui), taip pat nenumatyti baigtinio pagalbos formų sąrašo.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, Tvarkos aprašo skyriuose turi būti įtvirtinta atitinkamų asmenų pareiga informuoti (skubiai informuoti) vaiko atstovus pagal įstatymą ir kitus asmenis, kai vaikas įtariamas vartojęs narkotines, psichotropines ir kitas psichoaktyvias medžiagas arba (ir) apsinuodijęs jomis. Aptarti atsakingų asmenų informavimo tvarką, asmens duomenų apsaugos ir kitų vaiko teisių šiais atvejais užtikrinimo sąlygas.

Patikslinti Tvarkos aprašą numatant, kad mokyklos darbuotojai, globos įstaigos darbuotojai, policijos pareigūnai ne esant būtinybei, o esant galimybei suteikia pirmąją medicininę pagalbą, organizuoja vaiko pristatymą į sveikatos priežiūros įstaigą. Tvarkos aprašą papildyti numatant, kad mokyklos vadovas turi pareigą su Tvarkos aprašo nuostatomis supažindinti ne tik darbuotojus ir vaikus, bet ir vaikų tėvus, globėjus (rūpintojus). Patikslinti supažindinimo su Tvarkos aprašu tvarką, įtvirtinant mokyklos vadovo pareigą užtikrinti, kad vaikams visa reikalinga informacija būtų prieinama ir pateikiama jiems suprantama forma. Taip pat įtvirtinti mokyklos vadovo ir globos įstaigos vadovo pareigą užtikrinti pagalbos vaikui organizavimą ir priemones.

Abejonių sukėlė Tvarkos apraše įtvirtinta pareiga globos įstaigų darbuotojams organizuoti pagalbos priemones vaikui. Manytina, kad šis darbas turi būti koordinuotas, kvalifikuotas ir nuoseklus, todėl už pagalbos teikimą turi būti atsakingas įstaigos vadovas ar jo įgaliotas asmuo. Kiekvienam darbuotojui neturi ir negali būti suteikta teisė ar pareiga organizuoti vaiko medicininės apžiūros atlikimą bei kitos pagalbos suteikimą.

Pasiūlyta patikslinti nuostatas dėl narkotinių, psichotropinių, kitų psichoaktyvių medžiagų vartojimo nustatymo viešosiose vietose (policijos pareigūnų įgaliojimai, pareigos, reagavimo atvejai ir pan.)

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė suabejojo dėl Tvarkos aprašo nuostatų, pagal kurias informacija apie vaikus, vartojančius narkotines, psichotropines ir kitas psichoaktyvias medžiagas arba priklausančius nuo jų, kaupiama tik psichikos sveikatos centruose ir priklausomybės centruose. Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, ši informacija turėtų būti perduodama ir policijos įstaigoms (viešosios policijos specialistams – nepilnamečių reikalų pareigūnams) bei savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnyboms. Taip pat abejonių sukėlė Tvarkos aprašo nuorodos į konkrečius teisės aktus, visuomenės sveikatos priežiūros specialistų, policijos pareigūnų instrukcijas, kadangi šioje srityje turi būti vadovaujama ne tik minėtais dokumentais, bet ir kitais tarptautiniais, nacionaliniais teisės aktais. Pažymėta, kad turi būti išsamiau aptartas visuomenės sveikatos priežiūros specialisto vaidmuo, jo pareigos vaikų psichoaktyvių medžiagų vartojimo nustatymo procese.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė atkreipė dėmesį, kad Tvarkos apraše neaparta, kaip atitinkami asmenys turi elgtis, jeigu nerandami (negali būti informuoti) vaiko atstovai pagal įstatymą arba jei jie dėl subjektyvių ar objektyvių priežasčių negali priimti sprendimų, susijusių su vaiku.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė atkreipė dėmesį, kad Tvarkos apraše nėra aptartas savivaldybės vaiko teisių apsaugos tarnybos vaidmuo ir dalyvavimas vaikų psichoaktyvių medžiagų vartojimo nustatymo procese. Taip pat pasiūlė patikslinti Tvarkos aprašo formuluotes ir nurodyti, kokios konkrečiai paslaugos iš kokio biudžeto bus finansuojamos, numatyti, kiek papildomai lėšų prireiks paslaugoms teikti.

Pakartotinai derindama Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. balandžio 2 d. nutarimo Nr. 437 „Dėl ankstyvojo vaikų (moksleivių) psichiką veikiančių medžiagų vartojimo nustatymo tvarkos patvirtinimo“ pakeitimo“ projektą, vaiko teisių apsaugos kontrolierė siūlė atitinkamus Tvarkos aprašo punktus papildyti ir pakeisti numatant, kad vaiko atstovai pagal įstatymą ir savivaldybės vaiko teisių apsaugos tarnyba turi būti nedelsiant informuotos apie įtarimus, kad vaikas vartoja narkotines, psichotropines, kitas psichiką veikiančias medžiagas, yra apsvaigęs nuo šių medžiagų ar apsinuodijęs jomis ir kad jam reikėtų atlikti medicininę apžiūrą. Numatyti, kad mokyklos vadovas ar jo įgalioti asmenys, gavę informaciją apie vaiko būklę arba įtarę, kad jis apsinuodijęs narkotinėmis, psichotropinėmis, kitomis psichiką veikiančiomis medžiagomis, skubiai apie tai informuoja vaiko atstovus pagal įstatymą ir savivaldybės vaiko teisių apsaugos tarnybą.

✓ ***Bendrųjų reikalavimų įstaigoms, teikiančioms psichologinės bei socialinės rehabilitacijos paslaugas vaikams, vartojantiems psichiką veikiančias medžiagas, projektas***

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, susipažinusi su pateiktu derinti Vyriausybės nutarimo projektu, teikė pastabas ir pasiūlymus teisės akto projektui.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė siūlė patikslinti vaikų rehabilitacijos įstaigos sąvoką ir numatyti, kad ši įstaiga yra ne tik socialinės globos, bet ir socialinių paslaugų įstaiga, kadangi joje bus teikiamos ne tik psichologinės bei socialinės rehabilitacijos, bet ir kitos socialinės paslaugos. Taip pat patikslinti nuostatas, reglamentuojančias vaikų priėmimą ir išvykimą, numatant, kad priimant vaiką į rehabilitacijos įstaigą su paslaugų gavėju pasirašoma rehabilitacijos paslaugų teikimo sutartis, kurioje turi būti numatytos sutarties šalių teisės ir pareigos, teikiamos paslaugos, jų kiekis ir struktūra, paslaugų teikimo trukmė, sutarties nutraukimo anksčiau laiko sąlygos ir pan.

Projekto rengėjams pasiūlyta patikslinti vaikų reabilitacijos įstaigos pareigas priėmus vaiką ir numatyti, kad vaikų reabilitacijos įstaiga per 5 darbo dienas nuo vaiko priėmimo: informuoja savivaldybės vaiko teisių apsaugos tarnybą pagal vaiko gyvenamąją vietą apie vaiko reabilitacijos pradžią (vaiko reabilitacijos metu vaiko reabilitacijos įstaiga surenka vaiko teisių apsaugos tarnyboje turimą informaciją apie vaiką ir jo šeimą); jeigu vaikas įtrauktas į policijos profilaktinę įskaitą, informuojama teritorinė policijos įstaiga apie vaikui teikiamas reabilitacijos paslaugas. Vaikų reabilitacijos įstaiga: prieš 1 mėnesį iki vaikui išvykstant, surenka informaciją apie vaiko grįžimo galimybes; prieš 10 darbo dienų informuoja savivaldybės vaiko teisių apsaugos tarnybą pagal būsimą vaiko gyvenamąją vietą apie vaiko išvykimą; jeigu vaikas įtrauktas į policijos profilaktinę įskaitą, informuoja teritorinę policijos įstaigą apie vaiko išvykimą iš reabilitacijos įstaigos.

Patikslinti reikalavimus aplinkai numatant, kad vaikų reabilitacijos įstaigų administracija turi užtikrinti saugias sąlygas vaikams įgyti socialinių ir savarankiško gyvenimo įgūdžių. Vaikui turi būti užtikrinama pareigas ir atsakomybę formuojanti aplinka, kurioje jis galėtų mokytis asmeninio patyrimo dėka.

Atsižvelgiant į tai, kad Švietimo įstatymo 41 straipsnio 6 dalis numato pagrindinių mokyklų grupes ir tipus, o sanatorinė mokykla yra tik viena iš mokyklų, kurioje mokoma pagal pradinio ir pagrindinio ugdymo programas, pasiūlyta patikslinti projekto nuostatas numatant, kad vaikų reabilitacijos įstaiga turi užtikrinti vaiko ugdymo proceso tęstinumą vaikų reabilitacijos įstaigoje nuo reabilitacijos pradžios (išskyrus atvejus, kai ugdymas nenumatytas pradiniam vaikų reabilitacijos programos etape) ir ugdymą organizuoti vadovaujantis Lietuvos Respublikos teisės aktais, reglamentuojančiais ugdymo paslaugų teikimą.

V.3.2. Valstybiniam aplinkos sveikatos centrui

✓ *Higienos normų „Viešosios interneto prieigos taškai. Sveikatos saugos reikalavimai“ projektas*

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, spręsdama vaikų apsaugos nuo žalingo interneto ir kompiuterinių žaidimų turinio klausimus, dar 2005 m. kreipėsi į Sveikatos apsaugos ministeriją, atkreipdama dėmesį į tai, kad nėra jokio teisės akto (higienos normos), reglamentuojančio sveikatos saugos reikalavimus viešojo naudojimo interneto prieigos paslaugas teikiančiose taškuose.

2006 metais Valstybiniame aplinkos sveikatos centre buvo sudaryta tarpžinybinė darbo grupė, kuri parengė higienos normos projektą.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, atsižvelgdama į teisinio viešųjų interneto prieigos taškų (kompiuterinių, internetinių kavinių ir pan.) veiklos reglamentavimo spragas bei praktikoje pastebimus vaikų teisių ir jų teisėtų interesų pažeidimus dėl teisinio interneto kavinių veiklos ir jų veiklos priežiūros nebuvimo, pritarė parengto higienos normų, reglamentuojančių viešųjų interneto prieigos taškų sveikatos saugos reikalavimus, projekto reikalingumui ir pateikė savo siūlymus dėl projekto tobulinimo.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė pažymėjo, kad pateiktame projekte nėra aiškiai reglamentuotas higienos normų reikalavimų laikymosi kontrolės ir priežiūros mechanizmas. Taip pat atkreipė dėmesį į kompiuterinių žaidimų (įrašytų laikino saugojimo laikmenose, gaunamų internetu ir pan.) žalą vaiko sveikatai, jei žaidžiami pagal amžių jam neskirti žaidimai. Tai pasakytina ne tik apie žaidimo turinį (smurtinio ir kt. pobūdžio), bet ir apie esančius smulkius žaidimo judamuosius elementus, labai varginančius akis ir kt. Manytina, kad laikas, kurį vaikas gali praleisti dirbdamas kompiuteriu, turi būti nustatytas atsižvelgiant į vaiko amžių, tam tikrai amžiaus grupei būdingus vystymosi ypatumus ir kt.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, šios higienos normos netaikymas mokyklų informacinių technologijų kabinetams, mokyklų bibliotekoms bei jų informaciniams centrams yra nepagrįstas, taip pat prieštarauja kitoms šios higienos normos projekto nuostatoms. Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, higienos normos reikalavimų šioms subjektams taikymas dėl

objektyvių priežasčių (finansinių išteklių ir kt.) gali būti atidėtas, nurodant tai Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakyme, kuriuo buvo patvirtinta ši higienos norma.

VI. DALYVAVIMAS DARBO GRUPĖSE

VI.1. Seimo, Vyriausybės, ministerijos ir kitų įstaigų sudarytose darbo grupėse

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė bei jos patarėjai 2006 metais aktyviai dalyvavo kitų institucijų darbo grupių veikloje:

- Lietuvos Respublikos Seimo valdybos – dėl Nepilnamečių, linkusių nusikalsti ir nusikaltusių, minimalios ir vidutinės priežiūros sistemą reglamentuojančių teisės aktų rengimo;
- Lietuvos Respublikos Seimo Šeimos ir vaiko reikalų komisijos – dėl Valstybinės šeimos politikos koncepcijos rengimo;
- Lietuvos Respublikos Seimo valdybos – dėl Apsaugos nuo smurto šeimose koncepcijos ir su tuo susijusių teisės aktų projektų parengimo;
- Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto – dėl Lygtinio paleidimo iš pataisos namų pripažinusiems tėvystę (įvaikinusiems) nuteistiesiems taikymo analizės;
- Lietuvos Respublikos Seimo Ekonomikos komiteto – dėl Alkoholio kontrolės įstatymo 18 ir 22 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto parengimo;
- Narkotikų kontrolės departamento – dėl Ankstyvojo vaikų (moksleivių) psichiką veikiančių medžiagų vartojimo nustatymo tvarkos pakeitimo projekto parengimo;
- Narkotikų kontrolės departamento – dėl Bendrųjų reikalavimų įstaigoms, teikiančioms medicininės, psichologinės, socialinės reabilitacinės paslaugas vaikams, vartojantiems psichiką veikiančias medžiagas, projekto parengimo;
- Teisingumo ministerijos – dėl ataskaitos pagal Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos fakultatyvinį protokolą dėl vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos parengimo;
- Teisingumo ministerijos – dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto, kuriame būtų nustatyta partnerystės (bendro gyvenimo neįregistravus santuokos) registravimo tvarka ir sąlygos;
- Sveikatos apsaugos ministerijos – dėl Reabilitacijos ir sanatorinio (antirecidyvinio) gydymo specialiųjų reikalavimų pakeitimo projekto parengimo;
- Švietimo ir mokslo ministerijos koordinuojamo Europos Sąjungos projekto „Saugesnis internetas plius“ valdymo ir darbo grupėse;
- Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos – dėl Vaiko laikinosios globos (rūpybos) nustatymo tėvų prašymu dėl jų laikino išvykimo iš Lietuvos Respublikos;
- Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos – dėl Vaiko paėmimo iš tėvų ar kitų teisėtų vaiko atstovų tvarkos aprašo projekto parengimo;
- Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos – dėl Vaiko laikino išvykimo į užsienio valstybes tvarkos tobulinimo;
- Valstybinio aplinkos sveikatos centro – dėl Higienos normos, reglamentuojančios sveikatos saugos reikalavimus viešojo naudojimo kompiuterinių tinklų prieigos taškuose projekto parengimo;
- Vilniaus miesto savivaldybės – dėl vaikų maitinimo organizavimo tobulinimo ikimokyklinio ugdymo įstaigose.

VI.2. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje sudarytos tarpžinybinės darbo grupės:

- Vaikų psichinės sveikatos gerinimo klausimams spręsti;

- Vaikų vasaros poilsio ir užimtumo organizavimo problemoms spręsti;
- Pedagoginės ir psichosocialinės pagalbos vaikui ir jo šeimai modelio projekto parengimo;
- Dėl vaikų buvimo viešosiose vietose be suaugusiųjų priežiūros tamsiu paros metu reglamentavimo poreikio įvertinimo;
- Dėl teikiamos psichologinės pagalbos vaikams ir šeimoms efektyvumo problemų;
- Dėl interneto kavinių, salonų veiklos, darančios žalingą poveikį vaiko fiziniam, protiniam ar doroviniam vystymuisi, įvertinimo.

VII. KITA VAIKO TEISIŲ APSAUGOS KONTROLIERĖS VEIKLA

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė ir jos patarėjai ataskaitiniais metais dalyvavo įvairiose konferencijose, susitikimuose bei renginiuose, kurių temos ar nagrinėjama problematika buvo susijusi su vaiko teisių apsauga. Šioje ataskaitos dalyje pateikiama informacija apie svarbiausius iš jų:

- 2006-01-10 vaiko teisių apsaugos kontrolierė dalyvavo Šiaulių apskrities sutrikusio vystymosi kūdikių namuose vykusioje apskritojo stalo diskusijoje apie problemas vaikų globos ir įvaikinimo srityje. Diskusijoje buvo siekiama nustatyti priežastis, dėl kurių vaikai (ypač kūdikiai) ilgą laiką neišvaikinami ir gyvena vaikų globos namuose.

- 2006-01-18 vaiko teisių apsaugos kontrolierė susitiko su Ministru Pirmininku A. M. Brazausku. Kontrolierė pateikė Ministrui Pirmininkui padėties specialiuosiuose ugdymo namuose, specialiosiose mokyklose bei vaikų globos namuose analizę, supažindino su Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje atliktais apibendrinimais ir aptarė svarbiausias globos įstaigose ir specialiosiose mokyklose egzistuojančias problemas, galimus jų sprendimų būdus.

- 2006-02-07 Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje vyko Vaiko teisių apsaugos tarnybų asociacijos pasitarimas. Jame buvo nagrinėjamos vaikų paėmimo iš šeimos problemos ir konstatuota, kad būtina nustatyti vaiko paėmimo iš šeimos tvarką.

- 2006-02-22 vaiko teisių apsaugos kontrolierė susitiko su Seimo pirmininku A. Paulausku. Susitikime buvo aptarta galimybė reorganizuoti vaikų globos bei specialiojo ugdymo įstaigas, aptartas naujos redakcijos Vaiko teisių kontrolieriaus įstatymo projektas.

- 2006-02-22 vaiko teisių apsaugos kontrolierė lankėsi Varėnoje, susitiko su Varėnos rajono meru V. Mikalausku, Alytaus apskrities Švietimo ir socialinių reikalų skyriaus specialiste A. Grauziniene, lankėsi vaikų globos namuose „Spengla“. Susitikime buvo aptartos šios įstaigos problemos, ieškota veiksmingesnių jų sprendimų būdų.

- 2006-02-23 Vilniaus apskrities viršininko G. Gibo kvietimu vaiko teisių apsaugos kontrolierė dalyvavo Vilniaus apskrities ir Ukmergės rajono savivaldybės atstovų susitikime, kuriame buvo sprendžiami vaiko teisių apsaugos klausimai.

- 2006-03-08 vaiko teisių apsaugos kontrolierė susitiko su Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos generalinio komisaro pavaduotoju V. Navicku ir Mykolo Romerio universiteto Socialinės politikos fakulteto dekane prof. dr. L. Dromantiene. Susitikime buvo aptartos policijos pareigūnų darbo su vaikais problemos, atkreiptas dėmesys į šių pareigūnų stygių bei nepakankamą jų kvalifikaciją, aptartos teisinio reglamentavimo dėl vaikų buvimo viešosiose vietose tamsiu paros metu be suaugusiųjų priežiūros ribojimo galimybės.

- 2006-03-09 vaiko teisių apsaugos kontrolierė Panevėžio apskrities viršininkės G. Umbrasienės kvietimu, dalyvavo posėdyje, kuriame buvo sprendžiamos vaiko teisių apsaugos problemos: augantis vaikų nusikalstamumas, vis dažnėjantys atvejai, kai globėjai grąžina vaikus į globos namus; specialistų, galinčių dirbti su vaikais, stygius; nepakankama nemokama teisinė pagalba vaikų globos namams; lėšų vaikų užimtumui, saviraiškos ugdymui stoka.

- 2006-03-10 vaiko teisių apsaugos kontrolierė kartu su Seimo nare V. V. Margevičiene dalyvavo Lietuvos Respublikos Seime surengtoje spaudos konferencijoje „Kodėl didėjant nepilnamečių nusikalstamumui žlugdoma nepilnamečių justicijos reforma“. Konferencijos metu buvo atkreiptas dėmesys į grėsmingą nepilnamečių nusikalstamumo augimą.

■ 2006-03-14 Lietuvos savivaldybių asociacijos iniciatyva Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje buvo organizuotas susitikimas, kuriame dalyvavo Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos direktorė O. Tarvydienė, Vaiko teisių apsaugos tarnybų asociacijos vadovė B. Daugėlienė, Lietuvos savivaldybių asociacijos konsultantas socialiniais klausimais J. Mickus, NVO vaikams konfederacijos prezidentė G. Kvieskienė, NVO „Gelbėkit vaikus“ direktorė L. Trakinskienė, Vilniaus savivaldybės administracijos Vaiko teisių apsaugos tarnybų vedėjas G. Žandaravičius. Per susitikimą buvo aptartos problemos, su kuriomis susiduria Vaiko teisių apsaugos tarnybos (nepakankamas finansavimas, nepatenkinamos darbo sąlygos, mažas darbo užmokestis, menkos kvalifikacijos kėlimo galimybės ir kt.) bei bendradarbiavimo su kitais savivaldybių struktūriniais padaliniais problemos.

■ 2006-03-20 teisių apsaugos kontrolierė susitikime su Seimo Pirmininku A. Paulausku aptarė vaiko teisių padėtį Lietuvoje, būtinybę tobulinti teisinę bazę, reglamentuojančią vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsaugą, suderinti galiojančius nacionalinius teisės aktus su Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos nuostatomis, užtikrinti tinkamą vaiko teisių apsaugos finansavimą. Susitikime dalyvavo ir Nevyriausybinių organizacijų vaikams konfederacijos direktorė E. Urbonienė bei valdybos narė G. Žilinskienė.

■ 2006-03-23 vaiko teisių apsaugos kontrolierė ir Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos generalinio komisaro pavaduotojas V. Navickas susitiko su Mykolo Romerio universiteto Socialinės politikos fakulteto studentais, kurie, baigę studijas, galėtų dirbti vaiko teisių apsaugos srityje socialiniais darbuotojais arba nepilnamečių reikalų policijos pareigūnais.

■ 2006-03-24 vaiko teisių apsaugos kontrolierė Vaikų gerovės centro „Pastogė“ organizuotoje metodinėje praktinėje konferencijoje „Išvaikinimo plėtojimas – pagalba vaikui, šeimai, visuomenei“ pristatė Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje atliktą apibendrinimą „Dėl problemų ir tendencijų įvaikinimo ir globos srityje“.

■ 2006-03-27 vaiko teisių apsaugos kontrolierė kartu su Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos direktorė O. Tarvydienė ir TV-3 televizijos laidų vedėja, labdaros projekto „Išsipildymo akcija“ vedėja N. Marčėnaitė surengė spaudos konferenciją „Problemos ir tendencijos įvaikinimo ir globos srityje“. Konferencijoje vaiko teisių apsaugos kontrolierė pristatė Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje atliktą apibendrinimą „Dėl problemų ir tendencijų įvaikinimo ir globos srityje“.

■ 2006-04-10 vaiko teisių apsaugos kontrolierė patvirtinta reklamos savireguliacijos institucijos „Lietuvos reklamos biuras“ reklamos arbitražo nare.

■ 2006-04-19 vaiko teisių apsaugos kontrolierė dalyvavo interneto portale DELFI surengtoje internetinėje konferencijoje apie vaikų buvimo viešose vietose tamsiu paros metu be suaugusiųjų priežiūros teisinį reglamentavimą. Kontrolierė per dvi valandas trukusią konferenciją atsakė į daugiau kaip 100 DELFI skaitytojų klausimų.

■ 2006-04-21 vaiko teisių apsaugos kontrolierė lydėjo Lietuvos Respublikos Prezidentą V. Adamkų, kai jis lankė Lazdijų rajono socialinės rizikos šeimas. Vizito metu buvo bendrauta su Seirijų bendruomenės nariais ir savivaldybės atstovais, lankytasi Seirijų vaikų dienos centre, Štarkų ir Gegužių daugiavaikėse šeimose, Šeštokų seniūnijoje, Birutos gyvenvietėje. Prezidentas domėjosi vaikų teisių apsaugos problemomis, socialinės rizikos šeimomis bei savivaldybės ir bendruomenės parama tokioms šeimoms.

■ 2006-04-21 Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos patarėja R. Stankevičienė dalyvavo vaikų ir jaunimo pilietinio skatinimo renginyje „Nebijok politikos“. Šiuo projektu siekiama skatinti vaikus ir jaunimą pasakyti savo nuomonę, aktyviai dalyvauti pilietiniame ir politiniame šalies gyvenime.

■ 2006-04-21 Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos patarėja L. Vitkauskaitė-Sirunavičė dalyvavo Vilniaus miesto savivaldybėje vykusioje tarptautinėje diskusijoje „Žmogaus teisės šiandien ir rytoj: ar jaunimas yra to dalis?“.

■ 2006-04-23 Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga kartu su Vilniaus Mokytojų namais antrą kartą surengė mugę, kurioje pačių pagamintais darbais prekiaavo neįgalūs 29 specialiųjų mokyklų, pensionų ir bei pensionatų ugdytiniai. Šio projekto pagrindinis tikslas –

parodyti visuomenei, kad neįgalus vaikas privalo tapti visaverčiu bendruomenės nariu ir aktyviai dalyvauti bendruomenės gyvenime.

■ 2006-04-24 Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos patarėja R. Stankevičienė dalyvavo tarptautinėje konferencijoje „Socialinės komunikacijos iššūkiai puoselėjant pilietines vertybes mokytojų rengime“. Konferencijoje buvo aptarta socialinės komunikacijos įtaka pilietinei visuomenei ir analizuojamas jos vaidmuo rengiant pedagogus.

■ 2006-05-10 Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos patarėjos E. Žemaitytė ir S. Kulpina Kelmėje dalyvavo filantropo Valterio Rasko ketvirtosios premijos įteikimo ceremonijoje ir vaiko teisių apsaugos kontrolierės vardu pasveikino R. ir J. Ratnikus, kuriems ši premija įteikta už šeimyninių vaikų globos namų modelio praktinį įgyvendinimą, bendradarbiavimą su socialiniais partneriais.

■ 2006-05-12 vaiko teisių apsaugos kontrolierė skaitė pranešimą Lietuvos Respublikos Seime vykusiame tarptautiniame seminare „Dingę ir seksualiai išnaudojami vaikai: sprendimo būdai ir galimybės“.

■ 2006-05-23 vaiko teisių apsaugos kontrolierė dalyvavo Ukmergės Vlado Šlaito viešojoje bibliotekoje surengtoje konferencijoje „Saugios vaikystės link“. Konferencijoje buvo diskutuojama, su kokiomis smurto apraiškomis šiandien susiduria vaikai ir kaip jiems galima padėti.

■ 2006-05-23 vaiko teisių apsaugos kontrolierė sveikino vaikus, susirinkusius į Vilniaus Europos aikštėje vykusią šventę „Po skėčiu“. Šis renginys – akcijos „Mėnuo be smurto prieš vaikus“ dalis.

■ 2006-05-24 Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje vyko tarpžinybinis pasitarimas dėl vaiko teisių ir teisėtų interesų užtikrinimo baudžiamajame procese. Pasitarime dalyvavo Generalinės prokuratūros, Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos bei Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos atstovai.

■ 2006-05-25 vaiko teisių apsaugos kontrolierė dalyvavo sostinės Pilaitės vidurinėje mokykloje surengtame patyčių prevencijos programos „Nustok tyčiotis“ pristatyme.

■ 2006-05-30 vaiko teisių apsaugos kontrolierės iniciatyva Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje vyko sutrikusio vystymosi kūdikių namų vadovų pasitarimas. Šiame pasitarime buvo aptarta galimybė sutrikusio vystymosi kūdikių namus perduoti Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos sistemos valdymo sričiai, kaip socialinių paslaugų įstaigas, teikiančias institucinės socialinės globos paslaugas likusiems be tėvų globos vaikams.

■ 2006-06-01 vaiko teisių apsaugos kontrolierė Seimo Šeimos ir vaiko reikalų komisijos ir Nevyriausybinių organizacijų vaikams konfederacijos organizuotoje konferencijoje „Dirbkime kartu vaiko gerovei“ skaitė pranešimą apie Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos įgyvendinimą Lietuvoje.

■ 2006-06-01 vaiko teisių apsaugos kontrolierė dalyvavo Švietimo ir mokslo ministerijos surengtame forume „Sėkmę kiekvienam vaikui“. Forume buvo diskutuojama apie ikimokyklinį ugdymą, sprendžiama, kaip padidinti ikimokyklinio ugdymo paslaugų prieinamumą ir įvairovę, užtikrinti, kad šios paslaugos pasiektų ir tenkintų visų: kaimo ir miesto, pasiturinčių ir nepasiturinčių šeimų, auginančių skirtingus ugdymo poreikius turinčius vaikus (neįgalius, kitakalbius, gabius ir kt.), lūkesčius.

■ 2006-06-01 vaiko teisių apsaugos kontrolierė kartu su Seimo nariu J. Sabatausku Lietuvos Respublikos Seimo I-jų rūmų fojė atidarė Lietuvos sakaliukų sąjungos organizuotą nuotraukų parodą „Vaikai – kita karta“, skirtą Tarptautinei vaikų teisių gynimo dienai paminėti.

■ 2006-06-01 vaiko teisių apsaugos kontrolierė skaitė pranešimą Šiaulių universitete surengtoje konferencijoje, skirtoje tarptautinei vaikų gynimo dienai.

■ 2006-06-10 Vaiko teisių apsaugos kontrolierė ir patarėja E. Žemaitytė dalyvavo Prienų rajono apylinkės vyriausiojo prokuroro organizuotame pasitarime dėl tarpžinybinio bendradarbiavimo trūkumų vaiko teisių apsaugos srityje Prienų rajone.

■ 2006-06-09 vaiko teisių apsaugos kontrolierė lankėsi VŠĮ „Vaiko namas“, susipažino su įstaigos veikla, lankėsi vaikų apklausos kambaryje, kuriame apklausiami vaikai dėl galimai patirtos seksualinės prievartos.

■ 2006-06-16 vaiko teisių apsaugos kontrolierė skaitė pranešimą „Problemos šeimose ir vaikų teisių apsauga“ Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto organizuotoje konferencijoje „Vaikų seksualinis neliečiamumas. Ar „sutikimo“ amžiaus didinimas baudžiamajame kodekse yra instrumentas, kuris padėtų išspręsti vaikų seksualinio neliečiamumo problemas?“.

■ 2006-06-16 Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos patarėja E. Žemaitytė dalyvavo Lietuvos kultūros politikos instituto surengtoje konferencijoje „Socialinė atskirtis ir kultūra“.

■ 2006-06-28 Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos patarėjas E. Meilus dalyvavo Jungtinių Tautų vystymo programos Lietuvoje organizuotame Europos ir NVS regiono šalių vystymosi tendencijų ataskaitos pristatyme.

■ 2006-06-30 vaiko teisių apsaugos kontrolierė dalyvavo spaudos konferencijoje, kurioje pirmą kartą buvo pristatytas viešosios įstaigos „Globali iniciatyva psichiatrijoje“ iniciatyva atliktas išsamus vaiko teisių padėties stacionariuose globos ir ugdymo įstaigose tyrimas.

■ 2006-07-10 vaiko teisių apsaugos kontrolierė kartu su Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos patarėja E. Žemaityte susitiko su Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos generalinio komisaro pavaduotoju V. Navicku. Susitikime buvo aptartos problemos, susijusios su vaiko teisių ir teisėtų interesų užtikrinimu policijos įstaigose ikiteisminio tyrimo procese.

■ 2006-07-11 vaiko teisių apsaugos kontrolierė kartu su Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos patarėja S. Kulpina dalyvavo Nevyriausybinių organizacijų konfederacijos organizuotame strateginio planavimo seminare „Vaiko gerovės politika šiandien“. Seminare buvo kalbama apie vaiko gerovės politikos pasikeitimus, šeimos politiką ir strateginio valdymo principus kuriant šeimos socialinę gerovę.

■ 2006-07-12 Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos patarėjas E. Meilus dalyvavo konferencijoje „Lietuvos Nacionalinio radijo ir televizijos visuomeninė misija“.

■ 2006-07-25 -26 vaiko teisių apsaugos kontrolierė, Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos patarėjai E. Žemaitytė ir E. Meilus dalyvavo Lietuvos teisininkų draugijos, Amerikos lietuvių advokatų asociacijos ir Elono universiteto Viešojo administravimo centro organizuotoje tarptautinė konferencijoje „Lietuvos teisinė sistema: raidos tendencijos ir perspektyvos“.

■ 2006-08-11 vaiko teisių apsaugos kontrolierė pasveikino Trečiojo įvaikinusių šeimų susitikimo dalyvius. Susitikime, kurį tradiciškai kasmet organizuoja Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba, dalyvavo 31 lietuvių ir 4 užsieniečių šeimos iš Prancūzijos, Švedijos ir JAV, prieš kelerius metus įvaikinusių vaikus iš Lietuvos.

■ 2006-08-24 vaiko teisių apsaugos kontrolierė dalyvavo Švietimo ir mokslo ministerijos surengtoje konferencijoje „2006-2007 mokslo metus pasitinkant“. Vaiko teisių apsaugos kontrolierė skaitė pranešimą „Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos įgyvendinimas Lietuvoje“.

■ 2006-08-24 Vaiko teisių apsaugos kontrolierė Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos bei Marijampolės savivaldybės administracijos Socialinių reikalų departamento Vaikų teisių apsaugos skyriaus surengtame seminare „Vaikai – šeimos veidrodys“ skaitė pranešimą „Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto išvados dėl Lietuvos Respublikos II-osios periodinės ataskaitos apie Vaiko teisių konvencijos nuostatų įgyvendinimą Lietuvoje“.

■ 2006-09-08 vaiko teisių apsaugos kontrolierė kartu su Nevyriausybinių organizacijų vaikams konfederacijos prezidente G. Kvieskiene dalyvavo minėtos konfederacijos organizuotoje spaudos konferencijoje, kurioje buvo aptartas vasaros vaikų stovyklų stygius ir stovyklų bazių mažėjimo tendencijos.

■ 2006-09-14 Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos patarėja R. Stankevičienė vaiko teisių apsaugos kontrolierės vardu pasveikino tarptautinio seminaro „Vaikų, nukentėjusių nuo prekybos žmonėmis, globa ir apsauga“ dalyvius. Seminarą organizavo Baltijos jūros regiono Ministrų Tarybos darbo su rizikos vaikais grupė, vykdydama projektą „Kompleksinė pagalba vaikams, nukentėjusiems nuo prekybos žmonėmis“.

■ 2006-09-19 vaiko teisių apsaugos kontrolierė skaitė pranešimą „Vaikų teisių apsaugos tarnybos ir mokyklos prevencijos veiksmų integravimas: vaiko teisių užtikrinimas ir kiti teisiniai aspektai“ Vilniaus apskrities viršininko administracijos organizuotame seminare „Nacionalinės

narkomanijos prevencijos ir narkotikų kontrolės strategijos, alkoholio, tabako ir narkotinių bei psichotropinių medžiagų kontrolės įstatymų nuostatų įgyvendinimas mokyklose”.

■ 2006-09-20 vaiko teisių apsaugos kontrolierė šeštajame projekto „Nendrė - patirties sklaida“ partnerių iš Baltarusijos, Kaliningrado regiono ir Lietuvos susitikime skaitė pranešimą „Jungtinių Tautų vaikų teisių konvencija ir kiti įstatymai, užtikrinantys lygias galimybes vaikų ugdyme“.

■ 2006-09-20 Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos patarėja S. Kulpina dalyvavo seminare „Ikimokyklinukų ir moksleivių maitinimo koncepcija Suomijoje“. Seminare specialistai iš Suomijos dalinosi patirtimi, kaip kokybiškai organizuoti maitinimo sistemą ikimokyklinėse ir mokyklinėse, įstaigose.

■ 2006-09-20-22 vaiko teisių apsaugos kontrolierė bei Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos patarėja R. Stankevičienė dalyvavo Šiaurės ir Baltijos šalių konferencijoje „Vaiko ateitis besikeičiančiame pasaulyje“. Vaiko teisių apsaugos kontrolierė pasveikino dalyvius bei trumpai apžvelgė aktualiausias problemas vaikų teisių apsaugos srityje.

■ 2006-10-16 vaiko teisių apsaugos kontrolierė dalyvavo Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos, vykdančios Europos Sąjungos Daphne II programą, ir Pasaulinės sveikatos organizacijos Europos regioninio biuro surengtame seminare, skirtame informacijos sklaidai apie vaikų institucinę globą Europoje bei pasidalinimui gerąja patirtimi.

■ 2006-10-17–18 Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos patarėja S. Kulpina dalyvavo Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos, vykdančios Europos Sąjungos Daphne II programą, ir Pasaulinės sveikatos organizacijos Europos regioninio biuro surengtuose mokymuose „Vaikų institutinė globa Europoje ir geroji kūdikių ir mažų vaikų deinstitutionalizavimo praktika“.

■ 2006-10-19 – 21 Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos patarėja I. Abariūtė dalyvavo „Paramos vaikams centro“ organizuotame tarptautiniame seminare – konferencijoje „Vaikas liudininkas – įvertinimas, gydymas ir paramos programos vaikams – nusikaltimo aukoms“.

■ 2006-10-20 Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos patarėjas E. Meilus dalyvavo Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos Panevėžio miesto savivaldybėje organizuotame seminare „Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo vykdymo praktika ir kolizijos“.

■ 2006-11-03 vaiko teisių apsaugos kontrolierė konferencijoje „Socialinė-pedagoginė pagalba mokiniui pagrindinėje mokykloje“, kurią organizavo Švietimo ir mokslo ministerija bei Lietuvos pagrindinių mokyklų asociacija, skaitė pranešimą „Socialinio pedagogo vieta dirbant mokykloje su specialiųjų poreikių vaikais“.

■ 2006-11-15 vaiko teisių apsaugos kontrolierė ir Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos patarėja S. Kulpina dalyvavo Seimo Sveikatos reikalų komiteto išvažiuojamajame posėdyje Panevėžio apskrityje. Lankytasi Panevėžio tuberkuliozės ligoninėje, Panevėžio apskrities priklausomybės ligų centre, VŠĮ Panevėžio infekcinėje ligoninėje, Panevėžio apskrities sporto medicinos centre, VŠĮ Panevėžio ligoninėje. Posėdžio dalyviai susitiko su Panevėžio „Vilties“ vidurinės mokyklos kolektyvu.

■ 2006-11-16 Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos patarėja L. Vitkauskaitė-Sirunavičė dalyvavo Europos Komisijos remiamo projekto „Modernūs vyrai išsiplėtusioje Europoje: šeimai palanki darbo aplinka“ rėmuose surengtoje konferencijoje „(Ne)apmokamas darbas: šeimai palanki darbo aplinka ir lyčių lygybė“.

■ 2006-11-21 Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos patarėjas E. Meilus dalyvavo Alytaus rajono savivaldybėje surengtoje diskusijoje „Vaiko globa šeimoje kaip alternatyva globali institucijoje“. Diskusijoje buvo pristatyti Vaiko teisių apsaugos tarnybos, Alytaus vaikų globos namų ir Lietuvos vaikų teisių organizacijos „Gelbėkit vaikus“ vykdyto projekto „Vaiko globos skyriaus Alytaus rajono savivaldybėje įkūrimas“ rezultatai bei aptartos tolesnės vaiko teisės į globą šeimoje įgyvendinimo galimybės, paslaugų vaikams ir šeimoms teikimas Alytaus rajono savivaldybėje.

■ 2006-11-21 Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos vyriausioji specialistė A. Masionienė dalyvavo Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komiteto ir Šiaurės ministrų tarybos biuro

Lietuvoje surengtoje konferencijoje „Vaikų skaitymo skatinimas šiandien ir rytoj“, kurioje buvo pristatytas Šiaurės ministrų tarybos finansuojamas projektas „Aš ir tu - susitikime knygoje“.

■ 2006-11-23 Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos patarėja J. Kazlauskaitė dalyvavo Narkotikų kontrolės departamento organizuotoje nacionalinėje konferencijoje „Narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos politikos įgyvendinimas 2004–2006 metais: pasiekimai, problemos, perspektyvos“.

■ 2006-11-24 Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos patarėja R. Stankevičienė skaitė pranešimą „Globojamų vaikų situacijos analizė Lietuvoje“ nevyriausybinių vaikų laikinosios globos namų „Atsigręžk į vaikus“ bei Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos bei Didžiosios Britanijos ambasados Lietuvoje organizuotoje tarptautinėje konferencijoje „Lietuvos ir Didžiosios Britanijos patirtis vaikų socialinės globos srityje“.

■ 2006-11-24 vaiko teisių apsaugos kontrolierė dalyvavo V nacionalinėje sveikatos politikos konferencijoje „Lietuvos sveikatos programos įgyvendinimas: vienykime jėgas“, skirtoje Lietuvos žmonių sveikatą stiprinančios valstybės politikos aktualijoms aptarti bei tolesnėms plėtros gairėms nustatyti.

■ 2006-11-24 vaiko teisių apsaugos kontrolierė skaitė pranešimą „Pagrindinės vaiko teisių apsaugos problemos Lietuvoje“ tarptautinėje konferencijoje „Visuomenė vaikams“, kurią surengė Valstybinės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba. Konferencijoje metu buvo apžvelgti trys svarbiausi vaiko gerovės principai: šeimos tęstinumas, vaiko vieta šiuolaikinėje visuomenėje, vaiko artumo poreikis būti maksimaliai socializuotam šiandieninėje Lietuvoje.

■ 2006-11-28 vaiko teisių apsaugos kontrolierė dalyvavo spaudos konferencijoje, kurioje žurnalistams buvo pristatyti „Lietuvos reklamos biuro“ arbitražo komisijos pirmojo veiklos pusmečio rezultatai. Vaiko teisių apsaugos kontrolierė pristatė skundus, kuriuose nurodomi faktai apie galimus vaikų teises ir teisėtus interesų pažeidimus.

■ 2006-11-30 vaiko teisių apsaugos kontrolierė ir Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos patarėja R. Stankevičienė dalyvavo seminare „Prekyba žmonėmis: prevencija, aukų reintegracija ir teisinio reguliavimo spragos“. Vaiko teisių apsaugos kontrolierė skaitė pranešimą „Prekybos vaikais prielaidos šeimose ir vaikų globos ugdymo įstaigose; šių problemų sprendimo būdai“.

■ 2006-11-30 – 2006-12-01 vaiko teisių apsaugos kontrolierė ir Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos patarėja E. Žemaitytė dalyvavo nevyriausybinių organizacijų vaikams konfederacijos organizuotame strateginio planavimo seminare „Vaiko gerovės politika: aktualijos ir perspektyvos“. Šiame seminare vaiko teisių apsaugos kontrolierė skaitė pranešimą „Pagrindinės problemos vaiko teisių apsaugos srityje“, patarėja E. Žemaitytė – „Strateginio planavimo problemos vaiko teisių apsaugos srityje“.

■ 2006-11-30 – 2006-12-01 Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos patarėjas E. Meilus dalyvavo Švietimo ir mokslo ministerijos bei Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centro organizuotoje konferencijoje „Švietimo pagalba šeimai, auginančiai ikimokyklinio amžiaus vaikus“. Patarėjas skaitė pranešimą „Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos nuostatų ir Vaiko teisių komiteto išvadų įgyvendinimas organizuojant ir teikiant pagalbą ikimokyklinio amžiaus vaikams ir jų šeimoms“.

■ 2006-12-05-06 Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos patarėja R. Stankevičienė dalyvavo Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos surengtame seminare „Globojamas (rūpinamas) vaikas: teisė augti šeimos aplinkoje“. Seminare buvo aptarta užsienio šalių patirtis organizuojant vaikų globą šeimose, globos įstaigose augančių vaikų prierašumo ypatumai, jaunimo politikos aspektai, globojamo vaiko rengimas savarankiškam gyvenimui ir kt.

■ 2006-12-01 vaiko teisių apsaugos kontrolierė skaitė pranešimą „Pagalba vaikui, šeimai sprendžiant priklausomybės ligų gydymo problemas“ konferencijoje „Priklausomybės – iššūkis vaikams, šeimai, specialistams“, skirtoje Klaipėdos priklausomybės ligų centro 20 metų sukakčiai paminėti.

■ 2006-12-05 Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos patarėjai E. Meilus ir I. Abariūtė dalyvavo Pilaitės vidurinėje mokykloje surengtoje konferencijoje „Kurkime mokyklą be patyčių“, kurioje buvo pristatyti kovos su patyčiomis mokyklose būdai.

■ 2006-12-06 Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos patarėjos S. Kulpina ir K. Matuzienė dalyvavo mokslinėje praktinėje konferencijoje „Šiuolaikinis požiūris į vaiko ir šeimos sveikatą“, kurią surengė Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komitetas, VU Medicinos fakulteto Vaikų ligų klinika, VŠĮ Vilniaus universiteto vaikų ligoninė, VŠĮ VUVL filialas Vaiko raidos centras.

■ 2006-12-07 Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos patarėjas E. Meilus skaitė pranešimą „Vaiko teisės ir interesai žiniasklaidoje“ Lietuvos žurnalistų sąjungos, Baltijos žurnalistų federacijos, F. Ebert fondo organizuotoje tarptautinėje konferencijoje „Vaikų istorijos ir likimai – pelningiausias ir garantuotas žiniasklaidos uždarbis?“.

■ 2006-12-07 Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos patarėja I. Abariūtė dalyvavo Lietuvos Respublikos Prezidento kanceliarijos ir Lietuvos sutrikusio intelekto žmonių globos bendrijos „Viltis“ organizuotoje konferencijoje „Neįgaliųjų socializacija ir visuomenės vertybių sklaida“.

■ 2006-12-08 Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos patarėja J. Kazlauskaitė dalyvavo Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos surengtoje konferencijoje „Tarpžinybinis bendradarbiavimas ir bendruomenių vaidmuo teikiant pagalbą vaikams, gyvenantiems socialinės rizikos šeimose“. Konferencijoje buvo aptarta tarpžinybinio bendradarbiavimo svarba teikiant socialines ir ugdymo paslaugas socialinės rizikos šeimoms bei jose augantiems vaikams ir buvo dalinamasi patirtimi.

■ 2006-12-08 Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos patarėjos S. Kulpina ir K. Matuzienė dalyvavo Sveikos gyvensenos kultūros ugdymo forume „Sveika tauta – Lietuvos vertybė“. Šį forumą, vykdamas Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos nutarimus dėl Nacionalinės demografinės politikos strategijos įgyvendinimo, surengė „Sąjūdžio už sveiką Lietuvą“ iniciatyvinė grupė kartu su Seimo Sveikatos reikalų komitetu ir Sveikatos apsaugos ministerija.

■ 2006-12-12 Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos patarėja I. Abariūtė dalyvavo Lietuvos sutrikusio intelekto žmonių globos bendrijos „Viltis“ organizuotoje apskritojo stalo diskusijoje „Pilietinis ugdymas – socialinės integracijos dalis“, kurioje buvo aptartos galimybės į specialiųjų poreikių vaikų ugdymo programas įtraukti ir pilietinio ugdymo elementus.

■ 2006-12-13 vaiko teisių apsaugos kontrolierė su patarėjomis S. Kulpina, J. Kazlauskaite ir E. Žemaityte susitiko su Vilniaus miesto savivaldybės administracijos Vaikų teisių apsaugos tarnybos darbuotojais. Susitikime buvo aptartos pareiškėjų skunduose dažniausiai keliamos problemos, Vilniaus miesto savivaldybės Vaikų teisių apsaugos tarnybos veiklos trūkumai atstovaujant vaikų interesus aukštesnės instancijos teismuose, vykdamas vaikų globos (rūpybos) priežiūrą nevyriausybiniuose vaikų globos įstaigose, taip pat Vaiko teisių apsaugos tarnybų finansavimo, socialinio būsto suteikimo šeimoms, auginančioms vaikus, ir kiti klausimai. Vaiko teisių apsaugos kontrolierė R. Šalaševičiūtė ir Vilniaus miesto savivaldybės Vaikų teisių apsaugos tarnybos vedėjas G. Žandaravičius susitarė rengti periodinius susitikimus, kuriuose bus aptariamos problemos, svarstomi aktualūs klausimai, susiję su Vilniaus miesto vaikų teisių ir teisėtų interesų užtikrinimu.

■ 2006-12-16 Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga kartu su Vilniaus Mokytojų namais trečią kartą organizavo mugę – parodą „Angelų vaikai – su meile Jums“, kurioje savo kurtais darbais prekiaavo daugiau kaip 130 neįgalių vaikų iš 32 Lietuvos specialiųjų ugdymo įstaigų.

■ 2006-12-19 Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga kartu su Saugaus eismo labdaros ir paramos fondu ir Vilniaus saugaus eismo mokykla Lietuvos Respublikos Seimo rūmuose surengė šventę, kurioje buvo įžiebta pirmoji Saugaus eismo eglutė Lietuvoje. Eglutės pagrindu tapo prie Seimų rūmų esantis fontanas, kuris buvo papuoštas atšvaitais, kelio ženklais, šviesų girliandomis, kalėdiniais žaislais. Šioje šventėje dalyvavo apie 200 vaikų iš Trakų, Elektrėnų, Ukmergės ir Vilniaus rajonų kaimo mokyklų.

■ 2006-12-19 skatindama egzistuojančių tarpžinybinio bendradarbiavimo vaiko teisių apsaugos srityje problemų sprendimą vaiko teisių apsaugos kontrolierė kartu su Policijos departamentu prie Vidaus reikalų ministerijos surengė apskritojo stalo diskusiją „Tarpžinybinis bendradarbiavimas vaiko teisių apsaugos srityje“, skirtą Vilniaus apskrities savivaldybių administracijų vaiko teisių apsaugos tarnybų, švietimo, socialinės paramos skyrių vadovams, gydytojams, policijos komisariatų viršininkams (pavduotojams), nepilnamečių reikalų inspektoriams, apylinkių prokuratūrų prokurorams. Diskusijoje buvo nagrinėjamos savivaldybėse egzistuojančios tarpžinybinio bendradarbiavimo vaiko teisių apsaugos srityje problemos.

■ 2006-12-21 vaiko teisių apsaugos kontrolierė kartu su Lietuvos vartotojų instituto prezidente Z. Čeponyte dalyvavo spaudos konferencijoje, kurioje buvo pristatyta Lietuvos vartotojų instituto 2006 metais atlikta prekių ir paslaugų reklamos stebėseną per tris televizijos kanalus. Šis tyrimas parodė, kad reklamoje, nukreiptoje į vaikus, dažnai piktnaudžiaujama jų pasitikėjimu ir naivumu.

■ 2006-12-22 vaiko teisių apsaugos kontrolierė dalyvavo paramos globos namų vaikams projekto „Išsipildymo akcija“ didžiajame koncerte, kurį ketvirtus metus organizuoja TV3 ir SEB Vilniaus bankas. Vaiko teisių apsaugos kontrolierė pažymėjo, kad šios gražios iniciatyvos dėka Lietuvoje per metus ženkliai padaugėjo įvaikintų ir šeimose globojamų vaikų ir „Išsipildymo akcijos“ rengėjų dėka keičiasi visuomenės požiūris į įvaikinimą bei globą šeimoje.

VIII. TARPTAUTINIS BENDRADARBIAVIMAS

Seminaras Švedijoje Gerosios praktikos rekomendacijų rinkiniui dėl atskirtų vaikų Europoje išleisti

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos patarėja A. Bedorf 2006-02-20 dalyvavo seminare, skirtame patikslintam Gerosios praktikos atskirtų vaikų Europoje klausimų rekomendacijų rinkiniui išleisti, kurį organizavo Jungtinių Tautų vyriausiojo pabėgėlių komisariatas.

Konferencija Monake „Kuriamė Europą vaikams ir su vaikais“

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė kartu su Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos patarėja J. Kazlauskaitė 2006-04-04 - 05 dalyvavo Europos Tarybos ir Monako savivaldybės pagal Europos programą organizuotoje konferencijoje, skirtai kovai prieš smurtą prieš vaikus.

Konferencijos tikslas – peržiūrėti vaikų teises, išanalizuoti egzistuojančias jų gynimo struktūras, mokymo programas, veiksmų planus, reikalingus šalims narėms paremti. Taip pat buvo siekiama peržiūrėti smurto prieš vaikus apraiškas ir išskirti svarbiausius veiksmų plano elementus.

Tadžikijos valstybinės delegacijos vizitas

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje 2006-03-28 viešėjo Tadžikijos valstybinė delegacija, kuriai atstovavo Tadžikijos Švietimo, Socialinės apsaugos ir darbo bei Sveikatos apsaugos viceministrai, nevyriausybinių organizacijų atstovai, mokyklų, kuriose mokosi neįgalūs vaikai, vadovai. Vaiko teisių apsaugos kontrolierė svečiams išsamiai papasakojo apie neįgalių vaikų padėtį ir jų teisių apsaugą Lietuvoje.

Kirgizijos valstybinės delegacijos vizitas

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje 2006-03-28 viešėjo Kirgizijos valstybinė delegacija, kuriai atstovavo Moterų ir šeimos tarptautinės tarybos vadovai, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos bei UNICEF regioninio skyriaus atstovai. Delegacijos nariai domėjosi Lietuvos socialine politika bei patirtimi dirbant su probleminio elgesio vaikais ir rizikos šeimomis.

Susitikimas su Šiaurės Ministrų Tarybos biuro bendradarbiavimo su Baltijos šalimis ir Šiaurės Vakarų Rusija programos „Vaikams su negalia bei jų šeimoms“ koordinatore

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė 2006-03-30 susitiko su Šiaurės Ministrų Tarybos biuro bendradarbiavimo su Baltijos šalimis ir Šiaurės Vakarų Rusija programos „Vaikams su negalia bei jų šeimoms“ koordinatore Marianne Smedegaard. Vaiko teisių apsaugos kontrolierė pristatė vaikų teisių apsaugos padėtį Lietuvoje, aptarė tolesnio bendradarbiavimo perspektyvas.

Europos ombudsmenų instituto valdybos posėdis

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė 2006-03-31 Austrijos mieste Insbrike dalyvavo Europos ombudsmenų instituto valdybos posėdyje, kuriame buvo sprendžiami organizaciniai klausimai, aptartas regioninių ombudsmenų atstovų darbas.

ESBO Žmogiškosios dimensijos seminaras „Žmogaus teisių gynėjai ir žmogaus teisių nacionalinės institucijos: teisiniai, valstybiniai ir nevalstybiniai aspektai“

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos patarėja Renata Stankevičienė 2006-03-31 dalyvavo Vienoje (Austrija) vykusiame ESBO Žmogiškosios dimensijos seminare „Žmogaus teisių gynėjai ir žmogaus teisių nacionalinės institucijos: teisiniai, valstybiniai ir nevalstybiniai aspektai“, kuriame buvo aptartas žmogaus teisių gynėjų vaidmuo, kokie jo tikslai, sunkumai ir galimybės. Seminaro dalyviams buvo pristatyta ne tik Europos Sąjungos šalių, bet ir Rusijos, Baltarusijos, Čekijos žmogaus teisių gynėjų institucijų patirtis.

Vizitas į Latvijos Respublikos vaiko ir šeimos reikalų ministeriją bei Latvijos žmogaus teisių ombudsmeno biurą

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė kartu su Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos patarėjomis S. Kulpina ir E. Žemaityte bei Savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų vadovų asociacijos prezidente, Kauno miesto savivaldybės administracijos Vaiko teisių apsaugos tarnybos vedėja B. Daugeliene 2006-05-02 lankėsi Latvijos Vaiko ir šeimos reikalų ministerijoje, susitiko su Latvijos Vaiko ir šeimos reikalų ministru A. Baštiks. Susitikime kalbėta apie ministerijos darbą, jos įkūrimo tikslus. Ministras pristatė ministerijos, sukurtos pagal Norvegijos modelį, darbą, pasidalino patirtimi globos ir įvaikinimo srityje, Latvijos Šeimos ir vaiko reikalų ministerijos struktūroje veikiančiu Alimentų fondu.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė su ją lydinčia delegacija 2006-05-03 lankėsi Latvijos žmogaus teisių ombudsmeno biure. Biuro direktorė Diane Šmite kontrolierei pristatė biuro darbą.

Konferencija „Įkalintų tėvų vaikai: Europos perspektyvos“

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos patarėja A. Bedorf 2006-05-12 - 13 dalyvavo Paryžiuje surengtoje konferencijoje „Įkalintų tėvų vaikai: Europos perspektyvos“.

Konferencijoje buvo aptarti vaikų, kurių tėvai atlieka laisvės atėmimo bausmę, padėties teisiniai, socialiniai, psichologiniai aspektai. Ypatingas dėmesys buvo skirtas vaikų bendravimo su įkalintais tėvais problemoms bei gerosios praktikos sklaidai aptarti. Darbo grupėse buvo išsamiau diskutuojama dėl vaikų lankymosi įkalinimo įstaigose, paramos įkalintiems tėvams ir šių tėvų galių; dėl nacionalinio paramos tinklo įkalintų asmenų šeimoms svarbos; dėl vaiko teisių; dėl šeimos ryšių palaikymo. Konferencijos organizatoriai pareiškė norą per kitą susitikimą sužinoti apie Lietuvos, Lenkijos, kitų naujų Europos Sąjungos narių ir Rytų Europos valstybių situaciją bei patirtį šioje srityje.

Komandiruotė Kazachstane

Jungtinių Tautų Vaikų fondo (UNICEF), Europos žmogaus teisių ir demokratijos iniciatyvos komisijos kvietimu 2006-05-15 vaiko teisių apsaugos kontrolierė dalyvavo konferencijoje „Vaikystės apsauga: sąlygos, išteklių ir perspektyvos kuriant Vaikų teisių apsaugos įgaliotojo sistemą Kazachstane“ ir supažindino konferencijos dalyvius su Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos kūrimu, veikla ir įgaliojimais.

Konferencijos tikslas – aptarti vaikų teisių apsaugos įgaliotojo institucijos Kazachstane kūrimo galimybes.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė 2005-05-16 dalyvavo tarptautinėje Ispanijos, Graikijos ir Kazachstano žmogaus teisių gynėjų konferencijoje „Nusistovėjusi žmogaus teisių raida efektyviai veikiančio ombudsmeno instituto sąlygomis“ ir supažindino su Lietuvos vaiko teisių apsaugos, žmogaus teisių ir lygių galimybių kontrolierių veikla.

Pasirašyta Lietuvos ir Lenkijos Vaiko teisių ombudsmenų bendradarbiavimo sutartis

Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolierė R. Šalaševičiūtė ir Lenkijos Respublikos vaiko teisių gynėja E. Sowinska 2006-05-19 pasirašė bendradarbiavimo sutartį. Pasirašyta sutartis yra pirmoji bendradarbiavimo sutartis tarp Europos vaikų teisių gynėjų.

Ankaros Teisininkų Asociacijos vizitas

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje 2006-05-29 lankėsi teisininkų Ankaros (Turkija) Teisininkų Asociacijos delegacija. Svečių tikslas – išsamiai susipažinti su Lietuvos nepilnamečių justicijos sistema.

Susitikimas su Europos Tarybos Žmogaus teisių komisaro biuro įgaliotine

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje 2006-06-02 Europos Tarybos Žmogaus teisių komisaro T. Hammarbergo pavedimu lankėsi Lietuvoje viešinti biuro narė S. Rautio. Ji vertino Lietuvos pažangą, atsižvelgiant į 2003 m. vykusio Europos Tarybos Žmogaus teisių komisaro A. Gil-Robleso vizito Lietuvoje ataskaitą ir pateiktas rekomendacijas. Susitikime buvo aptarti romų vaikų Lietuvoje, smurto šeimoje klausimai.

Saugesnio interneto forumas

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos patarėja L. Vitkauskaitė-Sirunavičė 2006-06-21 dalyvavo Europos Komisijos Informacinės visuomenės ir generalinės žiniasklaidos direktorato organizuotoje Saugesnio interneto forumo plenarinėje sesijoje Liuksemburge. Ypač daug dėmesio forume buvo sutelkta dviem temom: „Vaikų naudojimasis naujomis visuomenės informavimo priemonėmis“ ir „Prieėjimo prie nelegalaus turinio blokavimas: vaikų seksualinio išnaudojimo atvaizdai“.

Afganistano Islamo Respublikos Parlamento delegacijos vizitas

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė 2006-06-29 susitiko su delegacija iš Afganistano Islamo Respublikos Parlamento, kurios sudėtyje – 7 parlamento nariai ir Goro provincijos gubernatorius Shah Ahab Abdul Afzali. Vaiko teisių apsaugos kontrolierė supažindino delegacijos narius su Lietuvos vaikų teisių apsaugos sistema, Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos darbu.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė 2006-07-01 Užsienio reikalų ministerijos kvietimu, kartu su UNICEF Lietuvos biuro vadove Jovita Majauskaite dalyvavo susitikime su Afganistano Islamo Respublikos Parlamento Sekretoriaus pavaduotojo Dr. Mohammad Salih Saljoqi vadovaujama delegacija.

Paderborno (Vokietija) aukštosios katalikiškos socialinio darbo mokyklos dėstytojų ir studentų vizitas

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė 2006-09-03 Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje susitiko su studentais ir dėstytojais iš Vokietijos Šiaurės Reino Vestfalijos žemės Paderborno miesto aukštosios katalikiškos socialinio darbo mokyklos. Kontrolierė svečiams papasakojo apie vaikų teisių apsaugą Lietuvoje, vaikų globos institucijų darbą ir Vaiko teisių kontrolieriaus įstaigą.

Tarptautinis seminaras „Vaiko teisių užtikrinimas – bendruomenės vystymosi užtikrinimas“

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos patarėja S. Kulpina 2006-09-14 dalyvavo tarptautiniame seminare „Vaiko teisių užtikrinimas – bendruomenės vystymosi užtikrinimas“, kuris buvo surengtas Rusijos sostinėje – Maskvoje. Seminaro organizatorius – Sveikatos apsaugos ir socialinio vystymosi Rusijos Federacijos ministerija. Seminare buvo pristatyta Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga, jos darbas ir siekiai.

Diskusija „Vaiko teisė būti išgirstam – kalbėti dalyvauti ir spręsti“

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė 2006-09-15 dalyvavo Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto Ženevoje organizuotojo visuotinėje diskusijoje „Vaiko teisė būti išgirstam – kalbėti dalyvauti ir spręsti“. Diskusijoje dalyvavo Jungtinių Tautų Konvencijos šalių narių vyriausybių atstovai, Jungtinių Tautų žmogaus teisių gynimo organizacijos ir tarptautinių nevyriausybinių organizacijų vadovai, žmogaus ir vaiko teisių gynėjai bei ekspertai.

Tarptautinė Europos saugaus interneto tinklo konferencija „Mes norime, kad vaikai būtų saugūs internete“

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos patarėja Eivilė Žemaitytė 2006-09-20–22 dalyvavo tarptautinėje Europos saugaus interneto tinklo konferencijoje „Mes norime, kad vaikai būtų saugūs internete“, kuri vyko Salonikuose, Graikijos Respublikoje. Konferencija buvo vykdoma pagal Europos Sąjungos projektą „Saugesnis internetas plius“. Konferencijoje buvo nagrinėjamos vaikų apsaugos nuo išnaudojimo internete problemos, diskutuojama teisės, sociologijos, psichologijos, informacinių technologijų klausimais.

Kasmetinis Europos vaikų teisių ombudsmenų suvažiavimas

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė ir Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos patarėja A. Bedorf 2006-09-26–28 dalyvavo Europos Vaikų Ombudsmenų tinklo (ENOC) suvažiavime, Vykusiame Graikijos sostinėje – Atėnuose. Ombudsmenai daugiausia dėmesio skyrė diskriminacijos problemoms spręsti švietimo sistemoje. Savo darbą sprendžiant tokią problemą, pristatė ombudsmenai iš Lietuvos, Norvegijos, Katalonijos, Flandrijos ir Makedonijos. Savo pranešime vaiko teisių apsaugos kontrolierė pastebėjo, kad mūsų šalyje vis dar diskriminuojami neįgalūs vaikai, specialiųjų poreikių nepilnamečiai, delinkventinio elgesio vaikai ir hiperaktyvūs vaikai.

Darbo grupėse buvo kalbama apie visas diskriminacijos švietimo sistemoje apraiškas ir sprendžiama, kaip kovoti su patyčiomis mokyklose, integruoti specialiąsias grupes (mažumos ir specialiųjų poreikių vaikai).

Konferencija „Ombudsmenų darbas vaikams“ Atėnuose

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė ir Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos patarėja A. Bedorf 2006-09-29–30 dalyvavo Europos Tarybos Žmogaus teisių komisaro, Rusijos Federacijos žmogaus teisių ombudsmeno ir Graikijos ombudsmeno organizuotoje konferencijoje „Ombudsmenų darbas vaikams“. Šioje konferencijoje buvo aptartos ombudsmenų galimybės vykdyti pareigą – ginti ir propaguoti vaikų teises. Buvo aptarti būdai ir metodai, kaip konkrečios užduotys gali būti patikėtos ombudsmeno institucijai. Specialioje konferencijos dalyje buvo sprendžiama, kaip išklausti vaikus ir įtraukti juos priimant sprendimus.

Tarptautinė konferencija „Vaiko teisių ombudsmeno instituto patirtis: Ukrainos perspektyvos“

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė ir Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos patarėja E. Žemaitytė 2006-10-11 – 12 Ukrainos visuomeninės organizacijos „Ukrainos moterų konsorciumas“ ir tarptautinės visuomeninės organizacijos „Vaikų kultūros ir švietimo centras“ kvietimu dalyvavo tarptautinėje konferencijoje „Vaiko teisių ombudsmeno instituto patirtis: Ukrainos perspektyvos“.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė skaitė pranešimą apie vaiko teisių gynimo institucijos Lietuvoje atsiradimą, kūrimąsi ir vystymąsi. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos patarėja E. Žemaitytė supažindino konferencijos dalyvius su Lietuvos valstybės vaiko gerovės politikos prioritetais ir pagrindiniais šios politikos įgyvendinimo principais. Konferencijos dalyviai balsų dauguma priėmė rekomendacijas dėl nepriklausomos vaiko teisių gynimo institucijos įkūrimo Ukrainoje. Darbo grupėje, rengusioje minėtas rekomendacijas, dalyvavo ir Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolierė.

Kazachstano delegacijos vizitas

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje 2006-10-11 – 15 lankėsi Kazachstano Parlamento, įvairių ministerijų ir nevyriausybinų organizacijų atstovų delegacija. Delegacijos narių tikslas – susipažinti su vaiko gerovės užtikrinimo politika Lietuvoje, vaiko teisių apsaugos institucijų sistema ir jų veikla. Daugiausia dėmesio skirta vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos darbui, nes trijuose Kazachstano regionuose jau įkurtos vaiko teisių ombudsmeno institucijos pagal Lietuvos pavyzdį.

Stažuotė Norvegijos ir Islandijos vaikų ombudsmeno institucijose

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos patarėjai J. Kazlauskaitė, A. Masionienė ir E. Meilus Šiaurės Ministrų Tarybos kvietimu 2006-11-12-17 buvo stažuotėje Norvegijos ir Islandijos vaikų ombudsmeno institucijose. Stažuotėje susipažino su Islandijos vaiko ombudsmeno institucijos ir Norvegijos vaiko ombudsmeno institucijos darbu, susitiko su Islandijos vaiko ombudsmene I. Rafnar, Islandijos vyriausybės vaiko teisių apsaugos agentūros darbuotojais, Norvegijos ombudsmenu R. Hjermann bei ombudsmeno institucijos atstovais. Lankytasi Reikjaviko vaiko apgyvendinimo namuose, „Vaiko name“, Oslo socialinių paslaugų centre.

Moldovos Respublikos Parlamento, ministerijų ir nevyriausybinų organizacijų delegacijos vizitas

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje 2006-11-16 lankėsi Moldovos Parlamento, Jungtinių Tautų Vystymo Programos, įvairių ministerijų ir nevyriausybinių organizacijų atstovų

delegacija. Šio vizito tikslas – pasiremti Lietuvos patirtimi įgyvendinant Nacionalinį žmogaus teisių rėmimo ir apsaugos veiksmų planą Moldovoje. Vaiko teisių apsaugos kontrolierė svečius supažindino su vaikų teisių apsauga Lietuvoje, vaikų globos institucijų darbu ir Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos veikla.

Tarptautinis Europos ir NVS šalių ombudsmenų susitikimas prie apskritojo stalo

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos patarėjos R. Stankevičienė ir S. Kulpina 2006-11-18 - 22 Jungtinių Tautų vystymo programos ES ir NVS šalims Regioninio Centro kvietimu dalyvavo septintajame tarptautiniame Europos ir NVS šalių ombudsmenų apskritojo stalo susitikime Karlovy Varuose, Čekijos Respublikoje. Patarėjos pristatė Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos darbą, pasiekimus ir ateities planus. Šio susitikimo metu buvo kalbama apie strateginį planavimą, ombudsmenų ofisų darbą, plėtrą, bendradarbiavimą visose srityse ir pan. Susirinkę apskritojo stalo dalyviai dalinosi patirtimi ir tobulino ombudsmenų darbo rekomendacijų prieš diskriminaciją projektą.

Konferencija „Dirbant kartu dėl saugaus vaiko pasaulio“

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė 2006-11-20 – 22 Gruzijos visuomenės sveikatos ir medicinos plėtros fondo kvietimu dalyvavo konferencijoje „Dirbant kartu dėl saugaus vaiko pasaulio“, kuri vyko Tbilisyje, Gruzijoje. Kontrolierė skaitė pranešimą „Lietuvos patirtis sprendžiant smurtą prieš vaikus klausimus“. Kontrolierė dalyvavo darbo grupėje, kurioje buvo svarstoma teisinė bazė, reglamentuojanti kovą su smurtu prieš vaikus šeimose, mokyklose ir vaikų globos įstaigose. Vaiko teisių apsaugos kontrolierė taip pat pristatė Lietuvos institucijų, dirbančių su vaikais, sistemą bei visą teisinę bazę, reglamentuojančią minėtų institucijų darbą, ypatingą dėmesį atkreipiant į teisės aktus, reglamentuojančius kovą su smurtu prieš vaikus, supažindino su Smurto prevencijos programa, Baudžiamo kodekso, Bausmių vykdymo kodekso nuostatomis ir kt.

Apskritojo stalo diskusija „Vaiko teisių įgaliotinio (ombudsmeno) instituto steigimo Baltarusijoje perspektyvos“ Minske

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė ir Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos patarėja E. Žemaitytė 2006-11-29 dalyvavo apskritojo stalo diskusijoje „Vaiko teisių įgaliotinio (ombudsmeno) instituto steigimo Baltarusijoje perspektyvos“. Diskusiją organizavo Baltarusijos Respublikos parlamento žmogaus teisių, nacionalinių santykių ir masinės informacijos komisija, Baltarusijos nacionalinė vaiko teisių komisija, Baltarusijos švietimo ministerija ir Jungtinių Tautų Organizacijos vaikų fondo „UNICEF“ atstovybė Baltarusijoje.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė apvalaus stalo diskusijos dalyvius supažindino su Lietuvos patirtimi vaiko teisių apsaugos srityje, su Lietuvos Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus instituto raida, Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos veikla. Patarėja E. Žemaitytė diskusijos dalyviams pristatė pagrindinius Lietuvos teisės aktus, strateginius valstybės dokumentus vaiko teisių apsaugos srityje.

Diskusijos dalyviai priėmė rezoliuciją ir rekomendacijas dėl nepriklausomos vaiko teisių gynimo institucijos įkūrimo Baltarusijoje.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės vizitas Azerbaidžane

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė 2006-12-3-9 dienomis Azerbaidžano UNICEF komiteto kvietimu lankėsi Azerbaidžane. Konsultacinio vizito metu kontrolierė susipažino su pagrindiniais Azerbaidžano Respublikos teisės aktais, reglamentuojančiais vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsaugą, vyko susitikimai su UNICEF skyriaus Azerbaidžane atstovais, Vaiko teisių apsaugos centro prie Ombudsmeno įstaigos darbuotojais ir jų atstovais. Kontrolierė apsilankė Vaikų pataisos centre, Baku vaikų globos namuose, įvyko susitikimas su Nevyriausybinų organizacijų vaikams susivienijimu. Vaiko teisių apsaugos kontrolierė Azerbaidžane dalyvavo UNICEF organizuotoje konferencijoje, kurios metu NVO darbo grupės teikė pasiūlymus, skirtus pagrindiniams deinstitutionalizavimo klausimams šalyje.

Azerbaidžano Žmogaus teisių komisaro (ombudsmeno) institucijos delegacijos vizitas

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje 2006-12-10–16 lankėsi Azerbaidžano Žmogaus teisių komisaro (ombudsmeno) institucijos delegacija, kurios tikslas – susipažinti su vaiko gerovės užtikrinimo politika Lietuvoje, vaiko teisių apsaugos institucijų sistema ir jų veikla, vaikų

globos deinstitutionalizacijos procesu, pagalbos delinkventinio elgesio vaikams teikimo kryptimis bei formomis, nuteistų nepilnamečių priežiūra, ugdymu, jų reintegracijos procesu ir pan.

Komandiruotė į Kijevą

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos patarėja A. Bedorf 2006-12-12-15 lankėsi Ukrainos sostinėje Kijeve, kur kartu su specialistais iš Ukrainos pradėtas įgyvendinti Vilniaus miesto vyriausiojo policijos komisariato Viešosios įstaigos Policijos jaunimo klubo projektas „Bendradarbiavimo perspektyvos marginalinio jaunimo resocializacijos srityje“. Projektas parengtas Atviros Lietuvos fondo „Rytai-rytai“ programos pagrindu. Projekto tikslas – keisti gerąją patirtimi ir praktika, didinti specialistų imlumą naujiems darbo metodams, parengti įvairių institucijų darbuotojus dalyvauti socializacijos programose, plėtoti valstybinių institucijų ir nevyriausybinių organizacijų bendradarbiavimo tinklą nepilnamečių justicijos srityje. Atskirose valstybėse sukaupta patirtis sudaro prielaidas tarptautiniam informacijos sklaidos tinklui sukurti.

IX. IŠVADOS IR SIŪLYMAI

Vertinant pokyčius bei tendencijas vaiko teisių apsaugos srityje 2006 metais, pastebima, kad didėja visuomenės, bendruomenių ir pavienių asmenų aktyvumas keliant į viešumą vaikų teisių apsaugos, prioritetinės tėvų atsakomybės už vaikų auklėjimą, švietimo institucijų vaidmens vaiko ugdymo procese ir kitas problemas. Stiprėja socialinis dialogas tarp valstybės ir savivaldybių institucijų bei nevyriausybinių organizacijų. Pastarosios aktyviau dalyvauja, siekdamos pokyčių vaiko teisių apsaugos srityje.

Analizuojant įstatymų leidžiamosios, vykdomosios, vietos savivaldos valdžios sprendimus ir veiklos kryptis, įgyvendinant vaiko gerovės politiką, pažymėtini pozityvūs pokyčiai – tobulinama teisinė bazė, šalinamos praktinio darbo ir teisinio reglamentavimo spragos. 2006 metais priimti naujos redakcijos Socialinių paslaugų bei Piniginės socialinės paramos nepasiturinčioms šeimoms ir vieniems gyvenantiems asmenims įstatymai, Socialinės paramos mokiniais įstatymas, Būsto pritaikymo žmonėms su negalia 2007-2011 metų programa, parengtas Socialinių paslaugų katalogas, patvirtinta Socialinių paslaugų planavimo metodika ir kt.

Vertinant Lietuvos Respublikos Seimo 2006 m. birželio 20 d. nutarimo Nr. X-702 „Dėl Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos 2004 m. ir 2005 m. veiklos ataskaitų“ bei Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos 2005 metų veiklos ataskaitoje pateiktų siūlymų įgyvendinimą, paminėtina, kad:

- įgyvendinant valstybės įsipareigojimą užtikrinti vaiko teisę į išlaikymą tais atvejais, kai vienas iš tėvų nevykdo pareigos išlaikyti vaiką, priimtas Vaikų išlaikymo fondo įstatymas;
- pakeistos ir papildytos Baudžiamojo kodekso XXI skyriaus nuostatos, sugriežtos sankcijos už nusikaltimus ir baudžiamuosius nusižengimus mažamečių ir nepilnamečių seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui bei numatyta baudžiamoji atsakomybė už lytinės aistros tenkinimą pažeidžiant nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir (ar)neliečiamumą;
- parengtas Baudžiamojo kodekso 140 straipsnio papildymo ir pakeitimo projektas, kurį priėmus bus galima efektyviau spręsti smurto šeimoje problemas bei nutraukti nepasiteisinsią šios kategorijos bylų nagrinėjimo privataus kaltinimo tvarka praktiką;
- siekiant sukurti pagalbos priemonių vaikui, turinčiam elgesio sutrikimų, sistemą bei užtikrinti jo pozityvią socializaciją, parengtas Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo projektas;
- parengtas Psichikos sveikatos strategijos projektas, kuriame prioritetas skiriamas vaikų ir jaunimo psichinei sveikatai gerinti, kompleksinę pagalbą elgesio ir psichikos sutrikimų turintiems vaikams ir jų šeimoms suteikti;
- siekiant stiprinti šeimos instituto vaidmenį, pradėtas rengti Valstybinės šeimos politikos koncepcijos projektas;
- pradėti vaiko globos (rūpybos) sistemos pertvarkymo procesai;

- Valstybės kontrolės 2007 metų valstybinio audito programoje numatyta atlikti veiklos auditą „Vaiko ir jaunimo teisių apsauga“.

Atsižvelgiant į Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto išvadas ir rekomendacijas dėl II-osios periodinės Lietuvos Respublikos ataskaitos apie Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos nuostatų įgyvendinimą Lietuvoje bei teikiamoje Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos veiklos ataskaitoje nurodytas problemas, vaiko teisių apsaugos kontrolierė s i ū l o:

1. Siekiant veiksmingai įgyvendinti globojamų vaikų deinstitutionalizavimo procesą, paspartinti Vaiko globos (rūpybos) sistemos reorganizavimo strategijos ir jos įgyvendinimo priemonių plano parengimą, kompleksiskai spręsti visus su globojamo vaiko deinstitutionalizacija susijusius klausimus:

- 1) paspartinti Šeimynų įstatymo projekto parengimą ir priėmimą;
- 2) patvirtinti vaiko globėjų (rūpintojų) bei įvaikintojų rengimo programą;
- 3) patvirtinti apmokėjimą už darbą profesionaliems globėjams (rūpintojams); ypatingą dėmesį skirti kūdikių, neįgalių bei delinkventinio elgesio vaikų globai šeimoje, ypač rūpintis tokius vaikus globojančių asmenų darbo apmokėjimu;
- 4) priimti sprendimą dėl sutrikusio vystymosi kūdikių namų statuso pakeitimo, reorganizuojant juos į daugiavfunkcines socialinių paslaugų įstaigas ar nacionalinius vaikų reabilitacijos (raidos) centrus sveikatos sutrikimų turintiems vaikams.

2. Atsižvelgiant į tėvų (vieno iš tėvų) emigracijos iš Lietuvos pasekmes: be įstatyminio atstovo paliekamus vaikus, nutrūkančius šeimos ryšius, neigiamus vaikų išgyvenimus ir pan., spręsti vaiko, kurio tėvai emigravo, atstovavimo problemą. Numatyti priemonės, užtikrinančias būtiną socialinę ir teisinę šių vaikų apsaugą bei jų teisių ir teisėtų interesų užtikrinimo kontrolę.

3. Parengti Vaiko paėmimo iš šeimos tvarkos aprašą bei papildyti Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 56 straipsnio 3 dalį ir Policijos veiklos įstatymo 18 straipsnio 1 dalį nuostata, įtvirtinančia policijos pareigūnų teisę ir pareigą paimti vaiką iš tėvų arba kitų teisėtų vaiko atstovų.

4. Siekiant apsaugoti vaiką nuo smurto, parengti Smurto prieš vaikus draudimo įstatymą arba papildyti Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymą, išsamiai reglamentuojant smurto formų sąvokas, užtikrinant tinkamą smurto draudimų įgyvendinimą, kvalifikuotos, kompleksinės pagalbos nukentėjusiems ir smurtaujantiems vaikams, jų šeimoms suteikimą ir kt.

5. Svarstyti vaikų saugumo viešosiose vietose tamsiu paros metu užtikrinimo klausimą: apribojant vaikų buvimą viešosiose vietose be suaugusiųjų priežiūros viešosiose vietose (su išimtimis ar be jų) tam tikru paros laiku.

6. Atnaujinti diskusijas apie Baudžiamojo kodekso nuostatų pakeitimą dėl vaiko amžiaus, nuo kurio jis gali duoti sutikimą lytiškai santykiauti, ir atitinkamų teisės aktų projektų svarstymą Lietuvos Respublikos Seime bei priimti galutinius sprendimus.

7. Užtikrinti tinkamą ir savalaikį įvairiose programose aptartų nepilnamečių justicijos tobulinimo priemonių įgyvendinimą (resocializacijos centrų steigimas, auklėjamojo poveikio priemonių taikymas ir pan.).

Teisės aktuose numatyti priemonės (materialinę pagalbą ar pan.), kurios padėtų įgyvendinti vaiko teisę į šeimos ryšių išsaugojimą, pastarajam atliekant laisvės atėmimo bausmę, taip pat esant specialiojoje auklėjimo įstaigoje.

8. Siekiant užtikrinti kompleksinę pagalbą, atitinkančią psichikos ir elgesio sutrikimus turinčių vaikų individualius poreikius bei planuoti sveikatos priežiūros paslaugų infrastruktūros plėtrą, atlikti epidemiologinius tyrimus ir įvertinti vaikų sergamumą psichikos ligomis bei hiperkinezinio sutrikimo paplitimą įvairiose vaikų amžiaus grupėse.

9. Siekiant spręsti Lietuvai itin aktualią vaikų ir jaunimo savižudybių problemą, užtikrinti Savižudybių prevencijos 2003-2005 metų programos tęstinumą, skubiai spręsti regioninių krizių centrų įsteigimo apskrityse klausimą, remti ir plėtoti nemokamos telefoninės psichologinės pagalbos vaikams ir jaunimui linijų veiklą bei užtikrinti galimybę pranešti kompetentingoms valstybės institucijoms apie smurto prieš vaikus ir kitus pastebėtus vaiko teisių pažeidimų atvejus (nemokama telefono linija, pasitikėjimo telefonas, speciali interneto svetainė ar pan., galimybė pranešti telefonu, internetu, raštu).

Užtikrinant psichosocialinės pagalbos vaikui ir jo šeimai prieinamumą, suvienyti Pedagoginių psichologinių tarnybų, Psichikos sveikatos centrų, socialinių paslaugų įstaigų pastangas.

10. Išplėsti savivaldybių teritorijose veikiančių pedagoginių psichologinių tarnybų kompetencijos ribas ir taip užtikrinti psichologinės pagalbos prieinamumą ne tik bendrojo lavinimo, bet ir profesinių mokyklų moksleiviams, taip pat ikimokyklinio amžiaus vaikams.

11. Didinti vaikų psichikos sveikatos priežiūros paslaugų finansavimą, užtikrinti vaikų psichikos sveikatos plėtrą, persikirstyti Privalomojo sveikatos draudimo fondo (PSDF) biudžetą, mažinant lėšas, skirtas suaugusiųjų psichikos sveikatos paslaugų finansavimui, ir didinant vaikų psichikos sveikatos paslaugų plėtros finansavimą.

12. Siekiant užtikrinti pagalbos teikiamos vaikui veiksmingumą, atlikti tyrimą ir įvertinti socialinių, psichologinių, ugdymo, sveikatos priežiūros paslaugų vaikui poreikį. Planuoti paslaugų vaikui plėtrą ir parengti vaikui bei jo šeimai teikiamų sveikatos, ugdymo ir socialinių paslaugų organizavimo ir teikimo tobulinimo gaires.

Sukurti centrinę duomenų bazę apie vaikams reikalingą ir teikiamą pagalbą.

13. Siekiant išvengti naujagimių nužudymo, palikimo pavojingose gyvybei ar sveikatai sąlygose, vykdyti viešas akcijas prieš naujagimių žudymą, palikimą bei sudaryti sąlygas motinoms (tėvams), nenorinčioms auginti kūdikių, palikti juos saugioje aplinkoje.

14. Atsižvelgiant į nemažėjantį vaikų sergamumą tuberkulioze, augantį vaikų, sergančių atvira bei atsparia tuberkuliozės formomis, skaičių:

1) užtikrinti Valstybinės tuberkuliozės profilaktikos ir kontrolės programos tęstinumą, įgyvendinti efektyvios profilaktikos, ankstyvosios diagnostikos ir kokybiškas tiesiogiai kontroliuojamo gydymo priemones;

2) užtikrinti sveikatos apsaugos ministro 2002 m. rugpjūčio 6 d. įsakymo Nr. 399 „Dėl tuberkulino mėginių atlikimo“ vykdymą, numatant finansavimą tuberkulino mėginio atlikimui iš Valstybinės tuberkuliozės profilaktikos ir kontrolės ir/ar Nacionalinei imunoprofilaktikos programų;

3) į skatinamąsias ambulatorines paslaugas įtraukti tuberkulino mėginio atlikimo apmokėjimą bei apmokėjimą šeimos gydytojams už ankstyvą tuberkuliozės išaiškinimą ir sėkmingus išgydymo rezultatus.

15. Atsižvelgiant į tai, kad vaikai, gyvenantys socialinės rizikos šeimose, dažniausiai užsikrečia tuberkulioze nuo suaugusiųjų šeimos narių, kurie nežinomi asmens sveikatos priežiūros įstaigoms, atlikti visų socialinės rizikos šeimų profilaktinius sveikatos patikrinimus. Privalomojo sveikatos draudimo fondo (PSDF) lėšas skirti ne tik pacientų gydymui, bet ir socialinių priemonių finansavimui (ypač skirti dėmesį socialiai neapdraustų asmenų gydymui ir socialinei paramai).

Skatinti vaikų ftiziatrių, pulmonologų, gydytojų pediatrių, bendrosios praktikos gydytojų, kaimo bendruomenės slaugytojų glaudesnę bendradarbiavimą; įtraukti socialinius darbuotojus, organizuojant pagalbą šeimoms, kuriose yra asmenų sergančių tuberkulioze vykdyti. Organizuoti pacientų mokymus, didinti visuomenės informavimą apie tuberkuliozę ir priemones apsisaugant nuo šios ligos.

16. Siekiant spręsti mokyklų nelankymo problemas, planuoti veiksmingas priemones prarastos vaikų mokymosi motyvacijos atstatymui, paspartinti Mokyklos nelankančių vaikų sugrąžinimo į mokyklas programos projekto parengimą.

17. Atsižvelgiant į augantį bei nepatenkinamą ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo paslaugų poreikį, didinti šių paslaugų vaikams, ypač gyvenantiems kaimo vietovėse, prieinamumą. Steigti prailginto darbo laiko grupes ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo įstaigose. Spręsti visų vaikų, lankančių ikimokyklinio ugdymo įstaigas, nemokamo maitinimo klausimus.

18. Atsižvelgiant į tai, kad didelę specialiųjų mokyklų ugdytinių dalį sudaro nedidelę proto negalią turintys vaikai, kurie turėtų būti integruojami į bendrojo lavinimo mokyklas, sudaryti nepriklausomų specialistų grupę, kuri, peržiūrėjusi vaikų su nežymia protine negalia specialiosiose mokyklose bylose esančius dokumentus bei pabendravusi su vaikais, nustatytų kiekvieno tokio vaiko buvimo specialiojoje mokykloje pagrįstumą ir tikslingumą.

Sudaryti finansines galimybes bendrojo lavinimo mokyklų vadovams steigti specialiųjų pedagogų, logopedų, psichologų, mokytojų padėjėjų etatus.

Stiprinti paramą neįgaliems vaikams bei jų šeimoms, plėtoti kompleksinę specialiąją pedagoginę, psichologinę, socialinę pedagoginę, specialiąją pagalbą specialių poreikių vaikams, pritaikyti mokymo bazę bei savivaldybėse plėtoti socialinių paslaugų įstaigų tinklą. Priimti teisės aktą (pakoreguoti esamus teisės aktus), užtikrinantį specialiosios pagalbos paslaugų neįgaliems vaikams (pedagogo padėjėjo ir kt.) teikimą namuose. Taip pat peržiūrėti ir esant reikalui pakoreguoti su specialiuoju ugdymu susijusius teisės aktus.

19. Atsižvelgiant į nustatytus vaikų medicininės reabilitacijos ir sanatorinio (antirecidyvinio) gydymo organizavimo trūkumus, parengti atskirą teisės aktą, kuriame būtų nustatyta lėšų, skiriamų iš Privalomojo sveikatos draudimo fondo (PSDF) vaikų reabilitacijai ir sanatoriniam (antirecidyviniam) gydymui, dalis bei pakeisti ir papildyti sveikatos apsaugos ministro 2003 m. liepos 11 d. įsakymą Nr. V-444 „Dėl medicininės reabilitacijos ir sanatorinio (antirecidyvinio) gydymo organizavimo“.

20. Atlikti nacionalinio ir lokalinio lygmens nepilnamečių alkoholio, narkotinių ir kitų psichiką veikiančių medžiagų, tabako vartojimo prevencinių ir postvencinių programų ekspertinį ir finansinį auditą, įvertinti jų veiksmingumą ir jų priemonių planų įgyvendinimą.

Inicijuoti programų apjungimą, užtikrinti jų finansavimą ir tęstinumą.

Atsižvelgiant į alkoholio suvartojimo didėjimą ir kitų žalingų įpročių plitimą, parengti prevencines programas ikimokyklinio amžiaus vaikams.

Griežtinti Administracinių teisės pažeidimų kodekso nuostatas dėl prekybos alkoholiniais gėrimais taisyklių pažeidimų. Skubiai priimti Alkoholio kontrolės įstatymo pataisas, įtvirtinant draudimą asmenims jaunesniems kaip 18 metų viešojo maitinimo įmonėse vartoti alkoholį. Uždrausti alkoholio reklamą Lietuvos Respublikoje įregistruotų radijo ir televizijos stočių, kabelinio radijo ir kabelinės televizijos stočių transliuojamose ir retransliuojamose programose nuo 6 iki 23 valandos.

21. Siekiant užtikrinti vaikų, vartojusių narkotines ir/ar psichotropines medžiagas, reintegraciją į visuomenę, pradėti aktyvią visuomenės švietimo kampaniją ir sukurti specialią vaikų,

piktnaudžiaujančių psichiką veikiančiomis medžiagomis, ilgalaikės reabilitacijos ir socialinės reintegracijos sistemą.

22. Užtikrinti, besilaukiančių ir vaikus auginančių moterų, vartojančių alkoholį, narkotines bei kitas psichiką veikiančias medžiagas gydymo nuo priklausomybės ligų finansavimą iš valstybės arba savivaldybių biudžetų, nepriklausomai nuo to, ar moteris buvo drausta privalomuoju sveikatos draudimu. Sudaryti sąlygas pakeisti aplinką, gauti tęstinę kompleksinę specialistų pagalbą ir užtikrinti teikiamos pagalbos veiksmingumą.

23. Siekiant kovoti su prekyba vaikais seksualinio ir kitokio išnaudojimo tikslais bei nepilnamečių prostitucija:

1) užtikrinti nuolatinę informacijos, kuri padėtų ugdyti brandų požiūrį į seksualinius nusikaltimus ir juos patyrusius asmenis bei mokyti vaikus ir jaunimą saugotis seksualinės skriaudos bei pavojų, susijusių su prekyba žmonėmis, prostitucija ir pornografija, pateikimą.

2) užtikrinti veiksmingą prekybos žmonėmis ir prostitucijos prevencinių programų vykdymą visose bendrojo lavinimo ir specialiojo ugdymo švietimo įstaigose;

3) svarstyti galimybę įkurti nacionalinę pagalbos ir reabilitacijos centrą seksualinę prievartą patyrusiems nepilnamečiams, prekybos žmonėmis bei prostitucijos aukoms (nepilnamečiams);

4) vykdyti plačias šviečiamojo pobūdžio akcijas, kad visuomenė suvoktų, įvertintų šio reiškinio realią grėsmę ir padaromą žalą; kad vaikai suvoktų galintys patekti į vaikų sekso paslaugų rinką, žinotų ir galėtų pastebėti kylančias grėsmes bei sugebėtų jų išvengti; kad tėvai ir kiti, už vaiką atsakingi asmenys, turėtų pakankamai žinių ir galimybių pastebėti šio reiškinio grėsmę ir apsaugoti vaiką;

5) priskirti labai sunkiems nusikaltimams, nusikaltimus numatytus atitinkamai Baudžiamojo kodekso 156 straipsnio 1 dalyje – svetimo mažamečio vaiko pagrobimas; 307 straipsnio 2 dalyje – pelnymasis iš kito asmens prostitucijos, 308 straipsnio 2 dalyje – įtraukimas į prostituciją.

24. Siekiant užtikrinti vaiko teisę į poilsį ir laisvalaikį, sudaryti sąlygas vaiko poreikius atitinkančiam užimtumui, svarstyti klausimą dėl Vaikų neformaliojo švietimo įstatymo projekto parengimo ar išsamaus reglamentavimo šiuo metu galiojančiuose teisės aktuose.

Parengti ir patvirtinti vaikų neformaliojo švietimo krepšelio apskaičiavimo ir lėšų naudojimo metodiką, krepšelio struktūroje numatant finansavimą iš valstybės ir savivaldybės biudžetų.

Ypatingą dėmesį skirti vaikų užimtumui mokslo metų bei atostogų laikotarpiams.

Tobulinti vaikų vasaros poilsio stovyklų teisinį reglamentavimą, užtikrinti ir skatinti jų įvairovę bei garantuoti jose vaikų saugumą.

25. Atsižvelgiant į neigiamos viešosios informacijos sklaidą bei neefektyvią jos kontrolę ir nepakankamas prevencines priemones, atlikti mokslinį tyrimą apie neigiamo poveikio informacijos daromą žalą vaikui, nustatyti priežastis, sąlygojančias nepakankamas apsaugos priemones nuo neigiamos viešosios informacijos.

Remiantis tyrimo rezultatais, imtis konkrečių ir efektyvių veiksmų nustatytiems trūkumams pašalinti, vaiko apsaugos bei pagalbos vaikui ir jo šeimai priemonėms tobulinti.

Parengti naujos redakcijos Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo projektą, papildyti ir pakeisti Administracinių teisės pažeidimų kodekso nuostatas ir kitus su vaiko apsauga nuo neigiamos viešosios informacijos susijusius teisės aktus. Juose įtvirtinti reikalavimus vaikams skirtus kompiuterinius žaidimus, spaudos leidinius žymėti pagal naudotojų amžiaus cenzą, sugriežtinti įtvirtintų reikalavimų vykdymo kontrolę ir atsakomybę už įtvirtintų reikalavimų pažeidimus.

Peržiūrėti ir tobulinti teisinį reglamentavimą kino ir kino teatrų veiklos srityje ir papildyti teisės aktus, numatant nustatytų draudimų vykdymo kontrolės mechanizmą, atsakomybę už nustatytų reikalavimų nesilaikymą, tobulinti filmų indeksavimo pagal žiūrovų cenžą tvarką.

26. Atsižvelgiant į problemas, su kuriomis susiduria savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybos, atlikdamos savo funkcijas, siekiant minėtų Tarnybų darbo efektyvumo, skubos tvarka parengti ir patvirtinti naujus Bendruosius vaiko teisių apsaugos tarnybų nuostatus, patvirtinti Tarnybų struktūrą, parengti pavyzdinius Tarnybų valstybės tarnautojų bei darbuotojų pareigybių aprašymus ir nustatyti pareigybių skaičių, įvertinant savivaldybės teritorijoje gyvenančių vaikų skaičių.

27. Siekiant keisti visuomenės požiūrį į vaikus ir skatinant aktyviai dalyvauti sprendžiant vaikų problemas, siūlyti nacionaliniam transliuotojui rengti laidą apie vaiko gerovę.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos prioritetinė darbo kryptis 2007 metais – vaiko teisių ir teisėtų interesų apsauga švietimo srityje.
